

43686
3

გეომეტრია-თქმის კაცისა

ბერძნულიდან გადმოღებული

იოვანე გეომეტრიის მიმართ.

ქართული ტექსტი შეისწავლა, გამოსაცემად დაამზადა
და ლექსიკონ-საძიებლები დაურთო

ს. რ. გომიზაძე.

გამოცემა საგეომეტრიო მუშეების № 17

ტფილისი
1914

ელექტრომგებდავი ს. მ. ლოსაბერიძე- | Электронпеч. С. М. Лосаберидзе,
ძისა, მოსკოვის ქუჩა, საკ. სახ. № 5. | Московская ул., собств. д. № 5.

«ჩვენ გვრწამს და ვხედავთ, რომ ჩვენი ერი განვითარების გზას ადგია. ის, კაი ხანია, შედგა ამ გზაზე და მისი გაჩერება ყოვლად შეუძლებელი საქმეა. იგი ვითარდება, საზოგადოებრივად და ქონებრივად, ზნეობრივად და გონებრივად. მისნი ძველნი ჩვეულებანი თანდათან იფხვებიან, მისი ძველი სოფლმხედველობა ირყევა და ირღვევა; მათ ალაგას სხვა, ახალი, სოფლმხედველობა მოდის, მათს ადგილს სხვა ჩვეულებანი იკერენ. — **ახალ დროს ახალი სოფლმხედველობა უნდა, ხოლო ახალ აზრებსა და სოფლმხედველობას ახალი სიტყვები და განახლებული ენა სჭირია**».

ასე ვწერდით ამ ცამეტრიდე წლის წინათ ჩვენს პირველ ნაბეჭდ წერილში ფილოსოფიის ისტორიიდან¹.

მას შემდეგ დიდმა დრომ განვლო, «დიდმა» უფრო შინაარსით, ვინემ წელთა რაოდენობით. გამოცდილებამ და დავიკრებამ გვიჩვენა, რომ ქართულ სამეცნიერო ენის განახლება უნდა სწარმოებდეს და შესაძლოა ნორმალურად მოხდეს მხოლოდ ძველქართულ სამეცნიერო და ფილოსოფიურ ტერმინოლოგიის კრიტიკულად შესწავლის საფუძველზე. ეს მარტივი ჭეშმარიტება დღეს უკვე ყველასთვის აშკარაა, და სწორედ ამ გარემოებამ გაგვაბედვინა, ჩვენი დიდი ხნის განზრახვის განხორციელებას შევსდგომოდით. ჩვენი მთავარი აზრია: ინტელიგენტ ქართველობას (და, განსაკუთრებით, ქართულ სამე-

¹ «ფილოსოფია და მისი პროგრესი» — წინასიტყვაობა, გვ. I («ურნალი ამომბე» 1901 წ. № 11 და 12).

ცნეო ენის შემუშავებაში ჩაბმულ ინტელიგენციას) მივა-
წოდოთ ისეთი თხზულებანი ძველ ქართულ მწერლობიდან,
რომელნიც მდიდარნი არიან სამეცნიერო და ფილოსოფიურ
ტერმინებით. ამ ჟამად ჩვენი არჩევანი, იოვანე პეტრიწის მიერ
ნათარგმნს, ნემესიოსის წიგნზე შევაჩერეთ: დაე, მთარგმნელის
ავტორიტეტმა, თვით წიგნის შინაარსმა და ბოლოში დარ-
თულმა ლექსიკონმა გაამართლოს მკითხველის თვალში ჩვენი
არჩევანი.

უგულითადესს მადლობას ვსწირავთ «საეკლესიო მუზეუ-
მის» კომიტეტს, რომელმაც შეგვაძლებინა, დიდი ხნის გან-
ზარაზა სისრულეში მოგვეყვანა, ოცნება სინამდვილედ გვექ-
ცია. მადლობას მოვახსენებთ საერთოთ იმ პირთაც, რომელ-
თაც ამ საქმეში დახმარება გაგვიწიეს.

აწ წიგნის შემდგომ, დასაბეჭდად დამზადებული გვაქვს
იოვანე პეტრიწის მასწავლებლის ეფრემ მცირის მიერ მე-XI-ე
საუკუნეში ნათარგმნი «სოფლისა-თვს და კაცისა» (იოვანე და-
მასკელის თხზულებიდან: «გარდმოცემაჲ») და მე-X-ე საუკუ-
ნის ხელნაწერში («შატბერდულ კრებულში») დაცული თარ-
გმანი გრიგოლ ნოსელის თხზულებისა «კაცისა შესაქმისა-
თვს»,—რომელთაც დაერთვის ჩვენი გამოკვლევა: «კოსმოლო-
გია და ანთროპოლოგია ძველ ქართულ მწერლობაში».

ს. გო. აგაძე

1914 წელს,
12 მარტი,
ტფილისი.

ხ ა რ ჩ ე ვ ი

კ მ დ ა ძ ბ ღ რ ი ს ა ზ ა ნ

I. ნემესიოს ემესელი და მისი თხზულება (გვ. III—VII):

1 ნემესიოსის ვინაობა. 2 რას წარმოადგენს შინაარსით მისი თხზულება. 3 ამ თხზულების ლირსებანი და საზოგადო მნიშვნელობა.

II. იოვანე პეტრიწი და მისი თარგმანი (გვ. VП—XXП):

4 ქართული თარგმნელის მოკლე ბიოგრაფია. 5 ეფრემ მცირე და იოვანე პეტრიწი; როდის არის ნათარგმნი «ბუნებისა-თჳს კაცისა». 6 თარგმანის დედანი: როგორ ეპყრობა დედნის ტექსტს ქართველი მთარგმნელი. 7 ქართული თარგმან ს მნიშვნელობა ძველად. 8 მისი მნიშვნელობა დღეს.

III. ხელნაწერები და ჩვენი გამოცემა (გვ. XXII—LVI):

9 სამი ხელნაწერი, მათი ურთიერთობა და ქართული ტექსტის მოკლე ისტორია. 10 ძირითადი ხელნაწერის (A) დღევანდელი მდგომარეობა. 11 საზოგადო გეგმა, რომელსაც ჩვენ მივსდევთ ამ ხელნაწერებით სარგებლობის დროს. 12 თავები და მათი სათაურები ხელნაწერებსა და ჩვენს გამოცემაში. 13 ნაკვეთებად დაყოფა ტექსტისა ხელნაწერებში და ჩვენს გამოცემაში. 14 სასვენებელი ნიშნები. 15. ტეხნიკური მხარე სიტყვების წერისა ხელნაწერებში და ბეჭდვისა ჩვენს გამოცემაში. 16 კარაგმების გახსნა. 17 ხელნაწერის უბრალო წერიტი შეცდომანი და თავისებურობანი, ჩვენს გამოცემაში შესწორებულნი ან უარყოფილნი. 18 ხელნაწერ ტექსტის ორთოგრაფიული თავისებურობანი. 19 ფონეტიკური თავისებურობანი. 20. ხელნაწერი ტექსტი მორფოლოგიურის მხრით. 21 სინტაქსიური უსწორ-მასწორობანი. 22 წისი ხელნაწერების განსხვავებათა ჩვენებისა ჩვენი გამოცემის საკრიტიკო აპარატში. 23 დამატებანი. 24 გამოცემაში ნახმარი ნიშნები, სამოწმებელნი და შემოკლებანი. 25 შეცდომათა შესწორების შესახებ.

«გუმეზისა-თჳს კაცისა»

თავი	გვერდი
I. ბუნებისა-თჳს კაცისა	3
II. სულისა-თჳს	23
III. შეერთებისა-თჳს სულისა და სხეულთაჲსა .	51
IV. სხეულთა-თჳს	58
V. ასოთა-თჳს	61
VI. ოცნებითისა-თჳს	72
VII. მსედგარეობისა-თჳს	75
VIII. გემოჲს-ხილვისა-თჳს	82
IX. შეხებისა-თჳს	83
X. სასმენელთა-თჳს	87
XI. საუნოსელთა-თჳს	88
XII. მიმოგონებითისა-თჳს	88
XIII. მოშკენებლობისა-თჳს	89
XIV. შორისმდებარისა და გარემოსილისა სიტყუასა-თჳს	92
XV. სხუჲ განწყალებჲ სულისაჲ	94
XVI. სულისა უტყუასა-თჳს	95
XVII. გულის-მიჸმეღობითისა-თჳს	98
XVIII. გემოთა-თჳს	100
XIX. მწუნარებისა-თჳს	106
XX. გულის-წერომისა-თჳს	107
XXI. შიშისა-თჳს	108
XXII. უტყუასა-თჳს, რომელი არმოჩნდ არს სიტყუას	110
XXIII. მოზარდობითისა ძალისა-თჳს	110
XXIV. ძარღუთა-თჳს	113
XXV. მშობელობითისა გინათუ თესლეობითისა-თჳს .	114
XXVI. სხუჲ განწყალებჲ ძალთაჲ, რომელნი ჳმართებენ ცხოველსა	117
XXVII. წინააღრევიისა მიდრეკისა-თჳს	117
XXVIII. სულის-კუჭითისა-თჳს	120

XXIX. ნებისითისა და უნებღიეთისა-თჳს	125
XXX. უნებღიეთისა-თჳს	127
XXXI. უმეტრებით უნებღიეთისა-თჳს .	130
XXXII. ნებისაისა-თჳს.	132
XXXIII. წინაგანჩვევისა-თჳს	134
XXXIV. თუ რათა-თჳს ვარა განმზრახ	137
XXXV. სჳსა-თჳს	141
XXXVI. ვარსკულაჲთა-მიერის სჳსა-თჳს	143
XXXVII. სხუასახედ სჳსა-თჳს	145
XXXVIII. თუ ვითარ ჰლატონ იტუჳს სჳსა-თჳს	147
XXXIX. თჳთაჲლმწიფეებისა-თჳს	151
XL. თუ რომელნი არიან ჩუენ-მიერნი	154
XLI. თუ რომელთა მიზეზთა-თჳს თჳთაჲლმწიფე ვიქმენით .	158
XLII. განგებისა-თჳს	162
XLIII. თუ რაჲ-მე არს განგებაჲ	168
XLIV. თუ რაჲ-მე არს განგებაჲ	169

დ ა მ ა ტ ე ბ ა ნ ი

I. ლექსიკონი	177
II. საკუთრებითი სხელები (ადგილთა, ჰიერთა და თხზულებათა)	222
III. დაბადების ტექსტთა სძიებელი	229
IV. ხელნაწერის თავთა სძიებელი ჩვენსა და რუსულ გამოცემაში	230
V. ხელნაწერის უმთავრეს სხოლიოთა სძიებელი ჩვენს გამოც.	232
VI. ხელნაწერ A ¹ -ის ნაკლები ადგილები (A-სთან, A ² -სთან და ჩვენს გამოცემასთან შედარებით)	234
VII. უსჭიროესნი შევსებანი და შესწორებანი	237

ბექდვითი შეცდომანი

გვ. & სტრიქ.	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
V ₂ ,	1856	1858
VI ₂₂	51	59
XVI ₂₀	დრასტიკაო	დრასტიკოა
XXVII ₁₂	<i>Аучми</i>	<i>Аучми</i>
XXVIII ₉	ზედმეტია	ზედმეტია ¹
XXX ₂	რვეულისათვის	რვეულისთვის
XXXII ₈	სათაურები	სათაური
25 ₃₁₋₃₂	ხონებრივი	ხონებრივი
27 ₁₇	ცხორები	ცხორები-
30 ₁₂	ხსეულთა	სხეულთა
32 ₁	შემდგმულობაჲ	შედგმულობაჲ
43 ₁₄	ს ხჳსა	სხჳსა
52 ₁	დაადრგების	დაადგრების
58 ₂₃	ტრანკრიპციით	ტრანსკრიპციით
102 ₁₋₃	თანშეთხვისს-გან	თანშეთხვისს-გან
115 ₂₈	ჩვეულებრივ	ჩვეულებრივს
127 ₂₉	დედის	დედნის
168 ₁	272	273

სედაქტორისაგან

ნემესიოს ეპესელი და მისი თხზულება

1. ვინ იყო ნემესიოს? სად ცხოვრობდა იგი? ან რადის დასწერა თავისი თხზულება? ეს კითხვები უნებლიეთ წარმოუდგება ეგელას, ვინც ამ წიგნის სათურს პირველათ გადაიკითხავს. სამწუხაროდ, ჩვენი წინასიტყვაობის გვემა ნებას არ გვაძლევს, ამ საკითხებს ვრცლათ შეგვხვდეთ. ამიტომ მოკლეთ შევნიშნავთ, რომ, მეგელე-ვართა უმეტესობის აზრით, ნემესიოს იყო ქალაქ ემესის (ზემო-სირიაში, მდ. ორონტის პირად, ფინიკიის საზღვარზე) მღვდელ-მთავარი და ცხოვრობდა მეოთხე საუკუნის მეორე ნახევარში. სანამ ქრისტიანობას მიიღებდა, —მჭევრმეტყველებას ასწავლიდა, შემდგომ ვეჭვილობას ეწეოდა და, ბოლოს, ჩვენი ქვეყნის მეზობლად, კაპადოკიაში, პრეფექტად იქმნა დანიშნული. აქ იგი დაუახლოვდა ამ კუთხის ბრწყინვალე ვარსკვლავს გრიგოლ დვთისმეტყველს (ცხოვრ. 326 — 390 წლებს შორის) და ქრისტიანობაც მისივე გავლენით მიიღო. შემდეგ ეკურთხა ეპისკოპოსად და 400 წლის მახლობლათ დასწერა თხზულება «Περὶ φύσεως ἀβυρώπιου», რომელმაც უკვდავო მისი სახელი საეკლესიო მწერლობის ისტორიაში¹.

2. რას წარმოადგენს ეს თხზულება შინაარსით? რა ფასი ჰქონია მას ძველად, ან რა მნიშვნელობა აქვს დღეს? —აი მეორე რიგის კითხვები, რომელთაც, აგრეთვე, გვერდს ვერ აუვლის ვერცერთი

¹ უფრო ვრცლათ იხ. Θ. Владимирский: „Немезій, епископъ Емесскій—О природѣ чловѣка“. Переводъ съ греческаго. Почеаевъ. 1904 г. მთარგმნელის წინასიტყვაობა, გვ. III—VIII; შეად. იქვე Предисловіе Оксфордскаго издателя (1671 г.), გვ. 6—14.—იხ. აგრეთვე К. Григорьевъ: „Немезій епископъ Емесскій и его сочинение—О природѣ чловѣка“. Казань. 1901 г., стр. 1—2.

მკითხველი, რომელიც ამ თხზულების გაცნობას მოისურვებს. სამწუხაროდ, დასაწყისი მიზეზის გამო, ვერც ამ კითხვათა ვრცლათ განხილვას გამოვადგებით. შევნიშნავთ მხოლოდ, რომ შინაარსით ეს თხზულება წარმოადგენს პლატონისა, არისტოტელისა და სხვა ძველი დროის ფილოსოფოსების¹ მოძღვრებათა კრიტიკულ განხილვაზე და საღმრთო წერილზე დამყარებულს ტრაქტატს ადამიანის ბუნების შესახებ.

თხზულებას წინ მიუძღვის საკმაო ვრცელი შესავალი, რომელშიც ღამრავია საზოგადო მსოფლიოზე და ადამიანის ბუნებაზე (თავი I).

შესავლის შემდეგ იწყება თხზულების პირველი მთავარი ნაწილი, რომელშიც განხილულია საზოგადო კითხვები ადამიანის შესახებ: მასი სულის ბუნებაზე, სულისავე ჩამოშლულობასა და გვაჩვენებ. სულის სხეულთან შეერთებაზე, სხეულის შედგენილობაზე და მსოფლიო სტიქიონებზე ანუ «ასებზე», როგორც მათ ქართველი მთარგმნელი უწოდებს (თავები II—V).

ამს მოსდევს მეორე (და უკანასკნელი) მთავარი ნაწილი, რომელშიც ავტორი განიხილავს ადამიანის სულიერ და ფიზიოლოგიურ ძალთა და ფუნქციების და თავის საშრომს ათავებს ფიქალისმის უარყოფითა და ვრცელი მოძღვრებით საღმრთო განცემების შესახებ (თავები VI—XLV).

3. ასეთია ამ თხზულების საზოგადო გეგმა და მოკლე შინაარსი². რაც შეეხება მის მნიშვნელობას წარსულსა და აწმუში, ამ საგნის ნათელსაყოფელად საკმაო იქნება მოვიყვანოთ ორი მკვლევარის აზრი: უაზნის სასულიერო აკადემიის პროფესორის კ. გრიგო-

¹ იხ. ამ წიგნის ბოლოში დართული საკუთარ სახელთა საძიებელი.

² უფრო ვრცელსა და სისტემატიურს ანალიზს აღნიშნული თხზულების შინაარსისას მკითხველი ჰპოებს კ. გრიგორიევის ჩვენ მიერ დასახელებულ თხზულებაში: „Немезій еп. Месскій и его сочинение О природѣ чловѣка“, стр. 7—59. უფრჩევთ მკითხველებს, სანამ ჩვენი გამოცემის კითხვას შეუდგებოდნენ, ბ-ნი გრიგორიევის აღნიშნული თხზულების ეს ნაწილი გვერდი გადაიკითხონ: ეს ძლიერ გაუადვილებს ქართული ტექსტის შეგნებას.

რიევისა და ვიტემბერგელი პროფესორის Matthaei-სი, რომელსაც ეკუთვნის პირველი სრული და სუკეტესო გამოცემა ნემესიოსის თხზულების ბერძნული ტექსტისა¹.

პირველის აზრი მოკლეთ ასე შეიძლება გადმოიგეს:

ვინც ნემესიოსის წინა და თანადროულს საქრისტიანო ანთროპოლოგიას თვალს გადავლებს, ცხადთ დაინახავს, რომ ნემესიოსამდე ქრისტიანე ანთროპოლოგები² ძლიერ მცირე უურადლებას აქცევენ ადამიანის ბუნების აწყო მდგომარეობას: მათ უფრო კაცის პირვანდელი (ედეში) და საიქო მდგომარეობა აინტერესებდათ. ნემესიოსმა კი განსაკუთრებული უურადლება კაცის ბუნების აწყო მდგომარეობას მიაქცია, შეიძლება ითქვას, თავისი კვლევის საგნად ადამიანის ბუნების მხოლოდ აწყო მდგომარეობა დაისახა. ამისი მჩვენებელია მისი თხზულების შინაარსი. აქ იგი მტკიცეთ სდგას დაბადებისა და საკლესიო მოძღვრების ნიადაგზე³, მაგრამ სცდილობს ამ მოძღვრებას საბუნებო ბერძნულ ფილოსოფიაშიაც მოუპოოს. კრიტიკული მეთოდით აღჭურვილი, იგი ემყარება ძველი დროის ორს ბუმბერაზ-მოაზრეს—ჰლატონსა და არისტოტელს: პირველს მისდევს თავისი ანთროპოლოგიის სპეკულატიურს ნაწილში, მეორეს—ემპირიულში; ჰლატონს ემყარება სწავლაში სულის შესახებ, ხოლო არისტოტელს—სუდიერ მოვლენათა შესახებ. მაგრამ ამ ორი ბუმბერაზ-მოაზრის გვერდით ნემესიოსის თხზულებაში ბევრი სხვა ფილოსოფიის სახელიც გვხვდება. «ვრცელმა და საფუძვლიანმა ერუდიციამ ნემესიოსს მისცა შეძლება, თავის ნაშრომში დიდძალი ფილოსოფიური და ანთროპოლოგიური იდეები მოეთავსებინა, რომელნიც წინანდელი მოაზრებების მიერ იფხენ შემუშავებულნი. მართალია.

¹ ეს არის ჰალეში, 1802 წელს, გამოცემული ტექსტი, პროფ. ქრისტიან ფრიდრიხ მატეის რედაქტორებით. შემდეგ აქედან თითქმის უცვლელად გადაუბეჭდია Migne-ს თავის Patrologiae cursus completus-ში (t. 40 ser. graec., 1856 an.). ჰალეს გამოცემით უსარგებლობია ბ-ნს ვლადიმირსკის, რომელსაც ეკუთვნის პირველი რუსული თარგმანი ამ თხზულების (Почв. ест. 1904 г.).

² ორიგენი (185 ± 255 წ.) და გრიგოლ ნოსელი (331 ± 394 წწ.).

³ გარდა საკითხისა სულთა გაჩენის შესახებ.

ნემესიოსის ამ იდეებისათვის თავისი საკუთარი, ორიგინალური არაფერი შემოატეხია, მაგრამ მის წამოშობილ ძვირფასი სწორეთ ის არის, რომ საწარმოთა დროის მრავალი იდეა აქ ქრისტიანულის თვალსაზრისით გაშუქებული-მოსაზრებულია და საქრისტიანო სოფელმხედველობის წრეში შემოტანილი». ანტიქრისტიანული აზრები აქ კრიტიკულად გარჩეული და უარყოფილია, ხოლო ის იდეები, რომელნიც ქრისტიანობას არ ეწინააღმდეგებიან, სისწორით შეფასებული და ღირსეულად მიღებულია. ასეთია ნემესიოსის თხზულების ისტორიული მნიშვნელობა, რამდენათაც კითხვა მის წინამორბედს ქრისტიან-ანთროპოლოგებს შეეხება. — ხოლო ნემესიოსის თანამედროვე ქრისტიანთათვის და მათ უახლოეს თაობათათვის ნემესიოსის თხზულება წარმოადგენდა მშვენიერს სახელმძღვანელოს ანთროპოლოგიის შესასწავლად. — რაც შეეხება ამ ტრაქტატის გავლენას შემდეგი დროის ქრისტიან-მეცნიერებზე, უნდა შევნიშნათ, რომ იკლიანე ზოპირიუსის, იოვანე დამასკელს, მელეტიუს და ერემიუსის ამ თხზულებიდან ამოღებული აქვთ არა მხოლოდ სტრიქონები, ცალკე აზრები, არამედ მთელი გვერდებიც კი. — ამ თხზულების ზოგიერთი თავი ჩვენი დროის ქრისტიანეთაგანაც სიამოვნებით წაიკითხვის; ასეთია, მაგალ., ჰირველი თავი, რომელშიაც ავტორს გამოხატული აქვს თავისი შეხედულება მსოფლიოზე და კაცზე, აგრეთვე თავები სულისა და სხეულის შეერთებაზე, ნებისთისა და უნებლიეთაზე, ნებელობის თავისუფლებაზე და განკეობაზე. — საზოგადოთ კი ნემესიოსის თხზულება დღეს უურადალბია როგორც ისტორიული ძეგლი, რომელშიც მოკლე და გასაგებათ გადმოცემულია შედეგები გამოკვლევათ ადამიანის შესახებ ჩვენი წელთაღრიცხვის მეხუთე საუკუნემდე¹.

მეორე მკვლევარი, პროფესორი Matthaei, ასე გამოხატავს თავის აზრს ამ თხზულების შესახებ:

«ბევრი საკვირველი და ჭეშმარიტი მსჯელობა წამიკითხავს ამავე კითხვების შესახებ ბერძნის ფილოსოფოსებისა, და უფრო მეტი ბერძენთა საეკლესიო მწერლებისა, მაგალითად: ბასილი დიდისა, გრი-

¹ იხ. ზემოთ დასახელებული თხზულება ბ-ნ გრიგორიევისა გვ. 51 — 60.

გოლი ნოსელისა, ოქრობირისა, თეოდორიტესი და თვით ორიგენისაც, რომელთაც იგივე საკითხები ცალცალკე (ნაწილ-ნაწილ) შუენიერათა და გრძლათ აქვთ განმარტებული. მაგრამ უოველივე ეს შეერთებით ბევრათ უფრო მოკლეთ, ზედმიწევნითა და მეტის გამჭრიახობით გარკვეულია ერთს (ამ) წიგნაკში ნემესიოსის მიერ, რომელსაც მრავალი ძველი შეცდომილება დაურღვევიაო»¹.

სწორეთ ამ ღირსებათა გამო ნემესიოსის ტრაქტატი ფრიად გავრცელებული უოფილა აღმოსავლეთის ეკლესიაში; ხოლო მე-XX-ე საუკუნეში იგი დასავლეთის ქრისტიანთათვისაც უთარგმნიათ ლათინურ ენაზე². იმავე საუკუნეში ეს საუურადღებო თხზულება ქართულადაც იქმნა გადმოღებული ფილოსოფოსის იოვანე პეტრიწის მიერ.

II

იოვანე პეტრიწა და მისი თარგმანი

4. ვინ იყო იოვანე პეტრიწი? სად და როდის მოღვაწეობდა იგი? ან რას წარმოადგენს მისი ქართული თარგმანი ნემესიოსის თხზულებისა? აი — მესამე რიგის საკითხები, რომელთაც, აგრეთვე, მიუხედავთ მათდამი ღრმა ინტერესისა, აქ მხოლოდ გაკვერთ შეკვხებით³.

მე-XI—XII-ე საუკუნეში მეცნიერულათ მოაზროვნე ქართულ წყეებში ფეხი მოიკიდა და გაძლიერდა ეგრეო წოდებული ნეოპლატონური მიმართულება. ამ მიმართულების მიმდევარნი შეეცადნენ,

¹ იხ. ვლადიმირსკის ზემო დასახელებულს წიგნში „Предисловіе Гальскаго изданія (1802 г.)“, გვ. 18.

² უუძველესი ლათინური თარგმანი ეკუთვნის რიხარდ ბურგუნდიოს, რომელიც 1194 წელს გარდაიცვალა (ibid. 8 და იქვე სხოლიო 1-ელი).

³ გარდა ერთის კითხვისა, სახელდობრ, იმის შესახებ. თუ როდის ცხოვრობდა იოვანე პეტრიწი, რასაც შედარებით უფრო ვრცლათ განვიხილავთ, რადგან ამ საკითხთან მჭიდროთ დაკავშირებულია იმის გარკვევა, თუ როდის ითარგმნა წინამდებარე თხზულება.

ქართულ ენაზე გადმოედოთ და გავერცელებინათ გამოჩენილ ნეოპლატონურ ფილოსოფიასა, აგრესივე არისტოტელისა და სხვათა ნაწერები. აარგანებს, ხშირათ, შესაფერ კანზარტებასაც ურთავდნენ და მათ ქართულ საზოგადოებაში ფილოსოფიურ თხზულებათა პოპულარიზაციას დიდათ ხელს უწყობდნენ¹. ამ მუშაკათა წრეს ეკუთვნოდა იოვანე პეტრიწი.

მისი ჩამომავლობის შესახებ უეჭველი ცნობები არ მოიპოება: ერთი გარდამოცემით იგი იყო გურიიდან², — და ეს გარდამოცემა თითქმის ჰბობს გამართლებას მისი აარგმანის ლექსიკაში³. მეორე გარდამოცემა მის სამშობლოდ «დაბა კირკიმს» ასახელებს, სამცხეში⁴; მაგრამ, შესაძლოა, ეს გარდამოცემა აღმოცენებულიყოს იოვანე პეტრიწის მეორე ზედმეტი სახელის «კიმჭიმელის» ასახსენლად, რომელიც ნიშნავს «ზეციერს»⁵ და რომლის ეს მნიშვნელობა ბევრისათვის, როგორც სწანს, უცხო და გაუგებარი გამხდარა.

¹ შეადარეთ ნ. მარრის: Иоаннъ Петрицскій, грузинскій неоплатоникъ XI—XII ввѣка. Спб. 1909 г., стр. 35—43 და 58—61.

² «ძველი საქართველო» ტ. I, განყ. III: «მცირე უწყება ქართვ. მწერალთათვის» გვ. 14.

³ ასეთია, მაგალ., სიტყვა «ერცახე», «გურდი» (იხ. ლექსიკონი); ეკანასკნელი სიტყვა, ნ ა წ ი ლ ი ს მნიშვნელობით, უფრო მეგრულისა-კენ მიაკცევს მკლევარის ყურადღებას. საყურადღებოა, აგრეთვე, რომ იოვანე პეტრიწის მიერვე ნათარგმნსა და განმარტებულს პროკლე დიადოხოზის «კავშირნი»-ში შემდეგს სამუსიკო ტერმინებს ვპოვებთ: «მზახრ, ჟ ი რ და ბამა, რომელნიც უნდა უდრიდნენ ქართული გალობის სამ ხმას: პირველს, მეორესა და ბანს (იხ. «კავშირნი»-ს მე-XII-ე საუკუნის ხელნაწერი «საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებისა», ბოლოდან მე-8-ე გვერდი, სტრიქონი მე-9-ე ქვემოდან); მეგრულათ: «ჟი-რი»=ორი; მაგრამ, შესაძლოა, სიტყვა «ჟირ» სომხურიც იყოს ძირ. ძლიერი (შეად. მარრის Иоаннъ Петрицскій..., стр. 43, примѣч. 1-ое).

⁴ «ძველი საქართველო» ტ. II, განყ. III, გვ. 40.

⁵ იოვანე «კიმჭიმელად» წოდებულია, მაგალ., ანტონ I-ის კათალიკოზის «წყობილსიტყუაობაში», ზემოდსახელებულ «მცირე უწყება»-ში («ძვ. საქ.» ტ. I, განყ. III, გვ. 14) და სხვ.; საბა ორბელიანის განმარტებით (ლექსიკონი): «კიმჭიმელი ესე არს არიას ცა, მზხუთე». შეად. ნიკ. მარრის Иоаннъ Петрицскій..., стр. 4 და ძირის სხოლიო 2. ერთს.

იმავე გარდამოცემით, რომელიც იოვანეს გურულ ჩამომავლობას მიაწერს, ქართული შწერლობა და ბერძნული ენა მას ეფერებოდა მცირის ხელმძღვანელობით შეუსწავლია, რის შემდეგაც საბერძნეთში გაუგზავნიათ „კავალად სწავლისათვის“, ე. ი. სწავლის განსაკრებლად¹. უკანასკნელ ცნობას მეორე გარდამოცემაც მხარს უჭერს; ორნივე კი ერთათა გადაჭრით ამბობენ, რომ ის საგანმანათლებლო ცენტრი, სადაც იოვანემ უმაღლესი სწავლა განაგრძო, ათინა იყო². და ჩვენც საკმაო საბუთი არ მოგვეპოება; უკანასკნელი ცნობის სინამდვილე უარყოფით: შეიძლება, ახლგაზღა იოვანე ათინაშიც ეოფილიყო. მხოლოდ უნდა დავსძინოთ, რომ, როგორც დღეს უკვე დამტკიცებულია, ბალკანეთის სახევარ კუნძულზე ავიდის უოფნა იოვანე ფილოსოფოსის დაუსრულებია მკვლევარში, სახელდობრ სოფელ პეტრიტცოს (ქ. ღანდუკი ბაჩოვი). ქართულ მონასტერში, რომლისგანაც მიუღია თავისი მთავარი ზედმეტი სახელი: „პეტრიწი“ ანუ „პეტრიწონელი“³.

ამ საბიოგრაფიო ცნობათა შორის მკითხველის ყურადღებას განსაკუთრებით იმ ცნობას მივაქცევთ, რომელიც ეფერებოდა მცირისა და იოვანე პეტრიწის ურთიერთობას შეეხება, რადგან ამ საკითხის გამოკვლევა შეუძლია შევიდეთ მოჭფინოს იოვანე პეტრიწის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ქრონოლოგიის, რაც ფრიად საჭიროა ავით წინამდებარე წიგნის ქართულად გადმოთარგმნის დროის გამოსარკვევად.

5. თავდაპირველათ უნდა შევნიშნოთ, რომ აღნიშნული საგნის შესახებ უკვე ერთგვარი ლიტერატურაც არსებობს. ამ ლიტერატურა-

თავის ახალ გამოკვლევაში ბ. ნ. მ. მარტო თითქოს შესაძლოდ სცნო იმ გარდამოცემის მიღება, რომელიც იოვანე პეტრიწის სთელის „ჰირიკიმელად“, თუმცა სამისოდ. თვით გარდამოცემის გარდა, სხვა არავითარი საბუთი არ უჩვენებია. იხ. Н. Марр — Определение языка второй категории ахеменидских клинообразных надписей по данным яфетического языкознания. Спб. 1914 г. § 63 примѣч. 5-ое; თვით § 63-ში განმარტებულია სიტყვა კ ი მ — კ ი მ — კ ი მ ე ლ ი მ — კ ი მ ე ლ ი ანუ ც ა თ ა ც ა ხ ნებო небесъ.

¹ ძველი საქართველო ტ. I, განყ. III, გვ. 15.

² ძველი საქართველო ტ. II, განყ. III, გვ. 40.

³ მარტის Иоаннъ Петринскій..., стр. 1—2.

რის ერთი ნაწილი იოვანე პეტრიწს ეფრემ მცირის მოწაფედ აღიარებს, მეორე ნაწილი კი — შირიქით: ეფრემსა სთვლის იოვანე პეტრიწის მოწაფედ. უკანასკნელ აზრს ემხრობა აკადემიკოსი ნიკ. მარრიკი. მიუხედავად ამისა, ის საბუთები და მოსაზრებანი, რომელთაც ქვემოთ წარმოვადგენა, ვგონებთ, სკამათა ნააღმქურფენ, რომ ზემოაღნიშნულს ორ აზრში ჰირველი უფრო ახლო უნდა იყოს სინამდვილესთან.

აი ეს საბუთები:

ა) ივით მარრისავე მოწმობით, ეფრემ მცირეს ჰქონდა შემთხვევა იოვანე პეტრიწი თავის მსწავლებლად დაესახლება (თუ კი უკანასკნელი მართლაც უოფილიუს მისი მსწავლებელი), მაგრამ იგი ამ საგნის შესახებ სიტყვასც არა სძრავს; სამაგიეროდ, თავის მსწავლეებად აღიარებს კიორგა მთაწმინდელს¹, რომელიც, როგორც ვიცი, 1016 წელს უკვე ცოცხალი აღარ იყო. ცხადია, მაშასადამე, რომ ეფრემის მოწაფეობა 1061 წლის წინა ხანას უნდა ეკუთვნოდეს.

ბ) მართლაც, როგორც საეკლესიო მწერალი და მოღვაწე, ეფრემ მცირე უმთავრესათ მე-XI-ე საუკუნის მეორე ნახევარშია ცნობილი; უფრო ზმირათ იგი 1080—1090-იან წლებში იხსენიება²; რუას-ურბნისის კრების ძეგლის-წერაში კი უკვე მიცვალებულთა შორის არის მოხსენებული³; მაშასადამე 1103 წელს ეფრემ მცირე ცოცხალი აღარ უოფილა.

გ) ეველსაკან ცნობილია, რომ იოვანე პეტრიწმა სთარგმნა და ვრცლათ გახმარტა პროკლე დიადოხოსის «კავშირნი», რომელიც ში-

¹ Иоаннъ Петринскій..., стр. 36—37.

² თ. ჟორდანია: ქრონიკები, ტ. I, გვ. 214—228; 236.

³ მისივე: ქრონიკები, ტ. II, გვ. 71—72: „...ადუსრულეზელისა ნეტარებისა მკვიდრთა ბერთა ჩუენთა: საბაჲ სულაჲს ძისა, და ანტონი ტბელისა, და ეფრემ მცირაჲსა და არსენი მონაზონისა ივალთოელისაჲ საუკუნო[მცა არს ესენებაჲ და კურთხევაჲ მათი]“. — ამიტომ გაუგებარია, რა ნაზა სარწმუნო პატივებულმა გამოცემულმა თარიღარულ წარწერაში, რომელსაც თავის „ქრონიკების“ I ტომის 225-ე გვერდზე იხსენიებს და შემდეგ კიდევ იმეორებს 1114 და 1116 წლებს ქვეშე (გვ. 241).

ნაარსით ფრიად რთულს და განუგებულს დიალექტიკას წარმოადგენს¹; ხოლო, როგორც ამ „კავშირნი“-ს ბოლოსიტუვაობაში ამბობს, მასვე უთარგმნია ნემესიოსის წიგნიც «ბუნებისა-თჳს კაცისა»²; ამას გარდა მარრისავე მოწმობით, იოვანე პეტრიწს მიეწერება არისტოტელის თხზულებათა Τὰ σοφικά და Περὶ ἐρμηνείας ქართულად გადმოღება³. ერთი სიტყვით, იოვანე პეტრიწი ცნობილია, როგორც ფრიად ნაყოფიერი მთარგმნელი საფილოსოფოსო თხზულებათა ბერძნულიდან ქართულად. და, თუ იგი მართლა ეფრემ მცირის მასწავლებელი უოფილიყო, რაღა თქმა უნდა, მოწაფეს (ისე როგორც, საზოგადოაო, მე-XI-ე საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედის ქართველებს) კარგათ ეცოდინებოდა, რომ ზემოდასახელებული საფილოსოფოსო თხზულებანი ქართულს ენაზე უკვე არსებობდნენ. მაგრამ რას კე-ღათ? ეფრემ მცირე სთარგმნის იოვანე დამასკელის «დიალექტიკა-სა» და «გარდმოცემას»⁴ და წინასიტუვაობაში კათეკორიულათა ამბობს, რომ მანამდე «სხუაჲ არა რაჲ ოდეს თარგმნილა (ქართულსა ენასა ზედა) საფილოსოფოსოთა წიგნთაგანი»⁵. აქედან აშკარაა, რომ იმ დროს, როცა, თარგმნაში უადრესათ დახელოვნებული, ეფრემ მცირე⁶ საქრისტიანო მოძღვრების ქვაკუთხედს, იოვანე დამასკე-

¹ Иоаннъ Петринскій..., стр. 34.

² იქვე, გვ. 35.

³ იქვე, გვ. 4.

⁴ ამ თხზულების ზოგიერთი თავი ნემესიოსის წიგნის ზოგიერთ თავთა გამეორებას წარმოადგენს. ეს თავები ეფრემის თარგმანიდან დაშლადებული გვაქვს დასაბუტლად.

⁵ იხ. საეკლესიო მუხუუმის ხელნაწერი № 24, ფურც. 1, გვ. 1, სვეტი ბ; შუად. ე. თაყაიშვილის: Описание рукописей О.-в.в. распр. странения грамотности среди грузинскаго населения, т. I, вып. 4, стр. 712.

⁶ ზევ დამასკოვით გავიცანით ეფრემის მიერ ნათარგმნი დამასკელის თხზულება (საეკლ. მუხ. ხელნაწერი № 24), მისი ერთი ნაწილი დასაბუტლდაც გადმოცემულად, — და დავრწმუნდით, რომ ესეთი უნაკლებო თარგმანი შეიძლება ეკუთვნოდეს მხოლოდ ისეთს პირს, რომელიც ენათა ცოდნაში და თვით თარგმანის ტექნიკაში უადრესათ დახელოვნებული, თითქმის ამ საქმეში დამსცოვნებული, უნდა ყოფილიყო.

ღის დოღმატიკასა და ფილოსოფიას, სიარგმნიდა, იოვანე ჰეტრიწი ჯერ კიდევ სრულიად უცნობი ეოფილა ფილოსოფიურათ მოაზროვნე ქართველ მწიგნობართა წრეებში. ამიტომ გაუგებარია, როდის-ღა უნდა გამხდარიყო ჰეტრიწი „მოძღვრად“ ეფრემ მცირისა? ნუ თუ მამან, როცა უკანასკნელმა უკვე კანკლო თვისის სამწერლო ნიჭის განკითარების უმთავრესი პერიოდი, თვისის სამწერლო მოღვაწეობის უნაყოფიერესი ხანა, და, დადნის გვირგვინებით ჭაღარაშეშეული, მშვიდობიანათა ლეკვა თვისის სიცოცხლის უკანასკნელს დღეებს?! ერთი სატყეისი, სხელი დასაჯერებელია, უკეთ, ეოვლად შეუწახარებელია ის აზრი, ვითომც ეფრემ მცირე იოვანე ჰეტრიწის მოწაფე ეოფილიეოს.

დ) საშაგეროთ, თვით ეფრემ მცირე ზემოთ დასახელებულის „გარდმოცემის“ ერთ-ერთ მინაწერში, რომლის ტექსტი თვით ეფრემს ეკუთვნის, ფრიად საკულისხმო ცნობას იძლევა, რომელსაც შეუძლია, ჩვენთვის საინტერესო და სადავო საგანს შექი მოჭფინოს. სხელდობრ, თვის „თანამოღვაწეთა, თანაზრდილთა და მსახურთა“ შორის იგი იხსენიებს: „არსენ იუალითელს, იოვანეს და (კიდევ) იოვანე ხუცესთა და სტეფანე დიაკონს“¹. შესაძლოა, ერთი ამ იოვანეთაგანი ეოფილიეოს ეფრემის უნცროსი თანამედროვე და, გარდამოცემით, მის მიერვე ქართულს მწერლობასა და ბერძნულს ენაში განწაფული, ახლგაზდა იოვანე ჭიმჭიმული, შემდეგში „ჰეტრიწად“ სახელდებული².

¹ საეკლ. მეზ. ხელნაწერი № 24, ფურც. 138, გვ. 2: ანდერძი ეფრემ მცირისა. ზეად. თ. ეორდანიას „ქრონიკები“ ტ. I, გვ. 219.

² ნიკ. მარბს მოჰყავს ანტონ I კათალიკოზის წყობილისტიტუოზის ერთი აღგილი, სადაც ნათქვამია:

იტყვს თ ვ თ ე ფ რ ე მ მოძღვარ ეოჟასა თვსად
იოანესა საღმრთო ფილოსოფოსის.

აქედან პარტიკული მეცნიერი დასკვნის, რომ «это предание (ე. ი. გარდამოცემა, რომ პეტრიწი მოძღვარი იყო ეფრემისა) восходит к самому Ефрему» (Иоаннъ Петриискій..., стр. 37). მაგრამ წყობილისტიტუოზის მთლიანთ შესწავლა და თვით ამ აღგილის კონტესტი განხილვა ნებას არ გვაძლევს, პარტიკულს მეცნიერს დავე-

ე) როგორც ეს გარდამოცემა, ისე ჩვენი უკანასკნელი ჰიზოთე-ტიური დასკვნა ჰაზმონიულათ ეთანხმება იმ ფაქტს, რომ პეტრიწო-ნის მონასტერი (მაკედონიაში), რომელთანაც მჭიდროთ დაკავშირე-ბულია იოვანე ჭიმჭიმელის სახელი („პეტრიწი“) და სამწერლო-სამე-ცნიერო მოღვაწეობის დასაწყისი, დაარსებულ (თუ განახლებულ) იქ-

თანხმობთ: მართლაც ამ ორ სტრიქონში ეფრემის მასწავლებლად დასახე-ლებულია „იოანე საღმრთო ფილოსოფოსი“; ამ ეპიტეტს კი ან-ტონი კათალიკოზი „წყობილსიტყუობაში“ ერთხელაც არ მიაწერს იოვანე ჭიმჭიმელს. თუმცა გრძლათ და ენაშხიანათ შეაკებს მას და უწოდებს „ფილოსოფოსს“, „ქეშმარიტ ფილოსოფოსს“, მაგრამ არასოდეს „საღმრთო ფილოსოფოსს“; ამ ეპიტეტს იგი ხმარობს მხოლოდ იოანე პატრიკ-ყოფილისათვის, რომელსაც სასტიკათ კანარჩეს იოვანე ჭიმჭიმელ-პეტრიწისავან. ჩვენ ხელთა გვაქვს წყობილსიტყუო-ბისა ბუთი ბელნაწერი (ქართვ. შ. წ. კ. გამ. საზოგადოებისა № № 1, 346, 1477, 3685 და 1211), რომელთაგან უძველესი (№ 1) გადაწერი-ლია 1745 წელს — და არცერთს მათგანში (სწორეთ ისე, როგორც არც იმ ნაბეჭდ „წყობილსიტყუობაში“, რომლითაც ნიკ. მარბი სარგებლობს) იოვანე პეტრიწი-ჭიმჭიმელი არასოდეს „საღმრთო ფილოსოფოსად“ არაა წოდებული, იოანე პატრიკ-ყოფილი კი ყველგან „საღმრთო ფილო-სოფოსად“ იხსენება. ცხადია, მაშასადამე, რომ ეფრემის მოძღვრად ან-ტონი I სთვლის იოანე პატრიკ-ყოფილს და არა იოვანე პეტრიწს, — და ეს გარდამოცემა, შესაძლოა, მართლაც თვით ეფრემის რომელსამე წერილობით მოწმობაზე იყოს დამყარებული („ВОСХОДИТЬ КЪ САМОМУ ЕФРЕМУ“). შესაძლოა, იოანე პატრიკ-ყოფილად „ანტონ კა-თალიკოზს მიეღოს ის მესამე იოვანე „ფარაკელი“, რომელსაც ეფრემ მცირე იხსენიებს ზემოდასახელებული თარგმანის წინასიტყუობა-ში (საეკლ. მუხ. ბელნაწ. № 24, ფურცელი 4, გვ. 1, სვეტი ა—ბ) და ამბობს, რომ ახალი პუნქტუაცია ქართულ მწერლობაში ამ იოვანეს „ბრძანებით“ შემოვიტანეთ (შეად. „ქრონიკები“ I, გვ. 218).

რაც შეეხება ზაქარია გაბაშვილის მოწმობას, რომელიც ამბობს: „ეფრემ მცირე, მოწაფე იოანე პეტრიწისაო“ („ქრონიკები“ I, გვ. 225), — ვგონებთ, აქ ზაქარია ანტონი კათალიკოზის ზემოგარჩეულს სიტყვებს უნდა ემყარებოდეს და, როგორც სჩანს, ეს სიტყვები მასაც შეუცდომით გაუ-გია. ამასთანავე ფრიად საგულისხმოა, რომ ზაქარია გაბაშვილი არ იც-ნობს ეფრემის მთავარ ნათარგმნს თხზულებას „დიალექტიკასა“ და „გარდმოცემას“, თუმცა იქვე ეფრემის სხვა ნათარგმნები ჩამოთვლილი

მზა გრიგოლ ბაკურიანის მიერ 1083 წელს¹, ე. ი. სწორეთ იმ ათეულში, რომელსაც ეკუთვნის, როგორც ზემოთ ვნახეთ, ეფრემ მცირის სალიტურატურო მოღვაწეობის საუკეთესო ხანა, მისი სამწერლო ნიჭის მძლავრიაა გადაშლისა და უდრესთ განვითარების პერიადი. სჩანს, ამ დროს, ეფრემის მიერ ქართულსა და ბერძნულ ენაში განწეფული ახალგაზდა ხუცესი იოვანე ჭიმჭიმელი, ათინაში გაგლის შემდგომ, ახლად დაარსებულს (თუ განახლებულს) პეტრიწონის მონასტერში დაბინავებულა და დაუწვია თვისი ფრიად ნაყოფიერი სამწერლო და სამეცნიერო მოღვაწეობა. ეს ამბავი უნდა მომხდარიყო, როგორც სჩანს, არა უდრეს 1083 წლის, მაგრამ, შესაძლოა, არც უკვიანეს მე-XI-ე საუკუნის დასასრულისა. შესაძლებელია, ამ მონასტერში ეოფნას დროს ეთარგმნოს იოვანეს ის თხზულებანი, რომელნაც ნიკ. მარრის სიაში 1—7 ნომრებ ქვეშ არიან აღნიშნულნი²; ნემსიოსის წიგნის შესახებ კი ერთი წერილობითი გარდამოცემა გვეუწყება, რომ ეს თხზულება იოვანე პეტრიწს გადმოუღია (ბერძნულიდან ქართულად) «კელდისა შინა გაენათისასა»³, მაშასადამე, სმშობლობში დაბრუნების შემდგომ, ჩვენი ფიქრით, არა უდრეს მე-XII-ე საუკუნის დასაწყისისა, მაგრამ, შესაძლოა, არც უკვიანეს ამავე საუკუნის პირველი მეოთხედისა. ვამბობთ: «შესაძლოა, არა უკვიანეს მე-XII-ე საუკუნის პირველი მეოთხედისა», რადგან, როგორც «ქართლის ცხოვრების» უძველესი ვარიანტი მოწმობს, პეტრიწს უტოცხლია დავით აღმაშენებლის გარდაცვალებამდე († 1125 წ.) და მოსწრებია მისი შვილის დიმიტრი I-ელის მეფობას, რომ-

აქვს. ეტუობა, ზაქარია გაბაშვილს სრული წარმოდგენა არა ჰქონია ეფრემის სამწერლო მოღვაწეობაზე.

¹ მარრის Ioannъ Petрицскій..., გვ. 2.

² იხ. Ioannъ Petрицскій..., стр. 4.

³ იხ. ხელნაწერი A², ფურც. 280ა (==თაყაიშვილი: «Описаніе руюиисей О-ва распостраненія грамотности ср. груз. населенія», т. I, вып. 4, стр. 723): «ელაღელთ კმათაგან გაღმოიცა ესე ქართულად საკირველისა ჭილოსოფოსისა ჩუძნისა პეტრიწისა მიერ, იოანედ სახელდებულისა, კელდისა შინა გაენათისასა».

ღისათვისაც ლექსად ხოტბაც მიუძღვნია¹, — მაგრამ აღარა სჩანს, მის შეფუობაშიც კიდევ დიდხანს უცოცხლია, თუ არა. ამიტომ იოვანე ჰეტრიწის სამწერლო მოღვაწეობის დასასრულად ჩვენ მიგვაჩნია დიმიტრი I-ელის შეფუობის პირველი წლები, ანუ 1126 წლის მახლობელი დრო. შესაძლოა, მისი სიცოცხლის დასასრულიც ამავე დროს ეკუთვნოდეს.

სამშობლოში დაბრუნების შემდგომ უთარგმნია იოვანეს პროვლე დიადოხოსის „კავშირნი“-ც, რადგან, როგორც თვითონ ამბობს, როცა ამ ახსნულების გადმოღებას შესდგომა, მას უკვე დამთავრებული ჰქონია ნემესიასის ტრაქტატის ქართული თარგმანი².

ამგვართ, ჩვენი მთავარი დასკვნა შემდეგია: იოვანე ჰეტრიწის სამწერლო და სამეცნიერო მოღვაწეობა ეკუთვნის უმთავრესათ დავით აღმაშენებლის დროს (1089—1125 წ.); ამ პერიოდის მეორე ნაწილი, სხვადასობ მე-XP-ე საუკუნის პირველი მეოთხედი, მას სამშობლოში გაუტარებია; და, აი, სწორეთ ამ დროს უნდა ეკუთვნოდეს ნემესიასის ტრაქტატის გადმოღება ბერძნულიდან ქართულად.

6. ახსნულება სათარგმნია ბერძნული დედნიდან: ამას ამტკიცებს თვით თარგმანის ენა, რომელშიაც საკმაოთ მოიპოება, როგორც საგრამატიკო ელენიზმები³, ისე უთარგმნელად დატოვებული ბერ-

¹ მარიამ დედოფლის ეპიგრაფი „ქ.-ცხოვრებისა“, ე. თაყაიშვილის რედაქციით 1906 წ., გვ. 364, სტრიქ. 4—6: „...დიდებითა. ღიძნითა: და: გუარითა: ცხოვრებისათა: აღმოაჩენს: იოვანე: ფილასოფოსისა: კიმიქიელისა: შესხმა: მოთხრობა: დიმიტრისა: მენესა: კლამათა: შინა: და: მძლესა: ბრძოლასა: შინა:....“.

² Иоаннъ Петрицкiй..., стр. 35, სტრიქ. 12—13.

³ არც ადგილი და არც საშუალება ნებას არ გვაძლევს ქართული თარგმანის ამ მხარეს ვერცხოთ: არცერთი ბერძნული გამოცემა ხელთ არა გვაქვს და იძულებული ვართ იმ მასალებს დავეყაროთ, რომელნიც რუსული თარგმანის ტექსტში და შენიშვნებში მოიპოება (აგრეთვე „Словарь“-ში, რომელიც რუსულ თარგმანს აქვს დართული). როგორც თვით მთარგმნელი მოწმობს, რუსული ტექსტი ბერძნული დედნის თითქმის სიტყვა-სიტყვით გადმოცემა (Предисловіе, стр. XXXIV: «...мы старались, по возможности, держаться буквы греческаго текста...»); ხოლო, სადაც, თარგმანის ტექსტში, მხოლოდ დედნის ახ-

ძნელი სიტყვები¹; ამასვე ნათელჰყოფენ ის ქართული ტერმინებიც, რომელნიც მაისის საბაღლო ბერძნული ტერმინების გვგვით არიან ნაწარმოები ქართული ძირებისაგან².

სასაგადო შედგენილობა იმ ბერძნული დედნისა დაახლოებით ისეთავე უოფილა, როგორიც აქვსთ დღემდე ცნობილ სრულ გამოცემათ³. იქ საკსებით, ან თითქმის საკსებითა, წარმადგენილი უოფილა ნემესიოსის თხზულების ის ტექსტი, რომელიც ცნობილს გამოცემებში ±± საგად დაბეჭდილია⁴; მხოლოდ დროთა განმავლობაში ქართული აარგმანიდან მე-43-ე თავის ტექსტი სრულიად დაკარგუ-

რია გადმოცემული, იქვე სხოლოში იმავე ადგილის სიტყვისიტყვითი თარგმანიცაა წარმოდგენილი, ხშირათ თვით ბერძნული ტექსტიც მოყვანილია როცა ამ მასალებს ქართული თარგმანი შეუდარეთ, უკანასკნელში საკმაოდ აღმოჩნდა ტექნიკური ხასიათის საგრამატიკო ელლინიზმები, მაგალითად: „მებრ დანახეთითა“=αἰετὸν ὄρεται, „მებრ დაუღლით“, „მებრ დაუღლოთ“, ან კიდევ: „მებრ დაუღლომისა-ებრ“ და სხვანი (იხ. ეს სიტყვები ლექსიკონში). იმედია, როცა ჩვენი სპეციალისტები წინამდებარე ტექსტს ბერძნულ დედანს შეუდარებენ, ამგვარ ელლინიზმთა რიცხვი კიდევ უფრო მეტი აღმოჩნდება ქართულ თარგმანში.

¹ იხ. ჩვენს ლექსიკონში: აღენესი, ავტომატობაჲ, აკალიფადი, აირი, არტირიაჲ, ასთაკჲ, დრასტიკაოჲ, ეთერი, ექსორიაჲ, ვრონზოჲ, ზმულნი და მრავალნი სხვანი.

² იხ. ჩვენს ლექსიკონში, მაგალ., სიტყვები: ამფსმელი, ერატომი. ზღეს-სახე, თავუნი-მყესნი. (=μῆν) და სხვანი.

³ გველისხმობთ შემდეგ გამოცემბ: ა) ანტვერპენისას 1566 წლისა: რუს. თარგმ. Предисловіе, стр. XXX—XXXI), რომლის გვერდებიც ნაჩვენებია რუსული თარგმანის არშიებზე; ბ) მატეისას, ჰალეში, 1802 წლისა, რომლის თარგმანსაც წარმოადგენს რუსული ტექსტი (იქვე, გვ. XXXIII) და გ) გამოცემას მინისას (Patrologiae cursus completus, t. 40 ser. graec., 1858 an.), რომელიც თითქმის არაფრით განსხვავდება წინა გამოცემისაგან (იქვე. XXXIII).

⁴ ვაშბოთ «თითქმის საესებით», რადგან, როგორც ეტყობა იმ დედანში არ უნდა ყოფილიყოს ის რამოდენიმე სტრიქონი (მეორე თავისა), რომლებიც არცერთ ქართულ ხელნაწერში არ მოიპოვება და რომელთა მოკლე შინაარსიც, რუსულიდან ამოღებული, ჩვენს გამოცემაში მოთავსებული გვაქვს მე-32-ე გვერდის სხოლოში (**).

და¹, ხოლო მე-44-ე თავისა მცირედენიდა ნაწილი დარჩენიდა²: რამდენიმე სტრიქონი დაჰკლებია ბოლოში მე-42-ე თავს³ და რამდენიმე გვერდი ამოვადნიდა, აგრეთვე, მე-2-ე თავიდანაც⁴. მაგრამ იმ ტექსტში თავების სთვალავი და რიგი მთლათ ისეთი არ ეოფილა, როგორც ზემოთ დასახელებულ გამოცემებშია წარმოდგენილი⁵.

დედნის ამგვარი შედგენილობა ჩვენს მთარგმნელს ხელუხლებელი დაუტოვებია და თავების რიგიც უცვლელათ მიუღია; დიდი სიფრთხილით მოქცევია, აგრეთვე, ბერძნული დედნის სტილსაც. განსაკუთრებით სპეციალურ და ტექნიკურ ტერმინებს, რომელნიც სიტყვა-სიტყვით უთარგმნია, ან სრულიად უთარგმნელი შემოუტანია ქართულ ტექსტში. თუმცა, სიდაც საჭიროდ დაუნახავს, აქა-იქ ტექსტი შეუცვლია, მაგრამ ისე კი, რომ დედნის აზრი მცირედანააად არ დარღვეულიყო⁶.

¹ იხ. მისი მოკლე შინაარსი ჩვენი გამოცემის გვ. 168.

² იხ. ჩვ. გამოც. გვ. 171—173.

³ რაც ჩვენს გამოცემაში კორპუსითაა დაბეჭდილი, გვ. 167—168.

⁴ სახელდობრ პითაგორის შეხედულების გარჩევის ბოლო და ევდომოსის აზრის გარჩევის დასაწყისი, იხ. გვ. 40—42, სხოლიოები; იქვე გვაქვს აღნიშნული, თუ როგორ შეუცვლია გადამწერს დანარჩენი ტექსტი ევდომოსის მოძღვრების კრიტიკისა.

⁵ იხ. ჩვენი გამოცემის ბოლოში მე-IV-ე დამატება: „ხელნაწერის თავთა საძიებელი ჩვენსა და რუსულ გამოცემაში“ გვ. 230—231.

⁶ ასე იქცევა პეტრიწი იმ შემთხვევაში, როცა გრძნობს, რომ ესა თუ ის უზერხული მაგალითი ბერძნული ტექსტისა ქართველ მკითხველზე არასასიამოვნო შთაბეჭდილებას მოახდენს, შეიძლება მკითხველის ზნეობრივი შეგნებაც შელახოს. აი ნიმუში:

«Душа занимает место художника, тело—инструмента; матерія есть то, около чего сосредоточивается дѣйствіе, совершеніе же есть самое дѣйствіе. [Такъ, напр., какъ матерія—подлежитъ женшину, ибо на ней сосредоточивается дѣйствіе,—

«სულსა წესი უპირის ავლოვნისაჲ, ხილო სხეულსა ... ორლანოსს; ნივთ ეკუპ არს, რომლისად თვთ საქმე იგი; ეითარ რაჲ: ნივთად წინაშე მდებარს შეშაჲ, ხოლო

საზოგადოთ, ჩვენი შთარგმნელი არ ივიწიებს იმ პუბლიკის, რომლისთვისაც შთარგმნის: აქა-იქ ძნელი აზრებისა და ფრაზების სათელსაყოფელად საკმაოდ ვრცელს განმარტებას იძლევა (სხოლიოკობად, არშეიბე), რაც შეითხველს უადვილებს მისი თარგმნით სარგებლობას¹.

ერთი სიტყვით, იოვანე პეტრიწი ზედმიწევნით სწორი და კეთილსანდისი შთარგმნელია, მაგრამ პერსიული ღედნის ბრმა მონათობა. მას სწამს, რომ ღრმა საფილოსოფოსო და სამეცნიერო აზრები და ცნებანი ქართულად შეიძლება გამოიხატოს, პერსიულს ს. პეტრიწი ტერმინს შესაფერი ტერმინი ქართულად გამოიყენოს ან. თუ არ მოეწონება, ქართულად ძარიდან შეითხვას²; მაგრამ ამისთანავე იგი არ არის «ასოთ-თაყვანის-მცემელი», რომელიც ისე თრთოვს ღედნის ყოველი ფრაზისა და სიტყვის წინაშე, რომ ღედნის წინააღმდეგ თარგმანში რაიმე ცვლილების შეტანა მომავლიდებულ ცოდვად შიანდეს. იოვანე კაშკაშელი ამგვარ შთარგმნელთა რიცხვის არ ეკუთვნის: იგი შეტეხული შთარგმნელია, რომელსაც მშვენიერათესის, როგორც ძალა-სიმდიდრე იმ ენისა, რომელზედაც შთარგმნის. აგრეთვე თვისი მოკლეობა იმ საზოგადოების წინაშე, რომლისთვისაც მას აარგვანი დანიშნულია³.

дѣйствию же есть прелюбодѣяніе, или а მის-თვს მოკმედ-
длѣтъ. или законное сожителство» ბ ა ღ — ხ უ რ ე ნ ო ბ ა ა
(რულ. თარგმან. 90). (ჩვენი გამოც. გვ. 71).

¹ ასეთი შენიშვნა-განმარტებანი სხვა პირთა ეყუთენის და ეს გარემოება, სამწუხაროთ, ამნელებს იმის გამოკვევას. თუ ამ განმარტებათა შორის რომელი ეყუთენის იოვანე პეტრიწსა. (იხ. მე-1-ე დამატება ამ წიგნის ბოლოში).

² საზოგადოთ იოვანე პეტრიწის თარგმანთა ენის დახასიათება იხ. ნიკ. ნაროს Иоаннъ Петрицкій..., стр. 33—35.

³ რომ ჩვენი წარმოდგენა იოვანე პეტრიწის მთარგმნელობაზე უფრო სრული იქნეს, შევნიშნავთ, რომ იოვანე. ამ დარგის თხზულებათა თარგმანში უმწიფო არ იყო: მას, უმეველია, ხელთ ექმნებოდა თვისი უფროსი თანამედროვის (და მსწავლებლის) ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი თხზულება იოვანე დამასკელისა «ჰარდმოცემა», რომლის 26—48 თავები შინაარსით ნემესიოსის წიგნის შემოკლებულს გადმოცემას წარ-

7. ახლა ვიკითხოთ: რა მნიშვნელობა ჰქონია ამ თხზულების ავტორს ძველად ქართველი საზოგადოებისათვის? ან რა ინტერესს წარმოადგენს იგი დღეს, ჩვენი დროის ქართველობისათვის? სამწუხაროდ, უნდა თავიდანვე შევნიშნოთ, რომ ზირდაპირი ცნობა იმის შესახებ. თუ რამდენათ გავრცელებული უოფილა ნემესიოსის თხზულება ქრთველთა შორის, ჩვენ არ მოგვცაოება. ამიტომ იძულებული ვართ, აწანიადანის წყაროებს მივმართოთ. ერთ ამგვარ წყაროს წარმოადგენს, სხვათა შორის, აღნიშნული თხზულების დღემდე შესახლ ხელნაწერთა შესწავლა და დაკვირვება¹. ამ დაკვირვებიდან შეგაძლია ის დასკვნა გამოვიტანოთ, რომ მე-18-ე საუკუნის დამლევამდე (და შემდეგაც) ქრთველთა შორის ამ თხზულებისადმი ცხოველი ინტერესი არ მოსწაბილა. ფილოსოფიურათ მოაზროვნე ქრთველები ნემესიოსის წიგნს დიდის მოწიწებით ეპურობოდნენ, როგორც ერთგვარს ენციკლოპედიას, რომელშიც თაემორილი იყო ძველ ბერძნის ფილოსოფოსთა სიბრძნე მოძღვრება კაცის ბუნების

მოადგენენ (საეკლ მეზ. ხელნაწერი № 24, ფურც. 64ს -- 78ა); ხელთ უნდა ჰქონდა, აგრეთვე, უკვე მე-X-ე საუკუნემდე პირველათ ნათარგმნი და შემდეგ მე-XI-ე საუკუნეში გიორგი მთაწმინდელის მიერ მეორეთ გადმოლებული თხზულება გრიგოლ ნოსელისა: „კაცისა შესაქმნისა-თჳს“ (იხ. შატბერდული ხელნაწერები: წ-კ. საზოგადოებისა № 1141, გვ. 2 -- 121 და საეკლესიო მუზეუმისა № 73, გვ. 247--419). ამ თხზულებებში, განსაკუთრებით დამასკელის „გარდმოცემა“-ში მრავლათ მოიპოება საანატომიო, საფიზიოლოგიო და სასისოლოგიო ტერმინები.

¹ როგორც ქვემოთ დავინახათ, ჩვენ დრომდე შენახულ სამი ხელნაწერიდან (AA¹A²) ორი უკანასკნელი მე-18-ე და მე-19-ე საუკუნეშია გადაწერილი, როგორც სჩანს, არა პირდაპირ A-იდან, არამედ სხვა პირის მესაშულოებით, თვით ის გარემოება, რომ უძველეს ხელნაწერთაგან ჩვენამდე მხოლოდ ერთს ეკებმლიარს (A) მოუწვია (და იმასაც დიდათ დაზიანებულს), შესაძლოა, იმის პაჩვენებელი იყოს, რომ ამ თხზულებას ქართველთა შორის დიდი ვასავალი ჰქონია, ხელიდან ხელში საგოვმანებელი გამხდარა. რის ეპოც სხვა უძველესი ხელნაწერები, ზმირი ხმარებისა გამო, გაცეფილან და აღარ შენახულან. მოიგონეთ „ეფესოს-ტყაონის“ ბედი, რომლის არცერთი მე-17-ე საუკუნეზე უძველესი ხელნაწერი არ შენახულა.

შესახებ, ქრისტიანული თვალსაზრისით გაშუქებული¹. ვგონებთ არ შეეცდებით, თუ ვიტყვი, რომ ძველად ბერძნის ფილოსოფოსთა ზრეზები მარადმორწმუნე ქართველთა შორის უფრო ამკვარი წიგნების შემწეობით ვრცელდებოდა², ვინემ იგივე საფილოსოფოსო ტრადიციების ბირდაზირი იარგმანებით³. ამიტომ სიფიქრებელია, რომ იმ წყაროთა შორის, რომელი გავლენითაც მე-XII-ე საუკუნის ქართულ საერო მწერლობაში პლატონური და, სავოცადოთ, ფილოსოფიური იდეები შემოსულა⁴, არა მცირედი წილი პეტრიწის მიერ საიარგმნს ნემესიოსის წიგნსაც უნდა ჰქონდეს. კიდევ უფრო მეტი უნდა უოფილიუოს ამ წიგნის გავლენა მე-XII—XVIII-ე საუკუნის ქართულ სასულიერო მწერლობაზე. მაგრამ ამ საკითხს ცალკე გამოკვლევა სჭირია, რომლისთვისაც აქ არც დრო მოგვეპოება და არც ადგილი. ამასთანავე, სიმართლე მოითხოვს შევნიშნოთ, რომ აღნიშნული საუკუნეების ქართული სასულიერო მწერლობა ჯერ-ჯერობით, ამდენით შეესწავლელი და გამოუქვეყნებელია, რომ მართლ დრო და ადგილი, თუნდ კიდევაც გვექონდა, აქ მაინც ვერას გვიშეკლიდა⁵.

¹ თავის მოწიწებითს აღტაცებას ამ წიგნის მკითხველები ზოგჯერ იქვე გარეთ კაბადონზე წაწერდნენ ზოლზე, როგორც მოკტეულა, მაგალ., A-ხელნაწერის მკითხველი, რომელიც სწერს: „ვითართა ვითარისა გამომეტყუელთა სიბრძნისათა ესე არს!“ (იხ. A, უდის შემდეგ პირველი ფურცელი, გვერდი პირველი, მხიდრული წარწერა მე-17—18-ე საუკუნისა).

² მაგალ., მოვიგონოთ ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი თხზულებანი იოვანე დამასკელისა: „დიალექტიკა“ და „გარდმოცემა“, რომელთაგან პირველი წარმოადგენს ლოლიკას არისტოტელის თანახმად.

³ ყოველ შემთხვევაში გადაჭრილი ცნობა იმის შესახებ, რომ ძველ ფილოსოფოსთა თხზულებანი ქართულათ ითარგმნებოდნენ, ჩვენ ჯერ-ჯერობით მართლ არისტოტელის „ტოპიკისა“ და „პერიერმინიის“ შესახებ მოგვეპოება.

⁴ იხ. ნიკ. მარის I. Петрииск., გვ. 42, სტრიქონი 5—7.

⁵ ამ წიგნის გავრცელების ზარისხს მე-17—18-ე საუკუნის ქართულ მწიგნობარ-მკითხველთა შორის რამოდენათმე მოწმობს ის გავრცეობაც, რომ ცნობილი ლექსიოგრაფი საბა-სულხან ორბელიანი მრავლად იღებს მასალას და ხსნის სიტყვებს ნემესიოსის წიგნიდან (იხ. მაგალ. მის ლექ-

ამიტომ პირდაპირ გადაუდივართ შიორე საკითხზე, რომელიც ამ საკითხთან შეკავშირებულია, სახელდობრ: რა მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს ნემესიოსის ქართულ თარგმანს დღეს, რა ინტერესს უნდა წარმოადგენდეს იგი თანამედროვე ქართველებისათვის?

8. რაღა თქმა უნდა, წინამდებარე თარგმანის მთავარი მნიშვნელობა დღეს საისტორიო და სამეცნიეროა. ქართული „მეტეველების“ (ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით) მკვლევარს იგი აწვდის ფრიად საინტერესო მასალას იმგვარი საკითხების გამოსარკვევად, როგორიცაა, მაგალითად: ბიზანტიურ და ქართულ კულტურათა ურთიერთობა, პირველის გავლენა უკანასკნელზე და უკანასკნელის მიერ პირველის შეთვისების ხარისხი. საუურადღებოა ეს ძეგლი, როგორც ერთი იმ მრავალ წყაროთაგანი, საიდანაც საზრდოობდა ჩვენი წინაპრების სოფელმშენებლობა მთელი საუკუნეების განმავლობაში; ამ მხრით იგი ურთავარი საზომია გონებრივი კულტურის იმ სიმაღლისა, სადამდისაც სწვდებოდა მოწინავე ქართველის გონება მე-XII—XVIII-ე საუკუნეებში. კერძოთ, საინტერესოა მასალას იძლევა ეს თარგმანი იმ სამეცნიერო და სამეცნიერო სკოლის დასახისათებლად, რომელსაც ეკუთვნოდნენ თვით იოვანე პეტრიწი, მისი უფროსი თანამედროვენი: ეფრემ მცირე და არსენი იუდათელი, ცოტა უფრო ადრე იოანე პატრიკ-ყოფილი «საღმრთო ფილოსოფოსი» (მოძღვარი ეფრემ მცირისა), იოანე ტარიჭისძე (თანამედროვე დავით აღმაშენებლისა) და სხვანი¹. მაგრამ განსაკუთრებით მდიდარ მასალას იძლევა ეს თარგმანი ქართული ენის მკვლევართათვის: არ შევცდებით, თუ ვიტყვით,

სიკონში შემდეგი სიტყვები: აღენეს, აკალიფადი, ასო, ბლაგვი, გარდაცემა, დრასტიკო, ეონო, ერმაული, ვრონო და მრავალნი სხვანი). ეს გარემოება ჩვენზე ადრე აღნიშნული აქვს ბ. ე. თაყაიშვილს (იხ. მისი: Описание рукописей... I, стр. 703).

ამ წიგნით უნდა ესარგებლოს, ვგონებთ, «კალმასობის» ავტორსაც.

¹ შუალ. მარკოსი I. Петрицк., გვ. 57—58. ხოლო რომ ეფრემის მოძღვარი იყო იოვანე პატრიკ-ყოფილი „საღმრთო ფილოსოფოსი“, ამანხე იხ. ანტონ I-ის „წყობილისიტუობა“ (A, ხანა 746 და შეულ. ხანა 723, ტაქი მე-4).

რომ იმ სკელთა შორის, რომელთაც ჩვენ დრომდე მე-XI—XII-ე საუკუნიდან მოუწევია, არცერთი არ შეიცავს ისეთი უხვსა და მრავალმხრივს ლექსიკურ მასალას, იმდენს, ერთათ თავმოყრილს, მეტათიზიკურ-ფილოსოფიურს, განსაკუთრებით პსიხოლოგიურს და ანატომიურ-ფიზიოლოგიურს, რამოდენაშიე სამაიმეტიკო და სხვა სამეცნიერო ტერმინს, რამდენსაც—პეტრიწის მიერ ნათარგმნი „ბუნებისათეს კაცისა“. ამ მხრით აღნიშნული აარგმანი დიდათ საყურადღებოა არა მარტო ქართული ენის მკვლევარ-თეორეტიკოსთათვის, არამედ ყველა იმთთვისაც, ვინც ღღეს პრაქტიკულათ ჩამუღლია ქართულ სამეცნიერო მუშაობაში და სცდილობს, ღღაენის უთკელმხრივს განდიდრებას და განვითარებას შესღებისდაგვართ სელი შეუწყოს: ამ თარგმანში მრავალ ძვირფას სქნო მასლას იზოვის როგორც ქართული ღვთისმეტყველი, ისე ფილოსოფიურათ მოაზროვნე ქართველი. პსიხოლოგ-პედაგოგი, ექიმი, სოზოგადოთ ბუნებისმეტყველი და, რამოდენათმე, მათემატიკოსიც.

ასეთია წინამღებარე თარგმანის სამეცნიერო აუთრეტიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა. მაგრამ, ვფიქრობთ, მას სიამოვნებით წააკითხავენ ის ინტელიგენტი ქართველებიც (მღვდლები, მასწავლებლები, იურისტები, ექიმები და სხვანი), რომელთაც საზოგადოთ აინტერესებთ იმგვარი სკენები და სკითხები, როგორნიც ამ წიგნში არიან განხილულნი, განსაკუთრებით სკითხნი: სულისა და სხეულის ურთიერთობაზე, ნებელობის თავისუფლებაზე, საზოგადოთ მსოფლიოსა და ადამიანზე, საღმრთო განკებაზე და სხვანი.

III

ხელნაწერები და ჩგენი გამოცემა

9. ამ წიგნის გამოცემის დროს სამი ხელნაწერით ვსარგებობდით. სამივე «ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას» ეკუთვნის: № 2579=A; № 339=A¹; № 135b, ფურც. 249b—280a=A².

ამ სამს გარდა სხვა ქართული ხელნაწერი ნემესიოსის წიგნისა დღემდე ცნობილი არაა. ჰირველი გადაწერილია არა უგვიანეს მე-XIV—XV-ე საუკუნისა, მეორე მე-XVIII-ე საუკუნეში და მესამე—მე-XIX-ე საუკუნის პირველ მეოთხედში. ამ ხელნაწერსა ვრცელი აღწერა და დათარიღება ბ-ნს ე. თაყაიშვილს ეკუთვნის¹. ამიტომ მთის აღწერას აქ აღარ გამოვყუდებით. შევეცდებით მხოლოდ, მათი შოკლე ისტორია წარმოვადგინოთ, ქართული ტექსტის ისტორიასთან ერთად. თან შევავსებთ და შევასწორებთ იმას, რაც ბ-ნის თაყაიშვილის აღწერილობას აქვია, ან ხელნაწერის ნამდვილ მდგომარეობას არ შეეფერება.

საკვებთ ვეიანსებებით იმ აზრს, რომ სამივე ხელნაწერი ერთის ჩამოშავლობისაა. მაგრამ ვერ დავთანხმებით იმას, ვითომც მესამე ხელნაწერი ($=A^3$; რომელიც კრებულშია მოთავსებული და ბ-ნის თაყაიშვილს აწერილი აქვს 129 ნომერ ქვეშ) გადაწერილი იყოს მეორე ხელნაწერიდან ($=A^1$, რომელიც ბ-ნის თაყაიშვილს აწერილი აქვს 128 ნომერ ქვეშ).

ამ ორი ხელნაწერის ურთიერთობის შესახებ პტიცვემული არქეოლოგი ბრძანებს: «Книга Немесія „О природѣ человека“, имѣющаяся въ нашемъ сборникѣ, списана, безъ сомнѣнія, съ предыдущей рукописи»². მაგრამ, როგორც შეითხველი ჩვენი გამოცემის მე-VI-ე დამატებიდან დარწმუნდება. ამისი თქმა არამცთუ უეჭველობით, ჰიპოთეტიურათაც კი არ შეიძლება: A^2 -ში მოიპოება თითქმის ყველა ის ადგილი, რომელიც A^1 -ში გადაწერის მეორე გამოშვებელია; ცხადია, მაშასადამე, უკანასკნელი პირველის დედნად ვერ ჩაითვლება.

სამაგიეროდ, ერთი რამ კი ყოველ ეჭვს გარეშე, სახელდობრ ის, რომ როგორც A^1 , ისე A^2 ხელნაწერ- A -ისაგან ჩამოშავდნენ, მათი უუძველესი (თუმცა არა პირდაპირი) დედანი A -ხელნაწერია. ამას ცხად ჰყოფს შემდეგი გარემოება: A -ხელნაწერის ბოლოში დაკარგუ-

¹ Описание рукописей О-ва распр. грам. ср. груз. населенія, т. I, стр. 703—724.

² Описание... I, стр. 724.

ღია რამოდენიმე ფურცელი (აზაზე იხ. ცოტა ქვემოთ) და მისი ტექსტი წაღება მე 282-ე გვერდის უკანასკნელ, სახელდობრ მე-18-ე. სტრიქონზე (A-ის ეოველ გვერდზე თვრამეტ-თვრამეტი სტრიქონია). ნახევარი სიტყვითა: „ამ...“; სწორეთ აზვე ნახევარ სიტყვაზე სწვდე-ის A¹-ისა და A²-ის ტექსტიც, თუმცა მათ ერთი ფურცელიც არ აკლათ¹, ზირიქით: A¹-ში უკანასკნელ გვერდზე (254) ამ ნახევარ სიტყვის შემდგომ კიდევ ექვსი სტრიქონის ადგილია თავისუფლათ გამოკუთლად, ხოლო A²-ის გადამწერი თვითონვე შენიშნავს: „აქ დასასრულსა დედანსაცა აკლდომ“ (Описание... I, стр. 723₆) და დიდ ადგილს სტოკებს თავისუფლად დაკარგულის გვერდებისათვის.

ერთი სიტყვით, ამ სამ ხელნაწერში უძველესი ტექსტის მატარებელი A-ის. დანარჩენები კი მისგან ჩამომავლობენ, ხოლო სამხავე ერთათ, დაახლოებით, შემდეგი პროტესის ნათეს წარმოადგენენ.

სანამ A-ხელნაწერი გაჩნდებოდა, ნემესიოსის წიგნის ქართულ ტექსტს შემდეგი ისტორია ჰქონია გამოვლილი: თავდაპირველათ ეს ტექსტი დაახლოებით იმ სივრცისა ეოფილა, რა სივრცისადაც ცნობად ბერძნულ გამოცემათა ტექსტი². მგრამ, დროთა განმავლობაში. ამ ტექსტიდან დაკარგულა მეორე თავის რამოდენიმე ფურცელი, სახელდობრ. ზითაღორის აზრის კრიტიკის დასასრული და ევნომიო-

¹ ამ გარემოებას უთრადლებას აქტევეს ბ-ნი ე. თაყაიშვილიც, როცა ამბობს: „Текстъ (ხელნაწერისა A¹. რომელზედაც იქ არის ლაპარაკი) начинается и кончается такъ же, какъ въ предыдущей рукописи (იგულისხმება პირველი ხელნაწერი=A), стало быть рукопись дефектна, но дефектность не происходитъ отъ потери листовъ въ концѣ рукописи, какъ это наблюдается въ предыдущемъ спискѣ: (=A), а отъ того, что дефектенъ былъ оригиналъ, откуда списали нашу рукопись“ (Описание... I, стр. 707); შეად. стр. 723 (სტრიქონები 4—7).

² მაგლ. ანტევრენისა (რომლის გვერდებიც ნაჩვენებია რუს. თარგმანის არშიებზე) და მატეისა, საიდანაც გადმოღებულია რუსული ტექსტი, რომლითაც ჩვენ ვსარგებლობდით.—შეად. ზემოთ ამ წინასიტყვაობის § 8.

სის შესვლულების კრიტიკის დასაწყისი¹. ამას გარდა ხელნაწერში ფურცლები არეულ-დარეულა, რასაც გამოუწვევია თავების ტექსტისა და მათი სთაურებას არეგ-დარევატ (ამაზე იხ. ქვემოთ ამავე წინასიტყვაობის მე-12-ე მუხლი, გვ. XXXII, სხოლიო 1-ლი).

სწორეთ ამ დროს გადმოუწერიათ იმ უცნობი ხელნაწერიდან A-ხელნაწერი. თავდანიერელათ ამ ხელნაწერში (A) ოტი რეეული უოფალა (ამაზე იხ. ქვემოთ ამავე წინასიტყვაობის შემდეგი მუხლი), მაგრამ დროს მისთვისაც მწარე ღალი დაეკრავს: მასში დაზიანებული ორი უკანასკნელი რეეული, საიდანაც დაკარგულა ის ფურცლები, რომლებზედაც მოთავსებული უოფილა: მე-42-ე თავის ბოლო², მთელი მე-43-ე თავი³ და მე-44-ე თავის პირველი უდიდესი ნაწილი⁴. აქ ჩამოთვლილი ადგილები აღარც კრთის ქართულ ხელნაწერში არ მოიხილება, მაგრამ შენახულია იმისი კვალი, რომ ეს ადგილები უოფილა ქართულ ტექსტში⁵; დაკარგულა A-ხელნაწერიდან მე-20-ე რეეულის ორი უკანასკნელი ფურცელიც, რომლებზედაც წერებულა

¹ ჩვენი გამოც. 40—42 სხოლიოები და რუსული თარგმანი გვ. 57₂₂—58₂₃, დაწყებული სიტყვებით: „Однако и Пинагоръ...“ (57₂₂) და გაოავებული სიტყვებით: „...или признать душу смертною...“ (58₂₃). რომ ეს ადგილი თავდაპირველათ ნამდვილათ ყოფილა ქართულ ტექსტში, ამას ცხადყოფს ის ნიშან-კვალი, რომელზედაც ლაპარაკი გვაქვს მე-42-ე გვერდის სხოლიოში: გადამწერის მიერ მხოლოდობითი რიცხვის გადაკეთება მრავლობითად და ევნომიოსზე უპიროვნოთ (ან მრავლობითი რიცხვით) ლაპარაკი.

² ჩე. გამოც. 167—168 (კორპუსით დაბეჭდილი) = რუს. თარგმანი გვ. 191—192 სიტყვებიდან: „Какимъ-же образомъ...“ (191₂₄) ბოლომდე.

³ ჩე. გამოც. 168 = რუს. თარგმ. 192—193.

⁴ ჩე. გამოც. 168—171 (კორპუსით ნაბეჭდი) = რუს. თარგმ. 193—202 გათავებული სიტყვებით: „...въ образѣ жизни...“ (202₁₇).

⁵ ამას ამტკიცებს ჩე. გამოცემის მე-171-ე გვერდზე (=A¹251) მოთავსებული უთავო პერიოდი, რომლისაც დარჩენილა მხოლოდ მცირე ნაწილი სიტყვებიდან: „...და სიმარჯვითა...“, რაც სრულებით არ უდგება და არ ებმის ხელნაწერში მის წინ მდგომს წინადადებას (ჩე. გამოც. 167₂₈₋₂₉). შეუძლებელია ასეთი, ულოლიოთ დაკოწიწებული, ნაგლეჯ-

მე-44-ე თავის ბოლო, შემდგომ ნახევარი სიტყვისა „ამ!...“¹; დარჩენილა მე-20-ე რეგულის მხოლოდ მე-3-ე და მე-4-ე ფურცელი ბოლოდან².

ასეთს მდგომარეობაში უოფილა A-ხელნაწერი, როდესაც იქიდან გადმოუწერიათ A¹ და A², ან უკეთ მათი დედანი.

ამას შემდგომ A-ს გიდევ დასტეხია უბედურება: მისი ჰირველი რეგულიდან დაკარგულა ორი ჰირველი და ერთი უკანასკნელი ფურცელი, დარჩენილა ამ რეგულის მე-3, 4, 5, 6 და 7 ფურცლები (ჩვენი ჰგინებით A-ის 5—14 გვერდები); დაკლებულის შესავსებლად შემდეგ ჩაკერებათ რეგულის თავს და ბოლოში ორ-ორი ფურცელი³, რომლებზედაც A¹-იდან (ან მისი დედნიდან) მე-XV-ე საუკუნის ხელათ გადმოუწერიათ, მცირეოდენის არევით⁴, დაკლებული ადგილები. ბოლოს დაკარგულა A-ის მე-20-ე რეგულის მე-4-ე ფურცელიც ბოლოდან⁵ და მე-18-ე რეგულისაგ ჰირველი ხუთი ფურცელი⁶. დაკარგულა. აგრეთვე, მე-19-ე რეგულის ის ფურცლებიც.

ბი სხვა და სხვა წინადადებათა და პერიოდებისა თვით მთარგმნელს ეკუთვნოდეს: მათი მოვლენა ქართულ ტექსტში მხოლოდ ამ უკანასკნელის დეფექტობით შეიძლება აიხსნას.

¹ ჩე. გამოც. 173—174 (კორპუსით)=რუს. თარგმ. 205—206, სიტყვებიდან: „...благодаря тому, что Онъ премудръ...“ (205₆) ბოლომდე).

² ამ ორ ფურცელზე მოთავსებული ყოფილა ის, რაც ჩვენ დაბეჭდილი გვაქვს (აკადემიური შრიფტით) მე-171—173-ე გვერდებზე=რუს. გამოც. გვ. 202₁₇ (სიტყვიდან: „...звнятіяхъ...“)=205₆ (გათავებული სიტყვითა „ა“).

³ ბ-ნ თავიშვილის აღწერილობაში ნათქვამია, ვითომც ამ რეგულის ბოლოში მარტო ერთი ფურცელი იყოს ჩაკერებული (Описаніе... I. стр. 703₁₄); ნამდვილათ კი როგორც თავში, ისე ბოლოში ამ პირველ რეგულს ორ-ორი ახალი ფურცელი აქვს ჩამატებული, — რის გამოც მასში სულ 9 ფურცელია (18 გვერდი).

⁴ გადმოწერის მერტი გადმოუწერია ახალ ფურცლებზე, ეინემ ნამდვილათ საპირო ყოფილა; ეს ზედმეტ სტრიქონები A-ში ჩვენ ფრჩხილებში მოვათავსეთ (A₁₋₄ და 13₁₋₁₈).

⁵ ჩვენს გამოცემაში გვ. 171₁—172₆, ამოღებული გვაქვს A¹-იდან.

⁶ ჩვენს გამოცემაში გვ. 157₁—161₂₆, შემოტანილი გვაქვს A¹-იდან.

რომლებზედაც წარმოდგენილი უოფილა მე-42-ე თავის მეორე ნახევარი¹.

10. დღეს A-ხელნაწერში ჩვენს გვაქვს პირველი რვეულის ხუთი ტყელი და ოთხი ახალი, სულ 9 ფურცელი², შემდეგ მე-2—17-ე რვეულები სრულად³, მეთვრამეტე რვეულის უკანასკნელი სამი ფურცელი⁴ და მე-20-ე რვეულის შექვეს ფურცელი⁵, რომელიც უნდა უოფილიყო ამ ხელნაწერის მესამე ფურცელი ბოლოდან.

ბ-ნის ე. თაყაიშვილის „აღწერილობაში“ ამ ხელნაწერის შესახებ ვკითხულობთ: „Пагинация показана буквами асомтавр-ли по тетрадам через восемь листов. Всѣхъ тетрадей 19, но послѣдняя состоитъ изъ шести листовъ. Первые два листа и послѣдній листъ первой тетради добавлены потомъ, и текстъ на нихъ воспроизведенъ другою рукою тщательно и аккуратно“⁶. ჩვენ მიერ ხაზ. კასმული სიტყვები A-ის დღევანდელ ვითარებას არ შეეფერება და არც ბ-ნის თაყაიშვილის მიერ ნაყარადევი რვეულთა რაოდენობა (19)

¹ ეს ნაწილი შენახულია A¹-ში (გვ. 245₃—251₇==ჩვ. გამოც. 164₂₀—167₂₄)

² ჩვენი პაგინაციით A1—18 გვერდები.

³ ჩვენი პაგინაციით A19—274 გვერდები.

⁴ ჩვენი პაგინაციით A175—180 გვერდი.

⁵ ჩვენი პაგინაციით A180—182 გვერდი.

⁶ Описание... I, стр 703. ხელნაწერის ყდის შესახებ იქვე ნათქვამია: „Досчатый переплетъ рукописи, перекрытый черною кожей съ тиснениями, теперь нѣ сколько попорченъ“. უკანასკნელ სიტყვებს შევსება სჭირია: ხელნაწერზე მიმაგრებულია მხოლოდ ყდის პირველი ფიცარი, მეორე ფიცარი კი სრულიად მოშორებულია ხელნაწერსა და მარტო ტყავზედ ჰკიდია. როცა ამ ხელნაწერიდან ტექსტის გადმოწერას შევუდგებით, მისი უკანასკნელი რვეულებიც მოშორებული იყო დანარჩენს რვეულებს; მე-17-ე და წინა რვეულები ჩვენ თვითონ ჩავამაგრეთ ხელნაწერში მსხვილი ძაფით, ხოლო მე-18 ე რვეულის დარჩენილი სამი ფურცელი (გვ. 275—280) და უკანასკნელი რვეულის ერთად-ერთი ფურცელი (გვ. 281—282) დღესაც ჩაუყვრებულია ხელნაწერში

უნდა იყოს A-ის რვეულია სრული (პირვანდელი) რაოდენობის სწორი გამოხატულება.

მართლაც, ამ ხელნაწერის პირველი რვეულის ბოლოში ჩამატებულია არა მხოლოდ „უკანასკნელი ფურცელი“, არამედ **ორი უკანასკნელი ფურცელი**, რის გამოც მთელს რვეულში დღეს 9 ფურცელია.

ჩამატებულ ფურცლებზე ტექსტი აღდგენილია არა სრულის წესიერებით, არამედ: მე-3—4-ე გვერდზე თითქმის 25 სტრიქონი სრულიად ზედმეტია¹ და იმის უხეირო განმეორებას წარმოადგენს, რაც აქვე ძველ ფურცლებზე ბევრათა უკეთესათაა დაცული²; აგრეთვე მე-15—16-ე გვერდზე 25 სტრიქონი ასეთსავე უხეირო პირს წარმოადგენს იმისას, რაც უკვე წინა მე-14-ე გვერდზე (ძველი ფურცლისა) ბევრათა უკეთეს არის გადაწერილი და შენახული³.

ასომთავრულებით აღნუსხული რვეული A-ში მხოლოდ თვრამეტა⁴, და უკანასკნელში (მე-18-ში) მართლაც ექვსი გვერდი (ქ. ი. სამი ფურცელი) და არა „ექვსი ფურცელი“. შესაძლოა, „აღწერილობა“-ში კორექტურული შეცდომა იყოს გაშვებული.

მე-18-ე რვეულს შემდგომ A-ში კიდევ დარჩენილა ერთადერთი ფურცელი, რომლის უკანასკნელი გვერდი ბ-ის თავისუფალს გადაიქცა და აქვს „აღწერილობა“-ში⁵ და რომელიც მას უნდა მიეღოს მე-19-ე რვეულის ფურცლად, რის გამოც, მისი ვარაუდით, მოელს ხელნაწერში მართლაც ცხრამეტი რვეული გამოვა. მაგრამ ამ ვარაუდს ვერ დავთანხმებით. ჩვენის ფიქრით A-ში თავდაპირველათ

¹ ეს სტრიქონები A-ში ჩვენ ფრჩხილებში ჩავსვით, როცა იქიდან ტექსტს ვიწერდით ჩვენი გამოცემისათვის.

² $A_3-4=A_5-6=ჩვ.$ გამოც. 5₆—6₁₀ დათავებული სიტყვითა „რამეთუ“.

³ $A_{15}-16_7=A_{14}=ჩვ.$ გამოც. 11₁₈—12₈ (პირველი ნახევარი სიტყვისა „ვინაჲთა“).

⁴ იხ. A280 ძირის არზიის მარჯვენა ყურეში ასომთავრული იმ=18, რომელიც ამ რვეულის ბოლოსათვალავს წარმოადგენს.

⁵ Описание..., გვ. 706₁₂₋₂₂=ჩვ. გამოც. 172₁₇—173₄.

უნდა უოფილიეა არა 19, არამედ 20 რვეული; და ის ერთადერთი ფერცელი, რომელზედაც ლაზარაკია, მე-20-ე რვეულისა უნდა იყოს.

აი საბუთები:

მე-18 ე რვეულის უკანასკნელი სტრიქონი A-ში თავდება მარცხლითა „ს“, რომელიც წარმოადგენს თავსართს სიტყვისას: „საქმადისოდ“¹. ეს სიტყვა უდრის რუსული თარგმანის სიტყვას: BCE-PA (188₁₂), რომლის შემდეგაც წიგნის დასასრულამდე მოთავსებულია მთელი ის მასალა, რომელსაც ანტვერპენულ გამოცემაში (რომლის გვერდებიც იქვე რუსული თარგმანის არშიებზეა აღნიშნული) სჭერია **ოცს გვერდზე** ცოტა ნაკლები². საზოგადოთ, შედარება: დაგვარწმუნა, რომ ანტვერპენულ გამოცემის (ნემესისის წიგნის ბერძნული ტექსტის პირველი გამოცემა) თვითიველი გვერდი უდრის, ორთა შუა რიცხვით, A-ის 1³/₄ გვერდს (მცირეოდენის რვეულია და მეტნაკლებობით)³. მაშასადამე ზემოდასახელებულის ოციოდე გვერდის

¹ A 280₁₁ = ჩვ. გამოც. 164₂₀.

² სახელდობრ Ant. 162—181 გვერდები; მე-162-ე გვერდის თითქმის მესამედის გამოკლებით (=რუს. თარგმ. 188₂₋₁₂).

³ ეს ვარაუდი დამყარებული გვაქვს A-ის პირველი 18 რვეულის ტექსტისა და ანტვერპენის გამოცემის გვერდების შედარებაზე. ამ თვრამეტი რვეულის ტექსტს A-ში თავდაპირველათ უნდა სჭეროდა 16×18=288 გვერდი. ანტვერპენის გამოცემაში ეს მასალა თავდება მე-162-ე გვერდის პირველ მესამედზე (რუს. გამოც. 188₂₋₁₂); მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ A-ის 288 გვერდზე სრულათ ყოფილიყოს მოთავსებული ანტვერპენის ტექსტის 1—161 გვერდი და მესამედი: აქედან უნდა გამოვიდეთ იმ ადგილებს, რომელნიც ქართული ტექსტიდან A-ის გადმოწერაზე დაკარგულან (რუს. თარგმ. 57₂₂—58₂₂=ჩვ. გამოც. 40—42 სხოლიოზი) და რომელთაც ანტვერპენის გამოცემაში სჭერიათ დაახლოებით 1¹/₃ გვერდი (შეად. რუს. გამოცემის 57—58 გვერდებზე, არშიები, Ant. 44 და 45); დარჩება, მაშასადამე, (161¹/₃—1¹/₃)=160 გვერდი ანტვერპენის გამოცემისა, რომელთაც უდრის A-ის 288 გვერდი. მაშასადამე, ორთა შუა რიცხვით, ანტვერპენის გამოცემის თვითიველ გვერდზე მოვა A-ისა (288: 160=) დაახლოებით 1³/₄ გვერდი მცირეოდენის მეტნაკლებობით.

ტექსტს A-ში უნდა სჭეროდ დასწოებით იმდენი, რამდენი გვერდიც საჭიროა ორი რვეულისათვის¹. ერთი სიტყვით, ცხადია, რომ მე-18-ე რვეულის შემდეგ A-ში უნდა ეოფილიყო არა ნაკლები ორი რვეულისა.

ახლა აკითხება: რომელ რვეულს უნდა ეკუთვნოდეს ის ერთადერთი ფურცელი, რომელიც A-ში დღეს კიდევ მოიპოება მე-18-ე რვეულის შემდგომ (A281—282): მე-19-ეს, თუ მეოცეს?

აქც იმავე შედარებას უნდა მივმართოთ. აღნიშნული ფურცლის საბაღო ტექსტი რუსულ თარგმანში თავდება სიტყვებითა: „...а благодаря томъ...“², რის შემდეგაც წიგნის დასასრულამდე კიდევ მოთავსებულია მასალა, რომელსაც ანტვერპენის გამოცემაში სჭერია ორ გვერდზე ცოტა ნაკლები³, ე. ი. არა უმეტეს A-ის ოთხი გვერდისა⁴ ანუ ორი ფურცლისა. მაშასადამე, ის ერთადერთი ფურცელი A-ხელნაწერისა, რომელიც მე-18-ე რვეულს შემდგომ შენახულა, უნდა ეკუთვნოდეს ხელნაწერის უკანასკნელ რვეულს, ე. ი. მე-20-ეს. მე-19-ე რვეულისა კი ხელნაწერ A-ში დღეს არცერთი ფურცელი აღარ მოიპოება.

11. ასეთია ამ უძველესი ხელნაწერის დღევანდელი მდგომარეობა. როგორც ვნახეთ, მასში განსაკუთრებით პირველი და სამი უკანასკნელი რვეულია დაზიანებული. მიუხედავად ამ თავალსაჩინო დეფექტისა, მაინც ძილებული ვიყავით, ჩვენი გამოცემის საფუძვლად ეს ხელნაწერი დაგვედო. მიზეზი აშკარაა: არც ერთი დანაწილ ორ ხელნაწერთაგანი ამაზე უძველეს ტექსტს არ შეიცავს, არამედ, რო-

¹ თუ $1\frac{3}{4} \times 20$, მივიღებთ 35 გვერდს; მაგრამ თუ მივიღებთ სახეში, რომ ანტვერპენის თვითველ გვერდში ყოველთვის A-ის $1\frac{3}{4}$ გვერდი როდია, არამედ ზოგჯერ ნაკლებიცაა, ავრეთვე 20 გვერდიც სრული არაა, არამედ მთელი გვერდის მესამედი აკლია,—ცხადი იქნება, რომ ანტვერპენის გამოცემის აღნიშნულ ტექსტს A-ში უნდა სჭეროდ არა უმეტეს, მაგრამ არც უმცირეს, 32 გვერდისა, ანუ ორი რვეულისა.

² შეად. ჩვ. გამოც. 173: „ხოლო ამ...“=რუს. 205.

³ სახელდობრ Ant. 180—181 (რუს. თარგმ. 205—206).

⁴ $1\frac{3}{4} \times 2 = 3\frac{1}{2}$ გვერდი (შეად. ჩვ. გამოც. 173 სხოლიო).

კარც ვითქვით, ორნივე ამავე A-ისაგან ჩამომავლობენ. შეტყვ ვიტყვი: A^1 -ისა და A^2 -ის ტექსტი გაცილებით დაბლა სდგას A-ის ტექსტზე, თუმცა აშკარა შეცდომათა და დეფექტებისაგან არც ეს არის იაყისუფალი. ეს შეცდომანი და დეფექტები განსაკუთრებით მაშინ უფრო თვალსაჩინო შეიქნება, როცა ქართულ ტექსტს ბერძნულ დედანს შეუდარებენ. რადგან ეს უკანასკნელი ხელთ არა გვექონდა, ჩვენ ვისარგებლეთ რუსული თარგმანით¹, რომლის მიხედვითაც ჩვენს გამოცემაში აქ-იქ შემოვიტანეთ აუცილებლათ საჭირო შევსება და შესწორებანი, სახელდობრ ისეთი შესწორებანი, ურომლისათვის ქართულა ტექსტის გაკება უოვლად შეუძლებელი იქნებოდა². ამავე თარგმანის კონტრაღის ქვეშ შევავსეთ A-ის ტექსტი A^1 -იდან, სადაც კი ეს შესაძლებელი იყო³. ხოლო სადაც A-ის დაკარგული ადგილები აღარც სხვა ხელნაწერებში მოიპოებოდა, იქ რუსული ტექსტის მოცლე შინაარსი მოვითავსეთ (განსხვავებული შრიფტით), რათა შეითხველისათვის ნემესიოსის თხზულების შეგნება გაგვეადვილებინა⁴.

12. ქართული ტექსტი ივით ხელნაწერებშივე თავებად დაეთილია, მაგრამ თავების სათვალავი (ასომთავრულებით) ეგვლეგან სისწორიი არაა დასმული⁵, ზოგს თავს სათაური აქვს და სათვალავი კი არა⁶. ზოგანაც სათაურები არეულია და თავების შინაარსს არ შე-

¹ შეად. მისი წინასიტყვაობა, გვ. XXXIV და ჩვენი შენიშვნა ზემოთ გვ. XV, სხოლო მე-3-ე.

² ეს შევსება-შესწორებანი ჩვენ მოთავსებული გვაქვს დიდრონ სწორ ფრჩხილებში: |].

³ იხ. ჩვ. გამოცემა, გვ. 157₁—161₂₆; 164₂₀—167₂₈; 171₁—172₂, ამ ადგილებში ჩვენ ვუკადეთ ორთოგრაფია A-ის დანაოჩენი ტექსტის პიხედვით შეგვესწორობინა.

⁴ იხ. ჩვ. გამოცემა, გვ. 32 სხოლო **, 40—42 სხოლო, 168—171, 173—174 (რაც ამ გვერდებზე კორპუსითაა დაბეჭდილი).

⁵ იხ. ბოლოში დამატება მე-IV-ე: შემდგომ თავისა ზ ხის კ'ს, ხოლო 'ხ'ს შემდგომ ხის ზ.

⁶ იხ. იქვე ის თავები, რომლებიც აღნიშნული გვაქვს ნულებით.

ეფერება¹; თვით თავების თანამიმდევრობა უველგან ისეთი არაა, როგორც რუსულ (==ბერძნულ) ტექსტში²; ერთგან რუსულ (==ბერძნულ) ტექსტის ორი თავი ქართულ ხელნაწერში ერთ თავადა წარმოდგენილი³. საჭიროდ დავინახეთ, ეს უსწორ-მასწორობანი შეგვესწორებოდა და დეფექტები შეგვეკეთა. ამ მიზნით: სათვალავი ეოველ თავს დავუსვით, მხოლოდ ასომთავრულების ნაცვლათ ლათინური ციფრები ვიხმარეთ; არეული სათვალავი და სათაურები შევასწორეთ; რომელ თავსაც სათაურები აკლდა, ჩვენ თავითან წავაწერეთ, თვით თავის შინაარსისა და რუსული ტექსტის თანახმად⁴; თვით

¹ მაგალ.: მე-9-ე თავს ხელნაწერში სათაურად აწერია „სასმენელთათვის“, მის ტექსტში კი ლაპარაკია შეხებაზე და არა სასმენელზე; მე-14-ე თავს აწერია „ოუტყუისა სულისათვის“, ნამდვილათ კი მასში ლაპარაკია სიტყვებისა სულისათვის, ხოლო „უტყვი სულის“ შესახებ ნემესიოსი საუბრობს მე-16-ე თავში; მე-17-ე თავს ხელნაწერში აწერია „განწვალება უტყვსავე სულისა“. ნამდვილად კი იქ ლაპარაკია „გელის-მთქუმელობისათვის“; მე-27-ე თავში ლაპარაკია „წინააღრჩევითისა მიდრეკისათვის“, ხელნაწერში კი მას აწერია: „სხუა განწვალება“; ჩვენი გამოცემის მე-29-ე თავის ალაგას ხელნაწერში მოთავსებულია მე-32-ე თავის ტექსტი, რის გამოც ამ თავების სათაურები ხელნაწერებში ტექსტის შეუფერებელია; კერძოდ ჩვენი გამოცემის მე-29 ე თავის ტექსტს ხელნაწერში აწერია სათაურათ: „ოუნებლითისათვის“ (A.217).

² იხ. დამატება IV და შუად. ჩვენი გამოცემის შემდგომი თავები: 8, 9, 20, 21 და 32.

³ იხ. ხელნაწერის თავ. 'ხ', რომელიც უდრის ჩვენი გამოცემის (აგრეთვე ბერძ.-რუსულის) ორ თავს: 39—40; აგრეთვე მე-44-ე თავის ერთი ნაწიელი პირდაპირ ზედმიძეულია ჩვენი გამოცემის მე-42-ე თავის (ხელნაწ. A¹-ის ზ) ტექსტზე. მაგრამ, შესაძლოა, A-ში ეს ნაწიელიც კალკი ფურცელზე ყოფილიყოს დაწეებული და მხოლოდ A¹-ისა და A²-ის დედნის გადმოჭერის მიეზას ზ-ის ტექსტზე.

⁴ ეს სათაურები დიდრონ და სწორ ფრჩხილებში გვაქვს მოთავსებული. ფრჩხილებში ჩაუსმელი დაგვიჩნა მხოლოდ პირველი თავის სათვალავი და სათაური (გვ. 3). ამას გარდა, ამ თავის სათვალავის წინ მდგომი ორი სიტყვა „თავთანად თქუმელი“ (3,) უმჯობესი იყო სრულ-

რიგი (თანამიმდგერობა) თავების ქართული ხელნაწერებისავე დავიცავით¹, გარდა ერთი შემთხვევის, სხედლობრ, მე-29-ე თავი თავის ალაგას დავაბრუნეთ²; ერთ შემთხვევაშიც ხელნაწერის მთლიანი ტექსტი ორ თავად გავყავით, რუსულ-ბერძნული გამოცემის თანახმად: ეს თავებია მე-39-ე და მე-40-ე. ეგელს ეს ცვლილება გამოცემის შესაფერადგელს გვაქვს აღნიშნული³.

13. ხელნაწერებში ქართული ტექსტი ნაკვეთებად დაუთვლილ არ არის; მაგრამ, აქა-იქ, ზოგიერთი წინადადება ასომთავრულით იწყება. ასეთი დაუთვა ზოგან რუსულ-ბერძნული ტექსტის დაუთვას უდრის, ზოგან კი დიდი ასოთი დაწყებული წინადადება წინა აზრის გაგრძელებას ან განმარტებას წარმოადგენს. ზირკელ შემთხვევაში

ლიად არ დაგვებედა ტექსტში, რადგან მისი საბადლო „თავი 1“ იქვე გვაქვს დაბეჭდილი (იხ ლექსიკონში სიტყვა „თავიანად“). უფრო ვრცელად ამაზე იხ. ქვემოთ მესამე სხოლიო.

¹ ასე მოვიქცეთ, რადგან, შესაძლოა ასეთივე რიგი ყოფილიყო იმ ბერძნულ დედანში, საიდანაც პეტრიწს უთარგმნია.

² ამისი მოტივი იხ. ჩე. გამოც. გვ. 125, სხოლიო

³ ორიოდ შენიშვნა საკუთრივ წიგნის სახელისა და პირველი თავის სათაურის შესახებ. პირველ თავს არც ერთის ქართული ხელნაწერის ტექსტში არც ცალკე სათვალავი უზის და არც საკუთარი სათაური. როგორც რუსული თარგმანის ავტორი, ბ.ნი ვლადიმირსკი, მოწმობს (стр. 19, примѣч. 2-ое), ამ თავს არც ბერძნული ტექსტის საუკეთესო გამოცემებში ჰქონია განცალკევებული სათაური. სამაგიეროდ, ერთს საუკეთესო ბერძნულ ხელნაწერში (Кодексъ Аугсбургскій з—XIV вѣка) ამ თავს ჰქონია საკუთარი სათაური: Περὶ φρῶσεως χυμῶδανος, ე. ი. სწორეთ ის სათაური, რომლითაც ცნობილია მთელი თხზულება; სწორეთ ასეთისავე სათაურით არის აღნიშნული ამ თავის სამიხედლი ერთ ქართულ ხელნაწერის (A²) სარჩევში (ფურც. 280a); ამ საბუთების ძალით, ჩვენს გამოცემაშიც ამ თავს საკუთარი სათვალავი და სათაური („ბუნებისა-თვს კაცისა“) გავუკეთეთ და იქვე გამოვთქმეთ მოსაზრება, რომ, შესაძლოა, თვით ბერძნულშიც მთელს თხზულებას ამ თავის სათაურისაგან მიეღოს სახელი (ჩე. გამოც. გვ. 3, სხოლიო 5—6 სტრიქონებისა).

ახლა, როცა მთელი თხზულების სრულს სათაურს დავაციკრიდით, დავრწმუნდით, რომ ჩვენი მოსაზრება სრული ჭეშმარიტებაა მხოლოდ

ჩვენს ნაბეჭდი ტექსტი ახალ ნაკვეთად დავიწვეთ, მეორე შემთხვევაში კი. რაღა თქმა უნდა, ტექსტი გადამითვე დაიბეჭდა. უფრო ხშირათა ათავისიან ნაჭრებად დაუთვა რუსულ-ბერძნული გამოცემის თანხმით გვაქვს შესრულებული, ზოგანაც (იშვიათათ) ასეთი დაუთვა თვითონ ჩვენ გვეკუთვნის, — რაც მუდამ სხოლიოში გვაქვს აღნიშნული შესაფერი სტრიქონის ჩვენებით.

14. ჩვენი გამოცემის ძირითად ხელნაწერში (A-ში) სახვეწებელ ნიშნებად აქა-იქ ნახმარია ორწერტილი (:). ზოგან ორწერტილი-ხაზი (:) და უფრო იშვიათათ იანამდროვე მძიმის მსგავსი ნიშანი. მეორე ხელნაწერში (A¹) ამ ნიშნებს გარდა გვხვდება ერთწერტილიც. იათო წერტილი გვხვდება A-ის იმ ფურცლებზედაც, რომელნიც შემდგომ არიან ჩაკერებული (პირველი რვეულის 1—2 და 8—9 ფურცლებზე) და რომლებზედაც დაკარგული ტექსტი მე-1ხ-ე საუკუნის ნუსხა ზედჟრითაა აღდგენილი. ამას გარდა ორსავე ხელნაწერში ნახმარია სტრიქონთაშორისი (სიტყვების ზემოდან და ქვემოდან) ნიშნები, რომელნიც მოხაზულობით თანამდროვე მძიმეს, უფრო ბრჭყალების, მოგვაცონებენ, მაგრამ, როგორც სჩანს, დანიშნულება ამ ნიშნებისა არა აქვთ (ასეთივე სტრიქონთაშორისი ნიშნები გვხვდება ჰეტრონის მიერვე ნათარგმნის „კავშირნი“-ს ხელნაწერშიაც). მაგრამ ნემესიოსის წიგნის არცერთ ხელნაწერში ერთხელეც

საქმე აი როგორ უნდა ყოფილიყოს. მთელ თხზულებას თავდაპირველად სათაურად ჰქონია მხოლოდ ავტორის სახელი: „ნემესიოს ეგესელ ეპისკოპოსისაჲ“ (ე. ი. წიგნი, ანუ თხზულება); შემდეგ პირველ თავს ჰქონია სათაურად ასეთი წარწერა: Ἀρχὴ ἁφ' ἧς ἀρχήν ἔχει ὁ κόσμος (რუს. თარგმ. XXXII—III; და стр. 19, прим. 1-ое), რაც უდრის ქართული თარგმანის: „ბუნებისა-თჳს კაცისა თავიანად თქმული“ (ჩე. გამოც. მკ-ა), ე. ი. „მ ე თ ა უ რ ი ს ი ტ ყ ვ ა ბუნებისა-თჳს კაცისა“ (იხ. ჩე. ლექსიკონი, სიტყვა „თავიანად“); მართლაც ეს თავი მთელი თხზულების შესავალს და მთაურ სიტყვას წარმოადგენს ადამიანის ბუნების შესახებ; რაღა თქმა უნდა, ამგვარს სათაურთან ამ თავს ცალკე სათვალავი აღარ დასჭირვებოდა. მაგრამ დროთა განმავლობაში ეს სათაური მთელი წიგნის სათაურად უზმარნიათ და მაშინ საჭირო გამხდარა პირველი თავისათვის როგორც ცალკე სათაური, ისე სათვალავიც.

მიღებულ ნიშნთა ხმარებაში არაერთიანი ერთგვარობა და თანამიმდევრობა დაცული არაა; ხშირად ორწერტილი და ორწერტილ-ხაზი იქაზის, სადაც, აზრის მიხედვით, უბრალო მძიმის დასმაც არ შეიძლება; და, ზიარქით, მთელი პერიოდებისა და ნაკვეთების დასასრული უბრალო მძიმითაც კი არ არის აღნიშნული. ცხადია, იმ ნიშნების უდგელად დარტყმა ჩვენი გამოცემის კითხვას მეტათ გააძნელებდა, — იმავე ნიშნების ხმარების შეცვლა და მოდერნიზაცია, გინდა რქაზაცია, თუ დაგვაშორებდა, თორემ დიდათ ვერ დაგვახლოვებდა თვით ჰეტრიწის საჰენტუციო სისტემასთან; ამიტომ ვამჯობინეთ, ისევე ჩვენი დროის ნიშნები გვეხმარა: თუ ჰეტრიწის ჰენტუციას ვერ დავუახლოვდებით, თანამედროვე მკითხველს მაინც ღარ გაუძნელებთ დაბეჭდილის წაკითხვას¹.

¹ როგორი იყო თვით პეტრიწის ჰენტუცია, ეს მისი ხელნაწერებიდან უნდა გავიგოთ, მაგრამ დღემდე არც ერთი მისი ავტოგრაფი ცნობილი არაა. მის მიერ ნათარგმნის «კავშირნი»-ს უძველესი ხელნაწერი, რომელიც დღეს «საისტორიო საზოგადოებას» ეკუთვნის, მე-XX—XIII-ე საუკუნეზე ადრინდელი არაა; რაც შეეხება კერძოდ ნემციოსის წიგნის თარგმანს, მისი უძველესი ხელნაწერი, როგორც ზემოთ დავინახეთ, სრული ორი თუ სამი საუკუნითაა დაშორებული იოვანე პეტრიწის დროს. შეგვეძლო მიგვემართა პეტრიწის მასწავლებლის ეფრემ მცირის ჰენტუციისათვის (იხ. ე. თაყაიშვილის *Описание рукописей... I*, стр. 716—717; შეად. საეკლესიო მუზეუმის ხელნაწერი № 24, ფურც. 4. გვ. 1 ა და ბ), და ერთხანათ კიდევაც ვფიქრობდით, ამ რთული სისტემით გვესარგებლნა, მაგრამ, როცა ზემო დასახელებულს «კავშირნი»-ს უძველეს ხელნაწერს გავეცანით, ამ განზრახვაზე ხელი ავიღეთ: ამ ხელნაწერის ჰენტუცია იმდენათ განსხვავდება ეფრემის ჰენტუციისაგან, რომ საეკო ბდება, პეტრიწონის მონასტერში ნამოღვაწევი მოწაფე შავ-მთელის მოძღვრისა დიდხანს შერჩენადღეს თავისი მასწავლებლის მიერ შემოღებულს საჰენტუცია სისტემას; შესაძლოა, ის არასოდესაც არ ყოფილიყოს ამ სისტემის მიმდევარი.

საჭირო შესწორება ნიშნების ხმარებაში: გვ. 29₂ შემდგომ სიტყვებისა „ზედათა ყბათა“ უნდა დაისვას ბრკეალები და ტირე („—“); სამაგიეროთ ბრკეალები უნდა ამოიშალოს მე-23-ე სტრიქონიდან შემდგომ სიტყვისა „ყბათა“.—30₁ შემდგომ სიტყვისა ს უ ლ ი უნდა დაისვას ბრკეალები ასე: სული“.—58₂ შემდგომ სიტყვისა ა რ ა მ ე ლ უნდა

15. სიტყვის თავსართები, თანდებულები, რთული სახელები და რთული ზმნები ხელნაწერებში სხვადასხვა ადგილას სხვადასხვა გვარათ იწერება: ზოგი თავსართი და თანდებული, აგრეთვე საკავშირო ნაწილაკი იმ სიტყვაზეა გადაბმული, რომელსაც ეკუთვნის, ზოგი კი — განცალკევებით იწერება; ბევრჯერ ერთი და იგივე თავსართი და თანდებული ერთსა და იმავე ხელნაწერში გადაბმით, იწერება, ზოგან კი — ცალკე ზის. აგრეთვე რთული სახელებისა და რაოდენი ზმნების ნაწილები ზოგან გადაბმულია, ზოგან — განცალკევებული.

ჩვენს გამოცემაში შემდეგი წესი დავიცავით:

ა) თავსართები: გარე, მიმო, წინა (=წინ), და, ზედა (=ზედ), თანა (=თან), არა (=არ) და მისთანანი უფელგან იმ სიტყვასთან გადაბმით დაბეჭდეთ, რომლის ნაწილსაც შეადგენენ, ასე: განმორებაჲ, თანატომ, გარეშემოდებაჲ, ზესთმდებარი, არმოქმეობაჲ და სხვანი¹.

ბ) თანდებულები: გან, თჳს (=თვხ), მიერ, ებრ, წილ, მიჰართ, ზედა, თანა, შინა, შორის და ურთ ჰატარა რკალით (-) გადავებით იმ სიტყვასთან, რომელსაც უკან მოსდევენ და განაკეციან:

დაისვას მძიმე (.), — 59, შემდგომ სიტყვისა „ქონებად“ უნდა დაისვას მძიმე (.), იმავე გვერდზე მე-23-ე სტრიქონში შემდგომ სიტყვისა „ორლანბერიად“ ზის წერტილი (.), რომლის ნაცვლად უნდა დაისვას მძიმე (.), ზოლო წერტილი უნდა გადატანილ იქმნას მე-24-ე სტრიქონში შემდგომ სიტყვისა „შესაქმებრივი“. — 70₂, სიტყვა „ვინაჲ“ სჯობს მძიმეებში ჩაისვას. — 101₁, სიტყვები „არამედ არსაჭიროთა“ უმჯობესია ჩაისვას მძიმეებში. — 111₁, შემდგომ სიტყვა სა „ნაველი“ მძიმე ზედმეტია და უნდა გამოირიცხოს. — 112₁, შემდგომ სიტყვისა „მოიზიდის“ უნდა დაისვას მძიმე (.), — 140, შემდგომ სიტყვისა „ვიდრე-მე“ უნდა დაისვას წერტილმძიმე (.), — 152, შემდგომ სიტყვისა „აწ უკუ“ უნდა დაისვას მძიმე (.).

¹ ამიტომ სრულიად უადგილოა რკალი სიტყვაში: თან-მესხეულობაჲ (47₂₀), რომელიც ურკალოთ გადაბმით უნდა დაბეჭდილიყო. გადაბმით უნდა დაბეჭდილიყო სიტყვა „თანაჲ“ (125₁₂). რომელშიაც „თანა“ თავსართია, ჩვენ კი შეცდომით ცალკე გავიშვია კორექტურაში. მაგრამ სიტყვა „არკიდოვნებით“ (62₄) შეცდომითაა ასე დაბეჭდილი, იგი უნდა გაიყოს ორ სიტყვად: არ კიდოვნებით, რადგან აქ (აზრით) ორი სიტყვაა: რა არა რაღა.

სულისა-გან, რკინისა-მიერ, თქუმისა-თჳს, ამათ-შორის, დახუდომისა-
ებრ, თჳსდა-მიმართ, ცხოველთა-ზედა, უოგლით-ურთ და სხვანი¹.
მაგრამ, როცა ეს თანდებულები ზმნისართის ნაწილს შეადგენენ, მა-
შინ ჰირდაჰირ ურკალოთ გადაბმით იბეჭდებიან, ასე: ვინაჲთგან,
მისთჳს და სხვანი². გადაბმითვე (ურკალოთ) იბეჭდება თანდებულები:
მდის და და (=დ): კიდეთამდის (88₄), ამისდა (17₁₁), ამათდა
(17₄), კლდეთადა (9₁₁) და სხვანი.

გ) საკავშირო ნაწილაკები: **ცა** (=მცა), **ვე**, **ლა** ჰირდაჰირ
გადაბმით დაესტამბეთ: მიმართებიითაცა (7₃), არამცა (12₂), მოკუ-
დაკადმცა (12₇), ესრეთაცა (9₂₉), ესრეთვე (10₁) და სხვანი³. —
ხოლო სიტყვები: **მე**, **რე** ჰატარა რკალოთ გადავებით იმ სიტყვებ-
ზე, რომელთაც ეკუთვნიან: ვიდრე-მე, რაჲთა-მე, რაჲ-მე, უმტკი-
ცესნა-რე (59₄), უშხარკესად-რე (60₁₉, 73_{15, 16}) და სხვანი. მაგ-
რამ, როცა ამ სიტყვებს (მე, რე) წინ მიუძღვის რომელიმე თანდე-
ბული, მაშინ თანდებულთან ერთათ გადავებით ნთავარ სიტყვას ასე:
ქუჭენიერისთა-განრე (59₄) და სხვანი.

დ) ჰატარა რკალებით გამოყოფილი ზმნის თავსართს და ძირს
შუა ჩამატებული სიტყვები: მცა, რაჲმე, ვიეთმე და სხვანი, ასე:
შე-მცა-იცივალა (70₁₅), აღ-რაჲმე-ვარჩიოთ (129₄), შეცა-ვიეთმე-ემ-
თხუა (129₅) და სხვანი.

ე) კითხვის გამომხატველი ა და სხვისი ნათქვამის გადმომცე-
მელი ო ჰირდაჰირ გადაბმით დაესტამბეთ: შექმნა იგი (3₁₂), შეენ-
ლო (13₁₀) და სხვანი.

¹ გასასწორებელია რკალის უალაგოთ დასმა სიტყვაში: კაცი-სა-
თჳს 18₂₈₋₂₉ (დაბეჭდილია: კაცი-სათჳს). — ხოლო ერთგან გასასწორებე-
ლია თვით თანდებული: 47₂₇ დაბეჭდილია „კაცთა-განი“, თანახმად ხელ-
ნაწერისა; უნდა გასწორდეს ასე: „კაცთა-გან“; ხოლო დაბეჭდილი ფორ-
მა უნდა აპარატში ჩატანილ იქნას.

² სამწუხაროდ ერთგან შეცდომით დასტამბულია „ამიერთა-გან“
(103₉), რომელიც უნდა გასწორდეს ასე: „ამიერთგან“.

³ უნდა გასწორდეს რკალის უადგილოთ ხმარება სიტყვაში: არცა-
მცა (12₈), ასე: ა რ ც ა მ ც ა.

ვ) ასევე გადაბმით დაეპყდეთ შემოკლებული შემწეობითი ზმნაც მესამე პირისა: აღსარებულა (6₁), შემტყიცებულა (13₁₅), სხეულა (50₂₆) და სხვანი. ხოლო სრული ზმნა იმავე პირისა (არს) შედამ ცალკე იბეჭდება¹, გარდა სიტყვისა „ჟერარს“, რომელზედაც იხ. შემდეგი მუხლი.

ზ) რთული კავშირები და ზმნისართები: ნუთუ, ანუთუ, გინათუ, არათუ, არცადათუ, ვინაფთა, რაჟამს და მისთანანი, ატრეთუკ ზმნისართად ქცეული ფრაზა „ჟერ+არს“—ეველგან გადაბმით იტამებიან, ასე: გინათუ (3₃), ანუთუ (3₁₂), უკუტუ (12₂), ვინაფთა (13₁₄), დადათუ (21₁₁), რაჟამს (43₁₀), ჟერარს (20₂₁) და სხვანი².

წ) ასევე გადაბმით იბეჭდება ის რთული სხეულები (არსებითი, ზედსართავი, რიცხვითი, ნაცვალსახელი, სახელზმნა, მიმღეობა), რომელთა პირველი ნაწილი ბოლოკვეცილია: ცხოვლენგა (9₁₄), გეტუჟიანი (9₁₉), ერთმყოფი (8₁₂), ქმნილწარმოდგომილი (72₁₁), ასოქმნად (62₂), ასოყოფაჲ (62₅) და სხვანი³. ხოლო როცა წინა ნაწილი ბოლოსრულადაა წარმოდგენილი, მაშინ რთული სიტყვის ნაწილებს ჰტარა რკალით ვაკავშირებთ, ასე: გულის-იქუმნი (5₁₁), ქუტქანის-ნაწლეუნი (9₁₀), გულის-ხმის-ყოფანი (9₂₇), მაცხოვრებლოა

¹ იხ. მაგალ.: შემტყიცებულ არს (51₂₉₋₂₄), აღმოჩენილ არს (52₁₁) და სხვანი.

² უნდა გასწორდეს შეცდომა 40₁₄ ასე: არათუ; შეცდომითვე ერთხელ ცალკავე დაგვიბეჭდია ნაწილები სიტყვისა „ჟერარს“ 142₂₄, რაც უნდა გასწორდეს ისე, როგორც აქ იბეჭდება.

³ ამიტომ უმჯობესი იქნებოდა ურკალოთ გადაბმით დაგვიბეჭდა სიტყვებიც: მესაგრმე-ქმნილმან (13₁), ღირს-ყოფად (17₁₉), პირველ-დაწესებული (29₂₀), უმსგავსო ნაწილი (59_{10-11,18}); უნდა გადაბმით ვიგულისხმეთ სიტყვა „ესევეითარი“ 102₁₄₋₁₃, სადაც ამ სიტყვის პირველ ნახევარს აკლია გადასატანი ნიშანი („ესე-“); რკალი ზედმეტია სიტყვაში „ოთხ-კელმწიფე“ (162₁₃). რომელიც აგრეთვე ურკალოთ გადაბმულათ უნდა ვიგულისხმეთ.—რკალით გაგვიყვია სიტყვა „ოსტრა-კუთა“ (15₁), რაც ამ უცხო სიტყვაში (იხ. ლექსიკონი „ოსტრაკუჲ“) სრულიად ზედმეტია და უნდა სიტყვა დაბეჭდილიყო სრულიად ურკალოთ გადაბმით: „ოსტრაკუთა“.

ბისა-მიმართნი (9₁₈), კეთილად-მსახურებაჲ (7₈₋₉), გულის-სიტუება (10₇) და სხვანი მრავალნი¹.

თ) რკალითვე ვაკავშირებთ იმ რთული სიტყვებას ნაწილებსაც, რომელნიც ერთისა და იმავე ძირის განყოფილებას წარმოადგენს: ურთი-ერთას (8₃), ერთი-ერთას (16₃) და სხვანი². მაგრამ კავშირით „და“-თი დაკავშირებული ნაწილები რთულის სიტყვისა ცალცალკე იბეჭდება³.

ი) ცალცალკე იბეჭდება რთულის მიმოხვერილის ზმნის ნაწილებიც: სახელ სდგეს (16₂), კელ ვუთი (9₅), სახელ იდებოდა (97₁₃) და სხვანი⁴.

16. ხელნაწერებში სიტყვები მომეტებული ნაწილად **ქარაგმია-ნია**. ასეთი სიტყვები უველგან გავსენით; იმ სიის თანახმად, რომელიც აქვე იბეჭდება:

ა ¹ დ — არამედ	გ ¹ ლი — გული	გ ¹ ნი — განი
არ ¹ დ — არად	გ ¹ მო — გამო	გ ¹ რ — გარ
აქ ¹ ს — აქუს	გ ¹ ს — განს	გ ¹ რდა — გარდა
ბნ ¹ ბა — ბუნებაჲ	ბგ ¹ ბა — ბანგებაჲ	ბრ ¹ ე — ბარე

¹ ამიტომ უმჯობესი იქნებოდა რკალით გადაგვება სიტყვები: თითოეულად ფესვთან (10₂₋₃), შემდგომითი შემდგომად (9₁, 10₁₃), კუალად გებისათჳს (150₂₃); პირიქით უნდა რკალი ჩაისვას სიტყვაში: „ამათგანნიცა“ (24₂₃) ასე: ამათ-განნიცა, — აგრეთვე სიტყვაში: „თავისუფალ“ ასე: თავის-უფალ (142₃₃), — აგრეთვე სიტყვაში: „ზომათმეტყულებად“ — შემდგომ პირველი ნაწილისა: „ზომათ-მეტყულებად“.

² ამავე წესის მიხედვით უმჯობესი იქნებოდა, შემდეგი სიტყვაც რკალით გადაგვება, რომლის ნაწილებიც, მართალია, ერთის ძირის განყოფილებას არ წარმოადგენენ, მაგრამ ერთისა და იმავე მნიშვნელობისანი კი არიან: ურთ¹ერთ¹თა¹ უგ¹უნ¹ერთ¹თა¹ 11₁, სადაც სიტყვა „ურთუ-თა“ იმავე უგონურს ნიშნავს (იხ. ლექსიკონში „სიტყუაჲ“).

³ ორგანსამგან ამგვარი სიტყვები შეცდომით გადაბმით დაგვიბეჭდნია, რომელნიც ასე უნდა გასწორდნენ: 28₃₃ ოც და ოთხი; 28₂₁ ოც და; 43₁ აწ და.

⁴ უნდა გაიყოს შეცდომით ერთად დაბეჭდილი ნაწილები ზმნის (54₂₁) ურთ¹ერთ¹თა¹ ექმნებისა: ასე: ერთ¹ექმნებისა; აგრეთვე უნდა გაიყოს ერთად დაბეჭდილი ნაწილები ზმნისა: ძალს¹ცემს (123₃₀).

დ^ა — დიდებ^ა
 დ^აის^ა — დიდების^ა
 ეს^რთ — ესრეთ
 კ^ა — ვითარცა
 კ^ე — ვიდრე
 ვთქ^ათ — ვთქუათ
 ვინ^ა — ვინაჲ
 ვ^რ — ვითარ
 ვ^რი — ვითარი
 ხ^ა — ღელა
 ი^ა — თანა
 თ^ნრ — თნიერ
 თ^ნრ — თნიერ
 თ^ს — თჳს
 თ^სი^თ — თჳსით
 თქ^მ — თქუმაჲ
 ე^დ — ეჟელად
 ე^თლ — ეთილ
 ე^თ — მათ
 მი^მრთ^ა — მიმართა
 მ^რ — მიერ
 მ^რთ — } მიმართ
 } მომართ
 მ^რვლ — მრავალ
 მ^ს — მას
 მე^ფბ^ა — მეუფობაჲ
 მქ^მდ^ა — მოქმედებაჲ
 მი^მ — მაშინ

მს^ლ — მსოფლი
 წ^დ — ჰირველად
 ჰ^{ის}დ — ჰირველისად
 ჰ^ლ — ჰირველ
 ჰ^{ლი} — ჰირველი
 ჟ^ა — ჟამსა
 ჟ^მ — ჟამ
 რ^ა — რამეთუ
 რ^ა — რათა
 [თ]^რთ — [თა]ურთ^ა
 რ^ი — რომელი
 რ^თ — რომელი
 რ^ლ — რომელ
 რ^{ნი} — რომელნი
 რ^ნ — რომელნი
 რ^{ის}თ^ს — რომლისა-თჳს
 რ^{ის}ა — რომლისა
 რ^{ის}გ^ნ — რომლისა-გან
 რ^სა — რომელსა
 რ^ჳს — რაჴამს
 რ^ა — რაჲ
 ს^{ლი} — სული
 სბ^{მი} — სებაში
 სი^წდ^ე — სიწმიდე
 სმ^დლ — სამარადისოდ
 სს^წლი — სსწული
 სც^ნრ^ს — სცნაურ არს
 სხ^დ — სხუად

¹ ეს თანდებული „ურთ“ ხელნაწერში მუდამ იწერება წინ ასო „თ“-ის მიმატებით: თ^რთ=თურთ; ეს ასო „თ“ არის მოქმედებითი ბრუნვის დაბოლოება და არა თანდებულის ნაწილი. ამიტომ, როცა, მაგალ., ხელნაწერშია: კ ა ც ი თ^რ თ, ჩვენ ვებუდავთ: კაცით-ურთ.

სხ ^ლ - სახელ	ე ^ფ დ - უოფად
სხ ^ა - სხუა	შ ^ა - შინა
შ ^ა - შუა	შ ^დ - შემდგომად
შ ^ა - შუა	შ ^დ - შემდგომად
უფ ^რ - უფრო	შ ^ნ - შენ
ქ ^ბ - ქება	შ ^ს - შორის
ქ ^ე - ქრისტიანეთა	შ ^ს - შორის
ღ ^ა - ღმერთსა	შ ^ს - შორის
ღ ^ე - ღმერთები	ჩ ^ნ - ჩვენ
ღ ^ი - ღმერთი	ც ^ნ - ცხრება
ღ ^{ის} - ღმერთისა	წ ^თ - წმიდათა
ღ ^{ითა} - ღმერთთა	წ ^{ის} - წმიდისა
ღ ^ნ - ღმერთმა	წ ^წ - წინააღმდეგობა
ღ ^ა - ღმერთისა	ჭ ^ტ - ჭეშმარიტ
ე ^ა - ეოვლისა	ჭ ^ტ - ჭეშმარიტება
ე ^თ - ეოვლთა	ხ ^ნ - ხოლო
ე ^ი - ეოვლი	კ ^ა - კმა
ე ^{ის} - ეოვლისა	კ ^{ის} - კმის
ე ^{ითა} - ეოვლითა	ჯ ^რ - ჯერად.
ე ^{ითრ} - ეოვლით-ურთ	

ქარაგმანი სიტყვების გახსნის დროს ზოგჯერ იმავე ხელნაწერის იმ ადგილებით ვსარგებლობდით, სადაც ესევე სიტყვები უქარაგმოდ გვხვდება, ზოგანაც — ეპოქის ორთოგრაფიით. ქარაგმაუხსნელი დავტოვეთ ერთადერთი სიტყვა „ნებ^ა“, რომელიც ერთხელ ქარაგმითა გვხვდება, ერთხელაც უქარაგმოდ, მაგრამ იმავე შედგენილობით (A 16⁹, 6 = ჩუ. გამოც. 97₁₂): ამ სიტყვის ნამდვილი ორთოგრაფია და ეთიმოლოგია ჩვენთვის გამოურკვეველია¹.

¹ შეად. ეს სიტყვა ჩვენს ლექსიკონში. — შესაძლოა ამ სიტყვას რაიმე ნათესაური კავშირი ჰქონდეს სიტყვასთან „ნები“, რომელიც გვხვდება წიგნში: „წარტუტნება იერუსალიმისა“ (გვ. 3, სტრიქ. 23) და რომელსაც ნ. მარტი სთარგმნის სიტყვით *ладонь* (Т. и Раз. IX, თარგმანი გვ. 3, სტრიქ. 24—25), მაგრამ ჩვენთვის ეს კავშირიც გამოურკვეველია. — სამაგუროდ ამ სიტყვის მნიშვნელობა, რომელსაც გვირ-

17. ჩვენი გამოცემის ძირითადს ხელნაწერში (A) საკმაოი მოიპოება უბრალო წერითი შეცდომანი და თავისებულობანი.

ა) შეცდომათა რიცხვს ეკუთვნის: ერთისა და იმავე ასოს ან მარცვლის ზედიზედ გაშორება, ერთის ნაცვლით სრულიად სხვა (მაგრამ მსგავსის) ასოს ჩმარება, ერთი-მორის ადგილას გადაშ-გადმოსმა, სრულიად ახალი ასოების და მარცვლების ჩამატება, ან მთელი სიტყვების, მარცვლებისა და ასოების დაკლება, გადაშწერის მიერ, ნებისთ¹ ან უნებლიეთ, სიტყვების გამოცვლა და სხვანი. — ზედმეტი ასოები და მარცვლები უკვლავ გამოფრინებით, დაკლებულები შეეფსეთ (სწორი ფრჩხალებით []), ხოლო ადგილშეცვლილი — თავთავის ადგას დაუბრუნეთ. რაც შეეება გადაშწერის მიერ, ნებისთ ან უნებლიეთ, დამახინჯებულს ადგილეს, მათი შესწორება მხოლოდ იქ ესტანით შესაძლოდ, სადაც ამის ნებას თვით ქართულისავე თარგმანის კანტექსტი ან რუსული გამოცემის სხოლიოებში შეტანილი სიტყვა სიტყვითი თარგმანი ბერძნული ტექსტისა იძლევა². ჩვენ-მიერ შეტანილი შესწორებანი ამ შემთხვევაშიც სწორი ფრჩხილებით

კვეს რუსული თარგმანი (уചашенное бienie. იხ. ჩვ. ლექსიკონი), შექსა ჭფენ „უფების ტყაონის“ სიტყვას: „ნებასა“, „ნება-ნებასა“ (1903 წლ. გამოცემა, ხანები 106, 210, 352, 860), რომელსაც ჩვენი კომენტატორები ვანმ:რტებენ ასე: „ნელა, ნელ-ნელა“ (კარიკაშვილი. აბუ-ლაძე), მაგრამ, ახრით და კონტექსტით, ეს სიტყვა აღნიშნულ ტაეებში ყველგან უმჯობესია აიხსნას ასე: ჩქარა, ჩქარ-ჩქარა.

აქა-იქ ქარაგმის გზხნაში შეცდომა შეგვაჩრია: 25₁₂ დაბეჭდილია „უფეთ“, უნდა გასწორდეს ასე: „უეუშთ“, როგორც ხელნაწერის ორთოგრაფია მოითხოვს.

¹ ვგულისხმობთ იმ შემთხვევას, როცა გადაშწერს თავისებურათ ესმის ესა თუ ის ადგილი და დედნის საეჭვო კითხვას თვისი შეგნებისდაკვლად ასწორებს.

² ზედ. მაგალ. ჩვ. გამოცემა 26₄-7 და იქვე სხოლიო; 43₁₁-18 და სხოლიო და სხვანი. ზოგან შესწორება უფრჩხილოთაც დაგვიჩა, მაგრამ აპარატში ყოველთვის ნაჩვენებია ხელნაწერის შეცდომა (იხ. 72₄ და სხვ.).

[] აღენიშნეთ, ხოლო ხელნაწერის შეცდომანი აპარატში მიაკითხეთ¹.

ბ) ხელნაწერ A-ის უბრალო წერითს თავისებურებას წარმოადგენს ასო უ-ნის გამოხატვა: ზოგჯერ ჯგუფითა uu (ძლიერ იშვიათი, ისიც მარტო სათაურებში), ზოგჯერ — uu-ითა (ძლიერ ხშირად) და ზოგჯერაც — შემოკლებულათ მარტო u-ით . უკანასკნელათ ფორმა უ-ნის გამოხატვისა A-ში საკმაოდ ხშირია².

A-ში ასეთსავე თავისებურებას წარმოადგენს ასო „ჟ“-ის ხშირება ნაცვლად „ა“-ნის. ეს თავისებურება A-ის იმ ფურცლებზედაც გვხვდება, რომელნიც შემდგომ არიან მის პირველ რეგულში ჩაკერებული და რომლებზედაც ტექსტი მე-18-ე საუკუნის სკელთაა გადმოწერილი.

პირველი გვარის თავისებურებაში ჩვენ ეველგან უ-ნით შევცვალეთ; ხოლო, სადაც ხელნაწერში ა-ნის ნაცვლად „ჟ“ იყო, აქ ჩვენს გამოცემაში ეველგან ა-ნი აღვადგინეთ.

¹ სამწუხაროდ, ზოგან ჩვენ მიერ ჩატანილი სიტყვები და სიტყვის ნაწილები უფრჩხილოდ დაგვრჩენია, ზოგანაც ფრჩხილები და ახალი ასო უალაგოა და უნდა ამოიშალოს. სწორი ფრჩხილები და ჩამატებული ასოები უნდა ამოიშალოს შემდეგს გვერდებზე და სტრიქონებში: 39_{1,2}, 62₂. სამაგიეროდ: 137₁ სიტყვა „ვიდრე-მე“ უმჯობესი იქნებოდა ასე დაბეჭდილიყო: „ვიდრე[-მე]“. — გვ. 47, სტრიქ. 1-ში ორი სიტყვაა გასასწორებელი, სახელობარ: ფრჩხილებში ჩასმული „ბერძენი“ უნდა ამოიშალოს და მის მაგივრად ჩაიწეროს „ეოლინნი“, ხოლო სტრიქონის ბოლოდან მეორე სიტყვა „სულთა“ უნდა გასწორდეს ასე „სულთა“ და ჩაისვას დიდ სწორ ფრჩხილებში. — 148₂ მეორე სიტყვა უმჯობესი იყო ასე შეგვესო: [აღწვალბანი.

² ეს ფორმა უ-ნის გამოხატვისა (უ-ით) საკრიტიკო აპარატში ჩვენ მარტო I-ული თავის დასასრულამდე აღენიშნეთ, სანიშნოდ (იხ. ჩვ. გამოც. ტექსტი და აპარატი შემდეგი გვერდებისა და სტრიქონების: 5₁₁; 6_{1,11}; 7_{1-11,11}; 8_{2,2}; 9₂; 11₂; 15₇, 18_{1,11}; 19₈; 20₂; 21_{1,2-11,11}; 22_{1,11,11,11}). შემდეგი თავების აპარატში კი ეს განსხვავება აღარ შეგვითვალისწინია. — ერთგან ხელნაწერის ფორმა ტექსტშია შეგვპარვია: ასთაკნი 27₂, რაც უნდა გასწორდეს ასე: ასთაკუნი.

18. ძირითადის ხელნაწერის **ორთოგრაფია** უურადლებას იქნევს რუკვით შემდეგი სიტყვების მართლწერაში:

ეპისკოპოსი = ეპისკოპოსი,
ანგელოსი = ანგელოზი,
აირი = აჰრი, ჰაერი = აერი,
ნებისითი = ნეფსითი,
უნებელიეთი = უნებელითი.

ეს ფორმები ნაბეჭდ ტექსტშია უფველად შემოვიტანეთ.

ორთოგრაფიულ თავისებურობად მიგვაჩნია A-ის მიერ ერთგვარ სისტემად მიღებული გამოხატვა ჯგუფისა «უე» ჯგუფითა „უჴ“: როგორც სიტყვების საფუძვლებში, ისე საფუძველთა დასასრულში და სიტყვის დაბოლოებაში. ამ ჯგუფის ასეთი ორთოგრაფია მე-XII-ე საუკუნის სხვა ტექსტებშიაც გვხვდება¹. აკადემიკოსი ნიკ. მარრი ერის თავის გამოკვლევაში² ამ მოვლენას ეძახის «описка»-ს. მაგრამ ძნელია, უბრალო «описка»-დ ჩათვალოს ის, რაც იმ დროის ხელნაწერთა მთელს რიგში ეროგვარ სისტემადაა ქცეული. თვით იოვანე ჰეტრანწისავე შორე თარგმანის (სახელდობრ «კავშირნი»-ს) უძველეს, მე-XII—XIII-ე საუკუნის, ხელნაწერში, რომელიც «საქართველოს საისტორიო და საეინოგრაფიო საზოგადოებას» ეკუთვნის და რომელიც ძლიერ ახლო სდგას ნემესიოსის წიგნის გადმოთარგმნის დროსთან, აღნიშნული სისტემა უცვლელად დაცულია. სწორეთ ამიტომ ჩვენ ვერ გავბედათ ამ სისტემის გამოცვლა და უკუ-

¹ იხ. მაგალითად, საეკლესიო მუზეუმის ხელნაწერი № 24 (ფერემ მცირის კრებული) რომელიც თ. ჟორდანიას კატალოგით მე-XII-ე საუკუნის დასაწყისშია გადმოწერილი (მაშასადამე თანამედროვეა ნემესიოსის წიგნის ქართულთა გადმოთარგმნისა) თვით ფურცლისავე ავტოგრაფიდან (Описание рукописей Тифл. Церковн. Музея... кн I, стр. 17). როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, ამ ხელნაწერის ერთი ნაწილი ჩვენ გადმოწერილი გვაქვს და დასაბეჭდად დამზადებული. მთელ ხელნაწერში შპ-ის გამოხატვა ჯგუფითა „უჴ“ ჩვეულებრივია.

² იხ. Тексты и Разыскания... кн. IX: Исследование, стр. 67—70. მეტათ საგულისხმოა პატივცემულის მეცნიერისავე შენიშვნა ამ მოვლენის შესახებ იქვე მე-70-ე გვერდზე (სტრიქონები 1—12).

გდება, მხოლოდ აქ-იქ შევიტანეთ მცირედენი შესწორება¹ და გამოხატული შეკვეთებით სიტყვისათვის „ჩ“ნ“, რომელიც ხელნაწერში მუდამ ჭარბის ქვეშ არის შემოკლებული და რომელიც ეველგან გახსენით ასე: „ჩუენ“²; აგრეთვე აღარ აღვადგინეთ ასო ც ასო უ-ნის შემდგომ იმ შემთხვევაში, როცა ხელნაწერში უ-ნის ნაცვლად ნახვარია „ჰ“ და გვერდთ უზის ჩვეულებრივი ე; ასეთ შემთხვევაში „უ“ ეველგან აღვადგინეთ, „ე“-ნი კი უცვლელად დავტოვეთ (იხ. მაგალ. ჩვ. გამოც. 153₆)³.

19. ფონეტიკური თავისებურობანი ძირითადი. ხელნაწერისა მომეტებულ ნაწილად უცვლელი დავტოვეთ. აი უმთავრესი მათგანი:

ა) დიალექტიური გ-ის ზოგჯერ ხმარება, ზოგჯერ კი გამოტოვება ხმოვანთა შორის და რ-ის წინ: ცხოველი=ცხოელი; საშუელ=საშუალობა; ცხოვრება=ცხოვრება. ჩვენს გამოცემაში ორივე ფორმა დაცულია.

ბ) უცვლელი დავტოვეთ, აგრეთვე, შემდეგი ფორმებიც: სხეულიანი=სხეულანი=სხეულანი და სხვანი⁴.

გ) ამგვართვე ხელუხლებელი დავტოვეთ ხმოვანების შემდგომ ი-ნის ძ-დ შესუსტებაც: წარმოიჩინეს=წარმოაჩინეს; მოიხუთფეს=მოაძაფრეს; მოიდე=მოაძე და სხვანი.

დ) ხელუხლებელი დავტოვეთ, რაღა იქმა უნდა, სრულიად კანონზომიერი გადასვლა ჯგუფების „სთ“, „სჟ“ და მისთანათა— „შთ“-ად, „შჟ“-ად და სხვ., მაგალითად, სიტყვებში: უზეშაეს (22₇), აანშეშაჟ (58₇) და სხვ.

¹ სახელდობრ ე გადავასწორეთ ე-ნად (ისიც არა ყოველთვის) მიცემითისა და მიმართულებითი ბრუნვების საფუძვლის დასასრულში. იხ. სიტყვები: მარჯუელ 36₈, 71_{18,14}; სუელ 145₂, 149₂₀; სუესა 145₂, 151₁₁. თუმცა, ვგონებთ, უმჯობესია იქნებოდა ტექსტშიაი ხელნაწერი-სავე მართლწერა დავტოვებოდა.

² სამუშაოთი ერთგან შეგვპარვია ტექსტში (135₁₇): „ჩუენშო-რისთა-ხელ“, რომელიც უნდა გასწორდეს ასე: „ჩუენშორისთა-ხელა“.

³ იხ. მაგალ.: ჩუეჟაჟ 153₈ და სხვანი.

⁴ იხ. 11_{2,128}; 12₈.

ე) ამავე საფუძვლით ეველებან უცვლელად დაიბეჭდა ხელნაწერ-თა „ც“ ნაცვლად ჭკუფისა „ძს“ სიტყვაში: ძალ მიც, ძალ უც და სხვ.

ვ) მაგრამ ეპოქის (XII საუკ.) ფონეტიკისათვის შეუფერებელი გვეჩვენებს (A-ში) ხმარება არქაული ჭკუფისა „უი“ ნაცვლად ჯ-სი სიტყვაში: თუთიუელი, ღუინო, სხუთა, მიხუდე, საფშუინველი, ძუირი და სხვ., — მაშინ, როცა ამ ფორმების გვერდით, იმავე ხელნაწერში, გვხვდება: თუთიუელი, ღუნო, სხუთა, მიხუდე, ძური, საფშუნველი და სხვანი. ტექსტში უპირატესობა უკანასკნელ ფორმებს მიეცემა, პირველნი კი ანარქში მოვათვასეთ.

ზ) გაყასწორეთ, აგრეთვე, ხელნაწერთა მიერ ფონეტიკურათ დამახინჯებული „გულის-კმის-ყოფაჲ“ ასე: გულის-ხმის-ყოფაჲ; პირველი ფორმა კი ანარქში ვუჩვენეთ (49¹⁰⁻¹¹ და სხვანი).

დ) გამოფრიცხეთ ასო „რ“ სიტყვაში „ურთი-ერთასს“, რომელიც ტექსტში ასე დაიბეჭდა: „ურთი-ერთასს“, რადგან ხელნაწერში (A) ეს სწორი ფორმაჲ შენახულია¹.

თ) სიტყვაში: „იუენის“, „თქმული“ ხელნაწერში ფაღკჯერ ასე აწერება: „იუენის“, „თქმული“; ჩვენ უპირატესობა პირველ ფორმას მივცემთ და, უმეტეს შემთხვევაში, უკანასკნელი ფორმა ტექსტიდან გამოფრიცხეთ, რაც ანარქში უოველთვის აღნიშნული გვაქვს. მაგრამ აქა-იქ ტექსტში მეორე ფორმაჲ შეგვპარვია².

ი) ძირითადად ხელნაწერში ჩვეულებრივია რეჟვა შემდეგ ფორმათა შორის:

ბუნება=ბოანება,

ოცნება=უცნება,

მოკუდავი=მოკოდავი;

აგრეთვე:

თჳს=თუს,

¹ იხ. 8, და სხვანი. — ერთგან (16_ა) შეგვპარვია ტექსტშიაც გაუსწორებული „ურთი-ერთასსა“, რომელშიაც უკანასკნელი „რ“ უნდა გამოირიცხოს, ხოლო დაბეჭდილი ფორმა ანარქში უნდა ჩატანილი იქმნას.

² იუენის 19_ა, 62_ა; იუენის 47_ა, 52_ა, 54_ა, 120_ა; თქმულთა 51_ა, 52_ა; თქმულ 57_ა.

დჷნო=დუნო,

ტჷნი=ტუნი და სხვანი.

ჩვენ ტექსტში უპირატესობა პირველ ფორმებს დავუთმეთ, მეორე კი სხალოებში აღვნიშნეთ; თუმცა, იქნებ, უმჯობესი ეოფილიუო, სჷმ უკანასკნელ სიტუეჷში მაინც, ორივე ფორმა დაცუეცუა: შესაძლოა, აჷ ჩვენ ფონეტიკურ დიალექტიზმთან გჷქონდეს საქჷ და ეს დიალექტიზმი თჷით შაარგჷნელისჷვე ტექსტისა იჷოს¹.

20. საგულისხმო მასლებს იძლეჷა ძირითადი ზელნაწერის ტექსტი მორფოლოგიაშიაც. აჷ მსილოდ უმთჷერეს მორფოლოგიურ უსწორ-მასწორობათ აღვნიშნაჷთ.

ა. კანკელდობაში (ბრუნეგებში):

ა) მსოლოობითი რიცხვის სახელობიას ბრუნვაში როგორც ზმოჷრ, ისე აანხმოვანსაფუძელიანი სიტუეეი ზოგჯერ უ-ა-ოდ (=ა) გვხვდება; ზოგჯერ კი ი(=ა)-ით. კერძოთ, ე-საფუძელიანი სიტუეეი A-ში მუდამ უ-ა-ოდ იწერება. უკანასკნელნი ჩვენს გამოცემაშიც უცვლელად შემოვიტანეთ², დანაწილები კი ევედგან აღვადგიეთა ი(=ა) სწორ ფრჩხილები (იხ. მაგ.ლ. გვ. 32_ა, 35_ა, 53_ა, 11_ა, 56_ა, 57_ა, 29_ა, 60_ა, 138_ა და სხვანი).

ბ) აღვადგიეთა ა იმ საკუთრებითი სახელების ნათესაობიას ბრუნვაშიაც, რომელთა საფუძელის დასასრული ე-ნია. როგორც ვიცით, ამგვარ სახელების ნათესაობიას ბრუნვაში აჷკათ ცხ (=ე+ახ). ჩვენი ძირითადი ზელნაწერი კი, როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, ე-საფუძელიანს სახელებში „ა“-ს მუდამ აკლებს (სახელობითს ბრუნვაში), რაც, შეიძლება, მორფოლოგიური დიალექტიზმის ნჷოფი იჷოს. ამგვარათჷკ

¹ ფორმა „ლუნო“, მაგალითად, დღესაც ისმის იმერეთის ზოგიერთ სოფლებში. ზოლო, გარდამოცემით, იოვანე პეტრიწი გურული ყოფილა.

² დასაბუთად დამზადებულ ფურცლებზე ასეთი სიტუეეი ჩვენ აღვნიშნული გჷქონდა სწორ ფრჩხილებში ჩასმულ „ა“-თი შემდგომ „ე“-ნისა, რომ შემდგომ ტექსტის კრიტიკისათვის გამოგვეყენებია. სამწუხაროდ, ეს პროექტი ორგან ნაბეჭდ ტექსტშიაც შეგვეპარა (39_ა; 62_ა), რაც, რასაკვირველია, უნდა გასწორდეს, ე. ი. ფრჩხილები და „ა“ უნდა ამოიშალოს, თუნდ მიტომაც, რომ ჯგუფის „შა“-ის გამოსახატაჷთ ძველი ქართული მწერლობა ხმარობს ერთ ასოს „ა“-ს და არა ორს.

იქცევა აღნიშნული ხელნაწერი საკუთრებითი სახელების ნათესაობითს ბრუნვაშია, რის გამოც ნათესაობითი და მიცემითი ბრუნვა ერთმანეთში ირევა; ეს კი — ტექსტის ტაკეას აძნელებს. ამიტომ ნათესაობიას ბრუნვაში აშკარა სახელები ევლგან ძველი კლასიკური მორფოლოგიის თანახმაა შევასწოროთ, ე. ი. ასო „ე“-ის შემდგომ „ა“ ევლგან აღვადგინეთ ასე: ჰელმს-ერ (10₂₁), მისს-მიერ (14₂) და სხვანი. აქ-იქ დაგვჭირდა ამ ასოს აღდგენა ო-საფუძვლიან სიტყვებშია: იხ. მაგალითად: ლინიოქს-გან (121₂), სპოქსა (127₃) და სხვანი.

ბ. შედარებითი ხარისხის დაბოლოება **სს** ხელნაწერებში მუდამ შეცვლილია დაბოლოებად ეს. ეს თავისებურობა გამოცემაშიაც შემოვიტანეთ. აღვადგინეთ ასო **ჟ** მხოლოდ სიტყვაში „ჟფრაჟს“, რომელიც ხელნაწერში (A) ზოგჯერ ქარავითაა, ზოგჯერ უქარავითად, და უკანასკნელ შემთხვევაში ხანდახან შენარჩუნებული აქვს ნახევარხმოვანი „ჟ“, რაც: ალბათ, ნაშთი უნდა იყოს ამ სიტყვის ჰეტრიქსეულის მართლწერისა.

გ. მიმოხევაში ანუ უღვლილებაში:

ა) ობიექტურის ნაცვალსახელოვანს ჰრეფიქსს ჰ-ს სიტყვაში „ჰქო“ ხელნაწერი A ჩვეულებრივ არა ხმარობს. ეს თავისებურობა გამოცემაშიაც დავიცავით. იხ. მაგალ.: შემზადებაჲ ეო 10₁₂₋₁₄ და სხვანი.

ბ) საბაგიროთ, საჭიროდ უსცანით აღგვედგინა (სწორ ფორმალეში) მრავლობითის მაჩვენებელი ობიექტური სუფიქსი (ანუ ინფიქსი) **ნ**, რომელიც A-ში მომეტებულ ნაწილათ დაცულია და მხოლოდ აქ-იქ გამოჩენია გადაშვრი (იხ. 18_{11,17}, 19_{20,28} და სხვ.).

ც) მხოლოდობითის რიცხვის შესამე ჰირის შემოწობითაი ზმნა აწმეო დროჟს „არს“ ხელნაწერში ხშირათ შემოკლებულია ასე: „ა“. რაღა თქმა უნდა, ჩვენ ორივე ფორმა დავიცავით; მხოლოდ, როცა იგი სრული ფორმითაა ნახმარი, განცალკევებით დავებუდეთ, თუმცა ხელნაწერში ზოგჯერ იმ სიტყვაზეა მიბმული, რომელსაც უკან მისდევს. გადახშითა დაიბეჭდა ეს სიტყვა მხოლოდ სიტყვაში: „ჰერარს“, რაზედაც ზემოთ გვქონდა საუბარი.

21. ხელნაწერის ტექსტის სინტაქსიურ უსწორ-მასწორობათა შორის უურადლებას იქცევის სახელობითის შაჩვენებელის დამოკიდებულებითის საბოლოო ელემენტის „მ“-ის ზოგჯერ უაღაგო-აღაგას ხმარება, ზოგჯერაც სრულიად გამორთვება. ეს უსწორ-მასწორობა, შესაძლებელსადაც არათ, ეკვდგან გავასწორეთ. სადაც მ უადგილოთ იყო ნახმარი, გამოფრინებეთ¹, ხოლო, სადაც გამორთვებული იყო, სწორა ფრჩხილებითა აღადგინეთ (14₁₁, 15₁₀, 18₁₀; 22₁₂, 51₁, 65₁₃, 68₁₁, 74₂₀; 157₂₃ და სხვანი)².

მეორე თვალსაჩინო სინტაქსიურ უსწორ-მასწორობად უნდა ჩით-თვალოს, ეგრეთ წოდებულის, რაუფ-შედგენილის შემასმენელის (წრედიატის) წარმოება ზოგჯერ ბოლოკვეცილი ბრუნვით (როგორც ქველ კლასიკურ პერიოდის ტექსტებშია შილებული), ზოგჯერ—სახელობით (როგორც თანამედროვე ქართულშია). ტექსტის ამგვარი რეკვა ჩვენ მხოლოდ აქ-იქ შევასწორეთ უძველესი ნორმების თანახმად³;

¹ იხ. მაგალითად, სხოლიო და ტექსტი 30₁₂, 35₆ და სხვანი.

² ამავე გვარის უსწორმასწორობათ ეკუთვნის ნათესაობითისა და მოქმედებითი ბრუნვების მარვენებელთა „ახა“ და „აოა“ ხელნაწერში ზოგჯერ „მ“-თი ხმარება, ზოგჯერ უ მ ი ლ თ. უკანასკნელ შემთხვევაში ჩვენ ეს ასო სწორი ფრჩხილებით აღედგინეთ (ნ ა თ ე ს ა ო ბ. იხ.: 13₂, 79₂₇, და სხვ.; მოქმედებ. იხ.: 13₉, 68₂₇, 160₄ და სხვ.).—საკირთა ასო „მ“-ს აღდგენა სიტყვაში: „ორლანთასა“ (35₁₀), ასე: „ორლანთა[მ]სა“.

³ ასე: მიუდრეკელ არს 39, (შეად. აპარატშია); სხუა ვინა-მე 51₂₃ (იხ. აპარატ); ნოტიო 78, (შეად. აპარატშია) და სხვანი.—კარგი იქნებოდა შეგვესწორებია „რომელობაჲ“ 32₁₈—„რომელობა“-დ, რადგან ორი სახელობითის ზედიზედ ხმარება („მორთულობაჲ—რომელობაჲ“) აქ ძმნულებს გავებას, თუ რომელი მათგანია ქვემდებარე: აწ-რით და რუსული თარგმანის მიხედვით აქ ქვემდებარე „მორთულობაჲ“, ხოლო „რომელობა და შემთხვევა“ რთულ-შედგენილი შემასმენელის ნაწილები არიან (მათთან იგულისხმება შემწეობითი ზმნა „არის“); ოომ წინათ ქართულ ტექსტში „რომელობა“ ბოლოკვეცილად უნდა ყოფილიყოს. ამას ამტკიცებს მის გვერდით მჯდომი ბოლოკვეცილი „შე-“

მომეტეუბუღ ნაწილად კი ხელნაწერის ფორმები ნაბეჭდშიაც უცვლელად შემოვიტანეთ¹.

საზოგადოთ, აზრად არა გვქონია, თვით ჰეტრიწის ტექსტი აღკვედგინა, რადგან ეს ამ ჟამად უოვლად შეუძლებელი საქმეა; და ამიტომ ძირითადი ხელნაწერის ტექსტი ჩვენს გამოცემაში, უმეტეს ნაწილად, უცვლელად შემოვიტანეთ შეგვეცადეთ მხოლოდ, ამ ტექსტის გაგება შესაძლო გაგვეზადა იმ ქართულ ინტელიგენტთათვის, რომელნიც ამ იხზულების წაკითხვას მოისურვებენ; ამისთვის და მხოლოდ ამდენათ შევიტანეთ ნაანდერძე ტექსტში ის მცირეოდენი ცვლილებანი, რომლებზედაც ზემოთ გვქონდა სუბარი. წერილმანებში კი ვამჯობიბეთ, ხელნაწერი ტექსტი არსებულის სხისთ დაგვეტოკიან: ჩვენის აზრით, ჟერ კიდევ ნაადრევია ძველი ქართული ტექსტისი იდეალურათ სწორი გამოცემა. ქართულ მველეკარს, არამც თუ მე-XII-ე საუკუნისა, — მე-XI-ე და მე-X-ე საუკუნის შესახებ არ შეუძლია გადაჭრით საქვას, იცავდენ თუ არა სრულს ერთგვარობას მართლწერაში (და საერთოთი გრამტიკაში) მაშინდელი ქართველი მწერლები. რამდენადაც მე-X-ე საუკუნის მიჯალ მოდრეკილის ავტოგრაფიული კრებული და მისი მსკავსი ნამუბები გვიჩვენებს, უკვე მე-X-ე საუკუნიდან დაწყებული, ერთა და იგივე მწერალიც კი რვევას განიცდიდა მართლწერაში². ამიტომ დიდი სიფრთხილი მართებს ჩვენი დროის მველეკარს: სანამ საკმაო და სანდო მასალა ჟეროვანათ შესწავლილი არაა და არც გამოქვეყნებულია, ძველი ქართული ტექსტისი ორთოგრაფია მტკიცეთ განსაზღვრულ ნორმებს არ დაუქვემდებარ-

თხუტა“. — სწორეთ ამავე მოსაზრების ძალით უმჯობესი იქმნებოდა სიტყვა „შეზავებულება“ მკ, ბოლოკვეცილად დაგვებებდა ასე: „შეზავებულე-ბა“: მასაც ხელნაწერში თან მოსდევს იმავე შემასმენელის მეორე ნაწილი „და არცა რომელობა“ ბოლოკვეცილად. — ამოსაღებია „ა“ სიტყვი-დან „სულისაჲ“ მნ.

¹ შესაძლოა ეს უსწორ-მასწორობა თვით მთარგმნელისავე კალამს ეკუთვნოდეს.

² იხ. პავლე ინგოროყვა: „ძველ-ქართული სასულიერო პოეზია“ წ. I, ტფ. 1913 წ. წინასიტყვაობა, გვ. VII.

როს და არ განადგოს უოველივე, რაც ამ ნორმებს არ შეესაბამება, — რადგან მოსალოდნელია ამ შემთხვევაში ბევრი რამ ისეთიც განგდე-ბულ იქმნას, რაც თვით ავტორს ეკუთვნის და მთელი მისი ეპოქისა და სამწიგნობრო სკოლის დამახასიათებელია¹.

22. შიითხველისა და, განსაკუთრებით, მეველვარის უურად-ღუბას ჩვენს გამოცემაში მიიტყვეს ის გარემოება, რომ საკრი-ტიკო ანარქიაში ნაწენები გვაქვს მხოლოდ A-ის განსხვავებანი. A²-ის განსხვავებანი კი არსად არაა აღნიშნული, ხოლო A¹-იდან ვა-რიანტები მხოლოდ იქ არის შემოტანილი, სადაც A-ის ნაკლებ ტექსტს A¹-დან ვაყვებთ².

განსხვავებათა ჩვენების ასეთი წესი ჩვენს გამოცემაში პირდა-პირი შედეგია ჩვენის შესედელებისა ამ სამი ხელნაწერის ჩამომავლო-ბაზე. ამ შესედელების თანახმად, რომელიც ზემოთ გვაქვს გამო-იქმული, წინამდებარე ტექსტის შედარებით უძველესი სახე A-ხელ-ნაწერშია დაცული. დანარჩენი ორი ხელნაწერი (A¹A²) მის უხეიროა ნაკიანვე პირს წარმოადგენს. ესენი არ არიან განსხვავებულის რე-დაქციის მატარებელნი, არამედ ერთისა და იმავე A-ის ტექსტის გა-შეორებას, ძლიერ ხშირია მისს შემცირებას³ და არაიშვიათაა დამ-ხინჯებას წარმოადგენს. ამიტომ 'სწიროდ არა ვსცანი, A¹-ისა და A²-ის დუფექტები და შეცდომანი საკრიტიკო ანარქია აგვენუსხა: ამგვარ შეცდომათა რიცხვი ამ ხელნაწერებში აუარებელია, მაოი აღ-ნუსხვა გამოცემის ქვედა სართულს მეტათ დამსიშუბდა, გამოცემას

¹ შეად. იქვე გვ. VII—VIII. სწორეთ ამიტომ, შესაძლოა, უმჯო-ბესი ყოფილიყო, არავითარი შესწორება არ შეგვეტანა სიტყვებში: „ჰა-ერ[ი]სა“ 28₁₁; „ოვს[ი]სა, უცხო[ა]სა“ 167_{3,4}; „სხეულთა[ა]სა“ 57₁₀; „შო-რისნერგთა[ა]სა“ 12₁₁. ამ სიტყვებში ნათესაობითის მაჩვენებელი „ა“, რომ-ლის ჩატნაც (სწორი ფრჩხილებით) ჩვენ გვეუთვნის, სადავოდ შეიძლე-ბა დაიდვას. მაგრამ ამგვარ წერილმანებზე საუბარი ძლიერ შორს წავე-ყვანს, აღგილი კი ნებას არ გვაძლევს ასეთს კითხვებს ვრცლათ შე-ვუბოთ

² იხ. გვ. 157—161; 164—167; 171—172.

³ იხ. დამატება VI.

უნაყოფოდ გააძვირებდა, თვით ჰეტრიწის თარგმანის შესწავლაში კი იოტის ოდნატაც წინ ვერ წაგვწევდა.

23. რომ მკითხველთათვის ამ წიგნით სარგებლობა გაგვეადვილებინა, ბოლოში ლექსიკონი და საკუთარ სახელთა საძიებელი დაკურთვით.

ლექსიკონში სიტყვები, თითქმის, მუდამ მარტო იმ მნიშვნელობით გვაქვს განმარტებული, რომლითაც ტექსტში არიან ნახმარი.

რის ახსნაც შეიკეძლო, ავსენია რუსული თარგმანის დახმარებით და იმავე თარგმანიდან საბადლო სიტყვების ჩვენებით. როცა ქართული სიტყვის მნიშვნელობა ამა თუ იმ ადგილას ჩვენთვის კარგათი გამოჩენილი არ იყო, ხოლო მისი საბადლო სიტყვა რუსულ ტექსტში შეუსაბამოდ გვეჩვენებოდა, ასეთ შემთხვევაში ქართული სიტყვა ლექსიკონში განუმარტებული დავტოვეთ, მხოლოდ მის ზიარდანი თანასწარობის ნიშნით (=) ავსუსხეთ ის სიტყვა, რომელიც რუსულ ტექსტში ამ სიტყვის საბადლოდ არის ნახმარი. მაგრამ, სადაც რუსულ ტექსტში ქართულის საბადლო სიტყვის ჩვენება შეუძლებელი იყო, იქ ქართული სიტყვა მხოლოდ ავსუსხეთ ლექსიკონში, განუმარტებლად¹.

¹ იხ. სიტყვები: თანამებუნებობაჲ, ჩუნაჲ, ეამიერესობად, ჯერჩინებაჲ. — მაგრამ სიტყვა „მწდე 57.“ ლექსიკონიდან სრულიად უნდა ამოიშალოს, რადგან იგი თვით ტექსტშიაც შეცდომითა მოთავსებული ნაცვლად სიტყვისა „მოწამე“.

აქვე აღვნიშნავთ იმ შესწორება-შეცვლათ, რომელნიც საჭიროა ლექსიკონში შეტანილ იქმნას:

182., გვერდზე ნაცვლად სიტყვისა **განწვალეზაჲ**, შეცდომით დაბეჭდილია „ბანწვალეზაჲ“, რომელიც უნდა გასწორდეს.

187 დაბეჭდილია: **მასოკია**, უნდა გასწორდეს ასე: **მასოკიაჲ**.

192 **თოკრაძი**-ს ქართული განმარტება უნდა შეიცვას ასე: „გულშეკრდი, გულბოყვი, ტანის ზემოთი ნაწილი, წელს ზემოთ მკლავებამდე“.

საკუთარ სახელთა სიაში, სადაც საჭირო იყო, შევიტანეთ მოკლედ საბიოგრაფიო ცნობები და აღვნიშნეთ ის თხზულებანიც, რომელნიც ტექსტში არიან მოხსენებული¹.

საჭიროდ ვსცანით, გამოცემისათვის დაგვერთო კიდევ შემდეგი სპიბელები:

ა) დაბადების ტექსტებისა, რომელნიც ნემესიოსის წიგნში გვხვდებიან (დამატება III);

ბ) ხელნაწერის თავების ჩვენსა და რუსულ გამოცემაში (დამატება IV);

გ) ზოგიერთი საეურადღებო სხოლიოებისა, რომელნიც ხელნაწერებს არმეობზე აქვთ მოთავსებული, ჩვენს გამოცემას კი—საკრიტიკო აპარატში (დამატება V); და

198 სიტყვის „**მიძაღაგაგაღ**“-ს განმარტება უნდა შეივსოს ასე: „მიტანა, უ წ ყ ბ ა **относится, во з в ѣ ш а т ѣ**; აქედან: **მიძაღაგაგაღლი** 81₂₆=**с о в ѣ щ е н н о е** (100), უწყებული, ნაუწყები.

207 დაბეჭდილია: **სიბღგუშ**, რომელიც უნდა შეიცვალოს A-ის ორთოგრაფიის თანახმად (ჯგუფი „უპ“) ასე: **სიბღგუშ**.

219₁₁ დაბეჭდილია: „**წინამანვლელი**“; უნდა იყოს: „**წინამანველელი**“.

220 სიტყვის **ახურღა**-ს განმარტებას ბოლოში უნდა დაერთოს: ძველად **ხ უ რ ო ა** და **ხ უ რ ო ვ ნ ო ბ ა ჯ** ნიშნავდა საზოგადოთ: **ხ ე ლ ო ვ ა ნ ს**, **ხ ე ლ ო ს ა ნ ს** და **ხ ე ლ ო ვ ნ ო ბ ა ს**, **ხ ე ლ ო ს ნ ო ბ ა ს** (შეად. ნ. მარისი **წარტყუპნვა** იერუსალმისაჲ, **введение, стр. 5, примѣч. 4**).

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ლექსიკონის მთავარ სიტყვებში, რომელნიც, ეგრეთ წოდებული, კორპუსით (პ 10 შრიფტით) არიან აწეობილნი, ასოები პ (პ) და ჰ (ჰ) ერთნაირი გამოვიდა, რადგან სტამბას უფრო მაჟიოდ განსხვავებული ეს ორი (მთავრული) ასო არ მოეპოვებოდა, მართო ჩვენი ლექსიკონისათვის ახალი შრიფტის შეკვეთა კი შესტამბემ შემოვლელად სცნო.

¹ ბეჭდვითი შეცდომანი ამ სიაშიაც შეგვეპარა: „**ანაძხაღორაღ**“-ს განმარტების (222) მესამე სტრიქონში დაბეჭდილია: „(პომიომერებისაგან)“; უნდა გასწორდეს ასე: „(პომიომერებისაგან)“.

დ). იმ ადგილებისა, რომელნიც A^1 -ში გადაწყერის მიერ გამოტოვებული არიან, ჩვენს გამოცემასთან და A^2 -სთან შედარებით (დამატება V^1).

24. უკანასკნელ, ორიოდე სიტყვა ჩვენს გამოცემაში ნახმარნიშნია, სამოწმებელთა და შემოკლებათა შესახებ.

დიდი სწორი ფრჩხილები [] ნახმარი გვაქვს იმ ასოების, მარცვლების, სიტყვებისა და ფრაზების აღსანიშნავად, რომელნიც ხელნაწერის ტექსტში არ მოიხიბებიან, არამედ ჩვენ მიერ არიან ჩატანილნი¹.

რკალივანს ფრჩხილებში () მოთავსებული გვაქვს ხელნაწერის ტექსტისავე ფრაზები, რომელნიც ავტორის ან მთარგმნელის მიერ არიან ნახმარნი, როგორც ჩართული განმარტებითი წინადადებანი².

სამოწმებელი დიდრონი ციფრებით აპარატში ნაჩვენები გვაქვს ტექსტის სტრიქონები, ხოლო წვრილი ციფრებით (აქ-იქ) — იმავე სტრიქონის სიტყვა. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, ეოფელავის სათავაღაშში მიღებულია, როგორც დიდ სწორ ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები, ასე წინა სტრიქონიდან გადმოტანილი სიტყვის ნაწილები³. — ლექსიკონში კი დიდრონი ციფრებით ნაჩვენებია გვერდები. ხოლო პატარა ციფრებით — სტრიქონები, რომელშიც განსმარტებული სიტყვა აგვხდება; ასევე ამ წინასიტყვაობაშიაც.

¹ ერთი შემთხვევის გარდა, სახელდობრ 26₄₋₇, რომელიც ტექსტში ხელნაწერიდან არაიიდან გვაქვს ჩატანილი (იხ. იქვე სხოლოც აპარატში).

² იხ. მაგალ.: 115₁₂₋₂₀; 146₁₄₋₁₉; 152₁₁; 163₂₇₋₂₈; როგორც რუსულ ტექსტთან შედარება ამტკიცებს, უკანასკნელი ჩართული წინადადება (163₂₇₋₂₈) ქართული მთარგმნელისა; მისივე უნდა იყოს ორი სიტყვა „ოჲ ჩემდა!“ (152₁₁).

³ სამოწმებელ ნიშნებში აქა-იქ შეცდომა შეგვპარვია: 13 გვერდზე, კრიტიკულ აპარატში, მე-33-ე სტრიქონში, პირველი ორი პატარა ციფრი 6-10 უნდა ასე გადასწორდეს: 24₁. — ასეთივე შეცდომა გასწორებულია 47₃₂ გვერდზე: აპარატში დაბეჭდილია 1₈, უნდა გასწორდეს ასე: 1₈, რადგან ან ნიშნის გვერდით მჯდომი „რთა“ ხელნაწერში ზის ნაცვლად

შატრა ჯვრით (+) აპარტში აღნიშნული გვაქვს ის სიტყვები, რომელნიც ხელნაწერს ტექსტში გადაწერის მიერ უნდა იყონ ჩატანილნი, ჩვენ მიერ კი ნაბეჭდი ტექსტიდან გამოირიცხულნი არიან. აპარტში ეს სიტყვები ზოგჯერ ჯვრის წინ არიან მოთავსებულნი, ზოგჯერ — ჯვრის უკან.

შემოკლებანი უმთავრესათ ლექსიკონში გვხვდება. აი მათი მნიშვნელობა:

ორბ. = «ქართული ლექსიკონი, შედგენილი საბა-სულხანს ორბელიანისაგან». ტფილისი. 1884 წ.

Слов. = *Словарь* = «Краткій греко-русскій объяснительный словарь», რომელიც მოთავსებულია ნემესიოსის წიგნის რუსული თარგმანის ბოლოში.

«*Одописцы*» = ნიკ. მარის თხზულება: «Древнегрузинскіе одописцы» Спб. 1902 г. (= «Тексты и разысканія по армяно-грузинской филологіи» кн. IV).

ღანაჩენი შემოკლებანი იმდენათ ცხადნი არიან, რომ, ვგონებოი, განუშრტებლადც შევლასათვის გასაკები იქმნებიან¹.

სიტყვისა „სულთა“, რომელიც ტექსტში გვაქვს დაბეჭდილი 47, (სამწუხაროდ ეს სიტყვაც შეცდომით დაგვისტამბავს: მასში გამოსაკლებია მეორე „ლ“ და მთელი სიტყვა ჩასასმელია სწორ ფრჩხილებში ასე: [სულთა]).

¹ ლექსიკონისა და საკუთარ სახელთა საძიებელის შედგენის დროს ხელთ გვქონდა კიდევ შემდეგი თხზულებანი:

ა) დავ. ჩუბინაშვილის: «Русско-грузинскій словарь». Тиф-ლის. 1901 г.;

ბ) А. О. Носпишил: «Греческо-русскій словарь». Кіевъ. 1890 г.;

გ) ნიკ. მარის: «Іоаннъ Петрицскій, грузинскій неоплатоникъ XI—XII вѣка. Спб. 1909 г. (Изъ «Записокъ Восточн. Отдѣл. Импер. Русск. Археолог. Общ-ва» т. XIX);

დ) მისივე: «Георгій Мерчулъ. Житіе св. Григорія Хандатійскаго» (= «Тексты и разысканія... кн. VП). Спб. 1911 г.;

25. დასასრულ, ვთხოვთ ზატივცემულ შვითხეულებს: სანამ ჩვენ ბიერ გამოცემულის ტექსტის კითხვას შეუდგებოდენ, ტექსტში ის შევსება-შესწორებანი შეიტანონ, რომელნიც წიგნის ბოლოში (დამატება VII), ამ წინასიტყვაობის სხვაობებში (გვ. XXV LV) და «ბეჭდვითი შეცდომათა» ცალკე სიაში (გვ. 6) გვაქვს მოთავსებული. გამოცემაში შეზარული ზოგიერთი შეცდომა თვალსაჩინო, სცვლის ზეტრიწის ტექსტის ხასიათს და მის კაათხვას შესაძენეკათა აძნელებს. კისაც საქმე ჰქონია ზროგინციალურ სკამებთან და გამაცდილი აქვს, თუ რამდენათ სძნელა ზირობებში უხდება მუშათა ჩვენებურს გამოცემულს¹, იგი არ გაიოცებს შეცდომათა შედარებითის სიმრავლეს ამ გამოცემაში და, დარწმუნებული ვართ, მის რედაქტორსაც ავი სიტუათი არ მოიხსენიებს. Feci, quod potui ამ ზირობებში, რომლებშიც მუშათა გვიხდებოდა. Faciant meliora potentes, რომელთაც, ჩვენ შემდგომ, უკეთეს ზირობებში მოუხდებათ მუშათა.

ე) ბროკაუზისა და ეფრონის დიდი და პატარა ენციკლოპედიური ლექსიკონები, და

ე) ალ. ბრონზოვის: «Точное изложение православной веры. Творение Св. Иоанна Дамаскина». СПб. 1894 г.

რაც შეეებათ დავ. ჩუბინაშვილის «ქართულ-რუსულ ლექსიკონს», — ჩვენ განგებთ არ მიგვიმართავს იმისათვის, ავრთვეთ არც რაფ. ერისთავის სამეფოანის ლექსიკონისათვის ბუნების სამი სამეფოდან.

¹ ფრიად საგულისხმო და დამახასიათებელია ფაქტი, რომელსაც იხსენიებს ნიკ. მარტი ერთს თავის გამოცემაში (Тексты и разыскания... кн. IX, стр. V—VI).

გუნდების-მზს გაცინა

ბუნებისათჳს კაცისა

თავიანად თქუელი

თ ა ვ ი

ბუნებისათჳს კაცისა

კაცის სულის-გან გონიერისა და სხეულისა რჩეულად შემზადებაჲ, — და ესრეთ კეთილად, რომელ შეუწყნარებელ იუო სხუებრ უმჯობესად შექმნაჲ მისი, გინათუ შემტკიცებაჲ, — მრავალთა და 10 კეთილთა კაცთა ეთნო. სოლო გონიერად თქუმისა-თჳს სულისა ვინაჲვე იჭუნი მოაქუნდეს, რომელ უგუტ მოსრულმან გონებაჲს სულისაჲ, ვითარცა სხუამან სხუსაჲ, გონიერად შექმნა იგი, ანუთუ გონაერებაჲ თჳს-გან თჳთ და ბუნებით მოუციეს სულსა და ესე* არს

2 ემეელ მთავარებისკოპოსისა A. | 4 ეს ორი სიტყვა ზოგიერთ ბერძნულ ხელნაწერშიაჲ გვხვდება (იხ. რუს. თარგმ., გვ. 19, სხოლიო 1). | 5—6 ხელნაწერში ამ თავს არც სათაური აქვს და არც სათვალავი. ერთიკა და მეორეც A²-ის საძიებელიდან ამოგვაქვს (ფურც. 280a), სადაც ჭკითხულობთ: „თავი ბ—ბუნებისა-თჳს კაცისა. თავი ზ—სულისა-თჳს“ და სხვანი. ერთს საუკეთესო ბერძნულ ხელნაწერშიაჲ ამ თავს სწორეთ ესევე სათაური ჰქონია (შეად. რუს. თარგმ. წინასიტყვაობა, გვ. XXXIII). შესაძლოა მთელ წიგნსაჲ სახელი ამ თავის სათაურისაჲგან მიეღოს. | 9 შექმნა A. | 10—11 ვინაჲ A. | * ე. ი. გონიერებაჲ.

- მისდა ნაწილ უგეტეს, ვითარ თუადი სხუელსა-შორის? ხოლო ვიეთ-
შე — რომელთა-განი არს და ზღოტინოს — სხუაობისა სულისაჲს
და | სხუ[ობისა] გონებისაჲს კარდამოგემელთა, სამთა-გან ეგუელუ- **Δ** 2
ბის შემტეიებთაჲ კაცისაჲ: სხუელისა, სულისა-გან და გონებისა;
5 რომელთა შეუდგა აზოლინარიცა, რომელი ღაოდიეისის იქმნა ეპის-
კოპოს, რამეთუ ესე უკუწ დაშსტუალა სძირკუწლად თვისისა [თ]ნე-
ბისად და ნამეტნავნი დაჰრთნა თვისისა-ებრ კარდაცემისა. ხოლო
ვიეთ-შე არა განაჲეკეს სულისა-გან გონებაჲ, არამედ არსებისა მისი-
სა მთავარ ყოფა გონიერისა იწადეს.
- 1) **ხოლო** არისტოტელი ძლითს უკუწ გონებასა თანაშემზადე-
ბ[ულ]ად კაცისა, ხოლო მოქმედებითსა სარკუმელთაჲთ ჩუენდად
ზედშემოსრულად ითნებს*, არა უკუწ არსობისა და მყოფობისა კა-

2 პლოტინოს **Δ**. არშიაზე ტექსტისაჲე წმინდა ხელით: „და კუა-
ლად დიდი პლოტინოს პლატონური სამთა-გან იგულებს შემტეიებთაჲსა
კაცისაჲს: სხუელთა-გან, სულისა და გონებისა“. | 2, სწახბასა **Δ**. |
4 კაცისა **Δ**. | 5 „აპოლინარიცა“; აჲ არშიაზე ტექსტისაჲე წმინდა ხე-
ლით: „ისმინე, რომელ ესე აპოლინარი ეპისკოპოსი არს ღაოდიეისისა.
რომელი წვალბს ქრისტეს-თჲს, ვითარმედ კაცობრივი გონებაჲ არად საჲ-
მარ იყოო ქრისტეს-თჲს, რამეთუ თჲთ ღმრთეებაჲ ენაცვალაო“. | 6-7 ნე-
ბისად **Δ**. ასეჲეა დანარჩენ ზელნაწერებშიცა; — შესაძლოა პირველი ასო
„თ“ გადამწერს გამორჩენოდეს ან პირველ-დედანში გადაფხვილ-გადაზუ-
ნებული ყოფილიყოს. | 10, ეს სიტყვა დედანშიაჲ დიდი ასოთი იწყე-
ბა, მაგრამ ახალ ნაკვეთს არ იწყებს. ახალ სტრიქონს ჩვენ ვიწყებთ. |
10—11 გონებ[ასა] თანაშემზადებ[ად] **Δ**. | 11 სარკუმელთა **Δ**. | * „ძლი-
თი“ — შესაძლებლობითი, პოტენციალური, დინამიური; ხოლო „მოქმედე-
ბითი“ — ძალა საქმედ ქცეული, ამოქმედებული, ენერგია; — ამ სიტყვების
განსამარტებლად ზელნაწერები არშიაზე შემდეგს საყურადღებო შენიშვნას
ათავსებებენ ტექსტისაჲე წმინდა ხელით: „დაისწავე, რომელ არისტოტელი
ორ სახედ იტყვს გონებისა-თჲს: ძლითისა და მოქმედებითისა. და ძლითი-
სა ყოველთა კაცთა-თჲს დაემტეიებთ, ხოლო მოქმედებითისა ოდენ მათ-
თჲს, რომელთა იფილასოფოსეს. ხოლო თუ რაჲ არს ძლითი გონებაჲ და
რაჲ — მოქმედებითი, აჲ კან: ძლითი უკუწ არს, რომელ შესაძლებელ იყოს
ყოფად და არა იყოს წარმოჩენით, ვითარცა რაჲ კუტრცხი კათოდ და
მცირე ყმა მამაკაცად, და არ...“. სამსაჲე ზელნაწერში აჲ წყდება ეს შე-
სანიშნავი განმარტება. სჩანს მისი გაგრძელება იმ დედანშიაჲ დაკარგული
ყოფილა, რომლიდანაც ჩვენი ზელნაწერია გადმოწერილი. | 12 არსობ[ასა]
და მყოფობ[ასა] **Δ**.

ცისაღსა გამსრულებლად, არამედ, წარმართებისა-თჳს | ბუნებითა A₃
ცნობათა, მხედველობისა შემწედ; ვინაჲცა მცირეთა კაცთა-შიერ—
და მხოლოდ რომელთა იფილოსოფოსეს— მოქმედებითისა გონების
ქონებასა დაამტკიცებს.

- 5 ხოლო პლატონ* არა ჰპარობს თქუმად, თუ კაცი არს თანად-
მრჩობლთა-გან, სულისა და სხეულისა, არამედ სულს* | სხეულისა*** A₅
ესევეთარად მშემარებლად [ითნებს], ღირსშესანიერად მეოცნე კაცი-
სა-თჳს; ამის-შიერ მომაქცევს ჩუენ სულისა მხოლოდსა ღმრთიუებრი-
ობასა-ზედა და ზრუნვასა, რათა, სულისა ჩუენდა უფად**** მრწმუნე-
10 ბელნი, მხოლოდ სულისა კეთილთა ვსდევდეთ—სათნოებათა და კე-
თილად-მისხუნებასა, და არა სხეულისა გულის-თქუმანი შევიუარნეთ,
ვითარ არა კაცისანი, —ნამდჳლ უკუწ და კაც არს, —არამედ პირვე-

1, კიცისა A. | 3 იფილოსოფოსეს A. | 2 ვინაცა A. | 5, ეს
სიტყვა ხელნაწერშიაღ დიდი ასოთი იწყება, მაგრამ ახალ ნაკვეთს
არ იწყებს. | * არშიაზე შენიშვნა ტექსტისავე წმინდა ხელით: „და
ხოლო პლატონს არა სთნავს ორთა-გან შემტკიცებაჲ კაცისა: სუ-
ლისა და სხეულთა-გან; არამედ, ვითარცა უსაღმრთოესი, ესრეთ აღ-
მოაჩენს, ვითარმედ არა ღირს არსო, რათამცა სხეული სულსა, არა-
მედ ვითარცა რაჲ მეფესა სამეუფოჲს შეესაბამოს; და სახუროვნოთა
კურპელთა ზუროსა-მიმართ, ეგრეთვე სულსა სხეულთა-მიმართ, ყოველ-
სავე ნაქმადთა ვითარებასა სულისა მარად აღმოაჩენს და სხეულთა, ვი-
თარცა შეუსაბამოთა, მისდა საუღლოდ იტყვს, ვითარცა უმეტეს ყოველ-
თასა მესაღმრთოე“. ამ შენიშვნაში ჩვენ გავასწარეთ ორი სიტყვა: პლა-
ტონს (იყო: პლატონი) და სამეუფოჲ (იყო: სამეუფოსა). | ** ამ სიტყვის
შემდეგ A-ში (ჩაკერებულ ახალ ფურცლებზე, გვ. 3—4) მოთავსებულია
კიდევ 26-ოდ სტრიქონი, რომელნიც უხვირო პირს წარმოადგენენ იმი-
სას, რაც იქვე ძველ ფურცლებზეა უკეთ დაცული (გვ. 5—6; ამ მე-6
გვერდისა მე-3 სტრიქონი სიტყვამდე: „რამეთუ | ეზიარების“. და სხვ.). |
*** ამ სიტყვით იწყება ხელნაწერ A-ში ძველი ღელნის ტექსტი (გვ. 5,
სტრ. 1-ლი). | **** არშიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით შენიშვნა: „ჩუენდა
ყოფად სული, ესე იგი არს, რათა უკუდავად არსებითა იყოს და მის-
მიერნი კეთილნი ჩუენდა მოიზიდვოდინ ჩუენდალ“. მაგრამ ეს განმარ-
ტება სწორი არ უნდა იყოს, შეად. რუსული თარგმანი, გვ. 20—21. |
11 შიეიკვარნეთ A.

ლად უკუ¹ ცხოველისანი, ხოლო კაცისანი შემდგომადღა, ვინაჲთგან ცხოველცა არს კაცი*.

- კუ²ლად უკუ³ უფლებრივად სხეულთასა სული უოველთა კაც-
თა-გან აღსარებულა, რამეთუ ამის-გან, ვითარცა ორღანოა**, მიდრ-
5 კების სხეული: საცნაურ უკუ⁴ ჰყოფს სიგულილი, რამეთუ, განუშო-
როს რაჲ სული, უოვლად უდრეკად და უქმად ჰგოეს სხეული, ვითარ
რაჲ კელოვნისა განშორებას მიუდრეკეულად ჰგოეს ორღანოა. ხოლო
საცნაურ არს, ვითარმედ | და უსულოთაცა ეზიარების და უტყუთა A 6
ცხოველთაჲს-თანა აქუს ცხოველობისა და სიტყვართაჲს-თანა მი-
10 უდიეს გაცნობისა [ძალი]: რამეთუ*** ეზიარების უსულოთაჲდრე-
სხეულითა და ოთხთა ასოთა-გან შეზავებითა****, ხოლო ნერგთა—

* არზიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით: „და არა შეყვარებამა სხე-
ულდებრივთა გულის-თქემთა ცმნო პლატონის-მიერ, ვითარცა არა კა-
ციისათა, არამედ პირველ ცხოველისათა, ვითარცა არიან: კარი, ცხენი,
ძაღლი და სხუანი უტყუნი. არამედ კაცი ჰმატს ცხოველსა: არს მის-შო-
რის ცხოველიცა და სიტყვერი სული. აწ უწოდს კაცად სულს ოდენ
პლატონ, ესე იგი არს, მას ოდენ, რომელნიცა სიტყვერად ცხოვრებდეს;
ვინაცა უტყუად ცხოვრებულნი არა ირინა კაც წოდებად, ვინაცა გულის...
ვეერ... ღირსნი პირველ ჩუენ-შორისისა უტყვსა ცხოველისანი და შემ-
დგომადღა თუ დაერთოს სულთანი, ვითარცა იგი სიტყუა და სიბრძნე და
სათნოებანი პირველ სულისანი არიან და ვერმედა სხეულთანიცა“. | 3 ეს
სტრიქონი ზელნაწერში ახალ ნაკვეთს არ იწყებს. | 3 სხეულთასა A. |
** ამ ადგილს ზელნაწერი შენიშვნას უკეთებს: „ვითარცა ორღანოა, ესე იგი
არს, ვითარ კურპელნი, რამეთუ, ოდეს განეშოროს ზურთა საზუროვნოთა
კურპელთა, უქმად და უდრეკად, ეგრეთვე ოდეს განეშოროს სული სხე-
ულთა-გან, უქმ და უნაწილო იქნებიან მოქმედებისა-გან“. | 7 მივდრეკე-
ულად A. | 8 უტყვთა A. | 9 სიტყვართაჲსა თანა A. | *** არზიაზე წითე-
ლი მელნით, იმავე ხელით, მიწერილია: „დანისზე რი⁵თა რ⁶თა მყფ⁷თგ
ეზიარების კაცი“. A-ში ზოგან მელანი გადასულია, ზოგანაც ქაღალდია
ამოგლეჯილი. ეს შენიშვნა ამოგვაქვს A¹-იდან (გვ. 5). | **** ამ სამი უკა-
ნასწავლი სიტყვის განსამარტავად, არზიაზე (თუმცა სხვა ადგილას, ალბათ
გადამწერის შეცდომით), იმავე ზუსტური ხელით მოთავსებულია შემდეგი
შენიშვნა: „საცნაურ არს ზიარ უსულოთა, ვითარ: ქუეყა-
ნითა [და წულ]ითა და ჰა[ერითა და] ცეცხლითა, არ სულითა და
უგრძნაულთა თმითა და ძალითა, ხოლო გრძნობადთა სხეული მგრძნო-
ბელობითა და ანგელოზთა სიტყვერებითა და მიმოგონებითა“.

ამიტოა და მოზარდობისა და მთესველობისა ძალითა; ხოლო უტყუ-
თა — ამათ-შორისცა უკუჭ, მაგრა ნაწლონობით და დახუდომის-
ებრ მიმართებითაცა* და მსებებელობითა და წერომითა და მგრძნობ-
ლობითა და მფუჭველობისა ძალითა, რამეთუ ესე ყოველი საზიარო
5 კაცთა და უტყუთა არს, დადათუ არა ყოველითა ყოველთა**. ხოლო
თანაშეკების*** სიტყვებისა-მიერ უსხუელთა და გონიერთა ბუნე-
ბათა, ვითარცა მსიტყველი და განმგებელი და განმსჯელი და თუთუ-
ულის მიმდგომი და, თხემის მის სთნობათაჲს, კეთილად-მს-
ხურების შემტკობელი; რომლის-თხსცა ვითარ შორის სხედვართაჲ-
10 სა არს კაცთ: გონიერთა და გრძნობადთა არსებათაჲს, თანაშემსებე- 47
ლი უკუჭ სხუელითა და სხუელანითა ძალითა უტყუთა ცხოველთაჲ

1—2 უტყუთა A. | * არზიაზე წმინდა ხუტური (A6=A'6): „ნაწი-
ლონობით დახუდომისა-ებრ მიმართებითა, ესე იგი არს, რომელ ზოგჯერ
ზოგი რაჲ-მე ნებაჲ ექმნების და ზოგჯერ ზოგი და არა ერთობით და
მასვე და ერთსა ეამსა-შინა ყავე და დახუდომისა-ებრ მიმართებითა იუწ-
ყე, რამეთუ კაცისა-შორისიცა ცხოველი მასვე იქმს, ვითარცა უტყვ ცხო-
ველი, რამეთუ რაჲცა იხილოს და თუ მოუწდეს მართლ დაუკადებელად
იწყებს მიმართებად, არამედ კაცის-შორის სიტყვსა-მიერ აღვირახმულ
იქმნების ესე ა[რაჲ]ს-თუნ ცხოველისა არს, არამედ სულისაჲ“. | 5 უტყვ-
თა A. | ** შენიშვნა არზიაზე: „ესე იგი არს ზოგითა ზოგთა და არა ყოველითა
ყოველთა“. | *** არზიაზე წმინდა ხუტური ზელითვე: „თანაშეკებაჲ ესე არს,
იუწყე, რამეთუ შემოქმედმან ესე კაცი მესაშუველედ წარმოაჩინა გონი-
ერ[თა] და გრძნობადთაჲს, რომელ არიან სხეულოანი, და ამის კაცისა-
მიერ თანაშეკებაჲ და თანმოჰრთა უსხეულონი სხეულოანი, ვითარცა რაჲ
ორნი ბაგენი მდინარეთანი; რამეთუ საშუვალ კიდისა-მიერ ეზიარებიან
იმიერ-მყოფნი ამერთა, ვინაჲ ესრე-სახედვე ამის კაცისა-მიერ გონიერნი
და სამარადისონი გრძნობადთა და წუთთა; რამეთუ კაცი, ვითარცა ორ-
თა-მიერ შეერთებული, ორთავე აზიარებს თქსითა მით მესაშუველეობითა
(A6); რამეთუ გონებითა და სულითა, რამეთუ სხეულითა და სხეულო-
ანითა და გრძნობადთა, რამეთუ ისიტყუა, მესაშუველეთს ორთავე ამათ,
რომელთა მიერ უმეტეს საჩინო იქმნების ძალი და მოქმედებაჲ ყოველთა
შემოქმედისაჲ, რათა ურთი-ერთას მოზიარე და თანატომ იყვნენ ყოველნი
დაბადებულნი, ვითარ რაჲ იგი ესენი ურ..... და თან..... ნაჲცა..... გე-
ბისა..... უმეტეს განთ...“ (A7=A'6). | 6 სიტყვიერებისა-მიერ A. |
7 მსიტყველი A. | 8—9 კეთილადი-მსახურებისა A. | 11 უტყუთა
ცხოველთაჲ A.

- და უსულოთა, ხოლო სიტყვებებითა უსხულოთა არსებათა, ვითარ
ასიტყუა პირველვე. რამეთუ, ვითარ ჰგავს, შემოქმედი უმცირესთა-
გან ურთი-ერთას შესხებს განთქსებულთა ბუნებათა, რათა ერთ ჟოს
და თანატომ უოველი აკებულე; რომლისა-გან უფროაჲსად იწუნების
15 ერთუთვამ უოველთა მეოფეთა შემოქმედისაჲ; რამეთუ არა მხოლოდ
შეაერთნა არსებანი ნაწილოვნობით განუკუჭთელთან, არამედ და თვთუ-
ულნი იანად ურთი-ერთას მორთულ ჟუნა საკუთრებით; რამეთუ, ვი-
ნა[ა]ვე ითუეულთა ცხაველთა-შორის შეაერთნა უგრძნულნი მგრძნო-
ბელთა, — ძუალნი და ფრჩხილნი და თმანი და სხუანი უგრძნულნი
11) გრძნობადთა ძარღუთა და სხუათა, — რომლის-თჳსჳსა შექმნა უგრძნო-
ბელთა-გან და მგრძნობელთა შეკრებული ცხოველი, და არა ხოლო
შეკრებულად, არამედ და ერთმეოფადცა აღმოჩინა; | და ესრეთვე A8
სხუათა გუაროვანად აკებულთა-ზუდა ქმნა შემსაწევრებელმან ურთი-
ერთას მცირედ-მცირედ თჳსებითა და ცვალებითა ბუნებისათა, რა-
15 თა არა დიდად განკეებულ იუვნენ უოვლად უსულონი ნერგთა-გან,
მეონებელთა მოზარდობითისა ძალისათა, და არცა და კუალად ესენი
ურტუთა და მგრძნობელთა ცხოველთა-გან, არცა უტუენი სიტყვარ-
თა-გან უცხოდ უოვლით-ურთ და შეუზავებელ თჳნიერ საკრველისა
რადსა-მე თანამებუნებობისა და ბუნებობისა იუვნენ; რამეთუ განიუთვე-
20 ბის ვიდრე-მე ქჳამცა ქვისა-გან ძალითა რადთა-მე და რამეთუ მალ-
ნანტი ქჳამ ვიდრე სატონებელ არს გამოსრულად სხუათა ქჳათა ბუნე-
ბისა და ძალისა-გან, რამეთუ საჩინოდ მიიზიდაჲს თჳსდა-მიმართ და
შეურობითა რკინისათა, ვითარ საზრდელ თჳს უოვლად მტულებელი
მისი, და არა მხოლოდ ერთსა-ზუდა რკინისა მწუნებელი ამის მო-
25 ქმედად, არამედ სხჳს-მიერ მშეურობელად სხჳს და ერთბამად მი-
ცემად ქონებულთა უოველთა ძალისა თჳსისა: იშეურობების უეუქ | რკი- A9
ნაჲ რკინისა-მიერ, რჳჳმს მალნანტისა-მიერ თჳთ იშეურობებოდის.

1 სიტყვებებითა A. | 2 ისიტყვა A. | 24 რკინისა მწუნებელი A. |
25 აშშსხვისა შრ მჳერბლდ სხუსა A; ჩვენის ფიქრით ამ ფრაზის პირ-
ველი ორი ასო „აშ“ ზნდა წარმოადგენდეს ქარაგმინს „აღ“ (=აა-
მედ). რადგან ზუტურში ასო უ ზოგჯერ ერთტოტიანად (ზ) იწერება და
შანსა ჰგავს. | 27 „რჳჳმს მალნანტი დისა მიერ იქ იკონებოდის“ A;
ვაწორობთ რუსულ-ბერძნული ტექსტის მიხედვით (იხ. რუს. თარგ., გვ.
23, სტრიქ. ზემ. 1).

შერმე კუალად შემდგომითი შემდგომად ნერგთა-გან ცხოველთა-ზედა
 მიმართებულმან* არა შეესუქლად მიმომაფლსა-ზედა და მგრძნობელ-
 სა მიმართა ბუნებასა, არამედ მცირედ-მცირედ კეთილმორთულად
 მოვიდა ამსა-ზედა; რამეთუ პინასნი და აკალიფადნი, ვითარ გრძნო-
 5 ადნი სენი, შეჰქმნადნა, რამეთუ ძირთან ყვნა იგი[ნი] შორის
 ზღვსა, მსგავსად ნერგთაჲსა, და, ვითარ შემაჲ, კაცი გარეშე-
 სდეს მათ და ვითარ ნერგნი შექმნნა იგინი, ხოლო მგრძნობელობაჲ
 მისცა მათ შემსებელობისაჲ, რომელ არს საზოგადო გრძნობაჲ უო-
 ველთა ცხოველთა, რათა ეზიარებოდინ ნერგთა, უკუტ ძიროვანო-
 10 ბითა და დგომითა, ხოლო ცხოველთა — შემსებელობითა, არამედ და
 ღრუბელსაცა, რამცა გარემოხუტულა კლდეთადა, ერთგან შემდგომე-
 ლობითა და მაშინებელობითა, რაჟამს მოსლფა იგრძნოსო ვისიცა, —
 ვითარცა არისტოტელი აღნიშნავს; რომლისა-თვისცა და ესევეითართა
 უოველთა ცხოველ-ნერგად წოდებად ჩუტულეებაჲ აქუს უოველთა A 10
 15 უტუტლესთა ბრქენთა. ხოლო კუალად პინასთა და ესევეითართა-თანა
 შეუო მავალია უკუტ ცხოველთაჲ მსგავსი შობაჲ, ხოლო შორს მი-
 მოსლფად ვერშემსებლობაჲ, არამედ თჳს-გან და თჳსად სადავე მო-
 ძრაობაჲ; რამეთუ ესევეითარ არიან უმრავლესნი კატეგორიანთანი და
 20 ქუტუანის-ნაწლევეთანი. ესრეთ უკუტ თჳთოველად დასძინა რაჲ რა-
 მელთა[-მე] გრძნობაჲ უფრომსი, ხოლო რომელთა-მე მავალობაჲ უფ-
 რომად, და მერმელა უსრულესთა-რე უტუეთა ცხოველთა-მიმართ მი-
 ვიდა; ხოლო ვიტუჲ უსრულესად მქონებელთა უოველთა საგრძნობელ-
 თასა და შორს სლვად შემსლებელთა; არამედ კუალად მივიდა რაჲ
 25 უტუეთა-გან მეტუეტლსა ცხოველსა-ზედა, რომელ არს კაცი; არცა
 ესე იჩქითად შეჰქმნადა, არამედ პირველად და სხუათაცა ცხოველთა-
 შორის ბუნებითნი რანი-მე გულის-ხმის-ყოფანი და კელოვნებანი და
 გულარძნილობანი მაცხოვნებელობისა-მიმართნი დასნნა, რათა მასლო-
 ბელ სიტუვერთა | ესე ჩნდენ, და ესრეთა, ჴემპარიტად სიტუვე- A 11
 30 რი [ცხოველი], კაცი წარმოაჩინა.

* იგულისხმება: შემოქმედმან. | 3 მიიმართა A. | 4—5 გრძნო-
 ბადნი ზეებნი A. | 6 ზღუისა A. | 11 და რაჲცა A; და ერთგან A. |
 15 ბრქენთასა A. | 17 თუჲსად A. | 25 უტუკუთა-გან A. | 27 ბუნებით-
 ნი A; გულის-კმის-ყოფანი A. | 29 სიტუვერთა A. | 29--30 სიტუკიერი A.

- ესრუთე კისა-ზედა შეძებელმან ჰპოა*, რამეთუ მარტივი-
სა-გან და მხოლოსისის ცხენთა და ზროსთა შემოპარების თითო-
ეულად ფესუთანის ფერად-ფერადისა-მიმართ და განთესულისა წარ-
მოაჩინეს რაჲ უორანთა და მჭურინათა ქათამთა კმისა-გან, ვითარ
5 ნასხმანისა-მიმართ და სრულის კაცობრივის კმისად სრულ იქმნეს;
ეულად** უეჭ ნაწევრობანი მიმარქუმაჲ, შეეხო რაჲ კაცობასა და
გულის-სიტყუას, ქადაგადეა შექმნა იგი გონებითა მიმომიდრე-
კათაჲს. და ესრეთ უოველნი ყოვლად თანმორთნა და თანაშეარნა
მუსიკელებრივ და ერთისა-მიმართ შეკრბნა გონიერნი და უხილავნი
10 და ეულად ნივთიერნი ესე და ხილულნი სსშუელობითა კაცთა ქმნუ-
ლობისათა. რომლისათჳს კეთილად მოსემნცა, შესაქმის გარდა-
მომცემელმან, დასსრულსადა თქუა შექმნაჲ კაცისაჲ, რამეთუ არა
ხოლო უოველთა მის-თჳს შექმნულთა შემდგომითი შემდგომად შე-
შადებაჲ ეო და ესრეთდა მკმარებელი იგი წარმოადგინა***, არამედ
15 რამეთუ გონიერის არსების და ყოვლად ხილულის ქმნულების შეკ-
მელა ჭერი ეო ვინაჲე და შემკრეულად მრჩობლთა მათ, რაჲთა ერთ
იჲს უოველი და თანაშეგნე თჳსსა და არა უცხო იგივე თჳსს. იქ-
მნა უეჭ მრჩობლთა ბუნებათა შემრთველ ცხოველი აცდი. არამედ შე-
მოქმედის უეჭ სიბრძნენი შემოკრებულად ითქუმოდედ. ვითარმედ.
20 ესეკითარებ, რათა საზღვართა-შორის უტყუას და სიტყუარის ბუ-
ნებისათა დაწესებული აცდი, უეჭთუ სხეულთა-ზედა ვიდრე-შე მიი-
ღუროს და სხეულთანი უფროჲსად შეიუუარნეს და უტყუთა შეიკ-
ტობს ცხოვრებაჲ, ამაიცა-თანა ვინაჲე აღირაცხოს და მიწისა-გა-
ნად იწოდოს ჰაელქს-ებრ და ესმეს. „ქექქანაჲ იუჲ და ქექქანად

1 ხელნაწერშია ეს სტრიქონი ახალ ნაკვეთს იწყებს და დიდი ასო-
თით იწყება. | * არშიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით: „იხილე შენიერი
კმათა-თჳს“. | 3 განთუისებულისა A. | ** არშიაზე (A¹): „იხილე შე-
ნიერი“; A ში კი ეს მინაწერი წაჭრილია და ზოგიერთი ასო მოსჩანს. |
7 გულის-სიტყუა A | 9 მოუსიკელებრივ A. | *** არშიაზე: „დანიშნე,
თუ რაისა-თჳს შემდგომად ყოველთაჲსა შეიქმნა კაცი“. | 17 თჳსსა A. |
22 შეიუუარნეს და უტყუთა A. | 23 ვინაჲე A. | 24 იწოდოს პრელო-
სებრ A; უანასკნელი სიტყვა A-ში თავდაპირველად გადაბმით ყოფილა
დაწერილი ასე: „პავლეებრ“. შემდეგ სხვა მელნით გადაუყვებიათ ა-
გვართ: ასოები „ავ“—„რე“-დ, ხოლო პირველის „ე“-ისა მარტო წინა

- მიხვდა* და თანაშერაცხა უტყუთა უგუნურთა და მიემსგავსა მთ; ხოლო, უკუტუ სიტყუერთა-მიმართ გზავნა ეოს, შურაცხის-შეოფელ-
 მან ეოველთა სხეულანთა გემთამან, სდმრთოსა | უკუტ და ღმრთისა A13
 მოეყარებთის ცხორებას თანმიუკდეს, ვითარ სკუთრებით კაცის-
 5 სს, და ეოს ვითარ ზეცის იგი, თქუმ[უ]ლისა მის-კბრ: „გბგვი-
 თარნივე ზეცეარნი და ვითარი მიწისა, ეგვეთარნივე მიწეარნი-“*.
 ხოლო სიტყუერებითის ბუნების თაუ არს ღტოლვამ უკუტ და გა-
 რემიქცევამ ბოროტთამ, თანაშიუოლამ და აღრჩევამ კეთილთამ.
 არამედ კეთილთამ რომელი-მე უკუტ მზიარებლობითი არს სულისა
 10 და სხეულისა, ვინამ და სულისა-მიმართვე აქუნდეს ამისიგა აღევან-
 ბამ, ვითარცა რამ სულისა სხეულთა მკარებელისა, ვითარ არიან
 სათნოებანი, ხოლო მარტოდ სულისა სათნოებანი და სხეულისა თანა
 არა მოქენისანი, ვითარ კეთილმსახურებამ, გინა შეოფთა მხედველო-
 ბამ. აწ უკუტ რაოდენნი კაცისა ცხორებას, ვითარ შეკვავს კაცისა
 15 ცხორებას, აღირჩევდერ, და არა ვითარ ცხოველისას მხოლოდ, —
 სათნოებათა თანამავალ ექმნებიან და კეთილად-მსახურებას. ხოლო
 თუ რომელინი არიან სათნოებისანი და რომელინი კეთილად-მსახურე-
 ბისანი, შემდგომთა-შორის განისაჯოს, რაჟამს სკლისა-თვს და
 სხეულისა გარდამოვსცეთ სიტყუამ, რამეთუ არღასადა უწეებულა, A14
 20 თუ რამ-მე არს სული ჩუენი არსებით, და არა შესატყვის არს ზირ-
 ველ ძალთა და მოქმედებათა-თვს მისთა თქუმამ.
- ებრაელნი უკუტ კაცისას დასაბამით-გან არცა განჩინებით მო-
 კუდავად და არცა უკუდავად შექმნას იტყვან, არამედ საზღვართა-შო-
 რის მრჩობლთა ბუნებათასა, რათა, უკუტთუ სხეულანთა შეუდგეს
 25 ვნებათა, სხეულეანნიგა შეემთხუნენ მიმოქცევანი; ხოლო, უკუტთუ

კიბილი (რომელიც ზუტურში იი“-სა ჰგავს) დაუტოვებით, დიდი ფეხი
 კი ამოუდგეკიათ; შემდეგ სხვა მელნითვე „ელ“-ს ზემოდან ჰარავმის ნიშა-
 ნი დაუწერიათ, რის გამოც იკითხება: „პრეკლისებრა“, ე. ი. „პირველი-
 სებრა“; A¹ და A² ზელნაწერებსაც სწორეთ ამ უკანასკნელი სახით გაღ-
 ულიათ ეს სიტყვა.

* შექმნათა III, 19: „მიწა ხარ და მიწადლა მიიქცე“. | 1 უტყ-
 თა A. | ** ა კორინთ. XV, 48. | 7 სიტყვიერებითისა A. | 14 რაუდენ-
 ნი A. | 17, სონბნი A. | 23 უკვდავად A.

სულისთა ზატივ სცეს კეთილთა, უკუდავების დირს იქმნას. რამეთუ, უკუთუ დასაბამით-განვე მოკუდავად შეექმნა იგი ღმერთს, არამც მტოდველი სიკუდილითა დაესაჯა, რამეთუ მოკუდავი მოკუდავებითა არაინ დასქავოს; არამედ და, თუმცა კუალად უკუდავად დაებადა, არა-
 5 მცა საზრდელის მოქენედ შეეშადა იგი, რამეთუ არაინ უკუდავ-
 იამ საზრდელს სსუელთანს მოქენდ არს; არცა-მცა ესრეთ ადვილად შეინანა და ქმნილი უკუდავად მსწრაფლ მოკუდავადმცა შეექმნა, ვი-
 ნაღ*¹იკან არცა მტოდველთა ანგელოზთა-ზედა ჩანს ესრეთ მოქმე- A16
 დად, არამედ დასაბამით-განის ბუნების-ებრ უკუდავად ეტნეს სხვსა
 10 მომლოდენი შეცოდების-თვს მსჯავრისა და არა სიკუდილისანი. უმ-
 ჯობეს არს უკუშ² ესრე, გინათუ ესრესხედ კაცონებად წინამდებარე-
 სს, ვითარმედ მოკუდავად უკუშ² შეიმზადა, ხოლო შემსლებელ იყო, რათა წარმართების-გან სრულქმნილი უკუდავ იქმნეს, რომელ არს
 სლითად უკუდავი. ხოლო, გინაფთგან არა უმჯობეს იყო მისდა პირ-
 15 ველ³ | განსრულების ცნობად ბუნების თვისსა, ამცნო არ გემოდას A17
 ხილვად ხის-გან ცნობადისა, რამეთუ ივენეს და უფორადსა ხოლო
 და არაინ აწცა ძალნი დიდნი შორის ნერგთა[დ]ის, ხოლო მაშინ, ვი-
 აარცა დასაბამს სოფლის შესქმნისსა უზადოდ მეოფთა, ძლიე-
 რებითნი აქუნდეს მოქმედებანი. იყო უკუშ² გემოდას-ხილვა რომლის-
 20 მე ნაყოფისა შე[მ]ქმნ[ე]ლი ცნობის თვისსა [ბუ]ნებისაჲსა. და
 არა ეგულებოდა მისი ღმერთისა, პირველ სისრულისა, ცნობად თვის-
 სს ბუნებისა, რათა არა, ცნას რამ თვისი მოქენე-უოფა მრავალთა,

* აქ ისევ წყდება A-ში ძველი ღმერთი ტექსტი და შემდეგ იწყება ახალ ფურცლებზე აღდგენილი მეორე ადგილი. ამ ნახევარ სიტყვის („გინაჲ-“) შემდეგ A-ში (ახალ ფურცლებზე, გვ. 15—16, ამ უკანასკნელისა მე-7 სტრიქონამდე) გამოვრებულია იგივე, რაც A-ისავე მე-14 გვერდზე ძველი ხელითა მოთავსებული, დაწყებული ნახევარი სიტყვით „-ულისა“ და გათავებული ნახევარისავე სიტყვით „გინაჲ-“; რაღა. თქმა უნდა, ამ ადგილს ჩვენ აღარ ვიმეორებთ და ტექსტს განავრცობთ პირდაპირ ამ უკანასკნელი სიტყვის („გინაჲ-“) მეორე ნახევრით: „ოგან“ (A, გვ. 16, სტრიქ. 7, უკანასკნელი სიტყვა). ასეა A¹ და A²-შიაც, როგორც აქ იბე-
 პდება. | 8-9 საქმედ აღ. | 10 მამლოდენი A. | 13 იქმნეს A. |
 14, ძლ აღ. | 15-16 არ გემოსილვად A. | 18, შემოქმედისსა A. |
 20, ნებისა A.

სხეულანთა საკმართა მზრუნველმან დაუტოს სულისა განკებაჲ.
და ამის მიჯნუისა-თჳს დააყენა იგი მიღებისა-გან ნაყოფისა ცნობა-
დისა[ჟ]ს. ხოლო უსმ კემნა რაჲ და იცნა თავი თჳსი, სისრული-
სა-გან უკუტ განვარდა და, სხეულანთა მესაგრმე-ქმნილმან, მსწრაფელ
5 უკუტ საბურველი იძია, რამეთუ იტევს | მოსე, ვითარმედ შიშულ A18
არსო, იუწყა; ხოლო ჰირველ განკურებასა-შინა შექმნა იგი და უმე-
ცრებასა-შორის თავის თჳსისა. განვარდა უკუტ განსრულებისა-გან
და მსგავსადე განვარდა და უკუდავებისა-განცა, რომელი შემდგომად
მიიღოს მადლითა შემქმნელის მისისა[ჟ]თა. ხოლო შემდგომად გან-
10 ვრდომისა და კორცთაცა მიღებად შეენდოთ, რამეთუ ჰირველ მხო-
ლოდ ქუჭუნით უბრძანა მას კმა-ყოფად; ესე უკუტ იყო სამოთხეს-
შინა; ხოლო უსსოქმნილსა სრულობისა-თჳს, მიშეშბით შეენდოთ
შეხებად და ჭამად კორცისა.

არამედ, ვინაჲთ-გან სხეულთა-გან არს კაცი, ხოლო ეოველი
15 სხეული ოთხთა ასოთა-გან შემტკიცებულა, საჭირო არს ვნებათა ამათ
შთაჭრა მისი, რომელთადა და ასონიცა: დაჭრისა და მიმოცე*ქალე- A19
ბისა და დინებისა, რომელ არიან მხოლოდ ოდენ სხეულისანი: მი-
მოცვალებაჲ უკუტ რომელითა, ხოლო დინებაჲ დაცარიელებითა;
რამეთუ სამარადისოდ დაცარიელების ცხოველი საცნაურთა-მიერ ნეს-
20 ტუთაჲსა და უცნაურთაჲსა, რომელთა-თჳს შემდგომად ვთქუათ. აწ
უკუტ საჭირო არს დაცარიელებულთა მიღებად ნაცვლის სწორისა, ანუ-
თუ დაკისნა ცხოელისაჲ ნაკლუდეკანებითა სხუთა მონაცვალედ შე-
მაგალთაჲთ; და რამეთუ კმელნი ხოლო იუენენ და ნოტიონი და
სული დაცადიერებულნი, საჭირო არს კმელისა და ნოტიონისა საზრ-
25 დელის თანამდებობაჲ ცხოველისა და მსგავსადე და სულისაჲცა. რა-
მეთუ, ვინაჲთ-გან ოთხთა ასოთა-მიერ არიან საზრდელნი და სასუ-

14 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * ამ ნახევარი სიტყვით თავ-
დება A-ში ჩამატებული (აღდგენილი) ტექსტი. ამას შემდეგ, რა თქმა
უნდა, უმთავრესათ ისევ A-ის ტექსტს ვეყარებით. აქედან იწყება A-ის
მეორე რვეული. ამას შემდეგ A-ში ჩამატებული ფურცლები აღარა
გვხვდება. | 17, არია არიან A. | 18 რომელითაჲ A. | 20 ვთქუად A. |
21, საჭიროთა A. (შეად. რუსული თარგმ., გვ. 28). | 23, რათა A;
10 სულისაგან A; სული აქ ნიშნავს ჰაერის სუნთქვას, ფშვინვას. შეად.
რუს. თარგმანი, გვ. 28. | 24, საჭიროთა A (რუს. თარგმ., გვ. 28).

- მელნი, რომელთა-გან შევიტკიცენით, თუთუღი შესაბამითა თჳსი-
თა და მსგავსითა იზარდების, ხოლო წინააღმდეგობითა განიკურნების;
რამეთუ რომელთა-მე ასოთა თუთმასლობელად, ხოლო რომელთა-მე
საშუალებითა ვეცითა-მე მოვიღებთ, ვითარ რაჲ წყალს ოდეს-მე A 20
- 5 თუთ მას, ხოლო ოდეს-მე მესაშუველობითა ღვინისა და ზეთისაჲთა
და სხუ[ა]თა უოველთა ნოტიო [ნა]ეროვად წოდებულთაჲთ; რამეთუ
სხუაჲ არა რაჲ არს ღვინო[ჲ], ვითარ წყალი გენაგისა-მიერ შეცვ-
ლებული. და მსგავსადვე ამისა ცეცხლსაცა მოვიღებთ, ოდეს-მე მა-
ხლობელად მის-მიერ განტუთობილნი, ხოლო ოდეს-მე სხუთა-მიერ
- 10 საშუველთა, რომელთა გვჯამთ, გინათუ ესეჲთ, რამეთუ უოველთა-
შორის, — გინათუ დიდად, გინათუ მცირედ, — ნაწილი ცეცხლისა[ჲ]
დათესულა. ამითვე სახითა და ჰუერსაცა მოვიღებთ მახლობელად უეცრ-
საფუძველითა და სულის-კუ[ჭ]ითთა ჩუენდა გარემოჲს-ქონებული-
თა, რამეთუ ჴამასა და სუმაჲს-შინა მოვიზიდავთ ჴერსა ჩუენდად,
- 15 არამედ საშუველობითა სხუთა უოველთა-მამართ, რომელთა მომდე-
ბელ ვართ. ხოლო ჴუწყანასა უსაშუველოდ და მახლობელად ჩუენდა | A 21
არაოდეს მოვიღებთ, არამედ რომელთა-მე საშუველთა-მიერ, რამეთუ
ჴუწყანაჲ ხუარბელად იქმნების და ხუარბალსა გვჯამთ ჩუენ. რამეთუ
გურიტნი და ტრედნი მრავალგზის და კაკბინიცა მახლობელად ჴუწ-
20 ყანასა ჴამენ; არამედ გაცე საშუალებისა-მიერ თესლითაჲს და მან-
რისა შწუერვალთაჲსა და კორცთაჲსა.
- ხოლო, ვინაჲთგან არა მარტოდ შუწნიერებისა-მიერ ოდენ,
არამედ და კეაილმერსობელობისა-მიერ შემსებელობათისა დაჲ-
ტეს უოველთა ცხოველთა კაცი, — რამეთუ არა გარეშემომდგა* ჩუენ
25 არცა ზრქელი ტყეჲ, ვითარ ზროხთა და სხუთა ზრქელტყეჲთა,
არცა თმანი დიდნი და კვირნი, ვითარ თხათა და ცხუვართა და
უერდგელთა, არცა ჴეცნი, ვითარ გუწლთა და თეფზთა, არცა გერ-

1 თუთიუღი A. | 5 ღვინისა A. | 6 ნოტიოჲ A. | 7 არა რა A. |
7 ღვინო A. | 8, მოვიღებთ A. | 13 საფუძველითა A. | 19, მწლდ A,
რომელსაც აქ აზრის მიხედვით ჩუენ ვკითხულობთ „მახლობელად“. |
22 აქ ახალ ნაკვეთს ჩუენ ვიწყებთ. | 23, შემხედველობითისა A. ვასწო-
რებთ კონტექსტისა და რუსული (==ბერძნული) ტექსტის მიხედვით. |

* იგულისხმება: ღმერთმან.

ნა, ვითარ ქედონთა-გუთა და ოსტრა-გუთა, არც ჩუღაქენი, ვითარ
 კარაგდთა, არც ფრთანი, ვითარ ქათმთა,—საჭიროდ სამოსთა მო-
 ქენე ვიქმნენით აღმსრულებლად ჩუენ-შორის ნაცვალს მათსა, | რო- A 22
 მელ ბუნებაჲს სხუთა მიანიჭა. და ვინაჲცა ამის მიზეზისა-თჳს სა-
 5 ზრდელსა და სამოსსა მოქენე ვართ და არა-შესაბამად მკეცთაჲს შე-
 სუვედრებელსა. არამედ ძნად შეზავების-თჳს რომელთაჲსაჲს და
 დაქსნისა-თჳს შემტკიცებულობის სხეულთაჲს მკურნალთა და სა-
 კურნებელთა მოქენე ვიქმნენით. ხოლო ცვალებათა-თჳს, რომელთა-
 10 ბათა-გან ქმნულთაჲს, საჭირო იქმნა წინააღმდეგობის სხჳს რომე-
 ლობისა-მიერ სწორსაზომადვე აღუვანება სხეულთა დგომისა | 1; რამე-
 თუ არა, ვითარ ჰაზრობენ ვიეთინ-მე, განკურნებულის სხეულის
 სრულად განკრივებაჲ წინამდებარე არს მკურნალთა-მიერ, არამედ
 კეთილშესაგებულად მიუენებაჲ, რამეთუ სრულად განკრივების-გან
 წინააღმდეგობისა-მიერ გარემოცვის სენისა წინამდებარეობაჲ მისი.
 15 არამედ უკუწ საკმარნი აცისანი, ვითარ რაჲ საზრდელისა და სასუ-
 მელისა; ცვალებისა-თჳს და განთხევისა; ხოლო სამოსლისა ამისთჳს,
 რომელ არა რაჲ აქუს ბუნები|სა-გან ძლიერი გარეშესაბარდნელი: A 23
 არამედ ს[ა]ხლნი ძნელად შეზავებისა-თჳს გარემოჲს ჩუენსა ქონებუ-
 ლისა ჰაერისა და მკეცთა-თჳს;—ხოლო საკურნებელნი მიმოცვალე-
 20 ბისა-თჳს რომელთაჲსაჲს და გრძნობათა-თჳს, რომელნი დასხმულ
 არიან სხეულსა-შორის; რამეთუ, თუმცა არა იუენეს ჩუენდა გრძნობა-
 ნი, არამცა გუწდმოდა და არცამცა კურნებისა მოქენე ვიქმნენით არა-
 მდომებელნი და განვიხრწნენითმცა უმეცრებასა-შორის ძურთასა, ვნე-
 ბისა ვერ-შეკურნენი. ხოლო კელოვნებათა და ზედმიწევნულებათა და
 25 რომელნი ამათ-გან საკმარ არიან ურთი-ერთის მოქენე ვართ ერთი-
 მან-ერთისა თანამესაგრეელობისა-თჳს, რათა ამის-მიერ მრავალნი
 ერთი ვიქმნებოდეთ, რამეთუ ვეზიარებით ურთი-ერთას ცხოვრებით სა-

7, მკურნალთა A. | 7-8 საკურნებელთა-კმარებად A; ეს სი-
 ტყვა შემდეგ ჩამატებულია სტრიქონებს შუა ტექსტისავე წმინდა ხელით,
 მაგრამ მჭრალი მელნი. | 9 სხუისა A. | 18-19 ქონებულისა; A-ში წე-
 რებულა „მკნებ-ლისა“, შემდეგ ტექსტისავე შავი მელნიო წაუშლით
 პირველი ასო, დარჩენილა „ქნებ-ლისა“, რომელსაც, ახრის მიხედვით.
 ვკითხულობთ ისე, როგორც ტექსტში დაიბეჭდა. | 23 ძურთაჲსა A.

გმართა მიმოცვალების-მიერ; ვიეთ-მე უკუშ თანამავლობას და თან-
სხეულობას ქალაქად | სხელ სდევს, ვინაჲ მხლობულობით და არა A 24
მშორებლობით ერთი-ერთარსსა სარკებელს მივინაუოფებთ; რამეთუ
ბუნებით თანმეყოგედ და მოქალაქედ ცხოველად შეიქმნა კაცი; რამე-
თუ ერთი არავინ კმა უოფვის თაგს თჳსსა უოფლისა-მიმართ სჳმისს.
საუწყო, რამეთუ ქალაქნი მიმოცვალებისა და სწავლისა-თჳს შეიმ-
ზადნეს.

[ორას]* ამა სხუცესობასა კაცი საკრველებით ღირს იქმნა:
რამეთუ ესე მხოლოდ შენდობას მიემთხუტვის, შეინანოს თუ, და
10 სხეულთა ამა მხოლოდ მოკუდავთა უკუდავებთან ჰყოფს, მომკარ-
ბელად სხეულთას სულისა-თჳს, ხოლო სულისას სხეულთა-თჳს. რა-
მეთუ მხოლოდ კაცი, სიტყვარების საკრველებით მჭონებელი, შენ-
დობას ღირს იქმნა სინანულისა-მიერ: არამედ არცა ეშჳანი და არცა
ანგელოზნი, შეინანონდა თუ, შენდობას ღირს იქმნებიან. და უფ-
15 რომს ხოლო ამის-მიერ ღმერთი მართლად და მოწყალედ იხილვე-
ბის | და ითქმის. რამეთუ ანგელოსთა უკუშ არა რაჲ ჰქეჳანს სა- A 25
ძლეებელნი და მიმზიდველნი ცოდვითა-მიმართ, არამედ თავის-უთელ
არიან ბუნებით-განვე სხეულებრივთა ვნებათა და საჳმართა და ცემო-
თაჲსა, — სამართლად და არცა ერთი მიეცემის შენდობაჲ მონანულ-
20 თა; ხოლო კაცი მხოლოდ არა სიტყვარ ოდენ არს, არამედ და ცხო-
ელიცა, რამეთუ საჳმარნი ცხოველისნი და ვნებანი მრავალგზის
გარემოდაცვენ გულის-სიტყუათა; არამედ, ოდეს რაჲ აღიხედნეს, ევ-
ლტის ამა და მიჰმართებს სათნოებათა-ზედა, და წყალობასა მართ-
ლისა-გან მიემთხუტვის მეძიებელი და შენდობას. და თუ ვითარ
25 აიხს არს არსების მისისა მოცინარობაჲ და რამეთუ საკუთრებით კა-
ცისა ოდენ არსებასა აქუს და საუოელთოდ და სამარადისოდ, — ესრე-
თვე უოველთა ნიჭთა-შორის საკუთარ კაცისა არს, უფროჲს უოვ-
ლისა სიტყვარისა აცებულისა, სინანულისა-მიერ განხრად | მიზეზის A 26
ზირველთა ცთომათასა. რამეთუ მხოლოდ კაცსა მოეწიჭა ესე უოვლადვე

* ამ სიტყვის ნაცვლად A-ში სწერია: „რომლისათჳსცა“. ვასწო-
რებთ რუსული (==ბერძნული) ტექსტის თანახმად. ახალ ნაქვეთსაც აქ
რუსული ტექსტის მიხედვით ვიწევთ. | 12 სიტყვარებასა A.

და სამარადისოდ ჭმთა-შორის სოფლისა ამის ცხორებისთა, ხოლო შემდგომად სიკუდილისა არღარა. ესრეთ უკუწ ვეთ-მე და ანკელოზთაჲცა ეკუღების შემდგომად დაცემისა არღა მიმთხუწვად სინანულისა-მიერ შენდობასა, რამეთუ სიკუდილ ამათა არს დაცემაჲ;

5 ხოლო პირველ დაცემისა, მსკ[ა]ესადვე კაცთა ცხორებისა, და მათიცა ღირს-ყოფად შენდობისა; რომლისა-თჳსცა, თუ არა ქმნან ესე, შეუნდობელი და სუეკუნოჲ აქუნდეს ნამეტნაჲ სატანჯველთაჲ სამარადელად მისაგებელი. უწეებულ იუჲნ ამათ ზემოთქმულთა-გან მათდა, რათდენი სინანულსა არა შეიწუნარებენ, რჩეულსა ნიჴსა და საკუთარ-

10 სა კაცისასა, რომელ წყალობათა ღმრთისათა გარეჲსწერენ. — ხოლო საკუთარ მისდა ურჩეულეს არს და ესტყა: მხოლოდ, სხუთა ცხოველთა უმეტეს, სხეულთა ამათ*, შემდგომად სიკუდილისა, აღდგინებაჲ და უკუდავების ღირს-ყოფად. რამეთუ მიემთხუწვის ამას** A27 უკუდავების-თჳს სულისა, და ოდეს-მე ვნებათა-მიმართ სულისათა

15 სხეულთა უძღურებისა-თჳს და მრავალვნებულებისა. ხოლო საკუთარ მისდა არს კელოვნებათა და ზედმიწევნულებათა სწავლულებათა, ვინაჲ კელოვნებათა-ებრ და მოქმედებანიცა. რომლისა-თჳსცა და, კაცსა განასაზღვრებენ რაჲ, საზღვარისა-მიერ შემოსწერენ ესრე: „ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი, გონებისა და ზედმიწევნულებისა შემწენა-

20 რებელი“. „ცხოველი“ უკუწ, რამეთუ კაციცა არსება არს სულიერი და გრძნობადი, რამეთუ ესე არს საზღვარი ცხოველისა; ხოლო „სიტყუერი“, რათა განუოს უტყუთა; და „მოკუდავი“, რათა უკუდავთა სიტყუერთა განუოს; არამედ „გონებისა და ზედმიწევნულებისა შემწენარებელი“, რამეთუ სწავლულებისა-მიერ მომართი გუწქ-

25 მნებიან ჩუენ კელოვნებანი და ზედმიწევნებანი, რამეთუ გუაქ[უ]ს ძალი, შემწენარებელი გონებისაჲცა და კელოვნებათა, არამედ მოქმედებ- A28 ათა მომგებელ ვართ სასწავლოთა-გან. იტყუან უკუწ ამის საზღვა-

* ე. ი. ადამიანის სხეულთა. | 12 სიკუდილისა A. | ** ე. ი. ზენდობას A. | 18 განასაზღვრებენ; A-ში ამ სიტყუას „ენ“-ის წინ ჩამატებული აქვს ასო „დ“ სხვა მელნით და სხვა ხელით. | 20, სიტყუერი A; ვასწორებთ კონტექსტისა და რუსული ტექსტის მიხედვით. | 21, და+ხოლო A.

რის უკანადაცნელ დამატებად, რამეთუ განსრულდა კაცი თვნიერ უკანადაცნელისადა სხედარისა; ხოლო, ვინაჲთგან ქუჩუანისთა და სხუთა ვინათვე ტომთა იტყუან ვიეთინი-მე მრავალჯამონთა ეშპაკასა, არაჲდ არა უკუდავთა, — რათა და ამათ-განცა განეონ კაცი, დარტეს ან გონებისა და ზედმიწევნულებისა შემწუნარებელბაჲ; რამეთუ არავინ ამათ-განი* ისწავლის, არამედ ბუნებით იცის, რომელი იცის.

ხოლო ებრაელთა გარდაცემად უოველსა** ამის კაცის-თჳს იტყეს შექმნად, არამედ უფროჲს მისდა უმაზლობელესთა უოველთაჲს, ვითარ ტერფმოსილითა და ზროხათასა; და ესენი შრომისა-მიმართ, ხოლო 10 თიკაჲ ამათ-თჳს. რამეთუ ქმნულთაჲ | რომელი-მე თათაჲს თჳსისა-თჳს იქმნა, ხოლო რომელი-მე სხუათა-თჳს: თათისა თჳსისა-თჳს უკუწ სიტყუარნი უოველნი, არამედ სხუათა-თჳს უტყუენი და უსულონი. ხოლო, ვინაჲთგან | ესენი სხუათა-თჳს იქმნეს, — თუ რაჲსა-თჳს A 29 აქმნენ, განვიცდოთ. ნუჲჲს და ანგელოზთა-თჳსცა? არამედ არავინ კეთილგონიერბან თჳსს ანგელოზთა-თჳს ამათი შექმნად: რამეთუ 15 უოველნი სხუათა-თჳს ქმნილნი დადგრომისა-თჳს მათისა და გეებისა და განსუწნებისა იქმნენ, გინა აღორძინებისა-თჳს ტომისა, ანუთუ საზრდელისა, გინა საბურველისა, ანუთუ კურნებისა, გინა ქცევისა და განსუწნებისა-თჳს. ხოლო ანგელოსი არარას ამათ-განსა მოქმენ 20 არს, რამეთუ არცა აღორძინებაჲ აქუს ტომისაჲ, არცა საზრდო[ა]სა მოქმენ სხეულთანისა, არცა საბურველისა და არცა რათ სხუათა. არამედ, ვინაჲთგან ანგელოსი ამათ-განისა არარაჲს მოქმენ, — უწეგებულ, რომელ არცა სხუაჲ რომელი-მე ბუნებაჲ, ზესთაღმავალი ანგელოსთა; რამეთუ, რაჲზომ ზესთმდებარიცა და 25 სი დასისად, უფროჲს ხოლო მისდა არმოქმენობაჲ არს. ვინაჲვე ითიჲოდედ ბუნებაჲ სიტყუარი უკუწ და მოქმენ თქმულთა | ამათ. და თუ სხუაჲ ესეუთთარი გამოხნდეს, თვნიერ ზეჲს კაცთაჲს? ხოლო, ვინაჲთგან ესე ესრეთ არს, შეკრებების ამის კაცი-სათჳს უტყუთა და უსულოთა შექმნად. ხოლო, ვინაჲთგან ამისთჳს, 30 კათარ აწ იწუწნაცა, ამის-თჳსცა მთავრად მათდა დაიდგინა; ხოლო

* ე. ი. ეშპაკთავანი. | ** ე. ი. ყოველ ქმნილსა, ანუ მთელს ქვეყნიერებას. | 16 სხუათა-თჳს A. | 26 სიტყვიერი A. | 29 უტყუთა A.

საქმე მთავრისა — საზომისა-ებრ სკამრთაჲსა კმარებაჲ სმთავროჲსა
და არა ვნებათა-შიმართ დაუპერობელად გინებაჲ და არცა ტვრთთა-
ებრ დამძიმებაჲ სმთავროსა. აწ უკუტ ცოდვენ, რომელნი უტუეთა
არა კეთილად იხმარებდენ, რამეთუ არა მთავრისა საქმესა იქმან და,
5 არა ზოლო [მთავრისა, არამედ არცა] მართლისა, წერილისა-ებრ,
ვითარმედ: „მართალი სწულაობის სულსა უტუეთა მისთასა“ *.

არამედ და ნუთუ-მე და თქუას ვინ-მე, ვითარმედ: „არა სხუსა-
თჳს, არამედ თჳთუელი თავისა თჳსისა-თჳს იქმნა“. განუკენინ უკუტ
წირველად სულეირნი უსულაობა-გან და ვიხილოთ, თუ შემძლებელ
10 რამცავე უსულათა თჳთ თავისა თჳსისა-თჳს ქმნად, გინა კმაყოფად.
არამედ, თუ ესენი თჳთ თავისა-თჳს, — ვითარ გინა | სიდათ გინი-
ზარდნენ ცხოველნი? რამეთუ განვიცადოთ ბუნებაჲ მომცემელად ცხო-
ველთა საზრდელისა ქუჩუნისა-გან ნაყოფთაჲსა და ნერგთაჲსა,
თჳნიერ მდიდრელთა კორცის-მჭამელთაჲსა; და ესეცა კორცის-მჭამელნი
15 საზრდელ თჳსსა ჰყოფენ ცხოველთა-გან ქუჩუნისა-მძოვნელთაჲსა, ვი-
თარ: მკელნი და ღომინი — კაკობთა და კოკობთა და ყურდგელთა და მსკავსთა,
რომელნი ნაყოფთა ქუჩუნისათა ძოვენ. არამედ და თევზთაცა ბუნე-
ბაჲ, ერთი მუორისა მჭამელი, არა ვიდრე-მე ყოველიადმედ გასწუ-
20 იების კორცის-მჭამელობაჲ, არამედ განსრულდების მძოვნელთა-მიერ
მისჯისთა და ფუკიასთაჲსა და სხუთა, რანიცა წყალთა-შორის აღმოცე-
ნებადნი არიან. არამედ, თუმცა ყოველნი ტომნი თევზთანი კორცის-
მჭამელ იუენეს და არა რომელიმცა განეფლტოდა კორცის ჭმასა,
არცა მცა მცირედ კმა იუენეს, არამედ განიხრწნეს მცა რომელნი-მე
25 ურთი-ერთას, ზოლო რომელნი-მე საზრდელისა მოკლებისა-გან. ა. 2
არამედ, რათა არა ესრეთ იქმნას, რომელნი-მე თევზთანი შეიქმნ[ნ]ეს
უკუტ კორცთა-გან განეხებულნი და, — თქუას ვინ-მე, ვითარმედ, — ზღვსა
თავათა მძოვნელნი იქმნ[ნ]ეს, რათა ამით-გან სხუანი კორცის-მჭამელ-
ნი ცხოვნიდებიდნ; რამეთუ იქმნებიან საჭმელ ამოდა ფუკიანი და
30 მხვსნი, არამედ იგინი სხუთა-თჳს და კუალად ესენი სხუთა-თჳს და-

3 უტუეთა A. | * სიბრძნ. სოლ. XII, 10. | 7 აქ ახალ ნაკვეთს
ჩვენ ვიწყებთ. | 11, თუთ A. | 27 ზღ-ისა A.

- სსრულის*, საზრდელი მოჰყავდა, ვითარცა ქუჩებისა-გან, ზღვსა-მიერ მქონებელნი, ვინაჲ და სხუთა გუამოყანებაჲ ცხოვრებოდის. რომლისა-თჳსცა აღმოაჩინა სიტყუჲჲმან ნერგთა ქმნულებაჲ არა თავისა თჳსისა-თჳს, არამედ საზრდელისა-თჳს და მდგომობისა
- 5 კაცთა და სხუთა ცხოველთაჲს; იუწყებოდეს, ვითარმედ ამათისა აღორძინებისა და ქმნისა მიზეზნი ამათ-თჳს იქმნეს. ვინაჲ ვარსკვლავთა მიდრეკინი და ცაჲ და მთანი და ბორცუნი და ყოველნი ესე-ვითარნი ამათ-თჳს იქმნ[ნ]ეს, რათა საზრდელთა და სიმრგულესა-შორის სფეროთასა : სამარადისოდ მიმცემდითა და მოჰყავდად მიი- A 33
- 10 ღებდითა ნაყოფთა-გან დაადგრეს ბუნებაჲ, ვიდრეუდის ეპოეობდინ ესენი ნაყოფთა-თჳს, ხოლო ნაყოფნი ცხოველთა და კაცთა-თჳს.
- არამედ წინამდებარე არს აწ გამოსაძიებელად: რაჲ უკუშ და უტუთა ბუნებაჲ თუთ თავისა-თჳს იქმნა, ანუ თუ კაცისა-თჳს? ნეთუ უჭერო ცნობისა-გან უნაწილოთაჲ და ბუნებრივ[ი]თა მიმართებითა მხო-
- 15 ლოდ ცხოვრებულთა და ქუჩებისა-შიმართ ქუჩადარეკილთაჲ და მონებრობასა დანახუთქისასა სხვისა-შიერ მჩუწნებულთაჲ თქუმაღ, ვითარმედ თავისა თჳსისა-თჳს წარმოადგინეს. მრავალ უკუშ არს ჯეროვანი ამათდა-მიმართ სიტყუაჲ, და კინდა სხვსა აღწერისა სიმრავლისა-თჳს მოქქენ, გარნა არმემდობელ წინამდებარე საუწყებულთაჲ
- 20 სიგრძისა სიტყუათაჲსა, არამედ მსწრაფელ უკლებელად აღსრულებაჲ ამისი ჯერარს. აწ უკუშ, ვითარ ხატსა რაჲ, კაცსა, ვითარცა სარეუმელთაჲთ-მიერ ვიტყუროთ, | ნუუკუშ და ვიუგეთ სძიებულთა ლ- A 34
- მოჩენასა არსებისა-გან დამწყებელნი; — ვიხილოთ უკუშ მეგრ ჩუენ-შორისსა სუფსა-შორის უტუეშბაჲ და ამისნი ნაწილნი, —ხოლო
- 25 ვიტყუ წადილსა და გულის-წერომასა, —სამსახურებელად მიცემულნი სიტყუერისადა, რომელი-მე მთავრად, ხოლო კუალადი სამთავროდ. და რომელი-მე მბრძანებულად, ხოლო რომელი-მე საბრძანებულად და მსახურად საკმართა-თჳს, რადგა-რაჲ სიტყუჲმან განუჩინოს, რაჟამს ცხოვრებუდის მეგრ ბუნებით კაცი. ხოლო ვი-

* ამ სიტყვიდან დაწყებული წინადადების ბოლომდე (წერტილამდე) ქართულ თარგმანში რაღაც არეულია. შეად. რუს. თარგმანი, გვ. 35, ხე-მოლდან სტრიქონები 8—10 | 2 ზღუსა-შიერ A. | 7 მთაჲნი A. | 12 ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ. | 16-17 „ვითარმედ—თჳსისა-თჳს“ A-ში გა-მეორებულია. | 18 სხუისა A. | 24 უტყუპბაჲ A. | 25 ვიტყვი A.

ნაფიკან ჩვენ-შორისა უტუეს ჩვენ-შორისი ჰმთავრობის სიტყვა-
რებად, ვითარ უკუტ არა ჯერ-იფოს და გარეგანთაგა უტუე-
თა მის-გან დაპერობად და საკმართა-მიმართ მოცემად ამითი? რა-
მეთუ ბუნებით მსახურად დაწესებული უტუე სიტყვებისა, ვითარ აწ
5 ესე ჩვენ-შორის ირუნა. უწეებულ იუფ და სხუათაგა ცხოველთა შემ-
სადებად მსახურებისა-თჳს კაცისა მარჯუნდ ქმნილად, უკუტ და უო-
გელნი ტერიფიოსილნი მუშაკობისა-მიმართ და მტვრთობისა, და
მრავალნი მფრანკელთა და წყლის-შორისთა-განნი და კმელთანიცა A35
შესებისა-თჳს ვინაჲვე, ხოლო მკომბარენი განშუტნებისა-თჳს და გან-
10 სუნებისა.

არამედ, დალაიუ არა უოველნი ესევიართა საკმართა ჰმსახუ-
რებენ, არამედ რომელნი-მე განჰმარებენა კაცთა, — იუწეებულად, ვი-
თარმედ ზირველ მსახურებისა-თჳს ამის კაცისა სხუანიცა უოველნი,
და როდენცა შესაძლებელ იუო, შეიმზადნეს, რათა არა აჲლდეს ატე-
15 ბელსა უოველთა მიმადრმთა ქმნულებად. არამედ არცა ესე უოვლად
უოვლით-ურთ განველტო კაცთა სარგებლისა-გან: ვინაჲ სამსალთან-
თაჲსა თჳსისა სარგებლისა-მიმართ სიტყუად ნუოფიერ ჰუოფის, რამე-
თუ იკმარებს მათი კურნებისა-თჳს მათ-განვე შემთხუტულთა ვენება-
თაჲს და სხუათა უძღურებათა სამრთელოდ; ვითარ არიან სათერია-
20 ჯოდ წოდებულნი შესამზადებელნი, რომელნი სიტყუამან განიგონა,
რათა და ესენიცა იპერნეს თჳთი მათ-მიერვე და ვითარ მბრძოლი-
სა შეპერობითა ირგოს. ჰქონან ! ვინაჲვე კაცთა ბევრეულნი წინა- A36
განმწეობნი მათა-მიმართ, რომელნი მოცემულად შემოქმედისა-გან
უქმქმნად და ნაცვლისა უკუნქცეუად და განმართებად ზრახვათა მათთა
25 შემძლებელნი. რამეთუ სხუად სხუათა-თჳს ჯერარს საკმართაჲსა, ხო-
ლო საზოგადოდ უოველნი კურნებისა-თჳს კაცისა შემსრულებელად
შემძლებელნი, დალაიუ არა სხუთა საკმარებითა საკმარნი. ვითარ აწ
ესე აწინდელისა ამის ცხორებისა ჩუენისა მუოფობისა-თჳს ითქუა, და-
საბამსა ვინაჲთგან არარად ცხოველთა-გან იკადრებდა ვენებად კაცი-

1 უტუყვა A. | 2-3 უტუყვა A. | 7 ჰტვრთობისა A. | 11 აჲ
ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 16 განველთო A. | 21, რ A; 21, თუთ A. |
24 უკანქცეუად A. | 27 სხუითა A.

სა, არამედ იფენეს უოველნი მონა მისა და ქუჭშედაწესებულ და
 მორჩილ, ვიდრემდის იპურობდა ვნებათა მის-შორისისა მის უტყუა-
 თა; არამედ, არ იპურნა რაჲ ვნებანი, დაპურობილ იქმნა მათ-გან და
 შეპურობილ იქმნა გარეგანთა-განცა, სამართლად, შკეცთაჲს: რამეთუ
 5 ცოდვასა შემოჭეუა | ამათ-მიერი ვნებაჲ. რომელი ესე ტეშმარტ და A37
 საცნაურ არს მათ-გან, რომელთა რჩეულად წარვლეს ცხოვრებაჲ, რა-
 მეთუ უზეშთაჲს გამოჩნდეს ესენი შკეცთა წადილისა-გან, ვითარ
 ღოამთა უგუჭ—დანეულ, ზოლო პავლე—ნაბენისა-გან იქედნისა.

ვინ უგუჭ ღირსებით განკურდეს კეთილტომოვნებასა ამის ცხო-
 10 ველისა*, შკეკრთნეს რაჲ მის-შორის მოკუდავნი და უკუდავნი და
 სიტყუერი უტყუთა-თანა შეახოს და მოჭქონდის თავსა-შორის თჳსსა
 ბუნებაჲ უოვლისა აგებულისა[ჲ], ვითარ რაჲ ხატნი, ვინაჲცა „მცირედ
 სოფლად“ ისიტყუვის, ესეზომას ღირს ქმნილი ღმრთისა-მიერ გან-
 კებასა, რომლისა-თჳსცა უოველნი აწინდელნი და მერმენი-მომაჲლნი.
 15 რომლისა-თჳს ღმერთი კაც იქმნა, უხრწნელებისა-მიმართ სრულყო-
 ფისა-თჳს და მოკუდავების განღტოვლის? რამეთუ ცათა ჰყოფილობს,
 პერ ხატად და მსგავსად ღმრთისა ქმნილი ესე, ქრისტეს-თანა ჰგვიცს,
 ღმრთისა შვიდ არს და უოვლისა დასაბამისა და კელმწიფებისა | წი- A38
 ნამჯდომარეა. ვინ-მე შემძლებელ იქმნა გამოთქუზად ცხოველისა ამის
 20 წარმატებათა! რამეთუ უფსკრულსა განჭვლის, ცათა მავალ არს ხე-
 დვითა, ვარსკულავთა მიდრეკასა და სიმუწნიერესა და რიცხუსა გა-
 ნიგონებს და ქუჭქანასა და ზღუასა მომანყოფილებს, შკეცთა და უტყუ-
 თა შეურაცხ ჰყოფს; უოველსა ზედამიწეველუებასა და კელოვნებასა
 და გუარსა წარჰმართებს და გარეგან საზღვართაჲს რომელითა გეუ-
 25 დ[ე]ბოდის ზრახავს**, არამახლობელი სხეულთა-გან წინამეტყუჭლებს
 მომაჲლთა; უოველთა ჰმთავრობს, უოველთა იპურობს, უოველთა მი-
 იღებს; ანკელსთა-გან და ღმრთისა ისიტყუეს, დაბადებულსა უბრძა-
 ნებს, ეშმაკთა შეჭრისხავს; მყოფთა ბუნეიასა გამოადრეს, ღმრთისა

2 მის შურისისა A. | 9 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * ე. ი. კაცისა. | 13 ისიტყვის A. | 16 მოკოდავების A. | 21 ვარსკულავთა A; რიცხუსა A. | ** იგულისხმება: ზრახავს წერილითა. | 25 წინამეტყუ-
 ლებს A. | 26 ჰმთავრობს A. | 27 ისიტყვის A. | 28, ღა; შეიძლება
 წაკითხულ იქნას „ღმერთსა“.

ცნობად შეცადინობს, სხელ და ტაძარ იქმნების ღმრთისა;—და ამას
უოველს სათნოებათა-გან შეიძენს და კეთილად-მსახურებისა. A39

არამედ, რათა არა ვეთნნეთ ვით-მე ეზომთა სიკეთეთა-თჳს
მიუწოთმელთა სიგრძეთა აღმწერელად კაცისა-თჳს, და არა მხოლოდ
5 ამის ბუნებაჲ წინადადებად, ვითარ წინადათვე დაგუწდვა, —არამედ
აქა ვინაჲვე დაფაცხროთ სიტყუაჲ, გინაჲჟ უფროჲს ხოლო ბუნებისა
მისისა სიკეთეთა ვიტყოდეთ, ბუნებაჲ, რაჲ მისი განვჭმარტათ. და
ვცნათ [რაჲ], თუ რაბამის კეთილტომოვანობის მიძღებელ ვიქმნენით,
რამეთუ ნერგნი ვართ ზეციერნი, —ნუ ვარცხუენთ ბუნებასა, ნუცა ეზომ-
10 თა ნიჭთაჲს გამოვჩნდებით უღირსად, არამედ ნუცა თავთა თჳსთა
ესრებაშთა კელმწიფებათა და ნეტარებათა-გან მოგაკლებთ და მცირი-
სა ჟამისა და წუთისა გემოჲსა-თჳს უოველთა საუკუნეთა განმცემელ
ვექმნეთ შუჭბას; არამედ კეთილთა საქმეთა-მიერ, განუქნებითა ღირ-
წთა-გან და სიმაღლეთა განცდითა და ღოცვათა-მიერ კეთილტომო-
15 ვანობაჲ | დავიცვათ. A40

ამათ-თჳს უეუჭ და კმა ესეცა.

ხოლო, ვინაჲთგან კაცისა სულისა და სხეულთა-გან ეოფასა
საზოგადოჲ შთამთავდებს სიტყუაჲ, —მოხელე და განკვეენით და ზირ-
ველ სულისა-თჳს ვიწყოთ, ხოლო ფრიად წუღილადისა და მამოლუ-
20 ღარტნილსა და მრავალთა-თჳს საძიებელთა ძნელად გასატონიბელსა თა-
ნაწარვჭედეთ.

თ ა ვ ი ი

ს უ ღ ი ს ა - თ ჯ ს

ქნინლა განიყოფების უოველთა ძუწლთა სიტყუაჲ სიკლისა-თჳს.
25 რამეთუ დიმოკრიტოს უეუწ და ეპიკუროს და უოველთა სტოლითა
ფილოსოფოსთა, შეზავებულად, სხეულად სული აღმოთქეშს. არამედ
ესენიცა, რაადენსა სულსა სხეულად აღმოტყუან, არსებისა-თჳს მი-

- სის განიუფიან: რამეთუ სტოლნი ფუზნად იტოლეს მას მკურ-
ვალად და ცეცხლთანად, ხოლო კრიტია—სისხლად, არამედ იშპონ
ფილოსოფოსი—წელად, ხოლო დიმიტრიოს—ცეცხლად, | რამეთუ 341
მრგელნი სფერონკუნთნი განუკუნთელთანი, შედარებულნი და თა-
ნაშესჯილნი, ცეცხლად და ჭკარად სულს აღასრულებენო; ხო-
ლო ირაკლიტოს სულს უფლისას—ორთქლად ნოტიოთა-გან,
არამედ ცხოველთა-შორისსა — გარეგანთა-განცა და მათ-შორის-
თა: ორთქლთა-გან, ერთის ტომის, შეზავებდა. არამედ კუ-
ვალად, რომელნი სულისა უსხეულოყოფას იტოლეს, ურიცხე იქმნა.
11 განუაფილებამა მათი. რომელთა-მე უკუნელად არსებად და უკუდავად
მას-თჳს მიუქმელთაჲ, ხოლო რომელთა-მე უს[ხე]ულოდ უკუნელად, არა-
მედ არა არსებად, არცა უკუდავად. რამეთუ თაღი, ნუგუწ პირველად
მან სულა თქუა სამარადისოდ-მიმდრეკად* და თჳთმიმდრეკად; არამედ
წააღაროს—რაცხუდა თაღით თჳსით მიმდრეკად; ხოლო პლატონ—
15 არსებად გონაერად თჳს-გნით მიმდრეკად, ვითამცა რიცხუად ნაწი-
კარათბარასად; ხოლო არისტოტელმაჲ — პირველ შემასრულებე-
ლად ბუნებითთა | შესაქმებითთა სხეულთასა, ცხოველის ძალად A 42
ოღენ მქონებულად; ხოლო დინარხოს—შენაწევრებდა ოთხთა სითა-
გან. შეზავებისა და შეერთების ნაცვლად ასითაჲს, რამეთუ, არა
21 | მონათა-გან თქუ[შ]მათა შედგომილად, არამედ შორის სხეულთაჲს
მკურავადისა და გრილისა და ნოტიოჲსა და კმელისა შენაწევრებულად
და შეზავებულად და შეერთებულად კვლეუბის თქუმადა. არამედ უწ-
კებულ იუგენ, რამეთუ ამთგანნიცა რომელნი-მე სულისა არსებაყოფა-
სა იტყუნ. ხოლო არისტოტელი და დინარხოს—უარსებო. არამედ
25 კუვლად ამთა-მიერვე ვთქუთ, ვითარმედ ერთი და იგი-ვე არს სუ-
ლი უფლისა, იაზრეს და თჳსუფლად განჭრილად და კუვლად თჳსადვე

1 ფუნივად A. | 2 კრატია A. | 3 ფილოსოფოსმან A. | * არ ში-
ახე შენიშვნა რექსტისაჲ წმინდა ზელოთ: „მიმდრეკაჲ ძრვისა და მოძრა-
ობისა ნაცვალად დაუტ ყოველგან ყოველსა-შინა. სივრცესა ამის აწინ-
დელისა წიგნისასა ელლადელთა კმისა-გან ქართველთა სიტყუად გარდ-
მომწერელსა ამისა იოვანეს პლატონურსა ფილოსოფოსსა“ A. | 16-17: ხო-
ლო არისტოტელმაჲ შემასრულებელად პირველ სხეულთაჲსა ბუნებით-
თაჲსა შესაქმებითთაჲსა A. | 18, ოდეს A. | 26 თუთიუელად A.

მაშეკეკელად, ვითარ მანიქეკელთა და სხუთა ვიეთ-მე; ხოლო ვიეთ-მე მრავლად და გუარითა განუფილად და რომელთა-მე ერთად და მრავლად. რამეთუ ყოველთა საჭირო არმზიარებელითა სიტყუთა ესე სომთა თანებათ-მიერ წინააღმდეგობითა ურთი-ერთას. A43

- 5 საზოგადოდ და ერთბაშად მათ ყოველთა-მიმართ, რომელნი იტყუადეს სულსა სხეულად, კმა იუენენ ამონიოზს-მიერნი იგი აქეშულნა, ჯლოტინოზს მძოდურისა, და ნუშენიოზს-შითაღორელისანი. არიან ხოლო ესე. ვითარმედ*: სხეული თჳსითა ბუნებითა მიმოქცევადა არს. დაფანჩავადი და ყოვლითურთ ურიცხუად განჯრადი და არაზაჲს შო-
- 10 დას თჳსსა უცვალებელისა დამტევებელი; მოქენე არს უკუწ სხუასა შემადგინებელსა და შემკრებელსა და ვითარ რაჲ გარემომრთხმელსა და შემერაბელსა მისსა, რომელსა სულად ვიტყუთ. არამედ, უკეთუ სხეულ რაჲ-მე არს სუელი, ანუთუ წულიდადი ჩაწლოანი, და კუალად რაჲ არს გარეშემტკიცებელ მისდა? ვითარ ესე იჩუნნა, რამეთუ ყო-
- 15 ველა სხეული მოქენე არს გარეშემკრებელისა, და ესრეთ აურაცხელ, ვადრე-მე იზოოს მიწევანდ ვადრე უსხეულასამდე. გინათუ, ვითარ აგი იტყუნ სტოელნი, ტონებრივო | კინაჲვე, რომელ არს ძალი ნა- A44 სხმანაი, ვითარცა რაჲ მიდრეკად სხეულთაჲ ძლითი შიგინით-გაზო, განა გარეგნით ერთბაშად მიმდრეკი, ვინაჲ უკუწ გარეთ სიდიდეთა
- 21 და რომელთათა ადმსრულელებელი არს, ხოლო შიგინით-გაზო შეროებისა და არსებისაჲ — იკითხეპობდედ მათდა-მიმართ: ვინაჲთგან ყოველი მიდრეკად რაჲსა-განვე არს ძალისა, ვინაჲ ანუ სადამთ [არს] ძალი ესე და ვიეთ-შორის არსება [მისი] იქმნების? და, უკუწთუ ნიკასა ძალად იტყოდინ, კუალად იგინივე ვიკმარნეთ სიტყუანი; და,
- 25 თუ არა ნივთი არს, არამედ ნივთიერ (სხუა უკუწ იუოს ნივთიერა ნივთიას-გან, რამეთუ, რომელსა თან აქუნდეს ნივთისა, ნივთიას-შორასად ითქუმის), რომლისა-თჳსცა სხუად რაჲ-მე ითქუმის თანაშეონებელი ნივთისაჲ? რაჲ უკუწ ნივთი და იგივე, გინათუ უნივით?

5 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არზიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით: „იხილე დარღუცვაჲ გულის-ხმიერი სულისა სხეულ ყოფ მონელობისა“ A. | 13, სხეულ-არს A. | 15, გარეშე ჰქნდ'ლისა A. | 17, ხო-ებრივი A.

ვინაჲ, თუ ნამდულ ნივთ, კითარ ნივთიერ და არა ნივთ? არა-
მედ, უკუტათ არა ნივთ, უნივთო ვიდრე-მე; ხოლო, თუ უნივ-
თო, არა ვიდრე-მე სხუელ, | რამეთუ ეოველი სხუელი ნივთიერ. **A45**
| არამედ, უკუტათ თქუან, ვითარმედ ეოველი სხუელი სამთა გან-
5 სადგომელთა მიმთაუღველ არს და სუელი, ეოვლითვე კამეოფი
და ეოვლით-კერძო განწითომი სხუელთა, სამად ვინაჲ-მე განდგომა,
და ამით დაბტკიცებენ სულის სხუელუოფასა, —ჭრქუა*¹, ვითარმედ,
ეოველი სხუელი სამად ვინაჲვე განსადგომელ, ხოლო არა ეოველი
სამად განსადგომელი სხუელთა [არს]. რამეთუ ადგილი და რომელი-
10 ბანი უსხუელი არიან თუთა თაგთა-შინა თჳსთა, ხოლო შემთხუწვითი
სიზრქეთა-შორის დარომელუფნდებიან; ესრეთვე უკუწ და სუელიცა
საყესა-შორის თჳსსა ვინაჲ-მე მდგომარე არს დაუდგომელად, არამედ
შემთხუწვით სამად განდგომილსა ამას-შორის-თანვე იხილვების და
იგიცა სამად განდგომილადვე ითქუმის, გარნა, ვითარ იგი ვთქუ.
15 შემთხუწვითი, მერმეცა, სხუელი ეოველი ანუ გარეგანი მიდრეკისის
ანუ შიგნი: არამედ, უკუტათ გარეგანი, უსულო ვიდრე-მე იუთს.
ხოლო თუ შიგნი —სუელიერ; და ვინაჲვე კუალად, თუ ნამდულ სხუ-
ელთა სუელი, თუ რად-მე გარეგანი მიდრეკისის, უსულო [არს], არა-
მედ, თუ შიგნი, სუელიერ; არამედ უკუერო არს უსულოდცა და
20 სუელიერად თქუმაჲ სულისაჲ; რომლისა-თჳსცა და ნამდულვე არა ვი-
დრე-მე სხუელ სუელი. | მერმეცა, თუ სუელი იზარდების, უსხულოდსა-
A46 მიერ იზარდების. რამეთუ სასწავლონი ზრდიან მას; და ესე საცნაურ
არს, ვითარმედ არა სხუელი უსხულოდსა-გან იზარდების; არა ვი-
დრე-მე იუთს სხუელ სუელი. რამეთუ ქსენოკრატთან ესე შესიტყუ-
25 ვაჲ შეკრება: ვინაჲ, თუ ნამდულ არ იზარდების სუელი, ეოველი უკუწ
სხუელი ცხოველისაჲ იზარდების, — არა ვიდრე-მე სხუელ სუელი. და

1 ნამდული A. | * მთელი ეს, სწორ ფრჩხილებში ჩასმული, ფრა-
ზა ხელნაწერში არ შიახუა მოთაესებელი, მაგრამ, როგორც აზრის მიმ-
დინარეობა და რუსულ (==ბერძნულ) ტექსტთან შედარება გვიჩვენებს,
იგი ტექსტისა და ქართულ მთარგმნელს ან გადამწერს გამორჩენია და
შემდეგ მიუწერია არ შიახუ; უფრო გვიანდელს გადამწერს კი იგი შენიშ-
ვნად მიუღია და თავში მიუწერია სიტყვა „დანიშნე“, რომელსაც ჩვენ
ერიცხავთ ტექსტიდან. | 10 თუთი A. | 17 ნამდული A. | 19, რამეთუ A.
20 ნამდული A.

- ესე უკუშ სსზიაროდ უოველთა-მიმართ მეტუეშლთა, ვითარმედ სხე-
ული არსო სული. არამედ სხუა სკუთრად მთდა-მიმართ, რომელ-
ნი ითნებდენ სისხლ, გინა საფუზნველ უოფას სულისას*, ვინაჲთ-
გან საფუზნველისა, გინათუ სისხლის განშორებითა მეუდარ იქმნების
5 ცხოველი; არამედ აწ [არა] ითქუოდეს იგი, რომელ ვიეთ-მე ჰგო-
ნიეს, თუ არს რაჲ-მე მათ-მიერ დაწერილი, რამეთუ იტუოდეს: „ეს-
რეთ ვინაჲ უკუშ ნაწილი გამოადინოს სისხლისა, ნაწილივე-მე გა-
მოადინების სულისაჲ“. არამედ ცუდად მეტუეშლემი|საჲ არს ესევე. A47
თარი ესე, რამეთუ მსკავსნაწილთა-ზედა და დარჩომილიცა ნაწილი
10 იგივე არს უოველთა-შორის; რამეთუ წყალი დიდი და მცირე იგივე
არს და მსკავსადვე ოქროჲ და ვეცხლი და შოფნი უოველნი ვიდრე-
მე ნაწილით არა შეიცვალეს ურთი-ერთას არსებას-ებრ: ეგრეთვე
დაშთომილიცა სისხლი რაჲზომევე სულ არს, ნამდალ თუ რად-მე
სულ არს სისხლი. არამედ უფროჲს იგი სათქუმელ, რამეთუ: ვი-
15 ნაჲთგან ესე არს სულ და, გამოვიდეს რაჲ, მოკუდების ცხოველი,
ვინაჲ და ბაღდამიცა სულ იუოს და ორნივე ნაფელნი, რამეთუ,
რომელიცა ამა-განი მოაკლდეს, აღსასრულს მიუვლენს ცხორები
სსა. მერმეცა, ხოლო, ღვძლი და ტუნი და გული და პირის-
მბრძოლი, რომელ არს სტომაქი, და თირკუმელნი და წელნი და სხუა-
20 ნი მრავალნი; რამეთუ, რაჲ უკუშ ამა-განი რაჲვე განეეს, არა-
მოკუდების ცხოველი? არამედ, კუდალ, მრავალნი არიან უსისხლო
უკუშ სულიერ, ვითარ: სელაქნი და მალაქნი და სიზეანი; ტუვთიდნი
და ზმუდნი და უოველნი კერტუეოანნი და ჩხელქეცნი, ვითარ კარა-
კინნი და ასთაკენი, რომელნი არიან სულიერ, ხოლო უსისხლო; სა-
25 ცნაურ უკუშ, ვითარ არა არს სული სისხლ. არამედ მთდა-მიმართ**,
რომელნი იტუენ, ვითარმედ წყალ არს სული, რამეთუ წყალი უოე-
ლისა მაცხოვრებელად ჩანს და თუნიერ წყლისა ცხორებაჲ შეუძლე-

3 საფუზნველ A. | * არშიაზე ტექსტისავე წმინდა ზელით წითე-
ლი მელნი: „აჲ მათიცა დანიშნე დაესნაჲ, რომელნი ითნებენ სისხლ
გინა საფუზნველ უოფას სულისას“ A. | 12 ჯრთიერთარს A. | 13 ნამ-
დულ A. | 18 ლუილი და ტუნი A. | ** არშიაზე: „აჲ დამარლუტევი
წყალად მოქმელთა სულისათაჲ“ A. | 26, წყალი; ტექსტში სწერია
„წყლისა“. ვერამ არშიაზე გასწორებულია „წყალი“ A.

- ბელ არს, და ამათ-მიმართცა შრავალ არს წინაგანსაწყობელი; რამეთუ არცა თუ თაზიერ საზრდელთაჲს ცხორებად მესაძლებელ არს, სუ-
ლად ვინაჲვე და საზრდელნიცა უოველნი თითოეულად ითქმოდელ
მათ-გან. მერმეცა, რამეთუ შრავალნი ცხოველთა-განნი არიან არა-
ნ მსუფელ წყლისა, ვითარ რომელთა-მე ორბთა-თჳს დასახულ არს და
კაპბი თაზიერ სუშისაცა შემძლებელ არს ცხორებად. ხოლო რამას-
თჳს უფროჲს წყალი ითქუას სულად და არა ჰჳარი? რამეთუ წყლისა
უგუნ^ა შესაძლებელ არს განეყნებაჲ რამთა-ერთი, | ხოლო აღმოგუშნვე- A 49
ლობისა-გან ჰჳარისა არცა თუ მცირედ. არამედ არცაღა თუ ჰჳარი არს
სული*: რამეთუ არიან შრავალნი ცხოველთა-განნი არააღმოგუშნველ-
ნი ჰჳარ[ი]სა, ვითარ საშუალგანუტრელნი უოველნი, ვითარცა: ფუტკარ-
ნი და ბზიანი და ჭინჭკელნი და უსისხლო და შრავალნი ზღვს-შო-
რისნიცა და ეოველნი, რომელთა არა აქუს სასული, რამეთუ შეუძლე-
ბელ ფუშნავა თაზიერ სასულისა.
- 15 არამედ, ვინაჲთაჲ კლესთოჲს სტოელისა და ხურისიზომსნი
მო[ი]ღვიან სიტუენი, რომელნი-მე არა ადვილ შეურაცხის-საყო-
ფელნი, ვინაჲვე დაადებოდელ და ამაინიცა დასაქსნელნი, ვითარ იგი
დაჰქსნეს ზღატონურთა ივილთა-ფოთისა. რამეთუ კლესთოს ესევი-
თარსა თხზავს შესიტუეფსა, ვითარმედ: „არა მხოლოდ,—იტყვს,—
20 მსკავს ვეჰმენითი მშობელთა სხეულთა ამათ აცებულგებთა, ვითარ რაჲ
სიკვარულითა**“; ხოლო მსკავსებაჲ და არამსკავსებაჲ არა არს უგუნ^ა A 50
უსხეულომსად,—სხეულ ვიდრე-მე და სული“. არამედ, ჰირველად, ვი-
ნაჲვე ნაწილობითი-გან საყოველთაოჲ [არა] აღიკაზმების, არამედ იუთს
უსხეულოთაჲცა ურთი-ერთას უმსკავსობაჲ ტუევილ: რამეთუ ვიტყვი:
25 ვითარმედ რიცხნი მსკავს არიან ურთი-ერთას, რომელთანი გუტრდ-
ნი შესაბამი იყენენ, ვითარ ექუსი და ოცდაოთხი, რამეთუ გუტრდ
ექუსისა—ორი და სამი, არამედ ოცდა ოთხისა—ოთხი და ექუსი; და
ვითარ ორსაცა აქუს შესაბამი ოთხისა-მიმართ, ხოლო სამსა ექუსისა-

2* შეუძლებელ A. | 7*, წყალითჳს A. | * არზიაზე: „დანიშნე ვი-
თარმედ არცა ჰაერისა მოსვლ არს სულად თქუმაჲ, ვითარ იგი არცა
წყლისა“ A. | 12-13 ზღუის-შორისნიცა A. | 14 ფუშნეჲ A. | ** არზი-
აზე: „ვითარ რაჲ ყლგნ ვითარ იგიობისა არს ნაცოლ“ A.

მიმართ, რამეთუ ორკეცობის სიტყვს-მიმართ იხილუების, რამეთუ
 ოთხი ორისა-გან ორკეცად და ეჭუნი — სამისა; უსხეულო ვინაჲვე და
 რიცხუნინა, ვითარ ესე აწ აღმოგაჩინეთ. არამედ მსგავს არაან ნა-
 კუჭთინიცა ნაკუჭთათა, რადგენთა უერენი ჰქონან სწორნი და სწორთა
 5 უერთა შესაბამადვე გუჭრდნი,—რამეთუ ნაკუჭთინიცა უსხეულო A51
 არაან. მერმეტა ვითარ რამზომობისა-თჳს არს სწორი და უსწორო,
 ეგრეთვე და რომელობისა—მსგავსი და არამსგავსი; რამეთუ რომელობა-
 ბადცა უსხეულო, და იუოს უსხეულომ უსხეულომსა მსგავს. მერმე-
 ცა იტყვს, ვითარმედ: „არა რამ უსხეულომ თანივნებს სხეულსა და —
 10 არცა ვინამ უსხეულომსა—სხეული; ხოლო თანივნებს სული სხეულსა
 სნებოანსა და დაჭრადსა და სხეული—სულსა, რამეთუ, სირცხვლეულ
 იქნეს რამ სული, ძოწეულ იქმნების სხეული, და, შეპინდეს რამ.
 უფერულ; სხეულ ვიდრე-მე სული“. რამეთუ არს ჰირველი* დაუდლ-
 ვით-მიღებულთაჲ ტუელი, ერთქმნილი ჰირველმდებელთაჲ, ესრეთ
 15 მტრუჭლი, ვითარმედ: „არა ვინამ უსხეულომ თანივნებს სხეულთაჲ“.
 რამ უკუჭ კეითხვებოდედ, რამეთუ მხოლოდ სულისად იდენ არს
 ესე? ვითარ ვინ თქუეს ესრეთ, ვითარმედ: „არარამ | ცხოველთა— A52
 განი დრეკს ზედათა ებათა,—არამედ. ხუთქი ზედათა ებათა დრეკს,—
 არა ვინამ იუოს ცხოველ კროკოდილომ-ხუთქიცა“. არამედ ტუევილ
 20 ვინაჲვე არს ჰირველ-დაწესებული და აქაცა მებრ ჰირველმდებისა,
 რომელი იტყოდა ესრეთ, ვითარმედ „არა რამ ცხოველთაჲ იდრეკს
 ზედათა ებათა, რამეთუ აჴა ხუთქი ცხოველცა და მდრეკელ ზედათა
 ებათა“. ხოლო ამისდავე სახედ და რაჟამს იტყოდის, ვითარმედ „არა
 რომელი უსხეულომ თანივნებს სხეულთა“, რამეთუ უსწრობის საძაჲ-
 25 ბელთა უკუნთქემითა. არამედ თუ ვინ დადვას, ვითარმედ ჴემმა-
 რიტ არს არა რომლისა უსხეულომსა სხეულთა თანავნებად, არამედ
 ზედალევანებული არა არს აღსარებული, რომელი იტყვს, ვითარმედ
 „თანივნებს სული სნებოანსა და დაჭრასა სხეულისასა“. რამეთუ

11 სირცხულელ A. | * ამ სიტყვის ნაცვლად A-ში სწორია „მეო-
 რე“, რაც აშკარა შეცდომაა, როგორც სჩანს, თვით ბერძნულისავე ტექ-
 სტისა. შეიძ. რუსული თარგმანი, გვ. 45, შენიშვნა მე-29; და თვით
 ტექსტისა სტრიქონები 2—3 ბოლოდან. | 18 ხუთქი A. ; 22 ხუთქი A.

[ი]გწეულების, იუ რად-მე მარტოდ სხეული იყო, ოდეს რამ იღ-
მოდა და მიიღო სულისა-თჳს გრძნობამ, ხოლო იგი ეგო უწებუ-
ლად, ანუთუ თანაივნო სხეულს; არამედ | უფროჲს ხოლო დაიპურო- A53
ბის უფრო სათანადოთა-გან ზირველი; რამეთუ არა ჭერარს იგწე-
ბულთა-გან შესიტყუვითა შეკრებად აღსარებულთა-გან; რამეთუ ნამეტ-
ნაჲსა-გან იწუნებთან და რომელნი-მე უსხეულოთანი თანაგებად
სხეულთაჲს: რამეთუ უსხეულო რომელთანიცა და ესენივე ვნებულ-
თა სხეულთა-თანა ივნებენ, ხრწნილებასა-შორის და ქმნადობას თანა-
მელმქენი სხეულთანი.

- 111 ხოლო ზერისიწმოს იტყვს: „სიკუდილი არს განყოფამ სულის
სხეულთა-გან; ხოლო არარამ უსხეულოჲ სხეულთა-გან განყოფვის,
რამეთუ არცა რამ უკუტ ზედშეკების და განყოფვის სხეულთა, --
არა ვიდრე-მე უსხეულო სული. არამედ ამის ქსრეთ თქუამა, ვი-
თარმედ სიკუდილი არს განყოფამ სულისაჲ, ჭეშმარიტ; ხოლო ს-
15 კოვლთაოდ ამის თქუამა, ვითარმედ არ ზედშეკების უსხეულოჲ
სხეულსა, ტუილ უკუტ არს საყოვლთოდ თქუმული; არამედ სუ-
ლისა-თჳს — ჭეშმარიტ, ვითარმედ არ ზედშეკების | სული სხეულ- A54
თა; ხოლო სხუთა რათავე უსხეულოთა-თჳს არა ჭეშმარიტ, ვითარ
რამ: ველის-ზედაჲ და წირი უსხეულო და ზედშეკებიან სხეულსა და
20 განყოფივან, და ამათავე მსგავსად თუ[თ]რობაჲცა* და სხუანი ფერ-
ნა; ხოლო სულისა-თჳს ჭეშმარიტ, რამეთუ არა ზედშეკების სხე-
ულს სული. არამედ და აწ ვინაჲვე და რომელობამ ზედშეკებელი
განუკოს რამ სხეულსა გარომელოვნებული სხეული რამ, არამედ
უკუტით რომელობამ შემძლებელ არს სხეულთა შეკებადცა და გან-
25 კოვად უსხეულობისა-თჳს, ხოლო სული არა, კეთიხებოდედ კუვლად;
არამედ, უკუტით ზედშეკების, ცხად არს, ვითარმედ ზედმიდებულა
მისდა: და თუ არს ესრეთ, რომელ კოვლად არა ზედმიდებულ იუოს,
ესრეთ იუოს ჭეშმარიტ. არამედ არცა სული და არცა რომელობანი

12 სხეულთაჲ A. | 13 უსხეულოჲ A. | * ამ სიტყვის პირველი ასო-
სათვის A-ში სხვა მელნით ფეხი მიუბამთ, რის გამოც ეს სიტყვა ხელ-
ნაწერში იკითხება „ფერობაჲცა“-დ; მაგრამ კონტექსტისა და რუსული
თარგმანის მიხედვით აქ უნდა იკითხებოდეს „ეთერობაჲცა“.

- სხეულ, რამეთუ შეუძლებელა სხეელისად სხეული უოვლად უოვლით-
ურთი ზედმიდება; და ესრეთ არ იუოს ვინაჲ-მე სუელიერ | ცხოელი. A55
არამედ არა ეგრე: რამეთუ არცა რომელთაჲ სხეულ იუოს ამისთჳს,
რომელ ზედშეეხების სხეულსა, არამედ რომელთაჲ არს უსხეულა
5 და ზედშეეხებულ სხეულთა. აჰასერა ივთ სოქუწნ წირი და რომე-
ლობანი ზედშეეხებად და განშორებად სხეულსა, და თვთ ააფთა-შო-
რის თჳსთა უსხეულად მყოფად; რომლისა-თჳსცა შესაძლებელ არს
უსხეულადსა ზედშეეხებად სხეულსა; ვითარ შეწნის უსხეულთა; არა-
მედ აწ ვინაჲთაჲ ზედშეეხების, სხეულ ვინაჲ-მე იუოს სული, და
10 ეოვლად არა ვინაჲ-მე იუოს სულიერ ცხოველი; არამედ თუ კინ-
ოდენცა არს სულიერ ცხოველი, არცა ზედშეეხების და არცა სხეულ
არს სული, რომლისა-თჳსცა ცხოველი უოვლით-ურთა სულ არს, არ-
ცა უეწნ ზედშეეხების და არცა სხეული არს და განეეწების უსხეუ-
ლობისა-თჳს თჳსისა. რამეთუ არა არს სული სხეულ, [ესე] სცნაურ
15 თქუმელთა-გან; არამედ, რომელ არცა | ეარსებო [არს], შემდგომთა-
შორის ისიტყუწბოდელ.

- ხოლო, ვინაჲთაჲს დინარხას მორაულობად* კანასზდვრა სუ-
ლი და სიმა, აცილობდა რაჲ სოკრატს, სულის თქუა მორაულო-
ბაჲ, ესრეთ მითქუმელმან, ვითარმედ: „შეჰგვანან უეწნ სულისად
20 მორაულობანი, ხოლო სხეულთად — ძაღნი“**, — არამედ ამისთა დასაჰ-
სნელთა კარდამცემელნი, „იუედონსა“ შორის ზღაქონისსა მდებარე-
თა-გან. [ვიტყუადით] ესრეთ, ვითარმედ ერთი არს აწ ესე ჰირველ
აღმოჩინებულთა მისთა-გან, ვითარმედ: ჰირველვე აღმოჩინებულა,
რომელ არიან სასწაულონი აღჰსენება. ესე უეწნ დადჳ ვითარ ჰირ-
25 ველასრებელი, და ჰკაზმავს სიტყუასა ესრეთ, ვითარმედ: ვინაჲთ-
გან სასწაულონი ჰირველთა საჰსენებელ არიან, იუო ვინაჲ-მე და სუ-
ლიცა ჩენი[ლ] ჰირველ*** კაცის გუართან ქმნისა; ხოლო თუ მორ-
აულობა არს სული, ვინაჲვე არა იუო, არამედ შემდგომადღა იქმნა

5, თუთ A. | * ამ სიტყვას ხელნაწერი A ზოგან ქარაგმითა წწერს, ზოგან ქარაგმავახსნით: ხან „მორაულობად“, ხანაც „მორთულეობად“. ჩვენს გამოცემაში ორივე მართლწერა დატულია. რუსულ თარგმანში ამ სიტყვის შესაბამად ნახზარია „ჰარმონია“. | ** ე. ი. ჩანგის სიმები. | *** ეს და ამის წინა სიტყვა A-ში ერთმანეთზე გადაბმულია ასე: „ჩნიწლ“.

- მორთულებითა სხეულისადათა. ხოლო უოველი შემდგომულობაჲ | სხეებრ ^{Δ 57}
 უღონო არს ქმნად, თჳნიერ ვითარ იგი პირველ ჰქონდის, რო-
 მელთა-გან იგი შედგომულა; რამეთუ ზიარებაჲ ვინაჲჲ არს შედგომულ-
 თა, ვინაჲთგან მორთულება[ჲ] შედგომულა, და არავინაჲ დააცადებს
 5 არა ნებაჲდ მსგეჲ, ვითარ იგი არს და რომელთა-გან იგი შედგომ-
 ლა, არამედ შეუდგეს მას. ხოლო ებრძვის უეუჭ მათი სიტუეჲ, რო-
 მელნი სულსა მორთულობად იტყუან, მათ, რომელნი სასწავლოთა
 აღკესნებად იტყოდინ. არამედ მათი, რომელნი სასწავლოთა აღკეს-
 ნებად იტყუან, ჭეშმარიტ არს,—მტყუარ ვიდრე-მე [არინ] სულისა
 10 შენაწევრებად მტყემელნი*. შერშევა უეუჭ და სული წინააღმდეგობ
 არს სხეულისა და მთავრობისაჲ აქეს ჟერჩინებაჲ, ვითარმედ მთავარ
 მისდა არს; ხოლო მორთულებაჲ არცა ჰმთავრობს და არცა წინა-
 აღდეგების: არა ვიდრე-მე არს მორთულება სული*. შერშევა და,
 ვინაჲთგან სული წინააღმდეგობაჲ ნაწილობითი მით:უღაჲს, არსება ^{Δ 58}
 15 ვიდრე-მე არს და წინამდებარე შემთხუწვადთა-თჳს, ხოლო მორთუ-
 ლობაჲ—რომელთაჲ და შემთხუწვა; არამედ არსებაჲ რომელთაჲ-
 ს სხუ: სხუ უეუჭ და სულიცა მორთულობისა-გან. ხოლო ზი-

2₃.-: ქონებად თუნიერ A; 2₃ ჰქონდის-მით Δ.

* არშიაზე ტექსტისაჲ წმინდა ხელით: „ერთი და იგივე არს მორ-
 თულობაჲ და შენაწევრებაჲ“. სიტყვით „მორთულობაჲ“-თ აქ გადმო-
 ცემულია ცნება „ჰარმონია“.

** აქ რუსული (==ბერძნული) ტექსტი უმატებს თოთხმეტითდ სტრი-
 ქონს, რომელიც ქართულ თარგმანში არ მოიპოება. მოკლეთ მათი ზი-
 ნაარსი ასეთი:

ჰარმონია, სხვა ჰარმონიასთან შედარებით, შეიძლება იქმნეს უმე-
 ტესათ და უმეტრესათ ჰარმონია; სული კი არ შეიძლება იქმნეს უმეტე-
 სათ ან უმეტრესათ სული. მაშასადამე, სული არაა ჰარმონია. ამასთანავე
 სული შეიცავს თვის შორის როგორც სათნოებას, ისე ბიწიერებას; ჰარ-
 მონია კი არ შეიცავს ჰარმონიასა და რასმე არაჰარმონიულს. მაშასა-
 დამე, სული არ არის ჰარმონია. იხ. რუს. თარგმნ.. გვ. 48—49.

შეიძლება ეს ადგილი ქართველ მთარგმნელს გამოარჩენოდეს, ან
 თვით იმ ბერძნულ დედანშიც არ ყოფილიყო, რომლითაც ქართველ
 მთარგმნელს უსარგებლნია. ხელნაწერში (A) კი აქ ტექსტი გადაბმით
 ნიჭევება და არსაიდან არა სჩანს, რომ მის უძველეს დედანს ამ ადგილას
 ჰქვლიოდეს რამე.

რებად ვიდრე-მე მორთულობისად სული არა ეჯერო თქუმად, არამედ არა ამის მიზეზისა-თჳს და სუელიცა მორთულობა იუოს: რამეთუ არცა ამისთჳს, რომელ სთნობასა ეზიარების, სთნობა იუოს სული.

ხოლო ღაღინოს სულისა-თჳს უკუწ არას განჩინებს, არამედ და წამებსცა „ემასყოფელთა-შორის სიტყუათა“, ვითარმედ არა რაჲ არს სულისა-თჳს განჩინებული სიტყუაჲ; ხოლო ჭკავს, რომელ-თა-გან იტყვს, ვითარმედ შეზავებამ არსო სული, და ამისდა უკან-მიდევნებამ ჩუწულებათა განყოფილებასა; და ესეგითარად განჭკავზავს სიტყუას...“; არამედ ესე იუწეებოდედ, რომელ მოკუდავყოფად მისდა
10 იტყუელობს, არა ხოლო სულსა ეოველსა კაცისას, არამედ | უტ- A 59
ეუსა ოდენ, რომელ იგი კაცსაცა-შორის იხილვების; ხოლო სიტყუ-
რისა-თჳს იტყუელობს, მიუქუმელი ესრეთ, ვითარმედ...**

შეუძლებელა, რათამცა სხეულთა შეზავება იუო სული, ვინამცე
ამიერიტგან იუწეებოდედ, ვითარმედ ეოველი სულიერი და უსულოჲ
15 სხეული ოთხთა-გან შეზავებულა ასოთა, რამეთუ ამითი შეზავებამ სხე-
ულთა ადიქუამს. და აწ, თუ შეზავებულება არს სული, არარაჲ იუოს
უსულო; და შეკრებების სიტყუაჲ ესრეთ: თუ რად-მე სულ არს შე-
ზავებამ სხეულთაჲ, არამედ ეოველს სხეულსა აქუს შეზავებამ, ეო-
ველს სხეულს სულიცა ვიდრე-მე აქუნდეს და არა რომელი სხეული
20 იუოს უსულოჲ: არცა უკუწ ქვამ და არცა შეშამ, არცა რკინამ და
არცა სხუამ რომელი-მე უსულო იუოს. ხოლო თუ რად-მე არა სე-
ყოველთაოსა და ეოველსა შეზავებულებასა იტყვს სულ ეოფად, არა-
მედ ეკევითარსა რას-მე, ეკითხვებოდედ უკუწ, თუ: ვითარი-მე | შე- A 60
ზავებულებაჲ არს სულ, რომელი შეიქმს სხეულსა და სულისა მი-
25 ითუაღავს საზღვარსა? რამეთუ, რომელიცა თქუას შეზავებულებაჲ,
და ეკევითარივე ვპოოთ და უსულოთაცა-შორის; რამეთუ, ვითარცა

* აქ ქართულ ტექსტს რამოდენიმე სიტყვა აკლია; რუსულ თარგმანში (გვ. 49, სტრიქ. 20) აქ წყირია: „на основаніи сказаннаго Гиппократомъ“. | 15 შეზავება A. | ** აქ ქართული ტექსტი, ხელნაწერებში, გაბმულათ მიდის. მაგრამ, როგორც რუსული თარგმანი უჩვენებს (გვ. 49, შენიშვნა 48) და აზრთა მსგელოდობიდანაც სჩანს, აქ თვით ბერძნულ დედანსავე ჰქვლიან ღაღინოსის ზემო-აღნიშნულ თხზულებიდან ამოსაღები სიტყვები. | 13 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

ოჲთ მან ცხრა სხე ეოფაჲ შეზავებულებათაჲ შეზავებულებათა
 წიგნისა. შინა გამოჩინა, რგათა უკუწ მხელშეზავებულად იტყვს, ხო-
 ჲლო მეცხრეს კეთილშეზავებულად: და ამის მეცხრისა-გან იტყვს
 კაცსა კეთილშეზავებულად: და ამის კეთილშეზავებულების ქონებასა
 არა სყოველთაოდ. არამედ მათ-იჲს ოდენ, რომელთა სშუველი ოდენ
 აქნადეს შეზავებულებად, ხოლო სხუთა ცხოველთა მხელშეზავებუ-
 ჲლად თითო გუარეით. რამეთუ ეოველთა-შორის უმეტეს და უმე-
 რეს ღხენით და დართვით იზოებინ და ესულოთაცა-შორის ცხრანი
 ესე შეზავებულებანი უფროდსობასა-შორის და უმცროსობას, ვითარ
 10) თუ მანვე წიგნსა მას-მინა, „მარტოვთა-იჲს“ სახელდებულს, აჩუ-
 ნა. მერმეცა, იუ შეზავებულება არს სული, არამედ შეზავებულება- A 61
 ნი იქცევან მსგავსად ჭასკათსა და ჟმითა და ქცევითსა, და სულიცა
 ვიდრე-მე მათთანავე იცავლებოდის. ხოლო, ვინაჲთგან სამარადი-
 სოდ იცავლების, და არა და იგივე გუქუს სული, არამედ, შეზავე-
 15) ბულებათა-ჲს, ოდეს-მე ღომისა და ოდეს-მე ცხურისა და ოდეს-მე
 სხესა რომღას-მე, — რომელ უჯრო არს. მერმეცა, რამეთუ შეზა-
 ვებულებად არა წინაღუდების გულის-თქუმათა სხეულისთა, არამედ
 და შეეწევისცა, რამეთუ თუთ შეზავებულებად მისდრეკს გულის-
 თქუმად, — ხოლო სული წინაღუდების, — არა ვიდრე-მე შეზავებუ-
 2) ჲლსა სული. მერმეცა, იუ რად-მე შეზავებულება არს სული, არამედ
 შეზავებულებად — რომელობად, ხოლო რომელობად იქმნების და გარ-
 დაიქმნების თვნიერ წინამდებარისა განხრწნისა, — და სულიცა უკუ-
 განქმნის თვნიერ წინამდებარისა განხრწნისა; არამედ ესე — არა ჴე-
 მზარით: | არა ვიდრე-მე შეზავებულებად და არცა რომელობა არს A 62
 25) სული. არამედ არცა თუ მეორე კერძი წინააღმდეგობათა ბუნებით
 აქუს ბუნებად ცხოველსა, ვითარ რაჲ იგი ცეცხლსა-ზედა მკურვა-
 ჲლსა. იხილვების; რამეთუ შეუცვალეებლა ესე სხუად, ხოლო შე-
 ცვალეებულად ჩანს შეზავებულებად; არამედ უფროდს ხოლო, თუთ

1, + და A. | 16 სხუესა რისხმე A. | 19 შეიწევის-ცა A. |

22 „განხრწნისა“; ეს სიტყვა ხელნაწერში არაზიანება ტექსტისავე ხელით
 მიწერილი. ჩვენ ტექსტში შემოგვკაქს (შეად. რუსული თარგმ., გვ. 51,
 სტრ. 12). | 26 ცხოველისა A.

აგანივე არიან, რომელნი სამკურნალოთა და კელოვნებითა შეზავებულეს სხეულს სცვალენ. მერმეცა, რამეთუ ყოვლის სხეულის რამელთაბნი გრძნობადნი არიან, ხოლო სული დადასუ აგრძნობს რასავე, ვინაჲვე გონებითს აგრძნობს, — არა ვიდრე-მე რომელობაჲ სხეულითა სულა. მერმეცა: [სისხლის და] ფუშის და ერთგან შემტკიცებითა კარცთა და ძარღუთა და სხუთა ასოთადა კეთილშეზავებულესაჲ ძალ არს, — და კუდალ ვინაჲვე მკურნალებითა და სიკრიდეითა და სიკმელეთა და ნოტიოთა კეთილშეზავებულესაჲ | სი- A63
მრთელე არს, — ხოლო სწორსაზომობაჲ ასოთაჲ კეთილფერონება-
10 სკე-თანს შეწინებებსა და სიკეთეს შეიქმს სხეულთას. ხოლო თუ რად-მე მორთულობაჲ სიმრთელისა და ძალისა და სიკეთისა და შეწინაურებისა [სულ არს], სჭირო ვიდრე-მე არს, ოდეს რაჲ ცაცი ცაცხელ აკოს, არცა დასწეულესაჲ და არცა უძლეურესაჲ და არცა უმეტრ უოფად; ხოლო შემთხუწვის ესე მრავალგზის, არა მხოლოდ ერთისა, არა-
15 მედ სამთავე ამათ კეთილშეზავებულესათა წარწემად და სიცოცხლედ კაცისა; რამეთუ შემთხუწვის მსვე ერთმაჲდ უმეტრეოფად და უძლეურებაჲ და სწეულესაჲ, — და არა ვიდრე-მე არს კეთილშეზავებულესაჲ სხეულთაჲ სულ. ვითარმედ უკუტ ბუნებითნი ვინანი-მე სიჭკუანი და საინოებანი კაცთა შეუდგებიან? ესე ჭეშმარიტ არს, რამეთუ
20 სხეულთა შეზავების-გან იქმნებიან ესე, რამეთუ მოჭკდებიან ბუნებითა მრთელთანნი და სნებთანნი შეზავებულების-გან, და ესრეთ A64
ვაეთანი-მე ესე ბუნებით მწარანაგულთანნი მრისხანენი არიან, სხუანი — ჯაბანნი, სხუანი — დამოლენი: არამედ რომელნი-მე იპურობენ და მძელე ქმნებიან; საცნურ უკუტ, ვითარმედ შეზავებულესაჲ იპურობენ, რამეთუ სხუაჲ არს მპურობელი და სხუაჲ არს მპურობილი, —
25 სხუა ვიდრე-მე შეზავებულესაჲ] და სხუა სული.

რამეთუ ორდანი არს სხეული სულისაჲ: უკუტთუ რად-მე მარჯუედ შეიმზადოს, შეეწევის სულს და აქეს იგი მარჯუედ; არამედ, უკუტთუ არა მარჯუედ იუოს, აუენებს და მაშინ ვინაჲვე საკმარა სული-
30 სა-თჲს საქმით მბრძოლობაჲ უმარჯოობის-მიმართ ორდნითოსა, და,

51-ე უსხეულოჲ სული. მერმეცა თუ რადმე ფუშენით A. | 6 შემტკიცებით; სხუთაჲ ასოთაჲ და A. | 9-10 კეთილფერონებასავე-თა-
6 A. | 20-21 ბონებით A. | 23, ჯალინნი A. | 27 აქ ახალ ნაკეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 27-28 მარჯუედ A.

- თუ არა ფრიად განიფრთხილს, დაიტყვევის მის-თანავე, ვითარ რაჲ მუსიკელი თანამგოდველა ძალის გარდატეხვას, ვიდრემდის იგი არა მოჭრთოს კეთილად. რომლისა-თჳსცა საკმარს სულისადა ზრუნვაჲ სხეულთაჲ, რათა შეჰმზადოს ორღანოდ მარჯუედ | თჳსად. ამას უკუწ 365
- 5 წაჰპართებს სწავლულებათა-მიერ და ჩუქულუებათა კეთილთა, და ვითარ რაჲ მორთულობასა-შორის სამუსიკოთასა რომელსა-მე მოჰუენ ჰყოფენ, ხოლო რომელსა-მე მსხინანენ, რათა, ვითარცა მას მოუხდებოდის, შეიმზადოს და იკმაროს მარჯუედ ორღანოდ შესაქმე თჳსი, რათა არა და იგიცა მასვე-თანა გარდაიტყვს, — რამეთუ, თუ არა
- 10 განკარგლოს, და ესეცა შეემთხუეს მას.
- ხოლო არისტოტელი სულის „შემასრულებელად“ იტყოდის რაჲ*, არაჲთ უდარე დაერთვის მათ, რომელნი რომელთად იტყუნ მას. არამედ პირველად განვცხადოთ, თუ „შემასრულებელად“ რომელთა უწოდს. რამეთუ არსებას საზად იტყუნ: პირველად იტყუნ
- 15 ნივთის წინამდებარესა, რომელი თვთ თავით თჳსით არა არს, ხოლო აქეს ძალი შექმნისა-შიმართ; და კუადად, მეორედ, გუარსა, რომელთა-გუაროან იქმნების ნივთი; ხოლო მესამედ—ორთა-გან ნივთისა და გუარისა ქმნილსა, | რომელ არს სულიერი. არს უკუწ ნივთი 166
- ძალ, ხოლო გუარი—„შემასრულებელ“; და ესე უკუწ ორსახედ ვი-
- 20 დრე-მე ზედმიწევნულებად, რამეთუ რომელი-მე ვითარ რაჲ მხედვარეობაჲ ზედმიწევნულებით და კუადად ვითარ რაჲ სიუჟარული. არამედ „შემასრულებელ“ ვითარ მოქმედებაჲ სიუჟარულისა; არამედ ზედმიწევნულება უკუწ მუოფოასა-შორის სულისას იხილვების; და ამთღავე შესაბამად ძილიცა და მღუძარებაჲ, რამეთუ მღუძარებაჲ
- 25 მხედვარეობაჲ არს, ხოლო ძილი ძალად ქონებაჲ მხედვარეობისა და [არა] მოქმედებაჲ. ეგრეთვე პირველ უკუწ არს ზედ-მიწევნულებად მოქმედების; რომლისა-თჳსცა პირველად შემასრულებელად უწოდს გუარსა, ხოლო მეორედ—მოქმედებასა; ვითარ სახედ თუელი წინამდებარ-

6 სამოსიკოთასა A. | 8 მარჯუედ A. | 10 შეემთხუეს A. | * არ-შიახ ტექსტისავე წმინდა ხელით: „შეისწავე, ვითარ არისტოტელი შემასრულებელად უწოდს სულსა“. | 18, ქმნილი ქნილი A. | 19-20 ვ'დ რ'ი მე (≡ვითარმედ რომელი-მე) A. | 24 მღუძარებაჲ A; მღუძარება A. | 25 ძალად A.

- რის-გან არს ნივთისა და გუარისა მისდა ზედშეშისრულისა; და არს უკუწესე წინამდებარე ნივთი მის-შორისი, ხოლო შემწუნარებად ხალხისა თუთ თუაღი | ითქუმის ნივთად, და იწოდების უკუწესე სეხნა-
 აბით თუაღად; არამედ გუარი ვინაჲ და „შემასრულებელი“ თუთ
 5 აბი ზირველი მხედვარეობაჲ არს თუაღისაჲ და შემძლებელი ხელისა
 მისდა მიდევად; ხოლო მეორე შემასრულებელი თუაღისაჲ არს მო-
 ქმედებამ, რომელითა მხედვარეობს. იძიებოდედ, თუ ვითარ აწდა
 შობილსა ღებუსა არცა ერთი აქუს „შემასრულებელთა“, არამედ ქა-
 ლი ოდენ აქუს შემწუნებად „შემასრულებელთა“, — ესრესხედვე ჯერ-
 10 არს გულის-ხმის-ყოფამ და სულისცა; რამეთუ ვითარ იგი, იშო-
 ბოს რამ მხედვარეობამ, სრულ ჰყოფს თუაღსა, გერეთცა, იშობოს
 რამ შორის სხეულთაჲსა, სული სრულ ჰყოფს ცხოველსა, რომელ
 არცა თუ თანერ სხეულთაჲსა იუოს ოდესვე სული, და არცა სხე-
 ული სულისა-თანერ. რამეთუ სხეულ ვიდრე-მე არა არს სული.
 15 ხოლო სხეულისაჲ არს და, ამის-თხსცა, შორის სხეულთაჲსა მეოფ
 არს და სხეულთა ესეკითარ;თა; ხოლო მეტრ თაგსა-შორის თხსა
 არა არს. A68

არამედ, [ზირველად,] გნებდას ნაწილსა სულისასა უწოდს* სუ-
 ლად და განაყენებს მის-გან სიტყუარებითსა; ხოლო ჯერითი ერთ-
 20 ბამად ეოფლობას სულისასა მიღებად და არა ნაწილთა-გან, და ამით-
 ცა უძღვრებითთა, განჩენამ ეოფლობასა-ზედა სულისასა. მერმეცა
 იტყვს, ვითარმედ სხეულსა ძლად ცხორებამ აქუსო, და ზირველ სუ-
 ლისცა შექმნისა, თხს-შორის; რამეთუ ჯერარს სხეულისა, ძლად
 ცხორების მქონებელისა, ზირველ თუთ მოქმედებით ეოფამ სხეუ-
 25 ლისა მის; არამედ არა შემძლებელ არს მოქმედებით მეოფად სხეუ-
 ლი ზირველ გუარისა შენაწევრებისა, რამეთუ ნივთი არს ურომელთ-
 ბამ და არა სხეული; რამეთუ შეუძლებელ არს, რომელი ზირველ
 თუთ მოქმედებამ არა იუოს ქონებად ძლისა და მის-მიერ და მის-

7 „იძიებოდედ“; ამ სიტყვას ზელნაწერი დიდი ასოთი იწყებს. |
 10 გულის-კმის-ყოფამ A. | 13 თუნიერ A. | 14, სულისა-მიერ A; ვა-
 წორებთ ზარისა და რუხული (=ბერძნული) ტექსტის მიხედვით. | 18 აქ
 ახალ ნაკვეთს ზვეწ ვიწყებთ. | * იგულისხმება არისტოტელი. | 19 გა-
 ნაჯ-ბნ A. | 23 ძალდ A.

- განუკ რაღსაცა უოფად. ხოლო თუ რად-მე სხეული ძალ ოდენ არს, ვითარღა ძლითი სხეული ძლადვე ცხორებას თავსა-შორის თვსსა ქონებად შემძლეებელ არს? და კუღად სხუამ უკუწ, ხოლო სხუათა-
 5 ზედა, რომელთა ვიეთ-მე ძალი ოდენ ჰქონდის და არა იკმარებდენ
 5 მათ, ვითარ რამ ოდეს მსედველობამ ჰქონდის არაკმარებად მისდა:—
 არამედ სულსა-ზედა შეუძლებელა ესე თქუმად. რამეთუ არცაღა თუ
 მძინარე სულგბრებისა მოქმედებისა არს უნაწილო, რამეთუ იზარდე-
 ბის და აღორძინდების და იტენის და აღმომფუზნვარეობს, რომე-
 10 ლი უფროდს ხოლო ცხორებისა არს სასწაული. არამედ ამთ-გან სა-
 10 ჩინო არს, რომელ ძლად ცხორებამ შეუძლებელა უოფად ვისდავე.
 ვინავე ნამდულ და მოქმედებად ჰირველ უოფლისა გუარმოიფელა
 სულისა, და სხუამ არა რამ არს, არამედ ცხორებამ, რამეთუ სული-
 ს თანანერგ არს ცხორებამ, ხოლო სხეულთა თანქონებით ოდენ
 15 აქეს. აწ უკუწ, ოდეს იტუოდეს, ვითარმედ მრთალობამ შესაბამ
 15 არს ცხორებისა, არა თუ სულისა ცხორებისა-თვს იტუეს, არამედ
 სხეულთა-თვს,—და ესრეთ დანა ბრძნობის სიტუესა. ვითარმედ სხე-
 20 უღებრივი არსება მებრ ნაწილებით წინააღმდეგობთა არს შემწანარე-
 ბელ, ხოლო მებრ გუარითა არასადა; არამედ, თუ რად-მე მებრ გუა-
 რითა განუოფილებამ შეიცვალოს, და ცხოველიცა ჭიდრე-მე შეიცვა-
 20 ლ[ო]ს; ვინავე არა თუ მებრ გუარითა არსება წინააღმდეგობთა არს
 შემწანარეებელ, არამედ წინამდებართა, რომელ ესე არს სხეულები-
 თი. აწ უკუწ არა შემძლებელა არა რომლითა სახითა სული სხეულ-
 თა შემასრულებელ* უოფად, არამედ არსება თვსრულ და უსხეუ-
 25 ლო: რამეთუ მებრ კერძო ნაწილებით შეიწანარეს წინააღმდეგობთა
 25 —სიბოროტეს და სათნობასა, რომელსა ვერ შეუძლებდა გუარი შე-
 წანარებად. მერმე იტუეს, ვითარმედ „შემასრულებელ“ არს სული
 და მიუდრეკელ მებრ თვს-გნით, ხოლო მიდრეკიბის მებრ „მეტხუწ-
 ვით. ვითარმედ ესე უკუწ არა მოუვალ არს, თუ თვთ იუოს მიუ-

21-2 ვითარცა რამ ძლად A. | 8 აღმომფუზნვარეობს A. | 10, ყო-
 ფამ A. | 11 ნამდულ A. | 17, მრ A. | * A-ხელნაწერი ამ სიტყვას ზე-
 მოდან აწერს ბერძნულს ექვივალენტს: „ნეტელექიად“. | 23 თლთ-
 'რულ A. | 24, მრ A. | 28 თვით A.

- დრეკელ და მიმდრეკის ჩვენ, ვითარ რაჲ სიკეთე[ა] მიუდრეკელ არს A71
და მიმდრეკს ჩვენ. არამედ, დაღათუ სიკეთე[ა] მიუდრეკელ არს და
მისდრეკს სხუის, არამედ, რომელთა ბუნებით ჰქონდეს მიდრეკაჲ,
მისდრეკს და არათუ მიუდრეკ[ა]ლსა. და აწ ვინაჲვე თუმა სხეულსა
5 მიერ თათ მიდრეკამბა ჰქონდა, რამეცა იყო უჯერო მიდრეკად მის-
და მიუდრეკელისა-გან; ხოლო აწ ვინაჲვე შეუძლებელ, რათამბა მიუ-
დრეკელი მიუდრეკელისა-გან მიდრეკა: სადა[ა]თ უკუწ იუოს სხეული-
სად მიდრეკაჲ თვნიერ სეულისა? რამეთუ არათუ თვამიმდრეკ არს
სხეული. ჰირველის უკუწ ქმნადობის მიდრეკისა[ა]სა მგულებელმან*
10 ჩუნებად, არა ჰირველი, არამედ მეორე აჩუნს. რამეთუ, თუმა
რად-მე არამიმდრეკს მისდრეკად, ჰირველსა იტყოდა მიდრეკას; ხო-
ლო, თუ რად-მე მიმდრეკა, თუ თვს-გნით, და სხვასდა-მიერ მიმ-
დრეკად არს, მეორის მიდრეკის ქმნილებისა განჰმარტეს, — სადაჲთ
უკუწ ჰირველი ქმნილებაჲ სხეულსა-შორის? | ხოლო თქუმად ესრეთ, A72
15 აუ თათ თვს-გნით მიდრეკად ასოთა მის-თვს, რამეთუ რომელნი-მე
სუბუქ არიან, ხოლო რომელნი-მე მძიმე, — ტყუილ იუოს, რამეთუ,
თუ რად-მე სისუბუქე გინათუ სიმძიმე მიდრეკა არს, არაოდეს დად-
ტეს მძიმე და სუბუქი, — ხოლო აწ დადგებიან, მიემთხუენენ რაჲ
თვსსა ადგილსა. არა ვინაჲვე სიმძიმე და სისუბუქე მიხეც ჰირვე-
20 ლის მიდრეკისა არიან, არამედ — რომელოანი ასოთანი. ხოლო თუ
რად-მე და ესეცა შეენდოს, ვითარ მთქმელობაჲ და მანებელობაჲ
და განსმჯელობაჲ შესაძლებელ არს სისუბუქისა და სიმძიმისა საქმე-
ყოფად? ხოლო: თუ რად-მე არა ამაღად, არცათუ ასოთად; და, ვი-
ნადთაგან არა ასოთად, არცა თუ სხეულად. მერმეცა და თუ შე-
25 მთხუჭვით სული მიდრეკის, ხოლო სხეული თვს-გნით, მაშისცა და,
ოდეს არა იუოს მის-შორის სული, თვს-გნით სხეული მიდრეკს; ხო-
ლო აუ ესე ესრეთ, და იუოსცა ვიდრე-მე თვნიერ | სულისა ცხო- A73
ველი; უჯერო უკუწ ესე, და უჯერო ვიდრე-მე დასაბამით-განვე.
არამედ არცაღა თქუმად ესრეთ, ვითარმედ ყოველი ბუნებაჲ მიდრეკა-
30 ზი იძულებით მიდრეკის და ყოველი იძულებით მიდრეკად ბუნ-
ებითა მიდრეკის, და ესე ესრეთ ჰუმარიტ იუოს; რამეთუ სოფელი.

2 მიუდრეკელი A. | * ე. ი. არისტოტელმან. | 12 სხუესა მიერ A.
19 თლსა A.

ბუნებით მიდრეკილი, იძულებით არაადეს მიდრეკების. არამედ არცა
რამ, რომელი ბუნებით მიდრეკების, და იგივე მეტად ბუნებით და-
სწენარდების: ხოლო სიფეული, და მცე და მთოვარე, ბუნებით მი-
დრეკადნი: ბუნებით წენარებად ვერ შემდეგულ არიან. ამითვე სახი-
5 სა სულეცა, ბუნებით მიდრეკილი, სამარადისოდ მიდრეკილი არს, ბუ-
ნებით სიწენარედ ვერადეს შეუძლებს, რამეთუ წენარება ხრწნლე-
ბაჲ ვინაჲ-მე არს სულისაჲ და უოვლისა სამარადისოდ მიდრეკადი-
საჲ. და ამითვე-თანა ჰირველითგანვე საძიებელი ჰქეის დაუკსნელად
—თუ სადაჲთ სხეული შეიკონებვის და ერთ იქმნების, ბუნებით
10 განსიკვისა მქონებელი. ემა | არს ამის-თჳს მრავალთა ჰირთა-გან აღ-
მოჩენად, ვითარმედ სუელი არცა შემასრულებელ არს, არცა მიუდრე-
კელი და არცა სხეულთა ამთ-შორის ქმნილი.

არამედ ზითადორა შემთხუცებითად იჭუნეულობს, სამარადისოდ
დმრთასაცა და ეოველთა რიცხუთა მსგავსებისა-თჳს, და განასაზღვრებს
15 სულსაცა თჳთ თჳსად მიმდრეკად; რომელსა და ქსენოკრატიცა. შეუ-
დგა. არა თუ რაცხუ არს სული, არამედ ამისთჳს, რომელ შორის
განრაცხუდაიდაჲს არს და შორის განმრავლებულთაჲს და რამეთუ
სული არს განმ[ქ]ველი საქმეთაჲ და ხატთა და სახეთაჲ* თჳთუელსა-
ზედა მიმავლენელი, რამეთუ ესე არს გუარის გუართა-გან გან-
20 მეოფელი და განყოფისა მათისა გამომჩინებელი, ვითარ სხუცბრიო-
ბისა გუართაჲსა სიმრავლედ რიცხუთაჲს მქმნელი მათდა, რამეთუ
სარიცხუო არიან საქმენი. ვინაჲვე არა ერცხე შეცვალებულ არს
[იგი]*^{***} მეტად რიცხუთა ზიარებისა-გან.

მ, შეიქონებვის A. | 13 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * ამ სი-
ტყვის ნაკვეთი A-ში პირველად დაუწერიათ: „საქმეთაჲ“, შემდეგ ზემო-
დან წაუწერიათ სხვა მელნით „სხეთაჲ“. | 22, არიან A. | ** ე. ი. სული.

*** პითაღორის შეხედულების გარჩევაზე სწვეტს ნემესიოს ძველი
დროის ფილოსოფოსთა აზრების მამოხილვას სულის შესახებ და შემდეგ
იწყებს იმ მოძღვრებათა კრიტიკას, რომელნიცა საქრისტიანო ფილოსო-
ფიის ნიადაგზე აღმოცენებულან. აქ იგი პირველად განიხილავს და უარ-
ყოფს ევროპოსისა და აპოლინარის შეხედულებას აღნიშნულ საგანზე.—
სამწუხაროდ, ჩვენს ხელნაწერებში არც პითაღორის შეხედულების გარ-

არამედ ოდეს იგი სსეულთა ედარებოდის.... არც უზადოდ ამისდა A75
შქონებულა.... მოკუდავად რაჲ იგი ითქუმოდის....* ვითარცა თქუა

ჩემის დასასრული მოიპოვება და არც ევნომიოსის მოძღვრების კრიტიკის დასაწყისი, ე. ი. ქართულ ტექსტს აკლია მთელი ის ადგილი, რომელსაც რუსულ თარგმანში უჭირავს 38-ოდ ნაბეჭდი სტრიქონი 57—58 გვერდებზე, დაახლოებით ო-ხელნაწერის ორ გვერდზე ცოტა მეტი. ამ დაკლებული ადგილიდან ხელნაწერში (A-ში) დარჩენილა ორიოდ სტრიქონი (A74—75), რომელსაც ჩვენ ტექსტში ვებეჭდავთ (გვ. 41; სტრქ. 1—2) და რომელიც, როგორც სჩანს, ევნომიოსის მოძღვრების კრიტიკას უფრო უნდა ეკუთვნოდეს, ვინემ პითალორისას.

აქ მოგვაქვს მხოლოდ პითალორის შეხედულების კრიტიკის დასასრული რუსული თარგმანის თანახმად, ხოლო ევნომიოსის მოძღვრების გარჩევას შემდეგს სხოლიოში მოვიტანთ

ქართული დედნის სიტყვებს: „ვინაჲვე არა ერცაზე შეცალეულ არს იგი (ე. ი. სული) მეგრ რიცხუთა ზიარებისა-გან“ (იხ. ზემოთ გვ. 40, სტრიქ. 22—23), ამ სიტყვებს რუსულში უდრის ფრაზა: „Потому что (ე. ი. სული) имѣетъ нѣкоторое соотношеніе съ числами“. ამ ფრაზას, ნაკვეთის დასასრულამდე, მოსდევს კიდევ 18-იოდ ნაბეჭდი სტრიქონი, რომლის შინაარსიც ასეთია:

„გარჩა პითალორიც სულსა სთელიდა თვითმოძრავ დასაბამად. მაგრამ, რომ სული არ არის რიცხვი, ეს სჩანს შემდეგიდან: რიცხვი რაოდენობაა, სული კი არ არის რაოდენობა, არამედ არსება; მაშასადამე, სული არაა რიცხვი. შემდეგ, სული ერთი და განუყოფელია, რიცხვი კი არაა,—მაშასადამე, სული რიცხვი არაა; ამასთანავე რიცხვი შეიძლება იყოს ან თანასწორი, ან უთანასწორო,—სული კი არ შეიძლება იყოს არც თანასწორი და არც უთანასწორო,—მაშასადამე, სული არ არის რიცხვი. კვალად: რიცხვი იზრდება მიმატებით, სული კი ამ გზით არ მატულობს; სული თვითმოძრავი დასაბამია, რიცხვი კი, განსაზღვრული, უძრავია; რიცხვი ერთი და იგივეა ბუნებით, არ იცვლება და არც შეუძლია შეიცვალოს ის თვისებანი. რომელნიც რიცხვს აქვს,—სული კი უცვლელია არსებით, მაგრამ იცვლის თვისებებს, როცა უმეცრების ნაცვლათ იძენს ცოდნას, ხოლო ბიწიერების ნაცვლათ—სათნობას; მაშასადამე, სული არაა რიცხვი, ესრეთია ძველთა სიტყუაჲ სულისა-თჳს“. (იხ. რუს. თარგმანი გვ. 57—58).

* როგორც წინა სხოლიოში შევნიშნეთ, აქ ქართულ ტექსტს აკლია ევნომიოსის შეხედულების გარჩევის დასაწყისი, ან უკეთ, თითქმის

არისტოტელმა სხეულთა ამა-შორის ქმნად იგი და ვითარ სტოქესნი იტყოდას, [ანუ იქუს იგი] არსებად უსხეულოდ [და] ნუ ითქმე-

ნახევარი. როგორც ეტყობა, ეს ადგილი გადმოთარგმნის შემდეგ დაკარგულა. და, რადგან ევნომიოსის სახელი სწორეთ აქ, დასაწყისში, ყოფილა მოხსენებული და დაკარგულა, შემდეგის დროის გადამწერს ვეღარ გაურჩევია, ვისი შეხედულების კრიტიკას წარმოადგენდა ამ ნაკვეთის დანარჩენი ნაწილი; ამიტომ ეს უკანასკნელი მიუღია ძველი დროის ფილოსოფოსთა მოძღვრების კრიტიკად და პირდაპირ პითაგორის აზრის კრიტიკაზე მიუბაძს; სწორეთ ამიტომვე, სადაც ამ ნაკვეთში ევნომიოსზე მხოლოდ ბოთი რიცხვით ყოფილა ლაპარაკი (მესამე პირის ნაცვალსაზელით), გადამწერს მრავლობითი რიცხვი უხმარნია, ან უპიროვნო წინადადებებით გამოუხატავს სათანადო ადგრლები; ევნომიოსის სახელი კი Δ -ში (ისე როგორც A^1 და A^2 -ში) არც ერთჯერ არ არის ნახსენები: რუსულ ტექსტში კი ამ ერთსა და იმავე ნაკვეთში სახელი „ევნომი“ ოთხჯერ გვხვდება. მოგვაქვს ამ ნაკვეთის რუსული თარგმანიდან ის ადგილი, რომელიც ქართულ ტექსტს აკლია. აი ამ ადგილის შინაარსი (იხ. რუს. თარგმ. გვ. 58):

„ევნომიოსი, პლატონისა და არისტოტელის თანახმად, ლულ განსაზღვრებდა — როგორც უსხეულო არსებას, რომელიც სხეულში და სხეულთან ერთად იქმნების: სახელწოდება სულისა უსხეულო არსებად მას ნაცესები ჰქონდა პლატონისაგან, ხოლო აზრი შესაბამისის ქმნისა სხეულში — არისტოტელისაგან; მაგრამ, მიუხედავად თვისის შორსმჭვრეტელობისა, ის კი ვეღარ შეუმჩნევია, რომ თავის განსაზღვრებაში სცდილობს ისეთი რისაზე შეერთებას. რაშია ანაგითარი მსგავსება არაა: ეს ზომ ცხადია, რომ ყველაფერი, რასაც დროითი და ხორციელი ჩამომავლობა აქვს, განზრწნადია და მოკვდავი. ამას მოსეს მოთხრობაც ეთანხმება: როცა აღწერს ყოველისავე ხილულის გაჩენას, მოსე არ ამბობს გადაკრით, რომ ხილულში უკვე იმყოფებოდა უხილავი ბუნებაც, — თუმცა ზოგიერთნი ასეც ჰფიქრობენ, მაგრამ ამათ ყველანი არ ეთანხმებიან. მართალია, სული მას შემდეგ შთაიბერა სხეულში, როცა სხეული უკვე მომზადებული იყო; მაგრამ ვინც აქედან იმ დასკვნას გამოიტანს, ვითომც სული სხეულის შემდეგ იყოს გაჩენილი, დიდად შესცოდავს ტეშმარიტების წინააღმდეგ. არც მოსე ამბობს: სული მაშინ შეიქმნა, როდესაც სხეულში შთაიგზავნაო; და არც საღი გონებით გამოდის ასე. ამგვარათ. ევნომიოსმა ორში ერთი უნდა აირჩიოს: ან უნდა აღიაროს სული მოკვდავად, ვითარცა თქუა არისტოტელმა“ და სხვა ისე, როგორც ზემოთ; ამავე გვერდზე, ქართულ ტექსტშია დაბეჭდილი (სტრ. 1-2).

დის შორის სხეულთაღს აგებულად, რათა არა მოკუდავის სუღი-
 სი იგუნი წარმომიდგინნეს ჩუენ და ეოფლით-ურთ უტყვსანი. და
 კუალად უკუწ, სიტყვსა-ებრ მისისა,* არა სავსეყოფად სოფელი, არა-
 მედ ნახევარსრულად; მერმეცა, ესრეთ იტყოდის აწდა სმარადისოდ
 5 შემატების მოქენედ, ვითარ: ხუთი ოდენ ბერი, სიმტკიცა-შორის,
 გონიერთა არსებთა მარად-დღე დაერთვისო მას; და უძრესი ესე,
 რომელ, რად განსრულდეს, მაშინ დაიკნას, სიტყვსა-ებრ მისისა,**
 და უკუნაღსკნელთა კაცთა აღდგომისა-მიმართ სულიერებრთა რიცხუთა
 განსრულებად. რადღამცა იყო უუტყუეს მაშინდა თქუმად განხრწნად
 10 სოფლისა, რაჟამს განსრულდესო! ებაძვის უკუწ ჩუელთა ერმათა-
 სი | სახე ესე, ქებას-შინა ერმებრთობისას მსწრაფელ განსრულებასავე- A76
 თანა შემრეველთა მათ-მიერ ქმნულთაღს. [მერმეცა] ესრეთ თქუმაჲ,
 ვითარმედ მიზეზითა განგებისათა აწ სუღი ეოფად [არსო] და არა-
 თუ დაბადებ[ისათა], არ[ც]ათუ ახლისა არსებისა და არცაღა სხვსა,
 15 თანიერ მისსა, რომელი მყოფა, შემოიყვანებად [სხეულსა-შორის],
 არამედ, რომელი იგი მყოფა, მებრ განგებისა-[ებრ] დაიკნინებოდე-
 სო,—უმეცარ იქმნეს [თქუმაჲ ესე] განუოფილებას [განგებისასა და]
 ამათ დაბადებულთაღს. რამეთუ საქმე განგებისაჲ არს ესე, რათა ურთი-
 ერთს თესლ-ოგნებისა-გან დაიცვიდეს განხრწნათა ცხოველთა არსებას:
 20 ვიტყუე მათ, რომელნი არა სიმშადისა-გან იქმნებოდნენ, ვინაშთაგან ამათთა
 მონაცვალებთა სიმშადე კუალად დაიცვას; არამედ და[შ]მადებულ[თ]ბ[ის]ისა
 ურჩეულესი საქმე ესე არს, რომელ არაარაღს-გან მოქმედებდეს. ხოლო
 აწ, თუ რად-მე ურთი-ერთობითის მთესვარეობისა-გან სულნი იქმნებო-
 დნენ,—მიზეზითა განგებისათა იქმნებიან და ხრწნადნი არიან, ვი- A77
 25 თარ იგი სხუანი, რომელნი მონაცვალებითა ტომისათა იქმნებო-

1, ითქუმიდისო A; აგებული A. | 2 და მონებრივნი + წარმომი-
 დგინებო A. | * ე. ი. ევნომიოსისა; A-ში კი აქ სწერია „მათისა“. |
 6, რად-დღე A; უძერიესი A | ** ე. ი. ევნომიოსისა; A-ში კი სწერია:
 „მათისა“. | 11-12 განსრულებისავე-თანა A. | 12-18 ეს სტრიქონები ზელ-
 ნარში ძალიან არეულია; იქა ვკითხულობთ: „რამეთუ ესრეთ თქუმაჲ,
 ვითარმედ მიზეზითა განგებისათა აწ სულიერ ყოფად მისდა და არათუ
 დაბადებულისა-თვს არათუ ახლისა და არცაღა სხუსა, თვნიერ
 მისსა, რომელი მყოფა, შემოიყვანებად. არამედ რომელი იგი მყოფა მებრ
 განგებისა-თვს დაკნინებდეს. უმეცარ იქმნეს განუოფილებასა ამათ და-
 ბადებულთასა“ A; ვასწორებთ რუსული თარგმანის მიხედვით (გვ. 59,
 სტრქ. 12—17 ზემოდან). | 21, ღაღ-ბლისა A

დინ; ხოლო, თუ რად-მე არაარსისა-გან წარმოაჩინებოდინ, — დაშა-
დებელისაგან იუოს მიზეზ[ი] ქმნისა მათისა და არა ვიდრე-მე იუოს
ქეშარიტ მოსტს-მიერ თქემული, რომელ იტყვს, ვითარმედ: „და-
სცხრა ღმერთი უოველთა-გან საქმეთა მისთა“*; უჭერო უკუტ ორნი-
5 კე; არღა, ვინაჲვე, აწ სულნი იქმნებიან; რამეთუ ესე სიტყუაჲ ქრის-
ტსნი, ვითარმედ: „მაჲა ჩემი იქმს“**, არათუ ქმნისა-თჳს და აღ-
გების, არამედ განგებისა-თჳს თქემულა ესე.***

- ხოლო ანოლინარის უკუტ ეიანების სულთაჲ სულთა-მიერ შო-
ბაჲ, ვითარ რაჲ სხეულთა-გან სხეულნი, თანაცანზოგვად და წარმო-
10 ჩანებად სულისა მონაცვლეობითა ჰირველისა კაცისათა მის-მიე-რად
უოველთად, ვითარ სხეულებრივი მონაცვლეობაჲ, და არცა წინაჲთვე
ყოფად ღებად სულთა და არცა აწ ახლად დაქაქლებად; ხოლო რომელ-
ნი ამს იტყვან, თანაშემწედ ჰყოფენ | ღმერთსა მესაფთაჲსა, რამეთუ A78
ამთ-გან ჩხვლნი იშობებიან; და ტყეილ უკუტ იუოს, ვითარმედ
15 „დასცხრა ღმერთი უოველთა-გან საქმეთა მისთა, რომელთა იწყო
ქმნად“, ვინაჲთგან და ჯერ[ე]თ აწ სულთა მოქმედებს.*** არამედ
უოველნი მონაცვლეობითნი ურთი-ერთას შობის მქონებლად ქმნილნი
იჩინ[ნ]ენ მოკუდავად, ამისთჳს უკუტ შობს და იშობების, რათა მოკუ-
დავთა ეგოს ტომობაჲ, საჭირო არს და მის-თჳსცა ანუ მოკუდავად
20 განჩნაჲ სულისაჲ ურთი-ერთას მშობელობისა-თჳს, ანუთუ არცა
მონაცვლეობისა-თჳს ურთი-ერთას შობად სულთა. არამედ სიძვით
შობილთა-თჳს განგებისა-მიერსა მიზეზსა თანაწარგვადეთ, რამეთუ
უცნაურა ჩუენ-გან; ხოლო, თუ რაოდენცაჲ ჯერარს ამისთჳს მოჭა-
სრობაჲ, უწყის [ღმერთსნ], ვინა იგი შობად [არს], რომელ ანუ
25 ცხროებისა ამის და ანუ თავისა თჳსისა საკმარ იქმნების, და ამისთჳს
შეუწდობს [კორცთა] სულიერ ყოფად. კმა არს უკუტ საუწყებელისა A79
მის-გან, რომელი იქმნა დავითის-მიერ და ურიაჲს ცოლის[ა] შობად
სოლომონისა.

1-2 დაბადებულისაგან A. | 3 მოსეს მიერ A. | * შექმნათ II, 2-3. |
5-6 ქრისტესი A. | ** იოანესი V, 17. | *** აქ რუსული ტექსტი უმა-
ტებს: „съ чѣмъ согласенъ и самъ Евномій“ (გვ. 59) | 8 ახალ ნა-
კვთს აქ ჩვენ ვიწყებთ. | **** იგულისხმება: ღმერთი. | 19, მათ-თჳს-
ცა A. | 20, სულისა-თჳს A. | 22 გაგონებისა-მიერსა A. | 24, 2-ე: უწყის
ვინაჲ ევე შობადან A.

და კუალად განვიცადით შემდგომთა-შორის თნეობა მანიქე-
ველთა*, რომელი აქუს სულისა-იუს. რამეთუ იტყვან მას უკუდავად
და უხრწნელ და ვითარმედ ერთი უკუტ არსო სული ეოველთა გან-
წვალესული და განჭრილი თათუელთა სხუელთად სულიერთა უკუტ
5 და სუელთად, და რომელთა-მე უმეტეს თანაქუს იგი, ხოლო რო-
მელთა-მე უმცროას: უმეტეს უკუტ სულიერთა, ხოლო უმცროას—
უსულოთა, და უმეტეს ეოველთასა—ცისთა; სდადით საუოველთაოას
სულის ნაწილნი თათუელად არიან სულთად. და რომელი-მე უნაწი-
ლოდ განიწილვისო, იტუოდეს, ვითარ რაჲ კმაჲ შორის მსგენელ-
10 თაჲსა, და ოდეს რაჲ ესრეთ იტუოდინ, უდარეს ვინაჲვე იუოს ბი-
როტი. ხოლო აწ თუთ მას არსებას სულისას განაწილებად იტ-
ყვან, — და ეოველთა უძრეს ესე, რომელ საკუთრებით შორის ოთხ-
თა ასოთაჲს ეგულებს მისი უოფაჲ და თანაკანოფად მათდა სხე-
ულთა | შექმნასა-შინა და კუალად მათდავე შეერთებად, ოდეს რაჲ A80
15 განიხრწნენ სხუელნი, ვითარ რაჲ წყალი, განაწილებული და კუალად
შეერთებული და შერეული; და წმიდათა უკუტ სულთა-შორის ნათ-
ლისა დატყენად მით, რომელ ნათელ არიან, ხოლო შებღალულთა
ნიოთისა-გან—დატყენა ოთხთა ამით ასოთა-შორის და კუალად ასო-
თა-გან ნერკთად და ცხოველთა. და ესრეთ არსებას მისსა დასჭრი-
20 დეს და სხუელთანად აღმოაჩენდეს და ვნებათა წინადაუდებდეს, რო-
მელს უკუდავად იტუოდეს. შთაიჭრებთან უკუტ წინადადგომთა თჳს-
თავე სიტუთა-გან, რამეთუ იტყვან აღუვანებად და შეერთებად სულ-
თა შებღალულთა ოთხთა ასოთად და თანშერევად ურთიერთას; და
კუალად იტყვან ცვალებასა-შორის სხუელთას დასჯად მათდა სიმრავ-
25 ლისა-ებრ ცთომათა მათმიერთაჲს და კუალად განუოფად მათდა მეგრ
გუამოვებით. და ვითარ ჩრდილთა ოდეს, რაჲ ოდეს იუოს ნათელი,
განუოფად ურთი-ერთას, ხოლო, ო|დეს რაჲ ღრუბელი იუოს, შერეთ- A81
ბად, რომელ შეუძლებელ არს ესე გონიერსა არსებასა-ზედა ქმნად,
რამეთუ ჩრდილნი გარბობადთან არიან, დადათუ [ი]ტუნეულენეს იგინი
30 ვინ-მე განუოფად და კუალად შეერთებად.

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიაზე შენიშვნა: „ვითარ
მანიქეველნი ითნებენ სულისა-თჳს“. | 4 თუთუელთა A. | 12 უძრურეს A.

ხოლო ჰლატონ ერთეოფას სულისას და პრავლეოფასა, აღ-
მოშჩენელი, ერთად უკუწ იტყვს ეოველთა სულსა*; და არიან უკუწ
სხუნიცა რამ ნაწილობითნი, ვითარ საკუთარებით უკუწ ეოველი სუ-
ლიერ იქმნების ეოველთა სულისა-გან, ხოლო განთავსეთ კუადად
5 მებრ ნაწილოვნებით სათავულოდ სულისა-გან. რამეთუ იტყვს ეო-
ველთა სულსა განფენად და განმარტებად გინტროდის-გან ქუწფანისა
ვიდრე ვადეთამდის ცისათა, — ხოლო არა ადგილოვნებით იტყვს მას
განფენად, არამედ გინიერებოვ; და ამის უკუწ სულისა-მიერ გარე-
შეცვად სიეროფას-სახედ ეოველთა და შემტვიცებად და პერობად სხე-
10 ულთა სახეობისა სოფლისას; რამეთუ მოქმეყოფამ სხეულთა მჭირ-
კისაჲ და მპერობელისაჲ წინაჲთვე თქმულთა-შორის იჩუწნა; ხო- A82
ლო მოქმედად და გუროფან-მოფელად ეოველთა ესე სული; ცხორე-
თად უკუწ თათოველთა ცხოველთა თვისთა ცხორებითა და განსრწნად
თათოველთა თვისთა ხრწნილებითა, რამეთუ, ვიდრემდის იპერობეო-
15 დას და ამჭირვოდის, სხეულყოფად ითქმის, ხოლო, განიბნის
რამ, ხრწნილებად; და რეცა თუ ცხოველ ეოველნი, არამედ არა ეო-
ველნი იუწუნენ ცხოველ. რამეთუ განიუფვიან ნერგნი მოზარდობითა
და აღორძინებითა და ესე არს აღორძინებითი და ნერგოვნებითი ძალი;
ხოლო უტყუნი ცხოველნი ნერგთა-გან — მგრძნობელობითა, არამედ
20 სიტყუარნი უტყუთა-გან — სიტყუთა. და ეოველნი ცხოველ ითქმის,
განყოფილნი თათოველნი ბუნებითა. ცხოველ ეოფად უკუწ იტყვან და
ეოველად უსულთადა, მოფობითთა ოდენ ცხორებითა, ვითარ იგი
იპერობვიან საეოველთაო[ჲ]ს სულისა-გან გებად ოდენ და არა დაჲ-
სნად. რამეთუ ესე არსო, რომელი ჰმაროებს ეოველთა, სული, და
25 ნაწილოვნებითთა სულთა, პირველვე შემოქმედისა-მიერ ქმნილთა, A83
შათათოველენ საუწიებელად თათ მის შემოქმედისა და შჯულთა მის-
და მიმცემელისა, რამზოთ თანაც მას წარმოფენად მოქმედებად ამის
ეოველისა, რომელთა შჯულად უწოდს [ჰლატონ] და მომიძღვანებს ამას
ჩუენ გმა-საეოველად და გებად ჩუენდა. არამედ ესე უგრცელესად-რე
30 სიტყუთა სჲს-თჲს თქმულთა-შინა.

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიაზე: „ვითარ პლატონს
ეთნების სულისა-თჲს“. | 29 ურცველესად-რე A.

რამეთუ უოკელნი [ბერძენნი] ზიარ ურთი-ერთას, სულღთა უკუდა-
 ჯად აღმოჩენელნი, სულთ-ცვალებისა ჭადაგ არიან, [არამედ] განიუფვიან
 უკუ¹ გუარათა-აჲს სულისთა: რამეთუ რომელნი-მე იტყუნ, ვითარმედ
 ერთა არსო სიტყუერები გუარი, და ესე უკუ² ნერგთადდა და უტუუ-
 5 თა ცხოველთად შეიცვალეს; და ამას რომელნი-მე რაზიამათა-მე
 განსწილთა ჟამის-მოქცევთა-შინა, ხოლო რომელნი-მე მართლ და-
 იხეს³ კითა; არამედ სიჟანი არა ერსას გუარსა სულთასა, არამედ ორ-
 სა—სიტყუერსა და უტუუსა; და ვითინი-მე უკუ⁴ მრავლთა და რა-
 დენათცა ცხოველთასი | არიან გუარნი. უფროჲს ხოლო და ზღატო- A84
 10 ნის-განნი ამის თნების იქმეს აღმარეველ, მთქუმელის უკუ⁵ ზღა-
 ტონის-მიერ ესრეთ: გულის-წერომითთა და მწერომთა და მტატე-
 ბლობითთა სულთა მგელთა და ღომთა სხეულობის თანშემოსად,
 ხოლო, რომელნი სიძვის-გან ძლეულ იუენ⁶ინ, კარულთა და ესე-
 ვითართა სხეათას მიიდებენ სხეულთა; ხოლო ესრეთ თქუმელნი ესე
 15 რამულთა-მე თვთ საკუთრებით მგელთა და ღომთა-შორის მეოფო-
 ბისა-აჲს სულთაჲს მიიხუნეს, ხოლო რომელთა-მე შეცვალეებით და
 მსგავსების-თჲს მათის თქუმელი იუწექს, ამისთჲს რომელ ჩუწულე-
 ბაჲ და ქცევაჲ რაჲ-მე მსგავსი ამათი ცხოველთა-მიერ იჩუწნებოდა.
 არამედ კრონოს წიგნს მას-შორის „კუადად-ქმნადობისას“, — ესრეთ
 20 უწოდა იან-მესსეულობასა, — ეგულებს უოველთა სიტყუერებად თქუ-
 მაჲ. და მსგავსადვე თეოდორეს ზღატონურს თავსა მას-შინა, რომელ
 იტყუნ, ვითარმედ „სიღი უოველგუარ | არსო“, და ესრეთვე A85
 ზორფირი. ხოლო ბამელიხოხმან წინაღმდგომი ამთსა ვლო, რამე-
 თუ გუარათა-ებრ ცხოველთას სულის გუარსა იტყუნს უოფად, ვითარ
 25 რაჲ გუარნი მრავალნი და ურთი-ერთას განუფილნი; რამეთუ წე-
 რილ არს მხოლო წიგნად მის-მიერ ზედაწარწერილს, ვითარმედ
 არათუ კაცთა-განი უტუუთა ცხოველთად, და არცა ცხოველთა უტუუ-
 თა-გან კაცთად თანმესხეულობანი იქმნიან, არამედ ცხოველთა-გან
 ცხოველთად და კაცთა-გან კაცთად. და ეინავე და მეტა მეთნების
 30 ესე ამათ ჰირთა-თჲს უმჯობესისა მიწეწნილად, რამეთუ არათუ მარ-
 ტოდ ზღატონის უწეებისად, არამედ თვთ მის ტეშმარტებისად,

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; 1, რთა A. | 2 სხეულთ-ცვალებისა A.

რომლისაჲ შესაძლებელა და სხვათა უმრავლესთა-გან ჩუწნებად, უფროჲს ხოლო ამის-გან, რომელ: არა რ[ომელ]თაჲ ჩანს სიტყუერებრივთა მიდრეკათა-განი უტყუთა-შორის ცხოველთა, რამეთუ არცა კელოვნებანი, არცა სწავლულებანი, არცა განზრახვანი, არცა სათნო-
 5 ებანი, არცა სხუანი რაჲ-მე მიმოცონებთანი უოფად მათ-შორის: A86
 რომელთა-გან საცნაურ არს, რომელ არარაჲ აქეს სიტყუერის სუ-
 ლის ზიარებაჲ მათ, და რამეთუ უჯერო არს, აუშმა უტყუ სი-
 ტყუერად ისიტყუებოდა. დაღათუ და განსიტყუამს ჩწულთა-თჳს, ვი-
 10 თარმელ უტყუ მხოლოდ მიდრეკაჲ მიეჭნების მათ, ვინამცა სულის
 სიტყუერის ქონებად ვიტყუთ მათ-თჳს, ვინამთგან უეჭუ მზარდნი
 სიტყუერებისაჲ ცხად ჰყოფენ მოქმედებასა, არამედ უტყუ არა რამ.
 ლითა ჰასაკითა საჩინო ჰყოფს სიტყუერებასა, ნამეტნავ ვინამცე ჰქონ-
 დის სიტყუერებითი სული უოვლით-ურთ უკმარ ქმნად სიტყუერები-
 15 თისა ძალისად. არამედ ესე, რომელ არცა ერთი რაჲ ღმრთისა-მიერ
 უსაქმოდ და ნამეტნავად ქმნულ არს, უოველთა-მიერ აღსარებულ არს.
 ვინამცე და თუ ესე ნამეტნავად და უქმად სული სიტყუერებით უტყუ-
 თა ნადირთა თანშეეგრვოდა; არაოდეს შემძლებელი ჩუწნებად საქმეთა
 თჳსთად, — იუოს ვინამცე ბრალ მომცემელისა მოუზავებელისა სულისა
 20 სხეულთად. [არამედ] ესე არცა კელოვნისა არს საქმე და არცა მისი,
 რომელმან წესი, გინა მომრთველობაჲ უწუოდის. ხოლო თუ ვინ
 აქუას მიდრეკაჲ უეჭუ ცხოველთაჲ სიმარჯჳთა სიტყუერებისაჲთა,
 არამედ აგებულებისა მათისა უმარჯუ უოფაჲ კელოვნებითთა საქმეთა-
 25 მიმართ, სარწმუნოქმნელმან სიტყუესამან კაცთა-მიერ, რომელნი მხო-
 ლოდ კელის თითთა ოდენ მიხუმის-გან უმრავლესთა კელოვნებასა
 წარწემედენ, — არამედ სიტყუაჲ ესე არა დაჰქსნის საძიებელსა: ჰტიეს
 უეჭუ მასვე უჯერობასა-ზუდა, ვითარცა ღმრთისა-თჳს უსმართლო-
 ბისა მწამებელი, რომელმან არ მმზავებელი სული შეანაწევრ[ა] სხეულ-
 30 თა, არამედ უსაქმოჲ და უკმარი და მეტი და დაუენებელი უოველთა-
 შორის ჰასაკითა მოქმედებათა მისთა-გან; და ამასვე-თანა [საუჭველ და
 წინაღმდეგომ არს], რომელ სიტყუესა მათ-თჳს. ჰკაზმიდეს. [ჰემ-
 რიტად: სადაჲთ შემძლებელ ვართ ცნობად, ვითარმედ შედგომილ არიან]

15, — თქვ[არს] A; ეასწორებთ რუსული (=ბერძნული) ტექსტილ მიხედვით. | 18, მოუზავებულსა A. | 19, რამეთუ A.

- ყოფად უკუწ სიტუერისა [მიდრეკისად] სიმარჯვს-ებრ | ცხო- 388
ველინი?... რამეთუ უმჯობეს არს უკუწ აღრჩეად თათუელსა ცხო-
ველსა-შორის სულისა შენაწვერებად და მორთულოფად და არა-
რამს უმეტესისა ქონებად მებრ სიმარჯვთ ცხოველთა-გან, თანიერ
5 საცხადოასა საქმეთა-შორის მათთა სიმარტივისა ბუნებითისა. რა-
მეთუ თათუელი გუარი ცხოველთა მებრ თასითა მიმართებითა შ[ი]-
დრეების, რომლისა-თსცა იქმნა დასაბამით-განვე საკმარებისა და
მოქმედებისა და მისდაცა-მიმართა მარჯვსა აკრულებებისა შქმობუდე.
რამეთუ არა შეუწვეწელად ყოვლით-ურთ დაუტყვნა იგინი შქმობუდე-
10 მხ, არამედ თათუელსა ბუნებითი და არასიტუერითი მისცა გუ-
ლის-ხმის-ყოფად, რომელთა-შე-შორის და გულარმნილებინცა დასხნა,
ვითარ რამ კელოვნებისა ხატნი და აზრდილნი სიტუერებრნი, ორთა
ამა მიზეზთა-თს: რათა ზედუმოსრულთა მუნეთა-გან დაიცვებო-
დინ და მომავლთა განგერძალებოდინ და რათა შკახოს ერთად ყოვე-
15 ლი აკგებულდი, ვითარ შირველეკი ისიტუეა. არამედ, რომელ არცა 389
სიტუერებრნი იქმნა ამას [ცხოველი], საცნაურ არს მებრ გუაროვნობითა
თათუელთა ცხოველთა-გან, რამეთუ მსგავსად თსა მოქმედებენ და არაფთ
ცვალებებისა საქმეთა-მსა მოქმედებათა-შინ მათთა, თანიერ უფროსობისა
და უმცროსობისა, არამედ ერთითა მიმართებითა ყოველი გუარი ში-
20 დრეების. რამეთუ ყოველი ურდგელი მსგავსად იკელთვინებს და
ყოველი მკელი მსგავსად გულ[ა]რმნილობს და ყოველი ცილამტკაველი
მსგავსად იბრძვის. რომელ ესე არა არს კაცსა-ზედა, რამეთუ ბევრნი
უკუწ გზანი კაცობრივთა საქმეთა-თს. თაფის-უფად ვინამდე და
თათუელმწიფე სიტუერებითი, -- სადაფთ არა ერთ და იგივე საქმე ყო-
25 ველთა კაცთა, ვითარ რამ თათუელ[ი]სა გუარ[ი]სა უტყუთა ცხოველ-
თა[მ]სა. რამეთუ ოდენ ბუნებით ესენი მიდრეკებიან, ხოლო ბუნებად
მსგავსად ყოველთა-შორის, -- არამედ სიტუერებითი მოქმედებამ სხუად
სხუათა-შიერ და არა საჭიროდ იგივე ყოველთა-შიერ. ხოლო თუ
! იტყვან დასასჯელად* შირველთა შეცოდებათა კაცებრძვსა-შორისა 390

! სიმარჯვს-ებრ. | 4 სიმარჯვთ ა. | 5, სიმარტივეთაებრ ბუ-
ნებითთაჲსა ა. | 8 მარჯვსა ა. | 10-11 გულის-კმის-ყოფად ა. | 20 იკე-
ლოვნების ა. | * არშიაზე: „თუ ვითარ იტყვან ესეითარსა ცვალებასა
სულთასა“.

ცხორებასა ქმნელაჲსა ესევეთარაჲ სხეულთა-მიმართ შთამოფლენად,
შემდგომადთა-გან ჰუთფენ აღმოჩენსა. იკითხვებოდედ, თუ რაჲსა-
თჲს შეეყუენს ზირველეუ ცხოველთა სხეულსა სიტყუერნი სუღნი?...
რამეთუ ართუ წუთღა სხეულთა-შორის კაცებრივთა მტოდველ იფენეს
5 ზირველ კაცებრივთა სხეულთად ეთჳისა!

- ჰკაცეს უკუენ და ამისვე თნების დამდებელად დაღინოსცა* სა-
კურველი მკურნალი, ვითარმედ თჳთუელთა გუარათ-ებრ ცხოველისა-
თა ითნებს და სუღისა გუარსაცა; რამეთუ იტყვს მსწრაფელ დამწვე-
ბელი დასაიმისაკე ზირველისა წიგნისასა, რომელსა ჰქჳიან „ნაწილთა
10 ჰკარებისა-თჲს“, ესრეთ: „და თუ რად-მე ესრეთო, მრავალ ვიდრე-
მე იფენენ ნაწილნი ცხოველთანი, რომელნი-მე უფროჲს და რომელ-
ნი-მე უმცროჲს, ხოლო რომელნი-მე ეოველით-ურთა სხუად გუარად
განუკუენთელად; რამეთუ საჰმარ ამით ეოველთა-თჲს არს სუღი, ვი-
ნამაჲც სხეული მისდა ირღინა; ამისთჲსცა დიდად განშორებულ არიან
15 ნაწილ-ნი ცხოველთანი, რომელ და სუღნიცა“. კუალად უკუენ, წარმა 291
ვლელი, მასვე წიგნსა-შინა დასძინებს** ციამტკაველსა-ზედა და
ამასცა: „და ვინამ-მე უკუენ, ოდ ბრძენო შემასმენელო, თჳესა-შეა
ბუნებამან შენდამი მოცინარ ვიდრე-მე სუღი ცხოველისაჲ მოცინარი-
საცა ჯერ იყო შემზადებად მისდა სხეულთა აკებულეებისა“. ესრეთ
20 უწუალად დაღინოს განუოფილთა გუართა სხეულთა-თჲს განუოფილთაცა
ქონებამ სუღთაჲ. და ესე უკუენ [კმა] ამით-თჲს.

ხოლო, ვინამთჲს სუღი აღმოვაჩინეთ არცა სხეულ ეოფად, არ-
ცა მორთულეჲს, არცა შეზავება, არცა სხუა ვინა[-მე] რომელთაჲ, —სა-
ცნაურ ამით-გან, რომელ არსებაჲ ვინაჲ-მე არს უსხეულოჲ სუღი და
25 მყოფობაჲ, ეოველთა-მიერ აღსარებულდი. ხოლო ესე, რომელ არცა
სხეულა და არცა შემთხუნება, საცნაურ, რომელ არსებაჲ ვიდრე-მე
არს უსხეულოჲ და არცა სხუ[ა]ს-შორის მქონებელი მყოფობისაჲ;

2-2 ხელნაწერში ამ სიტყვების ნაცვლად ზის: „და შ'ლთა განკყო-
ფენ“. | 6 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არზიაზე: „თუ ვითარ ლა-
ლინოს მკურნალი იტყვს“. | 6-7 საკურველი A. | ** არზიაზე: „დასძი-
ნებს ამას-ზედა ციამტკაველსაცა“. | 22 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვი-
წყებთ. | 23 სხუამ ვინამ A.

- რამეთუ ესე იქმნების და გარდაიქმნების თჳნიერ წინამდებარის
ხრწნილეებისა, — ხოლო სულისა განშორებისა-გან კორცნი უოფლით-
ურთ | განიხრწნიების. არამედ მათისავე ჟერარს კმარებაჲ აღმოსა- 492
ჩენელისა[ჲ] სულისა უკუდაუყოფისა-თჳს. ვითარმედ არცა სსუელი არს,
5 რომელი ბუნებითა განიხრწნად აღმოაჩინა და განიხრწნად, არცა
რომელიაჲ და რაოდენობაჲ, არცა რაჲ სსუაჲ ხრწნაღა-განი, იუწ-
ეებოდედ; რომელ უკუდაჲ არს. მრავალ უკუწ არიან აღმოსაჩენელნი უკუ-
დაუებისა-თჳს მისისა ზღაპრის-მიერ და სსუათა, არამედ იგინი ღუ-
ლარქნილ და ძინადგასკოსებელ [არიან] და [მისაწდომელ] მხოლოდ მათ-
10 შორის აღზრდილთა-თჳს და ზედმიწევნითა და კელოვნებათა მე-
ცნიერთა-თჳს. ხოლო ჩუენდა კმა არს აღმოსაჩენელთა-მიმართ თჳთ მის
ტეშპარიტებისა, გინათუ საღმრთოთა სიტყუათა-მიერ მოძღურებაჲ,
რომელ რწმენებაჲ აჲთ თჳს-შორის აქუს, ამისთჳს რომელ ღმრთი-
სუელიერ არს. ხოლო მათდა-მიმართ, რომელთა არა ჰრწმენოდენ ქრი-
15 სტიანეთა წიგნნი, კმა უყოფვიან აღმოსაჩენელნი, რომელ არა არს სუ-
ელი ზირველ თქმულთა მათ-განი რაჲვე*; ხოლო თუ რად-მე არა არს
ხრწნაღა, იოს | ვინაჲვე უხრწნელთა და იოს უკუდავიცა. რომლისა- 493
თჳსცა აჲ მათ შირთა-თჳს კმასყოფელად მქონებელი დაიტყუებოდელ.

თ ა ვ ი III

შეერთებისა-თჳს სულისა და სსუელთაჲსა

- იძიებ[ო]დედ, თუ ვითარ სულისა და სსუელისა უსულოჲს იქ-
მნების შეერთებაჲ. უღობო უკუწ ესე სიქმე. ხოლო, თუ რად-მე
არა მხოლოდ ამათ-გან ოდენ, არამედ და გონებისა-განცა შემტევიც-
ბულ არს კაცი, ვითარ და თქუწსცა ვიეთ-მე, — იოს ვინაჲვე უმეტეს
25 საუღობო.** რამეთუ უოველი უკუწ ერთგან შეერთებული განაღა ერ-
თისა არსებისა გუამოვნებად შეიერთების, არამედ უოველი შეერთებუ-
ლი შეიცვალების და არა ჰკიეს მას-ზედა, რომელ ზირველ იუთ, —
ვითარ ასოთა-სედა იჩუენოს: რამეთუ შეიერთნენ რაჲ, სსუა ვითარ
იქმნებან. ვითარ უკუწ სსუელი, შეერთებული სულისად, მერმეცა

4 სულისაჲ A. | * ე. ი. ხრწნადი. | ** რუსული ტექსტი აქ უმა-
ტებს: „а если человекъ составляетъ и еще нечто иное, какъ
утверждали другіе, — вопросъ становится неразрешимымъ“ (გვ. 67).

დადრგების სხეულადვე, ანუთუ კუალად სული, ესხეულომ და ოვთ
 თჳს-შორის არსებობანი, ვითარ შერტების სხეულს და ნაწილ ექმნე-
 ბის ცხოველს, დამარხველი თჳსისა არსებისაჲ | შერტებულად და A94
 უხრწნელად? რამეთუ საჭირო არს, თუ ნამდვლ შერტებულ არიან
 ა) სული და კორცნი, თანშეცვალებად და თანშეხრწნად ორთავე, ვითარ
 რაჲ ასონი; ხოლო, თუ რად-მე არ შერტებულ არიან ზირველ თქმუ-
 ლთა უჯერებათა-თჳს, დაწუბილ ვინაჲვე იუუნენ, ვითარ მემწყო-
 ბრნი შორის მწუბორსა, გინათუ ვითარ სოფიოჲ სოფიოჲსად; გი-
 ნათუ შეზავებულ ვითარ ღვინო და წყალი. არამედ ესე, რომელ შე-
 10) ჰქვამდეს არს სულისად სხეული შეწყობად, „სულისა-თჳს“ თქმულ-
 თა-შინა აღმოჩენილ არს: რამეთუ იუთმცა მხოლოდ ნაწილი ოდენ
 სხეულთაჲ სულიერ, რომელი იგი იუთს მახლობელ სულისა, არამედ არ
 შერტებულად—უსელო; ამისთჳს რომელ შეუძლებელ არს, თუმაჲ ერთი
 იაქემოდეს მებრ მწუბორიენი, ვითარ ოდეს რაჲ ითქუეს, ვითარმედ
 15) შეშას მოაქეს რკინაჲ, ანუ ესევეითართა რაჲ-მე. და შეზავებამ წყ-
 ლისა და ღვინოსა ორთავე თანშეხრწნის, რამეთუ არცა ღვინო არს წმი-
 ლაჲ | შეზავებული და არცა წყალი. მერმეცა და ესევეითარი შეზავებუ- A95
 ლე[ბ]აჲ, მებრ ურთი-ერთას [თანდებობა], დასცილდების გრძნობასა.
 ამისთჳს რომელ წუღილ ნაწილებით არს შეზავებული იგი; საცნურ
 20) უკუ[ლ] ესე ამის-გან, რომელ კუალად შესაძლებელა მისი განუთავაჲ
 ერთმან-ერთისა-გან; რამეთუ ოდეს რაჲ ღრუბელი ზეთთან იქმნების,
 აღიწებობს წყალსა წინა, და ესრეთვე ზატრუგი; არამედ გრძნობადად
 და ცხადად უოფლით-ურთ შერტებულთა განუთავაჲ შეუძლებელა.
 ხოლო თუ რად-მე არცა შერტებულა და არცა თანდებულა და არცა
 25) შეზავებულა, — რაჲ უკუ[ლ] იუთს მიზეზი ესე ერთმეოფელი ცხოვე-
 ლისაჲ? ვინაჲ ზღატონსა ამის სიძნელისა-თჳს არა ეგულებოდა თქე-
 მად, თუ ცხოველი არსო სულისა-გან და სხეულთაჲსა, არამედ სუ-
 ლი სხეულთა მკმარებულად და ვითარ რაჲ თანშერგად სხეულთა.
 აქეს უკუ[ლ] და ამისცა სიტყუისა უდრობაჲ, თუ: ვითარ ერთუთვად

მ ლენოჲ A. | 13, ესრეთ A. | 16 ლენისაჲ A. | 17 შეზავებულ-
 ლი A; ესევეითარისა A. | 17-18 შეზავებულებისა. | 18, ღებ-ღისა A. |
 26, მისი A.

- | შემძლელებს სული სამოსთა-შორის? რამეთუ არცა სამოსი ერთი A96
 არს მოსილსა-თანა. ხოლო ამჟონიოს, მოძღუარი ჰლოცინოზისი,
 სძიებელსა ამას ესრესა[ე]დ დაჰკისნის, მთქმელი, ვითარმედ: გონი-
 ერთა ესევეთარი აქუს ბუნებაჲ, რათა შეერთებოდენ შემძლეულთა
 5 დატყვნად მათდა, — ვითარ არს თანშერწნილთა, — და შეერთებულთა
 და კუდად გებად უზრწნელად და შეურეწნელად, ვითარ თანდებულნი.
 არამედ სსეულთა-[შორის] შეერთებაჲ შეცვალებისა ვინაჲ შეიქმს,
 ვინაჲთაგან სსეულთა სსეულთად შეიცვალეების, ვითარ რაჲ: ასინი —
 თანშერწნილთად, და სსზრდელნი — სისხლად, ხოლო სისხლი — გორ-
 10 ცად და ესევეთარად ნაწილად სსეულთად. არამედ გონიერთა-შორის
 შეერთებაჲ უკუნ იქმნების, ხოლო შეცვალებაჲ არა შეუდგების, რა-
 მეთუ არა აქუს გონიერთა შერ ბუნებითი შეცვალებაჲ, არამედ ანუ
 განეკეცების, ანუ არასად განიხრწნების, ხოლო შეცვალებისა არ მი-
 ათუალავს; არამედ არცა არარსებად განიხრწნების, რამეთუ არამცა
 15 იყო უგულავი. | არამედ სული ცხოველობაჲ არს; თუმცა შეზავებისა-
 შორის სხუა იქმნებოდა, შე-შვავებისაჲ შეიცვალა და არდამცა იყო ცხო-
 ველობა[ჲ]; და რადმცა რად საჭმარ იყო სსეულთად, თუმცა არა ჰქონ-
 და მას ცხოველობაჲ? არა ვინაჲ-მე შეიცვალეების სული შეერთე-
 20 ბისა-შინა.
 ხოლო აწ ამათ ესრე ზუსნებულთა-გან, ვითარმედ გონიერნი
 უტყვევ არიან არსებით, საჭიროდ შეუდგების ესე, რათა, ოდეს რაჲ

* ორი სიტყვა „სული“ და „სამოსთა“ A-ში გადამბოთ
 არის დაწერილი. არშიაზე შენიშვნა: „სამოსი, ესე იგი არს ტა-
 ნისამოსი. იხილე, ვითარ ამჟონიოს ლექსანდრიელი აღკისნის ელო-
 ნობასა მას უსხეულოსა და სხეულთა ურთი-ერთას შეზავებისა და
 შეერთებისასა, და კეთილმოზავებულ და მორთულ ჰყოფს ყოვლად
 ელონოდ აღწენილსა ამას. ხოლო ესე იგი ამჟონიოს არს, რომელ-
 სა ევსევი მოაქსენებს დანაწყისსა სახარების კამარათასა, მეტყველი
 ესრეთ, ვითარმედ ამჟონიოს ლექსანდრიელმანცა ფრიალი მოსწრაფებაჲ
 აჩუქნა და შედგომთა რომელთა-მიერ წარმოაჩენს ამის ამჟონიოსის-
 მიერსა მასცა ოთხთა-განეჲ ერთ წიგნად შექმნილსა სახარებასა“. |
 6 A-ხელნაწერში სამი სიტყვის „და კუდად გებად“-ის ადგილას შემ-
 დგვი ასოვბა მოთავსებული: „დაქდ////////გებად“, ე. ი. შუაში გადამ-
 წერს, შეცდომით, რამოდენიმე სხვა ასოც დაუწერია, მაგრამ თვითონვე
 ამოუღებელია. | 72 სხულთა-ზედა A. | 20 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

შეერთებოდნენ იგინი, არ თანშეიხრწნებოდნენ იგინი, რომელსადა შერ-
თებულ იუვნენ. და აწ უკუ შერთებულ არს და შერწეულად შე-
ერთებულ არს სხეულთა სული. არამედ ესე, რომელ შერთებულ
არს, თანხებისა-გან იხრწნების, რამეთუ თანხების ეოველსა თჳსსა
5 სხეულსა, ვითარ რაჲ შერთე მისი; ხოლო ესე, რომელ შერწეულად
დადგების, საცნაურ უკუ ამის-გან, რომელ სახითა რომელთა-მე
განეშორების სული სხეულთა ძილსა-შინა, ვითარცა მკურდრისა უსა-
ქმოდ დებდა დამტევებელი, მხოლოდ უკუ შერთებულს მას ცხო-
რებისა, რათა არა ეოვლით-ურთა წარწეულდეს; ათჳსა-შორის თჳსსა
10 სიხ. მართა-მიერ [მ]მომქმედებელი ღმრთივმეტყველებს წინაშე მთა- A98
მავალთა და გონიერთა მიხედვების. და ესე მღვდარესადა შეე-
თხუწვის; ოდეს-მე თაჳს თჳსსა მთავოს და განიცდიდეს რასაჲ არ-
სთა-განსა; და მაშინ ვინაჲვე, ვითარ იჭეულებენ, სხეულთა-გან
თაჳს თჳსსა განაქნენ და თჳთ თჳს-წინ იქმნების, რათა ესრეთ
15 ზემდემართლისა შიგნითა. და რამეთუ ესხეულო არს, ეოველთა-
ზედა მიფენების, და ვითარ თანშეხრწნადი, არამედ დადგრების უხრ-
წნელად და შერწეულად ათჳსა-შორის თჳსსა კმაყოფი და რომელ-
თა-გან-შორის ექმნეს მტევნელი მათი შებრ თჳსისა ცხოველობისადა.
ხოლო თჳთ არასადა ქცეული მათ-გან. რამეთუ ვითარ მზე მოსლვი-
20 თა თჳსითა ჰჳერს ნათელად შესცვლებს, რამეთუ ჰჳოფს მას ნათ-
ლის-გუარ და ერთეკმების ჰჳერს ნათელი, შერწეულად მისდამი
თხეული, — ამითვე სახითა ერთეკმადი სული სხეულთადა დადგრების
ვინაჲვე შერწეულად; რამეთუ მხოლოდ ამით განიყოფის, რომელ
მზე | სხეულ არს და ადგილსა-შინა შეწერილ და არა არს ეოველგან, A99
25 სადგა ნათელი მისი, არამედ არცაღათუ ვითარ რაჲ ცეცხლი:
რამეთუ დადგრების შორის შემათა, ანეთუ ვითარ ბაზმავთა-შორის,
შერწეული ვითარ ადგილსა-შინა; ხოლო სული ესხეულო არს და არ
გარეშეწერილ ეოველთა ადგილთადა [და] მიეტრევის თჳთ მათ მის-მიერ-
თადა ნათელთა და სხეულთადა; და არა არს ხაწილი ოდეს მის-მიერ
30 განაღებულთა, რომელთა-შორის არა ეოველი წარმოადგა. რამეთუ
არა იხერბების [სული] სხეულთა-მიერ; არამედ იგი იხერბის სხეულთა:
რამეთუ არცაღათუ სხეულთა-შორის, ვითარ რაჲ ჭერჭელსა ანეთუ
თხერსა, არამედ უფროჲს ხოლო სხეული — მას-შორის. რამეთუ არა

- დაიუენების სხეულთა-გან გონიერნი, არამედ ეოკელია სხეულთად
დამტევენელ და მიზნერგველ და განმეულ, რამეთუ არათუ ათუ, ვი-
თარ იგი არს, სხეულებრივთა ადგილთა-გან შეიპერობის; რამეთუ
გონიერ უკუ არს და გონიერობა-შორის ადგილთა არს, რამეთუ
5 ახუ!თუ თუთ თუ-შორის არს, ანუ ზეშთაშებარეთა გონება-შო- A100
რის, ვითარ რაჲ ოდეს-მე სული თუთ თუ-შორის მამინ არს, ოდეს
გულის-ისიტუედიდეს, ხოლო ოდეს-მე—გონებას-შორის, რაჲმს გა-
იგონებდეს. არამედ, რაჲმს სხეულთა-შორის მეოფად ათქუმიდის,
არათუ, ვითარ ადგილსა, სხეულთა-შორის მეოფ არს, არამედ ვითარ
10 დანახეთითა და წარმოდგომითა, ვითარცა ითქუმის დმერათი ჩუენ-
შორის; რამეთუ დანახეთითა და მიმართობის წამითა და წადილთა
ვიტუთ სულს სხეულთა-გან შეკრვად, ვითარ იგი ვიტუთ სტრფი-
ლომს-გან შეკრვად მტრფილობელსა — არა სხეულებრივად და არცა
ადგილითა, არამედ მებრ დანახეთითა. რამეთუ უდიდო ეოვლითა-
15 ურთ და უზუაგო და უნაწილო, რომელი იგი ადგილს-შორის შე-
ცვას ზეშთა და უმჯობეს დაურჩების. რამეთუ რომელსა არა ჭკონ-
დის ნაწილი, რომლისა ადგილის-გან შესაძლებელ არს გარეშე-
წილად? რამეთუ ზუაგითს-ათას აქუს ადგილსა მუიფობაჲ, ვინაჲცა
ადგილი არს სისროლი | გარემომქონიებელისაჲ, ვითარ იგი კარემო- A101
20 შესცავს შეცველსა. ხოლო თქუას თუ ვინ, ვითარმედ: „ისიტუ-
მკის-ებრ ჭრომს და ალექსანდრიას და ეოველგან იუოს ვინა“ ვე სუ-
ლი ჩემი“, — დასცილდების თუთ თაგი თუ-სი და კუალად ადგილსავე
იტუეს, რამეთუ „ჭრომი და ალექსანდრიად“ და ამის რომლისა-მე ადგი-
ლის-შორისი, დაღათუ ეოვლით-ურთ იუოს მცირე, ადგილის-შორი-
25 სადგე ითქუმის. რამეთუ ადგილს-შორის ეოვლით-ურთ არა არს.
არამედ ვინაჲვე ეოვლით-ურთ დანახეთას, რამეთუ ჩუწნიეულ არს
ესე, რომელ შეუძლებელ არს ადგილის-გან გარეშეცვად. ხოლო რა-
ჲმ „დანახეთას-შორის ექმეს და რომელსა-მე გონებასა ადგილსა,
გინათუ საქმესა, რომელი ადგილს-შორის იუოს, მებრ შეცვალბათ
30 ვიტუთ მისდა მუნ ეოვად, მოქმედებათ მითთ-თუ-ს მის-მიერ მუნ
ქმნილთაჲს, ადგილ[ი]სა — სანაცვლოდ დანახეთისა და მოქმედებაჲს
მიმდებელნი. ჯერ-იუო უკუ თქუად, ვითარმედ „მუნ რომელსა-მე
ადგილსა მოქმედებსო“, ვიდრედარა თუ „მუნ არსო“.

- რამეთუ ესრეთ თქუებული | უწმიდესად და უთანადესად ესაკუ- A102
თარების და უფროჲს ხოლო კაცისა-მიმართ შეერთებისა-თჳს ღმრთი-
სა-სიტყუას, რამეთუ, ვითარ რაჲ შეერთო, და დადგრა შეურყეველად და
გარეშეუხეილად, — არათუ [ყოფლით-ურთ] მებრ სულის სახედ; რამეთუ
5 იგი* განმრავლებულ არს, იიჭუნეულების ვინაჲცა რამზომვე თანმეგედ
სხეულად და თანშეკრვად იგი წუთ ერთცა, თუ შეეკრვოდის; არამედ
ღმერთი-სიტყუაჲ არა რომელითა სახითა სულისა და სხეულთა ზი-
არებისა-გან შეცვალეულ იქმნა, არცა რაჲ თანაქუნდა მათისა უძ-
ღურებისა-გან, თანმისცა მათ თჳსისა ღმრთეებისა-გან და [ი]ქმნა მათ-
10 თანა ერთი და თჳთ ეტო ერთა, ვითარ იყო და პირველ შეერთებისა-
ცა. კინაჲვე უახლეს აწ ესე სახე შეერთებისაჲ და შეზავებისაჲ, რა-
მეთუ შეეზავების და ჰგვიეს ყოვლად ყოვლითა-ურთ შეერთებულად და
შეურყეველად და განუხრწნელად და შეუცვლელად; არ თანივ[ი]ბე- A103
და. არამედ თანმოქმედებაჲ მხოლოდ, ვინაჲ არცა თანშეხრწნილ და
15 არცა თანშეცვლელად, არამედ მას-შორის უკუწ თანადორძინებოდა;
ხოლო თჳთ იგი არ მოკლებულ მათ-მიერ უძცეველად და შეურყევე-
ლად გვიბის-გან, კინაჲთგან წმიდა და მიუთუაღველ იყო ყოვლისა
შეცვლებისა-გან. მოწამე ამაიდა არს ზორფერიოს, რომელმან თჳთ
ქონად ქრისტესსა აღძრა თჳსი ენა[ჲ], რამეთუ უძღაგრეს მტრთა-გან
20 ჩუენ-თჳს თანმოწმებანი და არცა ერთისა ცილობისა მიმთუაღველ.
კინაჲვე აწ ესე ზორფირე მორესა წიგნსა-შინა „შერეკითათა სძიე-
ბეჲთა“-სა დასწერს საცხადოდ ესრეთ: „ნუ დაივიწყებოდედ, ვითარ-
მედ შესძლებელ არს რომლისა-მე არსებისა მიღებად თანშესრულე-
ბისა-თჳს სხვას და ნაწილ ქმნად მის არსებისა [და] დადგრომად თჳსსავე
25 ბუნებისად შემდგომად შესრულებისა სხვას მის არსებისა და სხვას
თანაქმნად და თჳთ თჳს-შორის კმაყოფად და — უფროჲს ხოლო — | თჳთ A104
უკუწ უძცეველ, არამედ უძცეველ მათდა, რომელთაცა-შორის ექმნეს
თჳსად მოქმედებაჲ წარმოდგომითა“. რამეთუ იტყვს ამას შეერთ-
ბისა-თჳს სულისა და სხეულთაჲსა. ხოლო თუ სულისად მართალ სი-
30 ტუჲაჲ ესე, ვითარცა უსხეულოჲსა-თჳს, უფროჲს უმეტეს ღმრთისა-
სიტყუას-თჳს, რომელი უმეტეს უსწ[ო]რო და ჴემშარტიტებით უსხეულო

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * ე. ი. სული. | 5 განმრავ-
ლებულთა A. | 24 სხუთა A. | 25 სხუთა A.

- არს. რომელი ნაცვალ უკუნ კრგით დაუყოფს ზირთა კელშოფელთა
შესვენად ღმრთის კაცთა-მიმართ შეერთებისათა; რამეთუ ამას ელენ-
თა-შორის უმრავლესნი* იტყუან შეუძლებელ და უთხო და უშუქრ
არსო თანაქმნად მოუდევსა ბუნებას საღმრთო მებრ შუაგებით და
5 შეერთებით. არამედ ჩუენ, ურჩეულებსანი მათ-შორის მკმარებელნი
მწად, განვადებთ ჩუენ-გან მიზეზსა; რამეთუ თქმულ არს რომელ-
თა-შორის, და უფროჲს ხოლო ევნუმიანთა-გან, შეერთებდ ღმრთი-
სა-საიტყესა სხეულთად არ მებრ არსებით, არამედ მრჩობლთა-ებრ
ძალთაჲსა; რამეთუ არათუ არსებთა შეერთებდ გინა შუაგებად, არა-
10 მად ძალთა; ვინაჲვე სხეულთა[ჲ]სა ძალთა-მიმართ საღმრთოთა თანშე- A105
ზაგებად; ხოლო ძალად სხეულთად განაღ შესაქმებრივ[ი]სა, — რომელ
არს ორღანებრივი, — არისიტატელის-მიერ საგრძნობელთა ამათ იტ-
ყეს; ამათ უკუწ საღმრთოჲ ძალი თანშეზავად, ვინაჲვე აღქმნათ შე-
ერთებაჲ, მათისა-ებრ სიტყესა. რამეთუ არავინ იუოს მათად არშემ-
15 ღმარელ საგრძნობელთა სხეულებრივად ძალად აღმრჩენისა-თჲს. ხო-
ლო განსახდერებულ არიან საცხადოდ წინაშეთა-შინა, თუ რომელი
უკუწ არს საკუთრებით სხეულთაჲ, ანუ რომელი — სულისაჲ, გინა
რომელი თანმრჩობლთაჲ; და საკუთრებითა-შორის თანმრჩობლ-
თაჲსა შესაქმებრივთა ორღანებრივთა-მიერ გრძნობათა ვიდრე-შე ყო-
20 ფად; უსხეულთა-თჲს შეურევნელად შეერთების მოქმედ ასკებათა-
მიმართ და არაჲს შევნად უსაღმრთოესსა უდარესისა-გან, არამედ
იგი მხოლოდ მრგებელად უსაღმრთოესისა-გან. არამედ, ვინაჲთჲს
წმიდაჲ ბუნებაჲ უსხეულოჲ დაუქმებელად უკუწ მიეფინების ეო- A106
კელგან, არამედ მის-მიერ არცა ერთი, — რომლის-თვისცა, რომელ
25 ეოველთადა მიფენილ, შეერთება, ხოლო, რომელ მის-მიერ არცა
ერთი, დადგრების იგი შეურევნელად და შეურწმულად. არათუ ვი-
ნაჲვე სათნოება[ჲ] მიზეზ აწინდელისა ამის შეერთების სხისა, ვითარ
კაჲთა-შე დიდთა კაცთა სთნავს, არამედ ბუნებაჲ მიზეზ. რამეთუ სხე-
ულთა მძლავრ[ი] ნუთუ და თქუასცა ვინ-შე სათნოეუფით, და იუოს მარ-
30 თად ქმნილი იგი, ხოლო შეერთებულთა არა შერწყმულ მებრ ღმრთი-

* აქ არშიაზე ჩამატებულია ტექსტისავე ხელით სიტყვა: „[ს]იცილ-
მქმნელი“. | 15 აღმომჩენისათჲს A. | 18-19 თანმრჩობლთაჲსა A. |
27 სახესა A.

სა ბუნებისად, არათუ საინოების-გან ქმნილად. ხოლო ხარასხი სულ-
თაჲ და აღსლუჲ და შთასლუჲ, რომელსა ორიგენი შემოიღეს, სა-
ღმრთოთა წერითა არმომზავებელსა და არცა ვინაჲვე თანმდლა-
დებელსა ქრისტიანეთა რწმუნებისასა, დაიტყუებოდენ.

თ ა ვ ი ო

ს ხ ე უ ღ თ ა - თ ჯ ს

- ყოველი სხეული უკუ^ა ოთხთა ასოთა არს თანშეჭა და მათ-
კან ქმნილ: რამეთუ მახლობლად სისხლის-შორისნი ცხოველთანი
ოთხთა^ა გან ბაღამთა: სისხლის-გან და წათხის* და მწითურისა 107
10 ნავლასა და შავისა, ხოლო უსისხლონი სხუთა-მიერცა ბაღამთა
და მათ-შორის სისხლის შესაბამის-განცა. მახლობელ უკუ^ა იწოდე-
ბის, რაჟამს უსაშუალოდ მათ-გან რაჲ-მე მათად იქმნებოდაი, ვა-
თარ იგი არს თანშეჭა ოთხთა ასოთა ოთხთა-შიმართ ბაღამთად,
ხოლო ბაღამთა[-გან]—მსკავსნაწილი, რომელ იგი არს ნაწილ სხეულთა.
15 აქუნეულობენ ვინაჲვე ქუეყანასა უკუ^ა შავსა ნავლესა, ხოლო წაღ-
სა—წათხის**^ა, არამედ აერისად—სისხლსა, ხოლო ცეცხლისად—მწი-
თურსა ნავლესა. ყოველი უკუ^ა შეჭაჲ ასოთაჲ ანუ მტკიცე არს,
ანუ ნოტიო, ანუ სულ. რამეთუ არისტოტელს მახლობლად ოდენ
მხოლოდ სისხლის-გან ეკულებს ქმნაჲ ცხოველთა სხეულისაჲ, რა-
20 მეთუ ამის-გან უმახლობელესად იზარდებიან და აღორძნებიან ყო-
ველნი ნაწილნი ცხოველისანი, და თესლსაცა უკუ^ა ქმნაჲ სისხლასავე-
მიერ აქუსო. არამედ ვინაჲთგან მისვე და ერთის-გან არ საზრო

* დედანში ამ სიტყვას ზემოდან ტექსტისავე ზეით დაწერილი
აქვს სიტყვა: „ფლემბისა“, რომელიც უნდა წარმოადგენდეს დამახინჯე-
ბულს ბერძნულ სიტყვას ქართულის ტრანკრიპციით: „ფლემბისა“. იქვე
არშიაჲ ეს სიტყვა ტექსტისავე ზეით ასეა განმარტებული: „ჟლამისა
ბალდმისა“. | 14 სხეულთაჲ A. | ** ამ სიტყვას ზელნაწერში ზემოდან
ტექსტისავე ზეით დაწერილი აქვს სიტყვა: „ფლემბა“. | 18 არისტო-
ტელის A.

აეო კეთილქონებად თუმცა ფიციხელები ძუალები და ჩუზლები კორცნი ^{Δ108}
 და აჰანი იქმნებოდესმცა, — სთნდა 'უგუტ' აზზოკარტის, რომელ სხე-
 ულნი ცხოველთანი უმასლობელესად ოთხთა-მიერ ბაღდაშთა შემტკა-
 ცებად, რათა ქუტუანთაგანისთა-განრე და ზრქელთა უმტკიცესნი-რე იქ-
 5 მნებოდინ, არამედ ჩუზლიერთა-გან — ჩუზლები. ხოლო მრავალგზის
 ოთხნივე იზოებინ შორის სისხლს ბაღდაშნი, ვითარ იგი კელის-
 კსნათა-შორის იხილეების, ოდეს-მე ფსლეპირიკა წათხს დამეტებად
 მის, ხოლო ოდეს-მე შავს ანუ მწითურს ნავლეას. ვინაჲ ითხე-
 ბეიან ერთკმათოდ კაცნი ესე. არს უგუტ ნაწილს-შორის ცხო-
 10 ველთას რომელი-მე მსგავსნაწილ, [ხოლო რომელი-მე უმსგავსო
 ნაწილ]; ვითარ მსგავსნაწილი უგუტ: ტუნი, აჰი, ძარღუ, სი-
 ჰოზე, ძუალი, კიბილი, მკერდი, ადენესი, თანშეკრეკლები, უმე-
 ნესნი, ინესნი, ომანი, ფრჩხილები, კორცნი, ძარღუნი, ნასხმ[ან]-
 ნი, ნესტუნი, ცმელი, ტუავი და. | ვითარ რაჲ ასო და მიზე- ^{Δ109}
 15 ზი ამით და უმასლობელესი, სისხლი, ვითარ იგი არს წმიდაჲ
 სისხლი, და წათხი, ნავლეი შავი და მწითურა. რამეთუ ტუნი
 ორთა-განვე არს: სუნდისმოხსკან და ძარღუმბრიკთა ანთა-გან.
 არამედ უმსგავსო ნაწილი, ვითარ: თავი, თორაკი, კელი, ფერკნი
 და სხუანი ასონი კაცისანი. რამეთუ არა თავადვე გან[ე]წყლეების თავი,
 20 ვითარ იგი ძარღუ ძარღუადვე და შემადრღუ შემადრღუადვე და კორ-
 ცი კორცადვე. ყოველი უმსგავსო ნაწილი მსგავსნაწილთა-გან შემ-
 ტკიცებულა, ვითარ რაჲ: თავი ძარღუთა-გან და კორცთა და ძუალ-
 თაჲს და ამათ ესევიართა-გან; უწოდებენ ამით ორდანიბრავად*. რომ-
 25 ლე არს შესაქმებრივი საზღვარი უგუტ მსგავსნაწილთაჲ ესრეთ:
 რომელთა ნაწილი მერმეცა ყოველთად და ურთი-ერთასცა აეკნენ
 მსგავს. ხოლო „მსგავს[ი]სა“ აქ აქა „თუთმისობისა“ ნაცვლად ჟერ-
 არს მიღებაჲ.

არამედ არა ყოველთა ცხოველთა | ყოველნი ნაწილი სხეულა- ^{Δ110}
 სანი მოუგან, რამეთუ არიან რომელთა-მე შორის [მათს] მოკლე[ი]ულ:

11 ტუნი A; ძარღუი A. | 20 ძარღუ A. | * აქ ხელნაწერი არ-
 შიხუ შემდეგს შენიშვნას ათავსებს: „დანიშნე ვითარმედ ორდანიბრი-
 ვალ წინა შესაქმედ თავად ძარღუთა უწოდენ კორცთა და ძუალთა“. |
 28 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; „ყოველთა ცხოველთაჲ“ A.

- რომელნი-მე არიან უფერკო, ვითარ თევზნი და გუჭლნი, ხოლო რომელნი-მე უთაფო, ვითარ კარქკინნი და კარაბნი; და რომელნი-მე მცურავალთა-განთა მკერდსა-შორის საგრძნობელთა მჭონებელ არიან, ამისთჳს რომელ არა ადგს მათ იაკვი; ხოლო რომელთა-მე სასულისა-
- 5 გან დაკლებულა, რომელ არღარა აღმოადგუნვეს აერსა; ხოლო რომელთა-მე ბეშტი არა აქეს, ვითარ რამ მფრინველთა ქათამთა და ეოკელთა აბესძელთა*; არამედ კეცტუკვი უმრავლესთა-გან დაკლებულა ასოთა, რამეთუ მცირედ არს მათ. შორის ცხოველ ეოთუაჲ; ხოლო იიჭუნეულებიან რომელნი მისსა, რომელ იგი ჰქონდის, არქონებად-
- 10 გე, ვითარ ირეთაჲ იიჭუნეულების არქონებაჲ მწითურის ნაგდლისაჲ. ვინაჲთჳს სწლევთა-შორის აქეს იგი განბნეულად და უჩინად. ხოლო კაცსა** ეოველივე და სრული, რომელ შეუძლებელ იყო სხუდირ უმჯობესად შექმნა[ჲ] მისი ეოკლით-ურთ. | რამეთუ მრავალ Δ III ვინაჲთჳს განეოფილებოდა მისი და სხუათა ასოთა აკებულებისა-ებრ:
- 15 არამედ რომელთა-მე ჰქუან[ან] ძეძენი შორის მკერდსა, ხოლო რომელთა-მე შეცდელსა-შორის, ხოლო რომელთა-მე წელთა-ქუშტუ, რომელთა-მე ორნი, ხოლო რომელთა-მე ოთხნი და რომელთა-მე უმრავლეს: რომლისა-თჳსცა თანშეუთჳლა ბუნებაჲ მობადთა რიცხუსა სიმრავლე ძეძეთა. არამედ აუ ვის უმხარკესად-რე გაცონებაჲ მისი
- 20 ეგულვას, „ცხოველთ-დამსახველი“ არისტოტელი წარიკითხენ, რამეთუ არა სულიერის წერილისა-მიერ არს ამისდა განწერილვად, არამედ ვითარ რამ წარწერილთა რათ-მე და სხუთა გარდამცემელნი; რომლისა-თჳს აწ ვაღთ „ასოთა-თჳს“ იქემულსა-შორის, შემადგომობათა-ებრ შეძიებულნი.

1, ბოლი + რომელნი-მე A. | 2, კარავნი A. | 5 აღმოადგუნვეს A. | * ე. ი. არმისმელთა; პეტრიწს სიტყვა ნაწრმოები აქეს ბერძნულის თავსართით „ა“=არ. | ** იგულისხმება „აქეს“; ამ სიტყვის გასწვრივ, არშიაზე, ზელნაწერი ათავსებს შემდეგს შენიშვნას: „კუდი და რქანი სადა არს შორის კაცსა, ო ნემსიოზჳ“

თ ა ვ ი V

ა ს ო თ ა - თ ჯ ს

ასიამ მსოფლგებრივი* არს ნაწილი ეოვლად უმცირესი სხე-
ულთა თანშეშვისად. არიან უკუშ ასონი ოთხ: ქუტყანად, წყალი, აირი,
5 ცეცხლი,—თანდაწოობილი თქუმულთა-ებ წესისა ქუტყანთა-გან ზე- A 112
ნათა სხეულთად; და ესენი არიან შირველნი და უმარტივესნი სხუათა-
მიმართ სხეულთა. რამეთუ ეოველი ასოა ერთტომ არს მისდა, რომ-
ლისადა იუოს ასო; ხოლო დასაბამი არავინავე ერთტომ მათ-მიერ
ქმნულისად, არამედ ასო განადა ერთტომ. არამედ, რომელ ქუტყანად
10 და წყალი, აირი და ცეცხლი არიან ასონი, საუწყოდ, რამეთუ ამათ-
შორის კიდოვნებითნი რომელობანი** ძალად და მოქმედებად ჩანან,
და არათუ ვინაჲ წა[რ]მოჩენით არიან და საგრძნო ასონი შეუზავებულ
და შეურევსელ სხესა ასოჲსა-გან: შერეულ უკუშ ვინაჲ და რადზომ-
ვე ესე ეოველნი და თანმივლიეს ურთი-ერთას უმეტეს და უმცროჲს,
15 არამედ შერწყმასაცა-შინა საჩინო არს ბუნებაჲ მათი. რამეთუ ათთა-
ეულსა ასოსა მებრ დაუდღვიო ორი რომელობაჲ აქეს, გუარქმნიელი
მისი: არს უკუშ ქუტყანად კმელ და გრილ, ხოლო წყალი—გრილ და
ნოტიო, ხოლო აირი—ნოტიო და შუურვალე მისისა-ებრ ბუნებისა,

* არშიაზე აქ შემდეგი სხოლიოა დედანში A: „დანშენ, ვი-
თარ ასოდ ნივთთა იტყვს ოთხთა, ვითარ: მაწასა და წყალსა, აირ-
სა და ცეცხლსა, რამეთუ ესრეთ ეწოდების ამათ კმითა ელლადელ-
თაჲთა. ზოლო ეწოდების აჰის-თვს ასოდ ამათ, რამეთუ, ვითარ იგი ან-
ბნისა ასოთა-გან მარცუალნი და მარცუალთა-გან სიტყუანი შეიქმნე-
ბიან, ეგრეთვე ამათ-გან ოთხნი ბალ[ღ]მნი, ზოლო ბალღამთა-გან სხე-
ულნი ცხოველთანი შეიმზადებიან“. | ** ამ სიტყვის გასწვრივ არშიაზე
შემდეგი შენიშვნაა მოთავსებული ტექსტისავე მელნითა და წმინდა ხე-
ლით: „[და]ნიშნე, ვითარმედ კიდოვნებ[ითად] რომელობად ასოთად სი-
გრილესა იტყვს ქუტყანისასა, სინოტიესა წყლისასა და სიმჟურვალესა აირი-
სასა და სიკმელესა ცეცხლისასა“. | 13 სხუისა A. | 15-16 თუითოველსა A.

არამედ ცეცხლი—მკურნალე და კმელ. არათუ რომელიმე* თუთია-^{A113}
 ვით თესით შემძლებელ არიან ასოქმნად, რამეთუ არა უსხეულოთა
 რომელიმე-გან იიჭუნეულებიან შემტკიცებად სხეულნი; არამედ არ-
 ცათუ სხუათა სხეულთა, რომელთა არკიდოვნებით ქტონდის და მო-
 5 ქმედებით რომელიმე, შესაძლებელ არს ასოუფთა; რამეთუ იუენეს-
 მცა ურიცხვ ასონი, ეოველთა მყოფთა-გან უმეტეს და უმცირეს რო-
 მელობათა მოგებისა-თჳს, და ვერმცა შესაძლებელ იყო განჩეგვად, თუ
 რომელი რომლისა არს ასო. ვინამ, სჭირო არს ასოთად, [რათა იუენენ]
 სხეული და მარტივი სხეული და მებრ მოქმედებით მქონებული კიდო-
 10 ნებითა რომელიმე, — ვიტყვ უკუ: სიმკურნალეს, სიგრილეს,
 სინოტიეს, სიკმელეს; რამეთუ ესენი ოდენ მხოლოდ რომელიმე-გან
 სან ეოვლად ეოვლით-ურთ შესცვალევენ არსებასა, ხოლო სხუათა
 რომელიმე-განი არა რომელი მოქმედებს; რამეთუ არცა ვინამ თე-
 თარი, მეოხლარს რამ სხეულსა, ეოვლად ეოვლითურთ გა[ა]თეთრებს,
 15 — ვითარ იგი მკურნალი გაკურნებს და გრილი გაგრილებს; არცა
 რომელი სხუამ შეუძლებს არაას.

A114

წინააღმდეგომ უკუ არიან ასონი ურთი-ერთას ორთა-ებრ რო-
 მელობათა წინააღმდეგობთა, ვითარ რამ: წყალი—ცეცხლისად სი-
 გრილითა და ნოტიობითა, მკურნალისა და კმელისა; და ქუჩუნამ—
 20 ადრისა სიგრილითა და სიკმელითა, მკურნალისა და ნოტიო[ა]ს. ხო-
 ჲო ვინამთგან წინა[ა]ღმდეგობთა ურთი-ერთას თანშეხებად შეუძლებელ
 იყო: თხიერ მესაშეგლის საკრეგლისა და წესებულის თანშემკრეგლად
 მასად, — და წეს შემოქმედმან საშუალ უკუ ქუჩუნასა და ადრსა, რო-
 მელნი ური-ერთას წინააღმდეგომ არიან, წყალი და მისცა მას ორი
 25 რომელიმე: სიგრილე[ა] და სინოტიო, რომლითა შემძლებელ იყოს

* არშიაზე აქ დედანში შემდეგი განმარტებაა მოთავსებული: „და-
 ნიშნე, რამეთუ ფერნიცა, ვითარ თეთრი და ვევეითარნი, რომელიმე
 არიან, რომელნი თვთ თავით თესით ვერ შემძლებელ არიან ასოქმნად,
 არამედ ვერცა სხუანი უმარტიონი სხეულნი“. | 9, სისხლი A. | 10 სიგრი-
 ლისა A. | 13-14 სიტყვები: „ეოვლად ეოვლით-ურთ—რომელიმე-განი“
 A-ში შემდეგ არის ჩაწერილი სტრიქონსა და სტრიქონს შუა ტექსტის-
 ვე წმინდა ხელით. | 17 აქ ახალ ნაკეთს ჩვენ ვიწყებთ; ურთიერთარს A. |
 19 კმელისა A.

- კიდეთა შეხებად და თანშეგრავდ მათდა: რამეთუ სიგრილითა უკუწ
თანგანეგუნთვის ქუჭუნასა, ხოლო სინოტიითა თანშეხების ჭარსა.
და კუალად საშუალ წელისა და ცეცხლისა, რომელი წინააღმდგომ
არიან, ამათგა საშუალ დააწესა აერი, რამეთუ სინოტიისა რომე- 115
5 ღლითა თანშესაკუთრე არს წელისა, ხოლო სიმეურვადითა—ცეცხლი-
სა,—და ესრეთ წინააღმდგომნი შესხნა ურთი-ერთას საშუალ ვინადა-
მე საკრეელა-მიერ და თუთი თავისა-შორის თუსსა შოთფად და სხუ-
თად აანადრეულად და თანშემეურვლად; რამეთუ აერი მეურვალე და
ნოტიოჲ თანშომზავებულ უო ცეცხლისა და წელისა; რამეთუ თუთი-
10 ული მათი არს მეგრ სხუთა რომელობითა თანშემეხებელ უწირველესსა
მისსა, ხოლო სხუთა—შემდგომადსა მისსა, ვითარ იგი წყალი გრილ
და ნოტიო არს, არამედ უკუწ სიგრილითა შეხების ქუჭუნასა, რომე-
ლი ზირველ მისსა არს აღმართი აღწეობისა-ებრ, არამედ სინოტი-
ითა ჭარსა, რომელ შემდგომად არს მისსა; მსგავსადვე და აერი
15 მეგრ სინოტიითა თანშეხების წყალსა, რომელი ზირველ მისა არს.
ხოლო მეგრ სიმეურვადითა—ცეცხლსა, რომელი შემდგომად მისა
არს: და კუალად ვინაჲვე ცეცხლი სიმეურვადითა თანშეხების აირსა,
რომელი ზირველ მისა არს. ხოლო | სიკმელითა—ქუჭუნასა მეგრ 116
მოდრეკისა-ებრ და მოქცევისა კიდეთა-მომართ*; და გერეთვე ქუჭუნაჲ
20 მეგრ მოდრეკით სიგრილითა ვინაჲვე—წყალსა და სიკმელითა—ცეცხლსა
რამოდრეკითვე. რასა არა მხოლოდ ზენად-მიმართ და ქუჭუნად
აღსდვისა და შთასდვისა დასახეთი ჭქონდის ასოთა, არამედ და
მეგრ მრგუდოვცა, რომლისა-თუსცა მოდრიკნა და მოუქცინა** რეცა
კიდენი ურთი-ერთასს,—ვითქუ, უკუწ ცეცხლსა და ქუჭუნასა: რამეთუ

18 სიტყვები: „რომელი პირველ“ A-ში გამეორებულია; ხოლო +
სიმეურ A. | * ამ სიტყვების გასწვრივ, არშიაზე, მოთავსებულია ჯერ
შავი გაზუნებული მელნით, ოთხეუთხედში, ოთხი სიტყვა: „იცეცხლი,
აირი, წყალი, ქუჭუნა“; შემდეგ წითელი მელნით: „იხილე-აქაცა შეუნი-
ერი სფეროს სახეობაჲ ოთხთა ასოთაჲ, ვითარ: ქუჭუნისა-გან აღსრული
იცეცხლისა-მიერ, რომელი დასასრული არს ასოთა, კუალად მოდრეკით
მოქცევის ქუჭუნისავე-მომართ, და ესეთ ყოვლად სფეროან ჰყოფს მო-
მრგულობასა მათსა“ A. | ** იგულისხმება: შემოქმედმა.

- ოდეს რამ ცეცხლშან განგდოს სიმკურფაღე, მხოლოდ იქნების ქუჭყანად, — ესე უგუტ სუწუო მესისა-გან: რამეთუ შთამოტყენიუღი ვინაჲჲ ცეცხლი და განგრილეუღი ზეშისჩინობისა-გან ქჷ იქნე-ბისი*;
- 5 პომლის-თჳისცა უოველი მესი [ქ]ვითა და წუმწუბითა შთამო-ტყენის; არს უგუტ წუმწუბა ვითარ რამ ცეცხლი შემწხარი, არ ვი-ნაჲჲჲ მკურფაღე მოქმედით, არამედ ძალით ოდენ, არამედ მოქმე-დებით უგუტ — კმელ. რამეთუ მხოლოდ ვინაჲჲჲ ასოთა ჰქონან მო- A117 ქმედებთანი რომელობანი, ხოლო სხუათა უოველთა ძალით, — ზირველ ასოთა მიახლებისა.
- 10 და რათა არაოდეს მოაკლდენ არცა ასონი და არცა მათ-მიერ თანზავებულნი, სიბრძნით ვინაჲჲჲ იკელთაჲ შემოქმედშან, რათა ასო-ნი ურთი-ერთასცა შეიცვალდებოდნ და მათ-მიერ შეზავებულთადცა. და კუალად რათა ზავებულნი ასოთადჲჲ აღიქსნიებოდნ და ღიბნიეო-დინ. და ესრეთ ურთი-ერთას შობისა-გან და ქმნისა კმა ექოს ატ-
- 15 ბულა უოველადჲჲ განსაზოგველად. რამეთუ ქუჭყანად, ოდეს რამ გა-ღინდგელდეს, იქნების წყალ; ხოლო წყალი, ოდეს რამ შემტვიც-დეს და და; შირდეს, იქნების ქუჭყანად, არამედ, ოდეს რამ გას-ურდეს და განოროქლდეს, იქნების აირ; ხოლო ოდეს რამ შეგრ-ბეს აირი და შემტვიცდეს, იქნების წყალ; არამედ, განგვს რა:
- 20 ცეცხლად შეიცვალდეს; იგრეთჲჲ, ოდეს რამ ღივისოს ცეცხლი და განგდოს სიკმელე, აირ იქნების; არს უგუტ აირი ღივისა 'ცნ- A118 ხლისა და ოროქლ — წყალისა განკურვებულისა, — ოროთ-განჲჲ იუწე-ბოდედ, რომელ სიმკურფაღისა-მიერ არს ქმნად მისი, რამეთუ გან-კურვებულისა წყალისა-გან და შრეტილისა ცეცხლისა იქნების აირი.
- 25 არს უგუტ [აირი] თჳსითა ბუნებითა მკურფალ, არამედ გრილ იქნე-ბის მიკობლობითა ქუჭყანისა და წყალისათა, ვითარ რამ ქუჭყანად კერძი მისი და ქუჭყანის-მოშრო[ი] გრილ არს, ხოლო ზეცხად] და

* აქ არშინაჲ წითელი მელნით შემდეგი შინიშენაა მოთავსებული ტექსტისაჲ წმინდა ხელით: „დანიშნე მესისა-თჳს, ვითარ ქჷაქმნასა იტყჳს ცეცხლისასა და ქვითა და წუმწუბითა შთამოტყენებასა“. | 4*, მე-ხივითა A. | 10 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. ' 12 ურთიერთარსა A. ' 15-16 განდინდგელდეს და არი-არე A.

ცეცხლის-მიმართი—მკურნაღე. შეემთხ[უ]წვის უკუწ ესე აირს სიზ-
 ჩოას და ადვილად ცვალებისა-გან, რამეთუ მსწრაფელ განკურნების
 თვისის ბუნებისა-გან და შეიცვალების. ხოლო არისტოტელი თრ-
 ს ტომის იტყვის აირისას: ორთქლებრივსა—წელითა აღკამდე-
 5 სკან, ხოლო კუამღებრივსა—შრეტისა-გან ცეცხლის; ხოლო კუამ-
 ლებრივსა—მკურნაღე უოფად, არამედ ორთქლებრივი[ცა] ოშობების
 მკურნაღე, არამედ, წარვლოს რაჲ, ნაწილებით გრად ქმნად იგი
 და, უფროას-რე წარვლოს, წყალ ქმნად; და რათა სხუათა, | რა. A 119
 მელნიცა ჩნდენ უჭეროდ, თანაწარჰკდეს* და ამასვე-თანა, რათა უმა-
 10 ღლესნი და ქეწუანით დიდად განშორებულნი უგრილე-რე ჩნდენ,—
 ამით მიზეზითა-თჳს ორ ბუნებად დადგა იგი.**

უოველთა უკუწ სხუელთა ქმნაჲ თანამოგზაურობისა-გან ოთხთა
 ასოთ[ა]ქსა აქეს, ვითარ რაჲ ნერგათა და ცხოველთა[ა]: ბუნების უკუწ
 სკემე არს ესე, რათა უწმიდესსა ასოთასა იგვევითართავე სხუელთა
 15 ქმნისა-თჳს მოაზიდედეს. უწოდს უკუწ არისტოტელი ამით სხე-
 ულთა ბუნებითად, არაგინაჲ მეტრ ხუაგებრივ თანშესხმულად და თან-
 დებულად მათად, არამედ უოვლად უოვლით-ურთ შე[ე]რთებულად [და]
 შეზავებულად და ვითარ რაჲ ერთად და სხუად მათ-გან ქმნილად სხე-
 ულად; რამეთუ ესრეთ შეიერაებთან, რომელ არდა იჭუნეულობენ
 20 გარეგად მათდა და არცა მარტოდ ხილვად ქეწუანასა და მარტოდ
 წყალსა და აირსა და ცეცხლსა, არამედ სხუაჲ ვითარ რაჲ-მე თჳნიერ
 ამათსა თანამოგზაურობისა-გან ოთხთაჲს ქმნად, ვითარ იგი ტეტ-
 რათარმაკოს-ზედა, რომელ არს ოთხწამალი, იხილვების; | რამეთუ A 120
 ესე ოთხწამალი სხუა არს მათ-გან, რომელთა-მიერ შემზადებულ არს.
 25 მაგრა არ მსგავსად, რამეთუ არათუ მეტრ თანმიდებით უწლოთაჲსა,
 ვითარ იგი ოთხწამალსა-ზედა იხილვების, და ეგრეთვე ასოთა-მიერ
 ქმნად სხუელთა, არამედ მეტრ თანშეცვლებით და შეერთებით;
 და კუალად უკუწ ასოთადვე აღიკსნებთან და აღიბნევიან განსწწილნი
 სხეულნი, და ამით სახითა დაადგრების სამარადისოდ უოველივე და

4 აირისასა-თრამეთუ A. | 6, ორთქლებრივი-თა იგი A. | 7 მკურ-
 ვალ-თა იგი A. | * აქ არზიზე ტექსტისავე მელნით და წმინდა ხე-
 ნილით მიწერილია: „ნუთუ თანაწარჰკდეთ?“ | ** ე. ი. ჰაერი. | 12 აქ ახალ
 ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 15-16 სხეულთად A. | 18 შეზავებულნი A. |
 25, უწილოთას A. | 27 თანშეცვლებითი და შეერთებითი A.

კმა გეოფიზიკის არსით ქმნას და შეოფობას არცა გარდამეტებად და არცა მოკლებად ოდესცა. რომლისა-თჳსცა სხჳს ქმნას სხჳს ხრწნად იტყჳნ და კუალად სხჳს ხრწნას სხჳს ქმნად, არა უკუშ მხოლოდ სულით ოდენ, ვითარ ისიტყუა ჰირველ, არამედ სხეული-
ნ იახ-ცა.

- ვინაჲვე ჰლავტონს ეთნების სამია უკუშ ასოთა ურთი-ერთას შეცვალემაჲ, არამედ ქუწყანისა შეუცვალემაჲდ გებაჲ; რამეთუ შეუდარება თაჳთელსა ასოს სიმტკიცესა წრფ[ე]ლწირთა ნაკუწთათას: და ქუწყანას უკუშ—კუწვო[კ]ებრივსა ნაკუწ[ი]ისა, ვინაჲთგან სხუათა ^{A 121}
- 10 უმეტეს უდრეკ არს. ხოლო წყალსა—ძნად მიმდრეკთა იკოსაედრთასა, არამედ მსწრაფლმიდრეკას ჰირამიდისას—ცეცხლსა, ხოლო ოკ-ტაედრსა—აირსა, რომელი არს უმსწრაფლე მიმდრეკ წელისსა, ხოლო უგჳსე ცეცხლისსა მიდრეკითა. რამეთუ ამთა ნაკუწთათა-გან ჴყათეს აღმოქენასა, რომელ სამნი ურთი-ერთას შეიცვალემაჲნ, ხოლო
- 15 ქუწყანაჲ—ამს არ ვნებად. არამედ უკუშ სამნი—ჰირამიდი და ოკ-ტაედრი და იკოსაედრი—კიბებრივთა სამეურთა-გან შემკიცებად, ხოლო კუგოჲ—სწორკუშტრდთა სამეურთა-გან. რაოდენი უკუშ კიბებრივთა სამეურთა-გან შემტკიცებულა, ესე შემძლეებულა განხეული კუალად შეკრებად და ურთი-ერთას შეცვალემაჲ; ხოლო უკუშთუ კუგოჲ
- 20 გინათუ სხუაჲ რომელიცა სამთა ნაკუწთათა-განი განიბნის, ვერ შემძლება არს ურთი-ერთას შეცვალემაჲ, რამეთუ სწორკუშტრდთა

2 სხუთა A. | 3 სხუთა A. | 6 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 8 თუ-თელსა A. | 9 კვრებრივსა A. | 11 ჰკრამოხდისასა A. | 13-14 ნაკუშთთა განყოფს A. | 15-16 ოხტადრი A. | 16 სამყაროთაგან A; ბერძნულ დედანში აქ ლაპარაკია გეომეტრიულ სამკუთხედზე და არა „სამყაროზე“. ხოლო ამ გეომეტრიულს ფიგურას იოვანე პეტრიწი თავის მეორე ნათარგმნ თხზულების „კავშირნი“-ს ბოლოსიტყვაობაში უწოდებს: „სამკუთრი“ და იქვე ათავსებს მის მოზახულობასაც Δ. (იხ. „კავშირნი ღმრთის-მეტყულებითნი“, მე-XXII—XXIII საუკუნის ზუსტური ხელნაწერი „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების“, ბოლოსიტყვაობა, ფურცელი მე-5 ბოლოდან, გვ. 1-ლი). | 17 სამყაროთა-გან A. | 18 სამყაროთა-გან. A.

სამეურთა-გან შემტკიცებულა, რომელთა-მიერ სხუანი სმთა-განნი ვერ
შემძლებულ არიან შემტკიცებად, — და არც ამთ სმთა-გან კუფოდ.
საჭირო არს უკუშ | გუაროფანქმნილთა სხეულთა და გუართა ეგრეთვე A122
ქონებად ერთმან-ერთისა-მიმართ, ვითარ თვთ მათ ჰქონდა; გარნა
5 არაინაა უფნებ კგო ქუჭუნანა, არამედ განიწვალების წელიდადთა
სხეულთა-გან, ასოქმნილი; ვინაჲვე და არა თანშეცვალებით განმწვა-
ლებელის მისისად, — კუალად უკუშ შეკრების და თასადვე მოეკე-
ვის, ვითარ იხილეების წყალს-ზედა; რამეთუ უკუშთ წყალს მტი-
რე ქუჭუნანა შთაჰუარო და აღმრღუო, განიხნევის წელად ქუჭუნანა, —
10 და დასცხრეს რაჲ აღმრღუჭვისა-გან, ოდეს რაჲ დადგომამა მიითუ-
ლოს წყალმან, კუალად შეკრების. ამითვე სახითა და უოველს ქუჭ-
უნანს-ზედა ჯერარს გაგონებად, რომელ არა არს ესე თანშეცვალება,
არამედ განზავება შერეულთა. იტყვს უკუშ ზღატონ სიმახელისა-გან
ცეცხლითაჲს განხევად ქუჭუნისა; ხოლო ოდეს რაჲ განიხნის, ანუ
15 აირსა-შორის მიმოიქონების ანუ თვთ ცეცხლს, ოდეს ჰჳერმან იგი
დაჰქსნს, გინათუ — წელსა-შორის, | რაჲმს წყალისა-მიერ დაიქსნს. A123
იტყვს უკუშ სხუთა სახითა განმწვალებელი ესრეთ, ვითარმედ თვთ-
ულს ასოთასა სამი რომელობაჲ აქუს: ცეცხლს უკუშ — სიმახელე;
არეობაჲ, მიდრეკაჲ; არამედ სხუას კიდეს ასოთასა,* რომელ არს

1 სამეურთა-გან A. | 9 აღმრღუო A. | 13₂ თანზავება; სიმახელისა-
გან A. | 15 „ცეცხლსა“; ამ სიტყვის შემდეგ ხელნაწერში კიდევ სამი სიტყვაა
ჩამატებული: „ზუვი, იუწყებოდედ რამეთუ“, რომელნიც ნაბეჭდ ტექსტ-
ში არ შემოგვაქვს. სიტყვას „ზავს“ არზიაზე შემდეგი შენიშვნა უზის:
„ზუვი რაზხოვე გუამი“. | 16 A-ში ეს სიტყვა ასე სწერია: „დაჰქსნს“,
რაც ცხადი შეცდომაა გადაწერისა, რომელსაც ხუტური 14 მიუღია 14-დ.
| 17 სხუთა A. | 18₂ სამისა; „სიმახელე“. | * აქ არზიაზე წმინდა ნუსხა ხუტუ-
რით შემდეგი შენიშვნა არის მოთავსებული: „დანისენი, ვითარ კიდოვნობად
ასოთად ქუჭუნისა იტყვს და ცეცხლისა, რამეთუ ქუჭუნაჲს იწყების
ვითარ უქუტკიდესით სხუთაჲთ, და საშუალ დამწესებით წყალისა და აი-
რისაჲ ცეცხლისა-მიმართ აღიწევის, ვითარცა უხეკიდესისა სხუთაჲსა;
და კიდებად უწოდს მათ პირველსა ვითარცა ქუჭუნაჲთ, ხოლო მეორესა
ვითარცა ზენაჲთ უგარეკიდესსა ნეშტთა ასოთასა“. A.

- ქუჭანაჲ, წინაღმდგომი ამათ რომელთაჲთაჲ, ვითარ იგი არს: სიბლგუე, სიკჳირე, დგომაჲ, — რათა იუთს მეგრ დაუდღვიდთა სხუა რომელთაჲთა-შორის; ხოლო მიხუმად ორთა-განეჲ კიდეთა რომელთა-ბანი და ესრეთ ს[ა]შუალთა ქმნად ასოთა; რამეთუ მიიხუმიან ვიხაჲჲ
- 5 ცეცხლის-გან ორნი რომელთაბანი, ვითარ: არეობაჲ და მიდრეკაჲ, — და ერთი უკუწ ქუჭანისაჲ, ვითარ — ბლგუობაჲ, — და შეპტკიცდუ-ბი* ჰაირი, რომელსა გუარქმენულად ჰქუჲან რომელთაბანი: ბლგუო-ბაჲ, არეობაჲ, მიდრეკაჲ. კუალად უკუწ ორნი მიიხუმიან რომელთა-ბანი ქუჭანისანი: ბლგუობაჲ და სიკჳოჲ, ხოლო ცეცხლისა ერთი
- 10 მხოლოდ მიდრეკაჲ, და იქმნების წყალი, და ამისდაჲ გუარქმენულ: ბლგუობაჲ, სიკჳო[ჲ] და მიდრეკაჲ. არს უკუწ, ვითარ სიმახულე სიბლგუისა-მიმართი, ეგრეთვე ცეცხლი აირას-|მიმართ, და ვითარ A124 სიკჳოჲ არეობისა-მიმართ, ეგრეთვე ჰაერი — წყ[ა]ლისა-მიმართ, და ვი-თარ მიდრეკაჲ დგომისა-მიმართ, ეგრეთვე წყალი ქუჭანისა-მიმართ:
- 15 და ვითარ ცეცხლი ჰაერისა-მიმართ, ეგრეთვე ჰაერი წყლისა-მიმართ, და ვითარ ჰაერი წყლისა-მიმართ, ეგრეთვე წყალი ქუჭანისა-მიმართ. შეჯგვს უკუწ, რომელ ზედსაჩინოჲ** ერთისა-მიერ მესაშუელისა შე-იკონების, ესე იგი არს შესაბამი, ხოლო მეარი და მტკიცე — ორთა-მიერ მესაშუელეთა. და სხუთაჲ სახითა იტყჲან რომელთაჲთაჲ ქონე-
- 20 ბად ასოთა-გან: რამეთუ ქუჭანასა და წყალსა ქონებად სიმამისა. ვითარ და იგი ქუჭანად ბუნებით შთამოჲზიდვიან, ხოლო აირსა და ცეცხლსა — სისუბუქესა, ვითარ და იგი ბუნებით ზენად-მიმართ მი-იმართებენ. იტყჲან უკუწ სტოელნი, ვითარმედ ასოთანი რომელნი-მე არიან მოქმედ, ხოლო რომელნი-მე — მეგნე: მოქმედ — ვითარ აერი
- 25 და ცეცხლი, მეგნე — ვითარ წყალი და ქუჭანაჲ.
- არამედ არისტოტელი და მეხუთესაჲ შემოადგებს სხუელსა ეთე-რისასა და მრგუელივმოსილსა, არა | მრგულებით ცისა[ჲ]თა ოთხთა A125

2 სიბლგუე A. | * აქ არშიაზე შემდეგი შენიშვნაა წმინდა ნუსხა ბუცურით: „განიცადე, რაბამ შუნიერი შთამოწენაჲ ურთი-ერთას ასო-თა ოთხეულობისაჲ“. | 11 სიმახულიე A. | ** ამ სიტყვას არშიაზე უზის სხოლიოდ: „ეპიფანიაჲ“; რუსულ თარგმანში (გვ. 87) აქ ზის სიტყვა „пове́рхности“. | 17-18 შეიქონების A. | 27 აქ ახალ ნაკვეთის დწყე-ბა ჩვენ გვეყუთენის.

ასოთა-გან ქმნად; მრგულივმოსილად ვინაჲ-მე იტყვს სხეულსა მეხუ-
 აესა, რამეთუ მრგულივ [ქუჩქანისა] მოაქონების. ხოლო პლატონის-
 მიერ განსიტყვებად მთქმელისა ესრეთ: ცეცხლისა-მიერ და ქუჩქანი-
 სა შემტკიცებად ცისა; რამეთუ იტყვს ესრეთ, ვითარმედ: „სხეულთ-
 5 გუარად კაჲს არს და სხილველ, შესახებელ უოფადკა კაჲს არს[ო]
 ქმნულისა-თჳს; [არამედ] თჳნიერ ცეცხლისა არამდისაჲ ხილვადი იქ-
 მნაო და არცა შესახებელი თჳნიერ ვინაჲ-მე სიმტკიცისა, არამედ
 მტკიცე არა არს თჳნიერ ქუჩქანისა; ვინაჲ, ცეცხლისა-გან და ქუჩ-
 ყანისა შემტკიცებად სხეული უოვლისაჲ ღმერთმან დამწყობელმან შე-
 10 ქმნაო. ორთა უკუჩქ კეთილად შემტკიცებად თჳნიერ მესამისა არ შე-
 სძლებელ, რამეთუ საკრველი მრწობლთაჲ და შესაგრებელი ვინაჲვე
 უოვად საკრველი ვინაჲ-მე კეთილებრივი, ვითარ ვინაჲ-მე თუთ თჳსდად
 და თანაშერულთაჲ, რამეთუ უფროჲს ხოლო და ერთ ჰუოფსა. რა-
 მეთუ ამას უკუჩქ შემტკიცეს შესაბამისა სიკეთანისა აღსრულებად: სა-
 15 გრეკლად* იტყვს საშუალო ორთა ასოთა შესაბამისა-გან მითუღილთა, A 126
 ვითარ ისიტყუჲ პირველვე.

ხოლო რომელნი ებრაელთასა ირწმენდეს,** განიუოფვიან ცი-
 სა-ივის და ქუჩქანისა; რამეთუ რომელნი-მე, ნუჲ-მე და უოველნი.
 არცაერთ[ი]ს წინამდებარისა ნივთისა-გან იტყვან ქმნად ცისა და
 20 ქუჩქანისა, ვინაჲთგან მოსეჲმან იტყუა, ვითარმედ „შორის დასაბამსა
 შემქნა ღმერთმან ცაჲ და ქუჩქანაჲ“. ხოლო ანოლინარიოსს უფესკრუ-
 ლის-გან გეულებს ქმნად ღმრთისა-მიერ ცისა და ქუჩქანისა. რამე-
 თუ უფესკრულის-გან არა მოაქსენა მოსეჲმან „ქმნასა-შორის სოფელი-
 სისა“ ვითარ შემქნილობაჲ, არამედ „იობსა“-შორის სიტყვლა: „რო-
 25 მელმან ქმნა უფესკრული“.*** რამეთუ ამის-გან, ვითარ რაჲ ნივთისა-

2. თჳს შორის A. | 6. ვინაჲვე რამეთუ A. | 12 თუთ A. | * ამ
 სიტყვის განსამარტავად არშიაზე (125) ტექსტისავე წმინდა ხელით,
 წითელი მელნით, მოთავსებულია შემდეგი შენიშვნა: „დანიშნე, ვითარ
 ოთხთა მათ ასოთა-განე იტყვს პლატონ შემტკიცებასა ცისაჲ სხეული-
 სისა ნივთად შესაქმნისა მისისა მიმზუმელი ორთა-ზედა ქუტყა კიდეთა
 მათთაჲ: ცეცხლისა და ქუტყანისაჲ და მესაშველესად და საკრველად
 ორთა საშუალოთა: ჰაერისა და წყალისა“. | ** არშიაზე ნუსხა ხუცურ-
 თვე: „იობდეს“ A. | 18 ნუ უმედ A. | *** შეად იობისა, თავი 38.

გან, გეგულები* სხუათა უოგელთა შექმნად. არაჲსთჳნ დაუსაზოდ, არამედ დასაბამიერ უოფად იგი** უოგელთა უკუქ სხეულთაჲს [და] ზირ-ველეე დაწეობილად შემოქმედისა-გან სხუათა გუამოგენებისა-თჳს. და-ჰნიშნავს ვინაჲე სხელი უფსკრულისაჲ ნიეთისა უზომობასა. არა-
 5 მედ ესე რულადცა და იუოს, არაჲთ განიუფების, | რამეთუ გერტა A127
 ღმერთი უოგელთა შემოქმედად იჩუწნების და არაჲსა-გან მოქმე-
 დად უოგლისა.

- ხოლო მათდა-მიმართ, რომელნი ერთსა მხოლოდ იტყუადეს
 ასოსა,—ანეთუ ცეცხლსა, ანუ აირსა, ანუ წყალსა,—ჲმ ეჲს იჰზო-
 10 კარტის-მიერ თქმული, რამეთუ: „თუმცა იუო ერთი, კაცი არამცა-
 ღდეს იღმობდა და არამცა იუო, რომლისა-გან იღმომცა, ვინაჲთა-გან
 ერთი არს; არამედ და თუმცა იღმობდა, ერთი ვინაჲეცა იუო შეკურ-
 ნე. ჭკარარს უკუქ მგულებელისა ღმობად—თანშეცვალეჲდ გრძნო-
 ბით-ერთი; რამეთუ თუმცა ერთი იუო ასო, არამცა იუო, რომლისაჲ
 15 შე-მცა-იცვალა, არამედ, არშეცვალეჲდი და დადგრომილი თუთ
 თჳს-შორის, არამცა იღმობდა, ვინაჲე და თუ გრძნობადი არს. სა-
 ჭირთა არს უკუქ ვნებითისაჲ რაჲსა-მიერეე ვნებად; ხოლო, თუმცა
 რად-მე ერთი იუო ასოჲ, არამცა იუო სხუაჲ რომელთაჲ, თჳნიერ მის
 ერთისა ასოჲსა, რომლისა-განმცა ივნო ცხოველჲს; და თუ რად-მე
 20 არცა თანშეცვალეჲდ და არცა ვნებად შემქმნელ იუო, ვინაჲ იღ- A128
 მო?“ ჩუწნა ესე შეუძლებელად ვინაჲ შენდობით ზედმიუვლენს,
 რამეთუ: „თუმცა იღმობდა, იუომცა ერთი საკურნებელ; ხოლო აწ არა
 არს ერთი საკურნებელ, არამედ მრავალ; არა ვინაჲ-მე ერთი იუოს კა-
 ცი“. არამედ და რომელთა-მიერ იგინი მეცადინობენ თჳსისა თუთუელი
 25 გამჰადებად თნებისა, ამათ-გან უფროჲს ხოლო იჩუწნების თიხ უო-
 ფად ასოთა. რამეთუ თალი, წყლისა მხოლოდ მეტრეულად ასოდ, მე-
 ცადინობს გამოჩინებად სხუათა სმთა ამის-გან ქმნილად, რამეთუ
 უმდგომესსა და უნიეთიერესსა მისსა ქუქყანა ქმნად, ხოლო უწლო[ე]ს-

* იგულისხმება: აპოლინარიოსს. | 1 არაჲსთჳნ A. | ** ე. ი. უფ-სკრული. | 2 „უკუქ“; ამ სიტყვის შემდეგ A-ში ზის სიტყვა „სხევე“, რომელიც გადამწერსავე წინწკლებში ჩაუსვამს, რაც იმას ნიშნავს, რომ ეს სიტყვა ზედმეტია და უნდა წაიშალოს.

სა—ჰყარად, არამედ ჰ[ა]ერის უწლოესსა—ცეცხლად. ხოლო ანაქსი-
მენი მხოლოდ ჰყარს იტყოდა და მსგავსადვე ესეტა მეცადინიბდა
ჩუქნებად სხუათა ასოთა ჰყარის-გან ქნადა. და ირაკლიტოს უკუენ
და იზარხოს მეტაპონტიელი ცეცხლსა იტყოდეს, მათვე აღმოსაჩენელ-
5 თა მეამარნეი. რომელთა-გან და ესეტა სიტუფენ, ვითარმედ ცეცხლი
არსო სხუთა ასოთა შემობიერი, და სხუთა რომელთა-მე წყალი, | სო- A129
ლო რომელთა-მე ჰყარი, —რომელთა-გან იჩუქნების, რომელ უოველ-
ნი ასონი ურთი-ერთა შეიცვალეს. უოველთა უკუენ ურთი-ერთს
მქცევართა-გან საჭირო არს, რათა უოველნივე ასო ივენენ; რამეთუ,
10 რომელსა-ცა ზედა მიჰმართო ოთხთა-განსა, იზოოს იგი ვინაჲვე შეო-
რისა-გან ქნილად.

ხოლო სხეული სულის ორდანი არს, სული[თ]თა ვინაჲვე
ძალთაჲს თანგანიწვადების, რამეთუ მის-თჳს მომზავებულად და მომ-
მარჯუედ შემზადებულ არს, რათა არცერთი ძალი სულისაჲ მათ-გან
15 იცვალდებოდეს; * რამეთუ თვთუელსა ძალსა სულისსა მოქმედებისა-
მიმართ განთვსებით ნაწილი სხეულთაჲ განუგუთნავს, —ვითარ წარავლს
რამ სიტყუამან გამოაჩინოს. ვითარმედ: სულსა წესი უზურეის კელო-
ვნისაჲ, ხოლო სხეულსა—ორდანიოჲსა; ნიგუ უკუენ არს, რომლისაჲ
უათ სჰქუ იგი; ვითარ რამ: ნიგუად წინამდე[ბ] არს შეჰმად, ხოლო
20 ამის-თჳს მოქმედებად—ხუროვნობაჲ. **

განიუოფვიან ვინაჲვე სულითნი ძალნი: ოცნებითად, მიმოგორი-
ბითად და მომკისებელობითად.

12 ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ. | 13-14 მომარჯუებლ A. |

* არზიანზე, ტიქსტისავე ხელით, ამ სიტყვის საბადლოდ მიწერილია სი-
ტყუა: „იცილებოდის“. | ** ამ უკანასკნელი მაგალითის აღგოლას ბერ-
ძნულში (==რუსულში) ვკითხულობთ: „მაგალითად, ნიგუად წინამდე
არს დედაკაცი, ხოლო მოქმედებად ამისდა—სიძეა, მრუშება, გინა კანო-
ნიური კავშირიო“ (რუს. თარგმ. 90 გვ., 9—12 სტრიქონი ზემოდან). |

21 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

თ ა ვ ი

ო ც ნ ე ბ ა [თ ი] ს ა - თ ჯ ს

ოცნებით[ი] უკუწ არს ძალი | უტუკსა სულისა, საგრძნობელ- A130
 აა-მიერ შემოქმედე; ოცებითი უკუწ—რომელსა ოცნება შთაუვარდე-
 5 ბის, ვითარ რა გრძნობა და მგრძნობელი; ოცნება უკუწ არს
 ვნება უტუკსა სულისა, ოცნებულისა ვინაჲს-განმე ქმნილი; ოცე-
 ბა უკუწ—ვნება ცარიელა-გან სულისათა უტუკებითა-შორის არა
 რომლისა ოცებითის-გან ქმნილი. ხოლო სტოლნი ოთხად იტყო-
 დეს ჰმს: ოცნებად, ოცებითად,* ოც[ნ]ებრივად** და ოცებად.*** რა-
 10 მეუე „ოცნებას“ იტყოდეს ვნებად სულისად ათე თჳს-შორის მჩუჭ-
 ნებელად, ხოლო ქმნილწარმოდგომილსა სოცსა; ესრეთ, რამეთუ
 ოდეს რა აეთერი ვინილოთ, იქნების რა-მე ვნება სულის-შო-
 რის მიღების-გან მისისა: ვითარ შორის საგრძნობელა იქნების

4, ოცნებითი A, რაც ცხადი შეცდომაა გადამწერისა, რადგან ცო-
 ტა ქვემოთ სწორეთ ამავე ცნების გამოსახატავად პეტრიწი ხმარობს სი-
 ტვეებს „საოცი“ და „ოცებითი“ (=φανταστικός=представляемому; ბო-
 ლო ტერმინს „ოცნებითი“ ჩვენი მთარგმნელი ხმარობს თვით ძალის
 (=ნიქის) გამოსახატავად (=φανταστικός=способность представле-
 ния), რომლის საბადლოდ მას კიდევე აქვს ტერმინი „ოც[ნ]ებრივი“. |
 6-7 ოცნება B, რაც აგრეთვე გადამწერის აშკარა შეცდომას წარმო-
 ადგენს, რადგან ზემოთ მთარგმნელმა ტერმინი „ოცნება“ უკვე იხმარა იმ
 ცნების გამოსახატავად, რასაც ნემესიოსი უწოდებს „φαντασμα“-ს (=во-
 одображение); მაშასადამე, აქ ბერძნულის „φαντασμα“-ს გამოსახატავად
 იგივე „ოცნება“ ველარ გამოდგებოდა: ამ ცნებას უფრო შეფერება
 „ოცება“. | * იგივე „საოცი“. | ** იგივე „ოცნებითი“. | *** საოცად A,
 რაც აგრეთვე გადამწერის შეცდომას უნდა წარმოადგენდეს, რადგან ბერ-
 ძნული ტერმინი „φαντασμα“=призракъ, привидѣніе პეტრიწს ზემოთ
 და ცოტა ქვემოთაც გადმოცემული აქვს ტერმინითა „ოცება“ (გადამწე-
 რის შეცდომით „ოცნება“); „საოცი“ კი, როგორც ზემოთ ვნახეთ,
 პეტრიწს ნახმარი აქვს გამოსახატავად ცნებისა „φανταστικός“=предста-
 вляемому, предметъ представлення.

უნებაჲ, რაჟამს იგი იგრძნობდენ, კერეთვე და სუფსა-შორის, რაჟამს
გაიგონოს, რამეთუ ხატს ვინაჲვე მიითუჟღავნებოდა. არამედ
„საოცა“* ესე არს, რომელი ავთ მის ოცნებისა-გან გონები-
თად წარმოადგინოს, ვითარ რაჲ თეთრი და სხუა უოველივე, რა-
5 მედიცა სუფსა მიდრეკად შეუძლებდეს. „ოცნებითი“** უკუც | არს A131
ცარიელა მოწობაჲ თვნიერ „საოცისა“. და კუადა „ოცნება“ უკუც
არს, რომელი მოაზიდედიეს თავსა-შორის თვსა ოცნებულისა-ებრ
ცადიერაჲ მოწობათა-გან, ვითარ იგი დამედგომებულთა და შანა-
ღლისთა-ზედა იხილვების. ხოლო განუთვნილებად და ცილობად ამი-
10 სის მხოლოდ სახელთა ცვალებისა-თჳს ოდენ იქმნა.

არამედ ორდანი მისდა—წინადათნი ტვნებრივთა ძარღუთა მე-
ცეზნი და მათ-შორისი მთუზნეობებითი სული და მომზადებაჲ
გრძნობის-საცავთაჲ. არიან უკუც გრძნობის-საცავნი ხუთ, ხოლო
გრძნობაჲ ერთა—სუღიერებრი, რომელი იუწყებს გრძნობის-საცავთა-
15 მიერ მათ-შორის ქმნილთა ვნებათა. და რომელი-მე | უქუცნებერეს-რე
და ზრქელ და სხეულებრივ-რე გრძნობის-საცავთა[ე], რომელ არს
შესებაჲ, ქუცნებერსა ბუნებასა იგრძნობს; ხოლო რომელი-მე კუცნ-
ცხის-სახედ მრგულებრივი, ვითარ იგი არს მხედველობად, კუცნცხე-
ბრივთა; რომელი—ვითარ ჭაერის-სახედ—ჭაერებრივთა ვნებათა მი-
20 ითუღავს, რამეთუ ჭაერი არს ვინაჲვე ემის არსებაჲ; გინათუ | წუღვად A132
ჭაერისად; ხოლო დრუბლის-სახე და წუღის-სახე მეგრ გემოდა-ხილვით
ბაღდამთა მიითუღავს; რამეთუ თვთუელი გრძნობადთა თვსთავე
საკუთართა-მიერ ცნობად ჩუქულა. ჟერარს ვინაჲვე აწ ამთ სიტუჟა-
თა-ებრ, ვინაჲთგან ოთხ არიან ასონი, რათა ოთხ იუვნენ გრძნობა-
25 ნიცა; არამედ, ვინაჲთგან თვთ ესე და ამათვე-თანა ენოსიერთაცა ტო-

* იგივე „ოცნებითი“. | ** იგივე „ოცნებრივი“. | 6₂ მოწობაჲ A;
ამ ხელნაწერში ეს სიტყვა ისეა ხუცურათ დაწერილი, რომ შეიძლება
წაკითხულ იქნას: „მუღბობაჲ“; 6₃ თვნიერ A; 6₄ ოცნება A. | 10₄ სხეულ-
თა A; ვასწორებთ რუსული ტექსტისა და აზრის მიხედვით. | 11 აქ ახალ
ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ, რუსული თარგმანისა და აზრთა მიმდინარეობის
მიხედვით; 11₄ ტვნებრივთა A. | 13 გრძნობის-საოცთა A; ვასწორებთ
აზრისა და ბერძნული ტექსტის თანახმად. | 15₄ რომელი-მე A. | 17 და
+ ქუცნებერსა A.

- მი საშუალო არს ბუნებით ჰყარსა და წყალსა (რამეთუ ჰყარის ვინაჲვე უზრქე, ხოლო წყლისა—უწლოო; არამედ სცნაურ იქმნების ესევე-თარი სურდო-სახელდებულის ვნებისა-გან; რამეთუ სურდოაწნი მოა-ზიდვენ უგუწ ჰყარსა სულის-კუეთისა-მიერ, ხოლო მომზიდველნი
- 5 ვინაჲვე მისდა ორთქლთა ვერ მიითუაღვენ, რამეთუ და უოფისა-გან უზრქელესთაჲს ვერ გაივლის გრძნობისა-მიმართ), — ამის მიზნებისა-თჳს შეხუთე გრძნობის-საცავი, რომელ არს საყრისელი, ბუნებისა-მიერ მოაზნა, რათა არა რომელი შესძლებელი ცნობად განვევლას გრძნობასა. არს უგუწ გრძნობაჲ არათუ შეცვალება, არამედ ცნობა
- 10 შეცვალების, | რამეთუ შეიცვალეიან ვინაჲვე საგრძნობელნი; არამედ ^{Δ133} განსჯის შეცვალეასა გრძნობაჲ. იწოდების უგუწ მრავალგზის გრძნობაჲ საგრძნობელად. და არს ვინაჲ გრძნობაჲ მიითუაღვა გრძნობადთა. იიჭუნეულების, რომელ ესე საზღვარი არა არს საზღვარი თჳთ მის გრძნობისაჲ, არამედ საქმეთა მისთაჲ. რომლისა-თჳსცა ესრე განუ-
- 15 საზღვრებენ გრძნობასა სულად გონიერად, მთავრობითისა-გან ორღანთა-მიმართ განმარტებულად. არს უგუწ და ესრეცა სხუად საზღვარი გრძნობისაჲ, რომელი სულისაჲ მიმთუაღველი გრძნობადთაჲ, არამედ საგრძნობელნი — ორღანო მიითუაღვის გრძნობადთაჲსა. ხოლო ზღატონ გრძნობასა — სულისა და სხეულთა ზიარებად იტყჳს გარე-
- 20 განთ-მომართ; რამეთუ ძალი — სულისად, ხოლო ორღანო[ჲ] — სხეულთად, ორთავე უგუწ [ო]ცნებისა-მიერ მიმთუაღველად გარეშეთა. არამედ [ძალთა] სულისათაჲ რომელი-მე არს მემსახურე და მოწებრივ, ხოლო რომელი-მე დასაბამ და მთავარ. დასაბამ უგუწ — ვითარ მემოგატონებითი და ზედმიწევნითი; მსახურებითი ვინაჲ-მე — ^{Δ134}
- 25 ვითარ მგრძნობელობითი და მართებითი მიდრეკაჲ და კმებრიობაჲ; და რამეთუ მიდრეკაჲ და კმაჲ მოსწრაფედ და ადვილად კნინ და უკამოდ მორჩილა ზრახვის გულის-სიტყჳსსა, რამეთუ ერთბაშად და თჳთ მსვე ჟამსა გზდესცა და მიდრეკებით არა ვინაჲსა მოქენე საშუალო ჟამსა გა[ნ]ზრახვისა და მიდრეკისსა, ვითარ იგი მიდრეკასა-ზედა თით-

7 მხოთე A. | 8, განეულთას A. | 11 შეცვალეისა A. | 22 აჲ ახალი ნაკვეთის დაწეება ჩვენ გვეყუთნის. | 24 ორი სიტყჳ: „მსახურებითი ვინაჲ“ A-ში გამეორებულია.

თას იხილეების. ხოლო [ძალთა] ბუნებითაჲ უგუჲ ერთმან-
რობითისა არს და სულისა გონიერისაჲ, ვითარ რაჲ ვნებაწო-
დებულნი.

თ ა ვ ი VII

მ ხ ე დ ვ ა რ ე ო ბ ი ს ა - თ ვ ს

- მხედვარობაჲ სესხაობითად ითქუმის, ვითარ იგი: გრძნობის-
საცემი და ძალი მგრძნობელობითი. ხოლო იშპარხოს იტყვს* შარავან-
დელთა თუალთა-გან განზიდვად და დასასრულს მათსა, ვითარ რაჲ
კელით შესახებელისა-გან, შეხებად გარეშეთა სხეულთად და ნაცვლის
10 მიღებას მათსა სახედველთა-მიმართ მიცემად. ხოლო ქუჭუნის-მზო-
მელნი** კონ[ო]თა ვინათა-მე აღსწერენ ერთგან შეერთებისა-გან შარა-
ვანდელთაჲს ქმნილად, რომელნი გამოვლენო თუალთა-გან; გამოვლე-
ნად უგუჲ | შარავანდელსა მარჯუენისა თუალისა-გან მარცხენისა-მი- A 135
მართ და მარცხენისა-გან მარჯუენისა-მიმართ, ხოლო ერთგან შემ-
15 თხუჭვისა-გან მათისა აღსრულებად კონოჲსა; ვინაჲ ერთბამად მრა-
ვალთა სხიდეველთა გარეშეცვად ხედვისა-გან, ხოლო განკრძალულად
მათდა ოდენ ჭურეტად, სადაცა ერთგან შეკრებოდინ შარავანდელნი.
ესრეთ უგუ[ჲ] მრავალგზის მხედველნი ქუჭუნად ვერ ვიხილათ მენ
მდებარესა საკმარსა, აღმჭურეტელნი უმეტესად-რე, ვიდრე არა ნიშნი
20 შარავანდელთანი იქმნან მათ ადგილთად, სადა მდებარე იუოს საკმარი:
და მაშინდა ხილვასა მისსა შევიმთხუჭეთ, პირველვე დამწყებელ-
ნი განცდად. არამედ ეპიკურელნი ესრეთ***, ვითარმედ კერპნი სანი-

* არზიაზე აქ შემდეგი შენიშვნაა ტექსტისავე წერილი ხელით:
„დანიშნენ იპარხოს თნებაჲ თუალთა-თვს მხედვარობისა, ვითარმედ
თუალთა-გან განსრულთა შარავანდელთა დასასრული, გარეშეთა შეეხოს
რაჲ სხეულთა, მათადვე-მიმართ მიაქცევს კუალად ვითარებასა ქმნილო-
ბისა მათისასა“ A. | ** აქაც არზიაზე ასეთი შენიშვნაა მოთავსებული: „თუ
რომელთა ითნებენ მის-თვს ქუტყანის-მზომელნი“ A. | *** არზიაზე შემ-
დეგი შენიშვნაა მოთავსებული: „თუ ვითარ ეპიკურელნი მის-თვსვე“ A.

ნოთანი შაიჭრებ[ი]ან[ო] თუალთა-მიმართ. ხოლო არისტოტელი:*
 არათუ კერძი სხეულანნი, არამედ რომელია—შეცვალებით გარემო
 ჰაერისა სსინითა-გან ვიდრე სხედველთამდის მიიქმნებისო. ხოლო
 ზღატონისა-ქმერ*—თანცისკროვნებისა-გან, [რამეთუ] თუალთა-გან
 5 სასული ზომიერად გარდადენად ერთტომის მისის ჰაერისად, ხოლო
 სხუად სხეულთა-გან ნაცვალის-შეებითი, | არამედ სსუელ ჰაერი კეთილ A 136
 და თხლად მყოფი და კეთილგანმზადებულად თანგანთენილი ცეცხლის-
 სახეობასა სხედველთასა. ხოლო ღაღინოს*** თანმეკმედ ზღატონისდა
 მხედვარეობისა-თჳს მეშუდეს ვინაჲჲ «თანმეკმეობის» წიგნსა-შინა
 10 იტჳს დაშწერული ესრეთ მიმოთესულსა, ვითარმედ: უმ[ე]წმუდჳ
 თუალად მიუვიდოდა ნაწილი ვინაჲ, გინათუ ძალი, გინათუ კერძი,
 გინათუ რომელიაბაჲ ხილვადთა სხეულთაჲ, არამცა ნახულის სიდიდე
 ვაგრძენით, ვითარ მითსა ანუ სხჳს რაჲსა-ჲ დიდის, რამეთუ ესე-
 ზომისა კერძისა შაიჭრად თუალთა ჩუენთად ეოვლად ეოვლით-ურთ
 15 უგუნურება არს, არამედ „სულსა მხედველობითსა“ არ ჰაზრობნ ესეო-
 დენისა ძალისა გამოვლენად და მითუაღვად, რათამცა გარემოთისა
 ეოველთა აღჩენილთა. აჴლს უკუწ გარემო[ჲ]ს ჰაერი ესეითარად ირ-
 ჴანოდ ჩუენდა ქმნად, როდენსაცა ვხედვიდეთ ჳჳსა, რამეთუ ვითა-
 რაცა შორის სხეულსა იოს ძარღჳ მხედველობითი, ესეზომსაჲ ვნე-
 20 ბად თანამდება | გარემომცველი ჩუენი ჰაერი. არამედ, ანუთუ ცისკარი A 137
 მზისაჲ ზეჴსა ჴედასა კერძსა ჰაერისსა და თანმისცა ეოვლასაჲ ძი-
 ლი მისი, გინათუ მხედველობითთა ძარღუთა-გან ცისკარი გარდმოიფე-
 ნად არსების უკუწ მქონებელი სუდიერებრივისა, შთაჭრილი უკუწ
 გარემოჲს მისა მქონებელის ჰაერისად და ჰირველსაჲ შემთხუწჳსა
 25 თანა მისდად შეცვალებისა მქმნელი თანმიცემად, ვიდრე-ჲ მრავალჳმ
 გარეჲ მქონებელს თჳს ჰაერსაჲ ნაცვალსაჲთა მიითუალვიდეს. ექ-
 მნების უკუწ ჰაერი ორღანო თუალსა ხილვადთა-მიმართ ცნობისად

* არშიაზე უენიშენა: „ვითარ არისტოტელი“ A. | ** არშიაზე:
 „ხოლო პლატონ“ A. | *** არშიაზე: „ვითარ ღაღინოს მკურნალი“ A. |
 13 სხჳსა A. | 19 ძარღუი A. | 26 A-ში სიტყჳა „გარეჲ“ მერე არის
 სტრიქონს ზემოჴან დაწერილი ტექსტისაჲჲ ხელით, მაგრამ უფრო ვახუ-
 ნებული მელნით.

ესრეთ, ვითარ იგი ტვნსა ძარღვ, რომლისა-თჳსცა ვითარი შესაბამი
აქუს ტვნსა ძარღვსა-მიმართ, გერეთვე აქუს თჳდის ჰაერისა-მიმართ,
სულიერქმნილის რცა თუ მზეც[ბ]რიფთა ცისკართა-გან. გარსა [რომელ]
აქუს ჰაერსა სიმარჯუტ თანდასხლოებულთა სხეულთა მსგავსებად და
5 თანშეცვალებად მათდა, —საუწყო არს ამისა-გან, რამეთუ შეიცვალეს
მწითურისა ვინაჲ სადა-მე, გინათუ რომლისა-მე ჭურჭლისად, გინა
ვეცხლის ბრწყინვალისა და გამოკლთოდეთ | მცენარისა, რომელი A138
შეუძლებდეს გარემოჲს მის ჰაერსა შეცვალებად. ხოლო ზორფირე
ესრეთ იტყჳს წიგნსა მას-შორის «გრძნობადისსა», ვითარმედო: არცა
10 კონომ, არცა კერპი, არცა სხუაჲ რაჲ-მე არს მიზეზ სეღვისა; არა-
მედ თუთ მის სულისა მიმთხუტყად ხილვადთა და ცნობად თუთ თა-
ვით თჳსითა, რომელ არს სახილველ, რამეთუ სულისა-მიერ იპურთ-
ბიგინ მეოფნი ეოველნი და არს ეოველი [მეოფი სხუაჲ არა რაჲ,
ოდენ] სული, მპრობელი სხეულთა მიმოგანყოფილთაჲ; რამეთუ მტე-
15 ლებელი მისვე და ერთისა ეოველთა-თჳს სულისა სიტყუერისა, რა-
მლისა-თჳსცა იტყჳს ცნობად თუთ თავი თჳსი ეოველთა-შორის
მეოფთასა.

ხოლო ინახეებს მხედვარეობაჲ მეგრ წრფელთა-მიერ წირთა,
იგრძნობს ვინაჲვე, ჰირველ სხუათაჲს, ფერთა, არამედ მათ-თანავე
20 იუწეებს და ცხებულსცა სხეულსა*, —და სიდიდეს მისსა და ნაკუნთ-
სა, და ადგილსა, იუ სადა იუოს, და ხანსა მიმო და რიცხესა, მი-
დრეკას უკუნ და დგომასა, და წელტუს ვინაჲვე და ხონდროსა, და
წენარსა და უწენაროსა, და მხვლსა და ბლგესა, და ერთად შედგო-
მასა: ანუთუ წელებრივ არს, ანუთუ ქუტყანიერ, | ვითარ ანუ A139

1 ტუნსა ძარღუ A. | 2 ტუნსა ძარღუსა-მიმართ A. | 3, არა A. |
13, ყოველთა A. | 14 სხეულთაჲ A. | 16 თჳსი-და A. | 17 მყოფთა-
სა A. | 18, ეს სიტყვა ზელნაწერებშიაღ დიდი ასოთი იწყება, თუმცა ცალკე
ნაკვეთს არ იწყებს. | * აქ არზიაზე ასეთი განმარტებაა მოთავსებული:
«ცხებულსა სხეულსა, ცხად არს, ვითარმედ ფერთა რომელთა-მე გა-
რემოსილსა». | 23 მახუილსა A. | 24 სიტყვები: „წყლებრივ არს“ A-ში
გადაბმულია ერთმანეთზე და მეორეში ასო „რ“ გადაწერს „დ“-ად გა-
დაუქუთებია, რისგამოც ერთათ ორივე იკითხება ასე: „წყლებრივადს“, ან

- ნოტიო, ანუთუ კმელ. არამედ საკუთარ სკრძნო მისდა არს ფერი:
რამეთუ მხოლოდ მხედველობისა-მიერ ოდენ მივითუაღავთ ფერთა და
მსწრაფელ უკუნე ფერთავე-თანა ცხებულთადა სხეულთა და ადგილს,
სადა იგი მეთვე იუოს ხილული, და განსაზღვრისა საშუალო ხილუ-
5 ღისა და მხილველისა. რამეთუ რაოდენთადა გრძნობ[ა]თა თანსაზღვრისა
იქმნების სხეული, ამათი მსწრაფელ და სახეცა ერთგან შეეცდნენ, ვითარ
იგი შეხებისა და გეგმა-სხილვისა. არამედ ესენი მაშინდა მხოლოდ
მხოლოდ ოდენ, [ოდეს] თანაერინენ სხეულთა, იგრძნობენ მათ-
მიერ, რომლისა-თხსცა აწ შემდგომად-შორის განსაზღვრებადისა
10 ესრეთ. ხოლო მხედველობა და შორითა მივითუაღავთ თხსთა სა-
გრძნოთა, რომლისა-თხსცა საჭიროდეს სიშორისა ცნობა შეუდგა
მხოლოდ მხედველობას; არამედ სიდიდეს მარტოდ მაშინ ოდენ
იუწყებს, რაჟამს საზნოსა ერთთა მიხედვითა გარეშეცევიდეს. ხოლო
რომელთა-შორის უფროსი იუოს ხილული იგი და არა ერთთა მიხე-
15 ღვითა შეიცევიდეს გარე, ამა-შორის მხედველობა მოქმედ არს მომკსე-
ნილ-ლინისა და მიმოგონებისა. რამეთუ ნაწილობით მნახველმან მისმან A 140
და არ ერთხელ ჟამისმან, საჭირო არს, რათა სხვა-გან სხედ მიმართოს
და რომელი შთაუყვარდებოდის მეტ მარადის სხედ-მიმართებისა-ებრ
გრძნობადი არს; ხოლო ზირველ ხილულსა უოველსავე მომკსენებლო-
20 სა და დაუმარხავს, ხოლო შეჰკრებს ორთავე მიმოგონება—გრძნობად-
სა და მომკსენებლობითსა. არამედ სიდიდეს ორსავე მიიღებს:
ოდეს-მე უკუნე მარტო, ხოლო ოდეს-მე მომკსენებლობასა და მი-
მოგონებასა-თანა. ხოლო რიცხუსა [საზნოთასა] სამისა და ოთხისა უმე-
ტეს ერთთა მიხედვითა ვერ მნახველ არს და მიდრეკათა და ნაკუნთ-
25 თა პრაქლეურთა არაოდეს მარტო—თვნიერ მომკსენებლობისა და
მიმოგონებისა; რამეთუ ვერაჲ შეუძლებს ხეთსა და ექესსა და ჰედსა
და უმეტესსა თვნიერ მომკსენებლობისა შეკრებად, ეგრეთვე ვერცა
ექუსურთა და ჰედურთა და მრავალურთა ნაკუნთთა; და მიდრეკასცა

უკეთ: „წყლებრივადის“, რადგან ზუტუო ასოს „ღ“-ს „A“-ში ფეხი აქვს
მიმბული. ორივე კითხვა უაზრობას წარმოადგენს; ვასწორებთ აზრისა და
რუსული თარგმანის მიხედვით (რუს. თარგმ. გვ. 97).

1 ნოტიოა A. | 4 განსაზღვრისა—და A. | 17 სხვა-გან A. | 22-23 მო-
მკსენებლობისა და მიმოგონებისა თანა A; 23, აღენასა A. | 26, ზედ-
სა A. | 28 იქუსურთა A; ზუილურთა A.

- უკუწ, მიმოცვალებით ქმნილს, რომელი-მე აქეს ზირველი, ხოლო
რომელი-მე შედგომი, —სადა უკუწ | ზირველი და მეორე და მესამე A 141
არის, ამათ მომკსენებლობა მხოლოდ დაიცავს. არამედ ზენა და
ქუწნა, და წენარი და უწენარო, და კერეთვე ვინაჲვე ღირდვლო-
5 ანი და წელტუ, და მახელი და ბლგუ —სხიარო შეხების და მხე-
დველობის არიან*, ვინაჲთგან მარტოდ ესენი ოდენ იუწუებენ ად-
გილს; კამარების მათ და მიმოგონებადცა, რამეთუ, [რამ] უკუწ
ერთითა ოდენ მიმართებითა შაჟუარდების გრძნობას, მხოლოდ
მარტოაჲს ოდენ გრძნობის საქმე არს, არამედ დაუპირის რა და
10 ამრავალგზისის, არა მხოლოდ მისი ოდენ, არამედ მომკსენებლობი-
სადაც მიმოგონებისა-თანა, —ვითარცა ზირველვე იხუწნა. ხოლო ჩხლთ
საჩინოთა ვიდრე სიღრმემდე მიწვენად ჩუქულა მხედველობაჲ, —უფ-
როჲს ხოლო ჰყარს ზირველ ყოველთასა, რამეთუ ყოველსა ყოველით-
ურთა გაიარეს, მეორედ უკუწ —წაღს წმიდას და წენარს, ვინაჲ
15 თევზთა მცურვალთა მხედველ ვართ, ხოლო უმცირესად ჭიჭითა და
ამათ ესესხათა, —ცხად არს, რომელ, —განათლებულთა; და არს ესე-
ცა საკუთარ მათდა. რათა არა შეატუნებდეს ვიეთ-მე, | ვინაჲ სიმ- A 142
ურვალე საქმე და განცდა მხედველობის არს, ვინაჲთგან, ოდეს რაჲ
ცეცხლსა ვხედავდით, მსწრაფლ ვიუწუებთ, რომელ მკურვალე არს;
20 ხოლო, თუ რად-მე ზირველს მხედველობას-ზედა აღიყვანო სიტყუაჲ,
ჴნაო მაშინ, ოდეს ზირველ მხედველობაჲს იხილა ცეცხლი, რომელ
მხოლოდ ფერისა და საკუწათა ჰქონდა მითუალაჲ და მოქმე-
ბაჲ; ხოლო, დაერთო რაჲ და შემხებლობაჲცა, ვცნით, რომელ
მკურვალეცა არს, რომელი დაჴმარსა მომკსენებლობაჲს, მითუალა
25 რაჲ შეხებისა-მიერ. ხოლო აწ, ოდეს ვიხილთ ცეცხლი, ვერა რას
სხუასა განვიცდიდით, თვნიერ ნაკუწთისა და ფერ[ი]ს ცეცხლისა[დ]-
სა; არამედ მიმოგონებაჲ მითუალაჲს ნახულთა-თანა მომკსენებლო-
ბისა-მიერ და სიმკურვალესა. ვინაჲ ესევე სიტყუაჲ და ვაჟლსცა-
ზედა: რამეთუ არა მხოლოდ ფერისა და ნაკუწთისა-გან გუაროან

5 მახელი A. | * ხელნაწერები აქ უმატებენ სიტყვას „არამედ“,
რომელსაც, აზრისა და რუსული თარგმანის მიხედვით, ჩვენ არ ვებუ-
დავთ. | 7, მათ A. | 8 რამეთუ+მხოლოდ A. | 21, ჰოთ A.

იქნების ვაშლი, არამედ სულენლობის-განცა და გემოჲს-ხილვითისა
რომელობისა; არათუ და ამთნიცა მიითუდნა მხედველობამან და გ-
ნიხილნა, ვითარმედ ვაშლ არს, არამედ სული მომკსენებელია-ბისაჲ, A 143
თჳს-შორის კამყოფელი და დამარხველი ენოსისა-გან და გემოჲს-
5 ხილვისა, რამეთუ, ოდეს რაჲ იხილოს ვაშლი, ერთბაშად ნაკუჭთსა
და ფერსავე-თანა გაიგონებს და [ა]მათცა. სოლო რაჳმს ცუდისა
ვაშლი ვაგონით ჴეშმარიტ ვაშლ ყოფად, არათუ მხედველობაჲ არს
ცთუნებულ, არამედ მიმოგონებაჲ, რამეთუ მხედველობამან თჳსთა
საკუთარათა საგრძნოთა-შორის არა იცთუნა, რამეთუ ვინაჲვე მაშინ ფე-
10 რი და ნაკუჭთი იუწუა.

არამედ სამნი უკუჭ საგრძნოიანი, ვითარ იგი მხედველობაჲ
და სქენაჲ და ენოსაჲ, გარეგნით და მაშინ, ოდეს არ თანადგონენ.
მიითუაღვენ გრძნობადთა სმუელ ჴერისა; სოლო გემოჲს-ხილვაჲ
თვნიერ შეხების ვეროდეს იგრძნობს საგრძნობელსა; სოლო შესებაჲ
15 იმარნობელსა: * რამეთუ [იგრძნობს მაშინცა,] ოდეს რაჲ მიეახლოს
სიკუელთა, და არგნისცა მესაშუალებითა იგრძნობს. არამედ ოდეს-მე
მხედველობაჲ მოწმედ მკმარებელი სხუათაც საგრძნობელთა, რაჳმს
იეოს საჩინოჲ დაჲელოვნებული ცთუნებისა-თჳს, ვითარ | იგი წირთა- A 144
ზედა: ** რამეთუ საქმე წირთა არს ცთუნებაჲ მხედველობისაჲ, რომლი-
20 სა-თჳსცა არცა გამოუყრილი არს და არცა უბეჭმნილი წირთა-შორის.

ნ, მთ-საჲ A;—ვასწორებთ აზრისა და რუსული თარგმანის მიხე-
დვით (რუს. თარგმ., გვ. 99); ეულისა A. | 7, ვაშლი A. | 11 „არამედ“; ეს
სიტყვა ზელნაწერებშიაჲ ასომთავრულით იწყება, თუმცა ახალ ნაკვეთს არ
იწყებს. | * არზიაზე: „იორებს“. | 15, დაჲრამეთუ A. | 18 ზელნაწერში
სიტყვა „ვითარ“ გამოერებულია A 144. | ** არზიაზე აქ შემდეგი გან-
მარტებაჲ ტექსტისავე წმინდა ზელით მოთავსებული: „წირად ჰგავს თუ
სახელსა რას-მე უწესს დასახელსა, რომელი უვაკოდ რად-მე აღუჩნდე-
ბის მხედველობასა, ხოლო ყოვლად ვაკედ შემხებლობასა“. ამ განმარ-
ტებას იმავე ზელით გვერდზე მიწერილი აქვს („დასახელის“ განსამარ-
ტებად): „დაბატულსა“;—რუსულ თარგმანში „წირის“ საბადლოდ ნახმა-
რია სიტყვა „живопиcь“, რასაც საესებით შეესაბამება ზემოლენიშნული
განმარტებაჲ

- გინა არცა თუ თვთ აქეს თავია-შორის თვსთა ბუნებითი: სდაცა უკუშ იოს სკამრად ცნობისა-თვს უფრომს ხოლო შემხებელიობაჲ, არს საჭირო კმარებად ოდეს-მე უკუშ გემოჲს-ხილვისა და ენო[სი]-სადაცა, ვითარ იგი ვაშლსა-ზედა ცვლისას. ხოლო ოდეს-მე თუთ თავით
- 5 თვსით განცხადებულად წარმოდგენს აღჩენილთა, ოდეს-მე რაჲ არა შორით ხედვიდეს: რამეთუ კომეს ოთხეურსა მრგულად ინახევის შორით. არამედ იტუნების მიმობნეულისა-გან [ნისლის], გინათუ კუამლი-
- 10 ნისის ვითარ რაჲ განტეხილსა ხედავს; გერეთვე, რაჲმს რამსკე-მიერ საჩინოჲს ნივთისა განიცდიდეს, ვითარ იგი სარკესა-ზედა და ჭიქასა და სხუათა ესევეითართა, გინათუ რაჲმს მოს: წრაფედ დრეუ-¹⁴⁵ ბოდექს ნ[ა]ხუდი; რამეთუ ახსადიმრეუვის სახედველსა მსწრაფლი მიდრეკაჲ, ვითარ რაჲ მრგულად არ მრგულთა აღწესად და ვითარ
- 15 რაჲ მდგომარედ -- მიდრეკილ[ი]ს; გინათუ რაჲმს მიმოგონებაჲ სხუათა შექცეულ იუოს, ვითარ რაჲ წარმომდებელი მეუბნედ მოუყრი-
- სა, ხოლო ეუბნოს რაჲ და თანაწარჱკედეს მას და გონებაჲ მისი სხუათად შექცეულ იუოს; არა არს უკუშ არცა ესე ცთომამ მხედვე-
- 20 ლობისაჲ, არამედ გონებისაჲ, რამეთუ, რომელი იხილა, მიუქადაცა,
- ხოლო გონებამან არა განიხილა მქადაგებელი. რამეთუ ოთხ[ი]სა ვი-
- ნაჲვე განცხადებულად ნახვისა-თვს მხედველობაჲ მოქენე არს: ა) უგ-
- ნებთა გრძნობის-საცავთა, ბ—გ) ზომიერის მიდრეკისა და მიმოხა-
- ნისა დ) და აერის წმიდისა და ბრწყინვალისა.*

1, თუთ A. | 9, და—რამეთუ A. | 10, ნაბასა A. | 12 ესევეითარ-
თა—სახეთა A; ამ უკანასკნელ სიტყვას A ათავსებს არზიაზე. | 13 მსწრა-
ფალი A. | 15, რ'აქს A. | * მხედველობის ამ ოთხი პირობის გასწვრივ
არზიაზე წითურის ასომთავრულით მისდევს სათვალავი: ა, ბ, გ, დ,
რომელნიც ჩვენ თვით ტექსტში შემოვიტანეთ.

თ ა ვ ი VIII

გ ე მ ო მ ს - ხ ი ლ ვ ი ს ა - თ ვ ს

არამედ ვინაჲვე მხედველობაჲ წინათა-შორის ვთქუთ, რამეთუ წრფელთა წინათა-მიერ ინახუეს; ხოლო ენოსაჲ და სმენაჲ არა 5 წრფელიჲ და მართლიჲ ოდენ, არამედ უოველგნით; შეხებაჲ | უკუ¹ A 146 და ტემოქს-ხილვაჲ არცა წრფელთა-მიერ წირთა და არცა უოველგნით იმეცნვის, არამედ მაშინ ოდენ, რაჲმს თანმიეხოს თჳსთა საგრძნოთა. მაგრა გჳრთა განყოფილთა. არს უკუ² ტემოქს-ხილვაჲ ბაღ-
10 ვინაჲვე უფროს, მერმეტა და ამასვე-თანა ზედაკერძოჲ სსისაჲ, რომელსა-შორის არს ძარღჲ, ტუნის-გან შთამომავალი და დაბრუჲლე-
ბული, რომელი მიუქადატებს მთავრობითსა უოველთა მისდა შემოხუტ-
ულთა. ხოლო ბაღლამთან გემოქს-ხილვითნი რომელობანი არიან
ესე: ტუბიდობაჲ და ჰეჳეიბაჲ, და მომუხაობაჲ და მაჭმუხველო-
15 ბაჲ, სიძნელე და სიმწარე, სიტუტე და სიმსუქნე. რამეთუ ამათდა ვინაჲ-ვე არს გემოქს-ხილვაჲ მეტნე. არამედ მეტრ ამათ რომელობა-
თა-ებრ და წყაღიცა* ურომელო ითქუმის, რამეთუ არცერთისა ამათ-
განისა მაწუწნებელი გემოქს-ხილვასა-შორის რომელობისაჲ, არამედ

1 ქართულ თარგმანში, ბერძნულთან (რუსულის დედანჲან) შედარებით, აქ თავების რიგი შეცვლილია: ბერძნულში მე-VIII თავად ყოფილა „შეხებისა-თჳს“, ხოლო მე-IX თავად „გემოქს-ხილვისა-თჳს“; ჩვენ კი იმ რიგზე ვებუდავთ, როგორც ქართულ თარგმანშია (ხელნაწერებში). | 2 ამ სათაურის გასწვრივ არშიაზე ზის წითელი ასომთავრული „მ“. | 10, ქართულ თარგმანში ეს სიტყვა ასომთავრულით იწერება. | 11 ძარღვი, ტუნისგან A. | 13 გრემოქს ხილვნი A; ვასწორებთ აზრისა და რუსული თარგმანის მიხედვით. | * არშიაზე აქ შემდეგი შენიშვნა მოთავსებული წერილი ნუსხა ზუტურით: „ნუ უკუტ სიგრილე არა მათებრობსო, მყინვარიანი იყუმიე რაჲვე სასუმელი გაგრილებისა ფრიადობითა კნინდა უგრძნოთაცა მალმობელი; ვიტყვ კბილთასა, იკითხვოს რაჲ რომელობაჲ სიგრილე-სიტფოქსა“.

- სესუთა-ებრ, ვითარ იგი — სიგრილისა და ნოტიომაჲს, ნერგ-
 ეოფად რომელობათა. არამედ სიძნელე უკუწ და მომუხველო-
 ბაჲ ფერომაჲს ! და უმცრომაჲს ურთი-ერთას განუყოფიან. არა-
 მედ უკუწ მარტივნი გემომაჲს-ხილვითნი რომელობანი ვინაჲ და
 5 ესეოდენ არიან, ხოლო შედგმულნი—ბერეუფად; რამეთუ იითთ-
 ეულსა გუარსა ცხოველთა და ნერგთასა. განგუარებულნი და გან-
 ეოფილნი რომელობანი შეუდგან; რამეთუ სხუად ოდეს დახუდეს რაჲ.
 გემომაჲს-ხილვასა-შორის ღირის კორცისა რომელობასა მიმთუღველ-
 ნი და სხუად—თხისასა; რომლისა-თესცა და ოდეს არა უწყებულ ვი-
 10 ევინით წინადაგებულსა ჩუენდა კორცსა, თუ რომლისა იუოს გემომაჲს-
 ხილვასა-შორის; ვიუწყებთ, ვინაჲ ესემაჲს არა იუო, თუმცა არ გან-
 ეოფილ იუო იათეულთა გემომაჲს-ხილვათა რომელობაჲ. რომლისა-
 თესცა არავინ სადა ესენი ტომობით გარეშეიდგენეს, რამეთუ უსა-
 ზღვრო არიან და უოვლით-ურთ ურთი-ერთას განუოფილ. რამეთუ
 15 რომელთა-შორის გაძლიერდა ერთი მარტოვთა რომელობათაჲ და
 ამათ-შორისცა საცნაურ გუართა-ებრ გემომაჲს-სახილვათა განუოფილე-
 ბაჲ: ღელვსა უკუწ და ჩამიჩისა | და ფინიკისა ერთმაჲს ვინაჲგე დაი-
 20 ჴერა რომელობამან—სიტკბოებისმან, არამედ გემომაჲს-ხილვად ვი-
 ნადვე განუყოფს გუარსა განუოფილებასა.

თ ა ვ ი IX

შ ე ე ბ ა ს ა - თ ჯ ი ს

რამეთუ სხუანი თათეულნი გრძნობის-საცაფნი ორკეცად შემო-
 ქმედმან შემზადნა და ადგილსა რომელსა-მე ნაწილსა სხეულთასა გა-

3 უმცრომაჲს-სიძნელე და მომუხველობაჲ არს და A. | 21 სამ-
 სავე ქართულ ზელნაწერში ამ მე-IX-ე თავს სათაურად აწერია: „სა-
 სმენელთა-თეს“, რაც აშკარა შეცდომაა, რადგან ამ თავში ლა-
 პარაკია შეხებაზე და არა სასმენელზე, რომელიც მე-X-ე თავის
 სავანს შეადგენს. მე-X-ე თავსაც ქართულ ზელნაწერებში (ბერძნულის
 თანახმად) სათაურად უხის: „სასმენელთა-თეს“, რაც სავსებით ეთანხმება

- რეშეწერა; ვინაჲცა, თუაღნი ორნი და ეურნი ორნი და ორნი სე-
სტუნი გრძნობისანი შექმნა შორის ცხვრთაჲსა, და ორი უკუნ^ს ენა
ყოველთა ცხოველთა მიუბუნება, არამედ რომელთა-მე განწავალეუღნი,
ვითარ გუწლთანი, ხოლო რომელთა-მე შერთიეუღნი და შემტკიცე-
5 ბუღნი, ვითარ იგი კაცთა. რამეთუ ამისთჳს მხოლოდ ორნი წინაჲთა-
კერძონი ტუჩისანი შეუქმნა, რათა ორკერძოთა-გან მუცელთა გრძნო-
ბითნი ძარღუნი შთაშოვლენილნი ორკეტ ჭუფადენ გრძნობის-საცავთა.
ორკეტ უკუნ^ს ესენი ჰქმნა ზეშთგარდამცემლობითისა სხიერებისა-
გან,—რათა, ოდეს რაჲ ერთსა ევნოს, მეორესან დაიცვეს გრძნობაჲ.
10 არამედ უმარველთა გრძნობის-საცავთა | ხრწნისა-გან არა ვინაჲ თუთა A 149
მის ცხოველობისა-თჳს ევნების ცხოველსა, ხოლო შეხებითისა წყე-
დისა-გან თანწყემდების ცხოველი. რამეთუ მხოლოდ შეხებითი ოდენ
სხუთა გრძნობათა-გან საზიარო ყოველთა ცხოველთა-თჳს, რამეთუ
ყოველს ცხოველსა აქუს შეხებაჲ, ხოლო სხუანი გრძნობანი არა ყო-
15 ველნი—ყოველთა, არამედ ზოგთა—ზოგნი, ხოლო ყოველნი უსრუ-
ლესად-რე ჰქონან კაცსა. არამედ, ვინაჲთგან ამის-მიერ ცხოველი წა-
ნიწირვოდა ცხოველყოფად და არ ცხოველყოფად, ამისთჳს არათუ
ერთსა-შორის ნაწილსა სხეულთაშა შემოქმედმან განუკუთნა შემსებლობაჲ,
არამედ ვინიდა და ყოველსა სხეულსა ცხოველისასა, [რამეთუ], თუნაერ
20 ძუალთა და ფრჩხილთა და რქათა [და] თანშემგრველთა და თმათა და

მე-IX-ე თავის შინაარსს. თქმულის ძალით საჭიროდ ვსცანით მე-IX-ე
თავის სათაური ისე შეგვესწორებია, როგორც დასტამბული გვაქვს.—ზე-
მოთაც (მე-VIII თავ.) ნათქვამი გვაქვს და აქაც გავიმეორებთ, რომ,
ბერძნულთან შედარებით, მე-VIII-ე და მე-IX-ე თავების რიგი ქართულ-
ში შეცვლილია: ბერძნულში მე-VIII-ე თავია „შეხებისა-თჳს“, ხოლო
მე-IX-ე—„გემოჲს-ხილვისა-თჳს“, ქართულში კი პირიქით: მერვე თავი
„გემოჲს-ხილვისა-თჳს“, მეცხრე კი—„შეხებისა-თჳს“. შესაძლოა, ამ ორი
თავის ასეთი რიგი თვით იმ ბერძნულ დედანში ყოფილიყო, რომლითაც
მთარგმნელს უსარგებლნია. ამიტომ აქ რიგს უცვლელად ვსტოვებთ. ვა-
სწორებთ მხოლოდ მეცხრე თავის სათაურს.

1-2 ნესტონი A. | 2 ცხუირთაჲსა A. | 6 ტუნისანი A. | 15 „არა-
მედ“; ეს სიტყვა A-ში ღლიდ ასოთი იწყება და არაზიზე აქვს სხოლიო
წითელი მელნით და ტექსტისავე წმინდა ხელით: „დაჰყურდი ნამდუღვე
ლირსად“. | 20 „რქათა“; ეს სიტყვა გადაუფხვკიათ და შემდეგ სხვა მელ-
ნით წარუწერიათ „რქათა“ (A).

- სხუათა რომელთა-მე ესევიართაჲსა, ყოველი ნაწილი სხეულთა[ჲ] შე-
მხებელობისა არს მიმთუალველ. „ვეთხუა უგუწ ოჯუელსა გრძობის-
საცავთას* ორგენისა ვინაჲვე ქონებაჲ გრძობისაჲ: რომლისა-მე თჳსად
საკუთრისა გრძობისაჲ, ხოლო რომლისა-მე შემხებელობითისაჲ, — ვი-
ნ თარ რაჲ სხედველთა,** ეგრეთვე გემოჲს-ხილვასა და ენოსას | და Δ150
სმენას. ვითარ უგუწ ყოველთა სხეულთად არს შემხებელობაჲ, ვინათ-
გან წინათ-გერძოთა მუცელთა-გან ტვნისთა ვიტყუთ გრძობათა ყო-
ფად? გინა თუ სცხადო არს, რომელ ძარღჳ შთაჲფლენილი ტრ-
ის-გან განითესვის ყოველთა ნაწილთა-შორის სხეულთას, რომლისა-
10 განცა შეხებითი გრძობაჲ მიეკმნების; რამეთუ, ვინათგან მრავალ-
გზის კელისა-შიერ მწელველნი ფერხისანი მსწრაფლ თმთა თაჳისთა
ვარწმუნებთ, ვითარ მგრძნობელნი ვნებისანი, — შეეწინეს ვინანი-მე
ამას სიტყუასა ესრეთ, ვითარმედ გრძობაჲ ვნებისაჲ ტვნად აღი-
ვლინებისო და ესრეთაჲ გრძობად. არამედ, თუმცა მართლ იყო ესე
15 სიტყუაჲ, არამცა ილმოდა კუნთილი იგი ასოჲ, არამედ ტვნიმცა.
უმჯობეს არს უგუწ თქუმაჲ, ვითარმედ თუთ ძარღუ არს ტვნ; რამე-
თუ ნაწილი ვინაჲ-მე არს ტვნისაჲ ყოველით-ურთი თჳს-შორის მფუზ-
ვიერებითისა მჭონებელი სულისაჲ, ვითარ იგი განცნებლულს რკი-
ნასა თჳს-შორის აქუნ ცეცხლი. ამისთჳსცა, სადაცა ძარღჳ მგრძნობე-
20 ლობითი მიერთხას, იგიცა კერძოჲ გრძნობასა მიითუაღაჳს და იქ-
მნებაჲს მგრძნობელ. არა ვინაჲვე უჯერო იუოს თქუმაჲ, ვინათგან
დასაბამნი ძარღუთანი ტვნისად აღიფლენებთ, არათუ თჳთ იგი ვნე-
ი.ა, არამედ თანგრძნობაჲ ვინაჲ-მე და მიქადაგებაჲ ვნებისაჲ.
ხოლო არს უგუწ საკუთარ ვინაჲვე საგრძნო შემხებელობისაჲ
25 გრილი და მკერვაღე, წიხლი და ფიცხელი, წელტუჲ და ხონდროჲ,
მძიმე უგუწ და სუბუქი; რამეთუ ესენი მხოლოდ შეხებისა-შიერ იც-
ნობებიან. არამედ საზიარო შეხებისა და ხედვისა ვინაჲვე: მახული და
ბღკუჲ, გლეუსენი და ღირღოანი, კმელი და ნედლი, სხელი და
წერილი, ზემოთაჲ და ქუწმობაჲ და ადგილსაცა-შორის სიდიდისა

1 რამეთუ ყოველი A. | * არ შიახე წითელი მელნით და ტექსტი-
სავე ხელთ სხოლიო: „ყოველი საგრძნობელი თჳსსა გრძნობასა და შე-
ხებასაჲ რაჲსსავე უეჭუტლად“ A. | ** აქ რუსული (=ბერძნული) ტექ-
სტი უმატებს: „зрительный органъ, съ одной стороны различаетъ
плѣтъ, а съ другой—воспринимаетъ теплоту и холодъ, по послѣ-
днее—какъ тепло, плѣтъ-же—какъ зрѣнiе“ (გვ. 101). | 8 ძარღვი A.
| 8-9 ტვნისა-გან A. | 19 ძარღუ A. | 22 ტვნისად A.; თუთ A. |
24 აქ ახალ ნაკეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 27 მახული A. | 28 სხელი A.

რად-ზომობაჲ, რაჲმს იუოს ესრესხედ, რომელ ერთითა მახებითა
 შეხებისათა კარეშეიდგებოდის, და კჳირი უგუწ და არე, და მრგუ-
 ლდი, რაჲმს იუოს მცირე, გერეთვე და სხუნიცა რომელნი-მე ნა-
 კუწთნი. კუალად ვინაჲვე და მიმოდრეკასცა, რაჲმს შეეხოს იგი
 5 სხუელს, იგრძნობს მომკნენებლობის და მიმოგონებისა-მიერ; ეს-
 რეთვე და რიცხესცა, მაგრა ვიდრე ორამდის, გინათუ სამამდის, და **A152**
 ამათცა მცირეთა და აღვილად კარეშესაცავთა.* არამედ უფროჲს ხო-
 ლო მხედველობაჲ მიითუალავს შეხებისსა, ვითარ იგი წყნარი და
 უწყნაროჲ: ტომ არს წელტუ[ჲ]სა და ღარღულთან[ი]სა; რამეთუ, ოდეს
 10 რაჲ სიფიცხელე უწყნარობასა შეერთოს, ღირღლასობასა შეიქმს, ხო-
 ლო წყნარობაჲ, სიმტკიცესა რაჲ შეერთოს, წელტუობასა შეიქმს.
 საცნაურ უგუწ თქემულთა-გან, რომელ ამათ საგრძნობელთა** დიდი
 ზიარებაჲ აქუს ურთი-ერთას, რამეთუ ერთ[ი]ს ცთომასა მეორე გან-
 ჰკურნეს; ვითარ იგი წირთა-სედა ახილვების, რამეთუ მხედველო-
 15 ბაჲ განშეურილთა ვინათა-მე მხედველა, ვითარ რაჲ ცხვრთა და სხუ-
 თა რომელთა-მე, არამედ შემხებელობაჲ, ოდეს ზედმოუვიდეს, ამხი-
 ლებს ვინაჲვე მის[ი]ს ცთომასა. და ვითარ იგი მხედველობაჲ სამა-
 რადისოდ და უოვლადვე საშუალ ჰიარისა ინახვებს, ეგრეთვე შემხე-
 ბელობაჲ მესამეულობითა კუწრთისსაჲთა ფიცხელსა და ჩქელსა და
 20 ნორტიოსა იგრძნობს, | არამედ უგუწ თანშეზრახვით და მიმოგონე- **A153**
 ბით. რამეთუ სხუათა საგრძნობელთასა უფრო გამოამქიებულად აქუს
 საგრძნობელი ესე კაცსა, რამეთუ ესე და გემოჲს-ხილვაჲ უმეტეს
 აქუს სხუათა ცხოველთასა, რომლისა-თჳს და სხუთა სამითა ძლეულ
 არს; ვინანი-მე ცხოველთანი ამათ სამაჲვე-მიერ რომელნი რომლი-
 25 თა-მე ამრგვან კაცსა, ხოლო ძაღლი—ერთბამად სამაჲვე, რამეთუ
 უფროთხილესად ხედავს და ესმის და იუნოსს, რამეთუ სჳჩირო არს
 მკულეკართა ძაღლთა-ზედა.
 არამედ უოველი უგუწ სხეული შეხებისა არს გრძნობის-საცავ,
 ვითარ პირველვე ითქუა,—და უმეტეს ხოლო კელო შეიკანი
 30 კერძოჲ და ამათნი უფროჲს ხოლო თით[თ]ა მწულრგაღნი: ესენი

4 მიმოდრეკაჲცა A. | * იგულისხმება: საგანთასა. | ** ე. ი. მხე-
 დველობასა და შემხებელობას. | 15 ცხურთა A; აქ არზიაზე ტექსტისავე
 წმინდა ხელით: „ნუ უკუბ ხატსა-ზედა“. | 19, ჩნუესა A. | 28 აქ ახალ
 ნაკეთს ჩვენ ვერყებთ.

უკუტ ვითარ შეუწენი უცთომელნი შესებოთისა უტუტულბოთისა-თჳს
გუაქუნ. რამეთუ არა მხოლოდ თანშესაწევნელად ორლანოდ ოდენ
შემოქმედმან შეჰმზადნა კელნი, არამედ და შემსებულადცა,—ამის-
თჳსცა ტუავი უთესი მატეს ჩუენ კელთაჲ და ნუნაჲ მათ უოველთა
5 და შიგნიო დაფენილთა და თმათა-გან უნაწილო არიან, რათა უმ-
სწრაფელეს შესეპულთა მიითუაფვიდენ. ხოლო ომთაჲ მათ-გან არ A154
ადმოცენებისა-თჳს ქუტშეთი დაფენილი ნუნაჲ იქმნა მიზეზ. არამედ
კელთა უმაგრესი თანშეწენისა-თჳს არს უძლიერეს, ხოლო უჩუტ-
სნი—შესებისა-თჳს მარჯუტ, ვითარ რაჲ და ძარღუთანი უფიცხესნი
10 მიმართობისა-მიმართ, ხოლო ჩუენი გრძნობისა-მიმართ არიან მიმ-
ზაგებულ და მარჯუე. არამედ ესენი უკუტ გრძნობისა არიან ორდანი,
რამეთუ ამა-მიერ ვინაჲ შესებოთისა იქმნების გრძნობაჲ.

თ ბ ვ ი X

ს ს მ ე ნ ე ლ თ ა - თ ჯ ს

15 ვითარმედ სმუნაჲ კმათა და ძკერათა არს მეგრინე: იმეცნეეს
უკუტ ამთას სიმახულესა და სიმძიმესა, სიწულტუესა და ღრღუღია-
ნობასა და სიდიდესა. ხოლო ორდანი ამისდა ძარღუნი ტუენით-გამო-
ნი ჩუენი და უერთა გუარისა შემზადებაჲ,—და უფროჲს ხოლო
[ა]მათი ზრქელტომობაჲ,* რამეთუ სიზრქესა აქეს სიზარჯუტ კმათა
20 და ძკერათა-მიმართ. რამეთუ მხოლოდ კაცი და ციღამტკაველი არა
იდრეკენ უერთა, ხოლო სხუანი უოველნი, რომელთა ჰქონან უერ-
ნი, | მიიდრეკენ მათ.

A155

10 ჩუენი A. | 11 მარჯუტ A. | 17-18 ტუენით-გამონი A. |

* A-ში შეიძლება წაითხულ იქმნას „ზრქელტომობაჲ“-ც.

თ ა ვ ი XI

ს ა ე ნ ო ს ე ლ თ ა - თ ჯ ს

ხოლო ენოსად იქმნების ვინაჲვე ცხურთა-მიერ, ხოლო განჰვლის
 კადეთამდის წინათ-კერძოთა ტუნის მუცელთასა. ესე უკუწ ბუნებით
 5 ორთქლებრაენი არიან, რამდისა-თჳსცა ორთქლთა ადვილად მიითუაღ-
 ეენ. სიტყულა ვინაჲვე წინათვე, რომელ თჳთუელი გრძნობის-საცა-
 ჳა მსგავსებითა რამთ-მე და საკუთრებითა თჳსთა საგრძნოთა არს
 მამთუაღველ. არა ვიდრე-მე ვითარ სხუთა გრძნობის-საცავთა—რა-
 თამცა ძარღუნი შთამოუვლინნა ტუნმან—ესრეთ ჰყოფს საუნოსელთაცა-
 10 ზედა. არამედ დასასრულსა-შორის თჳსთა ძარღუთასა სრულ ჰყოფს
 კმ[ა]რებასა მათსა, ვინაჲ ორთქლთა აღკუმოვლასა მიითუაღვს. ხო-
 ლო ორთქლთა ტომოვნებით განყოფილებამ სურნელებამ ვიდრე-მე
 არს და სიმეარაღე და საშუაღ ამათსა, რომელ არცა სურნელებამ იუთს
 და არცა ვინაჲვე სიმეარაღე. არამედ იქმნების სურნელებამ ნოტიო-
 15 თა შორის სხეულთასა უზომოდ მოდრეებისა-გან, | საშუაღ[ისა- A156
 ტან] უკუწ—საშუაღი შემზადებამ, ხოლო უდარესი[სა-ტან], ანუ[თუ]
 ყოლატა არა[მსა-ტან]—სიმეარაღე.

თ ა ვ ი XII

მ ი მ ო გ ო ნ ე ბ ე თ ი ს ა - თ ჯ ს

20 ვინაჲ-მე უკუწ ოცნები[თი]საჲ გინათუ ძალი და შესაქმენი და
 ნაწევარი და ნაწევართა განყოფილებამ და ზიარებამ კმაყოფის სა-
 ხედ [და] ვითარ მცირეთა-მიერ აღსანიშნავთა ისიტყუა. ხოლო მი-
 მოგონებითისა არიან ტომობითნი უკუწ: სჯამ და თანდართვამ, მი-

3 ცხურთა მიერ A. | 4 ტუნის A. | 6-7 გრძნობის საცავი A. |
 9 ტუნმან A. | 17, და ანუ თუ+სიმეარაღე A. | 21 კმა იყოფის A.

მართობად და სიულტლოად, ხოლო განთავსებით და საკუთრად — გ-
გონებად მუთფთად და სათნოებანი და ზედმიწევნილებანი და სიტყუ-
ნი კელთვნებითნი და განზრახვითი და წინაგანჩევიითი. ესე უკუ^წ
არს, რომელი სიზმართა-მიერ მომიქდაგებს ჩუენ მომავალთა; რო-
5 მეღსა მხოლოდ ჭეშმარიტად გრძნობად ჰითადორელნი იტუქ[ან],
რადენი უკუ^წ ებრაელთა შეუდგეს. შესაქმედ ვინაჲ-მე და მათად-
ცა — საშუალი მუცელი ტვნისაჲ და მის-შორისი მფუჟნფარებითი
სულა.

თ ა ვ ი XIII

მ ო მ კ ს ე ნ ე ბ ლ ო ბ ი ს ა - თ ჯ ს

რამეთუ მომკსენებლობაჲ არს კსენებისა და აღკსენებისა სუნ-
ჯე. არს უკუ^წ მომკსენებლობაჲ, ვითარცა ორიგენი იტუქს,* ოტენ-
ბაჲ | ვინაჲ-მე, ნაშეუნი რომლისა-განვე გრძნობისა, მოქმედებით A157
ქმნილისა და აღჩენილისაჲ, ხოლო, ვითარ ჰლატონ იტუქს,** მა-
15 ცხობაჲ გრძნობისა და გონებისაჲ. რამეთუ სული გრძნობადთა
ვინაჲ-მე გრძნობის-საცავთა-მიერ მიითუალავს და იქმნების თნება,
ხოლო გონიერათა — გონების-მიერ და იქმნების კაცონ[ე]ბა. რაჲმს
უკუ^წ სახეთა, რომელნი მიითნა და რომელნი მიიგონებნა, თჳს-შო-
რის დაძტეველ იუოს, აღკსენება ეწოდების. ხოლო ჭკავს უკუ^წ
20 აწ აქა ჰლატონის-მიერ თქუმაჲ არათუ თჳთ საკუთრებითისა კაცო-
ნებისა, [არამედ მიმოკონებისა]. რამეთუ გრძნობანი აღიკსნებიან შებრ-
თჳსად, ხოლო გონიერანი — შემთხუ^წვით, ვინაჲთგან და მიმოკონე-
ბითთა აღკსენებაჲ ჰირველ წარმოდგომილთა ოც[ნ]ებათა-გან მიექმნე-

4 სიტყვები: „რომელი სიზმართა-მიერ“ გადამწერს გამორჩენილ და
შემდეგ ჩაუწერია სტრიქონებში წმინდა ზელით A. | 7 ტვნისაჲ A. |

* ორიგენი A; ამ სიტყვას, ქვედა არშიაზე, შემდეგი შენიშვნა აქვს ტექ-
სტისავე წმინდა ზელით: „დანისაჲ, ვითარ ორიგენი ითნობს მომკსენე-
ბლობისა-თჳს“. | ** განის არშიაზე: „ვითარ ჰლატონ“.

ბის; არამედ საკუთრებით გონიერის, ვითარ იგი ვისწავეთ გინათუ
ვისმინეთ, მომკსენე ვართ; ხოლო არსების მისისა მოკსენებაჲ არა
მაქეს ჩვენ, — რამეთუ არაოუ ჰირველ ქმნულისა ოც[ნ]ებისა-გან გინი-
ერთაჲ იქნების მითუაღვია, არამედ სასწავლო[დ]ისა-გან და გინა
5 ბუნებითაჲ ჰაზრთა-გან. ხოლო | აღმკსენებლობად ვიტყუთ, რომელ A 158
რამსავე ჰირველ მეუწყე ანუ მესმე ქმნილ ვიყენით, გინათუ სს[ე]წირ
რულადღა უწყებულ იუოს, არამედ ჰირველსა შესაბამი აქეს გარდა-
სრულისა ჟამისა-მიმართ, — რომლისა-თესცა იუწყებოდედ, რომელ
აღსაკსენებელ არს ქმნილი და სრწნილ[ი] და ჟამისა-თანა აგებული;
10 და არს უკუწ გარდასრულთა აღკსენებაჲ, რომელი არა ვიდრე-მე
გარდასრულთა-გან იქნების, არამედ ოდესვე მეოფთა-გან.
ხოლო აღკსენებად ითქუის, რაჟამ დავიწყებამ საშუალ კქმნეს
კსენებას; რამეთუ აღკსენებაჲ არს განკრწნილისა კსენებისა უკლად-
გებაჲ და წარმოჩინებაჲ. ხოლო იქნების სრწნაჲ რომლისავე დავი-
15 წეებისა-გან; დავიწყებამ უკუწ არს კსენებისა განგდებაჲ, არამედ —
ოდეს-მე სამარადისოდ, ხოლო ოდეს-მე — რამზომვე რომლისად არს
აღკსენებაჲ. ხოლო არს სხუადღა აღკსენებაჲ, რომლისაჲცა არა არს
დავიწყებამ გრძნობისა და გაცონებისა-გან, არამედ ბუნებითაჲ ზრა-
ხვთა და გონიერებრივთა-გან. ხოლო ბუნებითად ზრახვად ვატყუთ,
20 რომელნი უმოძღუროდ უცველთად მიქმნულ არიან, ვითარ რამ —
უოფთა ღმრთისაჲ. ამას უკუწ ზღატონ იტუოდა, ვითარმედ აღკსე-
ნება არსო გუარ[ი]თა. ხოლო თუ რა არიან გუარნი, შემდგომადთა-მო- A 159
რის ვისიტყუთ.*

ვინაჲ უკუწ ოც[ნ]ებითი მისცემს მიმოგონებისა ღჩენილსა,
25 ხოლო მიმოგონებითი — მიმოსიტყუეთისა; არამედ, მიიღოს რამ

12 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 15 კსენებისაჲ A. | 18 გრძნო-
ბისაჲ A. | 21-22 აღკსენებაჲ A. | * სამწუხაროდ თვის აღთქმას ამ „გუ-
ართა“ (== „იდეათა“) შესახებ ნემესიოსი ქვემოთ აღარ ასრულებს. შესა-
ძლოა ეს იმით აიხსნებოდეს, რომ ნემესიოსის ზრომა არც ბერძნულად
და არც ქართულად სრულად არ შენახულიყოს. (შეად. რუს. თარგმ.
გვ. 110, სხოლ. 21). | 24 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენ გვეუფთის;
24, ოცებლი A, — აქ შეცდომა უნდა წარმომდგარიყოს ხუტური III-ისა
და III-ის აღრევისაგან: „ოცებლი“.

[მიმო]სიტუვეითმან და მიმოსაჯოს, წარაგლენს მომკსენებლობისად. ხოლო ამისდაცა ორდანი უკანაჲთ-კერძი მუცელი ტუნისაჲ, რომელსა ნათესავად და ტუნის-მიერად უწოდენ, და მის-შორისი მფუზნეიერ-ბითი სული.

- 5 ვინაჲთგან უკუშ სკრძნობელთა დასაწყისად და ძირად წინაჲთ-კერძითა მუცელთა ვიტყვთ ტუნისათა, ხოლო სიტყუერების-თჳს — სსუელსა, არამედ მომკსენებლობის-თჳს — უკანაჲ-კერძისა, — სსკრო არს ჩუტნებად, ვითარმედ ესრესაჲ არს ესე, რათა არა ვეთნეთ უტყუად მრწმუნებულნი. რომელნი ამას იტყოდინ, კმასაუფელი აღ-
- 10 მოსჩენელად თჳთ მათ ნაწილთა მოქმედებისა-გან მიღებად. რამეთუ უკუშთუ წინათა-კერძითა მუცელთა ტუნისათა რაჲთავე საბითა ეგნოს, სკრძნობელნი უკუშ დაიდლებიან, ხოლო გონიერებითი მერმეცა ჰგოისვე დაცუელად; არამედ თუ რად-მე სსუელსა ოდენ | მუცელსა A160 ტუნისსა ეგნოს, გაგონებაჲ მხოლოდ აცთუნებს, ხოლო გრძნობის-
- 15 სცაგნი ჰგინ მცველად ბუნებითა გრძნობათა; ხოლო თუ რად-მე წინაჲთთა და სსუელთა მუცელთა ეგნოს, ერთბაშად გულის-სიტყუაჲ და გრძნობაჲ უწმედების და განიკუშტების; არამედ თუ რად-მე უკანათმან კერძომან იგნოს, მარტოდ მომკსენებლობაჲ წმედების, ხოლო გრძნობას და გაგონებას არა-სადა ეგნების. (უწვებულ იუაგნ,
- 20 რომელ არა არს აწ ჩუენდა დახუდომით მიდრეკისა-თჳს სიტყუაჲ).* ხოლო თუ რად-მე წინათა-თანა სსუელმან და უკანამან იგნოს რაჲ, გრძნობაჲ და გულის-სიტყუაჲ და მომკსენებლობაჲ ერთბაშად განიხრწნებიან, — რომლისა-თჳსცა უოველივე ცხოველობაჲ წმედების. იქ-მნების უკუშ სცნაურ და სხუათა მრავალთა ვნებათა და შეთხუტ-
- 25 ვათა-გან, უფროჲს ხოლო და ნაფლკანთა-გან. რამეთუ განაფლკანებულთა რომელთა-მე გრძნობაჲ მერმეცა და ეგისვე, არამედ გაგონებას მხოლოდ ეგნის. ესევეთარსა აღსწერს დალინოს განაფლკანებულსა, ვითარმედ: მატულის-მოქმედი ვინ-მე** მახლობელ მისა მის-

2 ტუნისაჲ A. | 3 ტუნის-მიერად A. | 3-4 მშენიერებითი A.
 5 აქ ახალ სტრიქონს ჩვენ ვიწყებთ. | 8 და-რათა A. | 10 თუთ A. |
 14 ტუნისაჲ A; ატონებს A. | * პატარა ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები რუსულში არ არის. | ** არშიაზე შენიშვნა: „ღალინოს — მატულის მოქმედისათჳს“.

- მიერ | საქმედ განწყებულ იყო; და აღდგა უკუ^ს და მიიხუნა ჭურ- A161
 ჭელნი ჭიქისანი და სარკუმელთა მიჰმართა და ჭკითხვიდა თუთუელს
 მდგ[ო]მარეთას და სახელ სდებდა თუთუელს ჭურჭელთა[ს], თუ
 უნდა მათ, რათა შთაუგდოს მათ; ხოლო მუნ მდგომარეთა მიუტეეს,
 5 ვითარმედ გუთინდაო. შირველ შთაუბნია თუთუელი ჭურჭელთა და
 მერქეცა ჭკითხვიდა მუნ მდგომარეთა, იუ რად-მე და მატულის-მო-
 ქმედი გინდა, რათა იგიცა შთამოგიგდოო? ხოლო მათ განცხრომად
 ჭგონეს სიტყუაჲ იგი, ამისთჳს ჰრქუეს მას—გვინდაო; აღი[დ]ო
 და შთაუტრეცა ზეითი ქულ მატულის-მოქმედი იგი. ესრეთ უკუ^ს სა-
 10 ერძნობელნი მართლად ჰქონდეს, რამეთუ უწყოდა, რომელ ესე ჭურ-
 ჭელნი არიან და ესე მატულის-მოქმედი, ხოლო ჰვენებოდა გაგონება-
 ს. ხოლო სხუანი ცარიელთა-მიერ წარმოადგენენ ოცებას და იჭე-
 ნულობენ ხედვად, რომელთა არა ხედიდენ, ხოლო სხუანი ცნობი-
 ერობენ უკლებად: ესე უკუ^ს ყოველივე წინათ-კერძითა მხოლოდ მუ-
 15 ცელთა ტუნისათა ივნეს, არამედ საშუალო ეგო უვნებელად. რამეთუ
 თუთუელთა ! ნაწილთა ვნებათა შემთხუწვის-გან მოქმედებისა მათისა A162
 სიმარჯუ^ს დაიუენების; რამეთუ მითცა ასოდათა ვნებულ იქმნების ცხო-
 ველი, რომელთა ჩუშულ იუოს მოქმედებად ვნებული იგი ასოა,—
 ვითარ რა და ფერკისა მევენნი სღვის-გან დავიცილებით, რამეთუ
 20 ამისა მოქმედებაჲ ფერკის-მიერ არს.

თ ა ვ ი XIV

[შორისმდებარისა და გარემოსილისა სიტყუსა-თჳს]

ესეცა უკუ^ს ერთი მათთაჲ განწყალებაჲ სულიერებრთა ძალ-
 თაჲ, რომელი თანაგანიწყალების რომელთა-მე ნაწილთა-თან სხეუ-

2 თუთუელსა A. | 8 გუნდაო A. | 15 ტუნისათა A. | 18 ჩუტ-
 ულ A. | 22 ეს სათაური არცერთს ქართულ ხელნაწერში არაა. იგი ამო-
 ლებული გვაქვს თვით ამ თავის შინაარსიდან, ბერძნულ-რუსული სათა-
 ურის თანახმად. ხელნაწერებში მას ასეთი სათაური აქვს: „ოპოტყუისა
 სულისა-თჳს“ A.

- ღისათა. ხოლო სხუად ვინაჲ-მე არს განწვალებამე შებრ სხვთა სხითა, სიტყუ[ე]რებისა-თჳს სულისა, რომელ არს აწ წოდებულა: შორისმდებარედ სიტყუად და გარემოსილად. არს უკუწ შორისმდებარეობითი სიტყუაჲ მიდრეკაჲ სულისაჲ შორის გულის მიმოსიტყუ-
 5 ვასა ქმნილი, თჳნიერ ვინაჲსა-მე გარეგნით კმანობისა; რომლისა-თჳსცა მრავალგზის, ოდეს რაჲ მდუმარე ვიევენთ, სრულად უოველსა სიტყუასა თჳს-შორის მიმოდგომასხედეთ და სიზმართა-შორის მიმომიქუმელ ვართ: რათა მის-მიერ უფროჲს ხოლო ყოველნი ვისიტყუ-
 10 რაბთ; და არა ესრეთ | შებრ გარემოსილსა სიტყუასა-მიერ, რაჲ-ა 163
 11 ზომ შორისმდებარეობისა-გან. რამეთუ შობით-გაჩვე ყრუნი და გინათუ გნების-გან, გინა სნების რაჲსაჲე უკმოქმნილნი არაჲთ უღარე სიტყუერ არიან.—არამედ გარემოსილსა სიტყუასა კმასა-შორის და ენათა აქუს მოქმედებაჲ; ხოლო თანამეშვე და ორდნო კმასა მრავალნი, ვითარ საშუალ გუზრდთა-შორის ფერდნი და მკერდას-თავი
 15 და სასულე და კუალად კორკი და სასაჲ და მათნი უფროჲს ხოლო უხონდროესნი და თანაღობზულნი ძარღუნი და ენაჲ და უოველნი მიმდრეკნი ამთ ასოთანი ნსხმანნი ბუნებისა-გან მათდა ორდნო ქმნილ; ხოლო ენის მიმორქუმათა-თჳს—ზირის ზირი, რამეთუ ამას-შინა აღიქმნების, ნაკუთონ იქმნების და ვითარ რაჲ მორფონ იქ-
 20 მნების მიმორქუმად ენათაჲ,—ვინაჲ უკუწ ენასა და კორკსა ძალთ-საცემელისა უზერიეს ადგილი, ხოლო ზედასა კერძოსა სასისასა—კმისაჲ; ხოლო კბილნი და რაულადცა აღებაჲ ზირისაჲ—ვითარ რაჲ ბობლანსა-შორის სამესიკოსა ძალნი, კვრეთვე ესე კმაყოფელ და
 | აღმოშვესებელ ადგილსა მათსა თანამეწევნად უკუწ და ცხვრთაცა A 164
 25 კეთილკმანობისა-მიმართ, გინათუ ავკმანობისა, ვითარ საუწყო არს მკალობელთა-გან.

1 სხუთა A. | 3 გარეთ მოსილად A. | 11. უადრე A; მაგრამ არ-
 შიხე გასწორებულია ისე, როგორც ვებუდავთ. | 12 გარემოსილისა სი-
 ტესა A. | 22, კისა A; შეიძლება ნიშნავდეს: „კმისაჲ“, შეიძლება „კე-
 ლისაჲ“. ჩვენ უფრო პირველი გვგონია. | 24 ცხურთაცა A.

თ ა ვ ი X¹

სხუა განწავლება სულისა

განსწავლებენ უეჭ¹ და სხუშ²ბრცა ძალად, გინათუ გუარად, გინა
 ნაწილად სულსა, — [საკელდობრ]: ნერგოვნებითად,* რომელი
 5 მოზარდობითად და ვნებითად იწოდების, და მგრძნობელობითად
 და სატყუერებითად. ხოლო თუთუელთა ამათ ორდანიანი რომელ-
 ნა-მე თქუშულ არიან და რომელნი-მე შემდგომადთა-შორის ისიტუ-
 ნენ. ზინონ** უეჭ³ სტოელი რვა ნაწილად იტყვს მას უოფად, რამე-
 თუ განსწავლებდა მას: მთავრობითად და ხუთთა-მიმართ საგრძნო-
 10 ბელთად და კმაზობითად და თესლოვნებითად. არამედ ჰანეტის ფი-
 ლოსოფოსის*** კმანობითი მიმართობითი მიდრეკის ნაწილ უოფად
 ეტულებს, მთქუმელს უმართლესისას, ხოლო თესლოვნებისას არა-
 თუ სულის ნაწილად, არამედ ბუნებისად. არამედ არისტოტელი „ბუ-
 ნებითათა“-შორის ხუთ უოფას იტყვს ნაწილთა სულისათას, ვინაჲ:
 15 ნერგოვნებითად, მგრძნობელობითად | და მიმომართებლობითად მეგრ A165
 ადგილთად და მხებელობითად და განმგებლობითად. ხოლო ნერ-
 გოვნებითად იტყვს, რომელი ზრდისა და აღორძინებისა და მშობე-
 ლობისა არს მოქმედ და აღმქმნელ და დამსახეელ სხეულთა; უწოდს
 უეჭ⁴ ნერგოვნებისა და მოზარდობითადცა, და უოველსავე მზრდელ-
 2) ს ურჩეულესისა ნაწილისა-გან უწოდს, და რომლისა-გან და სხუათაცა

* ხელნაწერში ამ სიტყვის ნაცვლად ზის შეუფერებელი სიტყვა
 „საკმოდო“, რომელიც უნდა წარმოადგენდეს ცუდად წაკითხულის ბერ-
 ძნული სიტყვის „*παραγωγική*“-ის თარგმანს, ნაცვლად სიტყვისა „*παρα-*
γωγική“ (= „*παραγωγική*“ *способностей*); დასწორებთ ამ ადგილს ბერ-
 ძნულ-რუსული ტექსტის თანახმად; ტერმინი „ნერგოვნებითი“ ამოგვსავს
 ამავე თავიდან (იხ. ცოტა ქვემოთ არისტოტელის „განწავლება“ სული-
 სა, სტრიქ. 15₁). | 5 მოზარდობითადი და ვნებითადი. | ** არშიაზე: „თუ
 ვითარ განსწავლებდა სულსა სტოელი ზინონ“. | *** არშიაზე: „ვითარ
 პანეტის ფილოსოფოსი“. | 13, არშიაზე: „ვითარ არისტოტელი“.

ნაწილთა ნერგოვნებისათა აქეს მუთფობაჲ. ესრეთ უკუშ — «ბუნებით-
თა»-შორის. ხოლო «ჩუჭულებითა»-შორის ორად: ზირველად, ტო-
მოვნებითად განჭყოფს სეფსა—სიტყუერებითად და უტყუად. და კუ-
ლად ქუშტგანწყვადებს უტყუს: შორნილად სიტყუსა და ურჩადცა
5 სიტყუსა. ხოლო სიტყუერ[ე]ბითისა-თჳს ზირველთა-შორის თქუმულ
არს, არამედ უტყუსა-თჳს აწ კელ ვეოთ.

თ ა ვ ი XVI

ს უ ღ ი ს ა უ ტ ე ჯ ს ა - თ ჯ ს

- რომელნი-მე თჳთ თჳსა-გან იტყუან უტყუებას ვოფსა, ვითარ
10 რად უტყუს სეფის ე[ო]ფსა, და არ ნაწილად ვოფად სიტყუ[ე]-
რასა სეფისად; ამისთჳს რომელ: ზირველ, თჳთ თჳს-შორის და უტ-
ყუთა-შორის ცხოველთა იზოების, რომელისა-გან | სიტყუერ არს, რომ-ა 166
მელ სრული ვინაჲ-მე არს და არა ნაწილი სხჳსად; [და კულად],
რამეთუ უჯერო არს, რათამცა სიტყუერისა სეფისა ნაწილ იყო უტყუ-
15 არამედ არისტოტელი ნაწილადცა იტყუს და ძალად და განჭყოფს
ორად, ვითარ იგი ვთქუთ, და უწოდს უკუშ სხოკადოდცა ამას და
შნებებულად; ესე იგი არს მეზრ მიმართობითი მიდრეკაჲ, რამეთუ
შნებებულობაჲ არს დასაწყის მიდრეკისა, რამეთუ, ოდეს რად იწადონ
ცხოველთა, მერმელა მიმართობითი მიდრეკითა მივლენ. ესე უკუშ
20 უტყუსად ვიდრე-მე, რომელი არპორჩილად სიტყუსად; ხოლო რომე-
ლი-მე შორნილად სიტყუსად და კულად ესეცა შორნილი სიტყუსად
განაყოფების ორად: გულის-მთქუმელობითად და გულის-წერომიითად.
ხოლო ორდანიო საგრძნო გულის-მთქუმელობისა არს ღჳძლი, ხოლო
გულის-წერომისად — გული, ფიცხელი ნაწილი და მიდრეკას მსწრაფლ-

7 ქართულ ხელნაწერებში ამ თავს სათვალავი არ უზის. რუსულ-
ში კი (==ბერძნულში) იგი მე-16 თავია. | 8 უტყვსა-თჳსვე A.—რუსულ-
ში ამ თავს ასეთი სათაური აქვს: „О неразумной части души, ко-
торая называется также страстной [желательной]“. | 9 თუხს-
ა5 A. | 11 თუთ A. | 14 უტყვი A. | 20 უტყუსად A. | 23 ლუბლი A.

მიმთუაღველი და ფიცხელს სმისხურსა და მსწრაფლს მიმართობას
წინაგანფენილი და განწყესებული; რომლისა-თესცა ჩხელი ნაწლები
ჩხელისცა იქნა გულის-თქუმის ორქანო. იწოდების უკუ¹³ და ესე-^{A 167}
ცა მორჩილ სიტყვსად, რამეთუ ჩუქულა მორჩილებად სიტყვსად და
ნაწმუნებად და მიდრეკად, ვითარცა იგი სიტყუებან უბრძანოს, რომელთა
ბუნებით და ჭეოროვნად ჰქონდის კაცთა. არიან უკუ¹⁴ და ესეცა ვნე-
იანი თანშემწე ცხოველობითისა არსქეპისა, რამეთუ თანხიერ ამითსა
არა აქეს გეგად ცხორებასა.

- ვინამთიან ვნებამ სეხნაობითად ითქუმის, განხეოფს უკუ¹⁵ ზირ-
10 ველ სეხნაობითისა; რამეთუ ითქუმიან ვნებად სხულებითინი, ვითარ
რამ სენი და მჟდომნი, და კუალად ითქუმის კინაფე ვნებად სე-
ლიერებ¹⁶ ფიგად, რომლისა-თესცა და აწ არს სიტყუამ, ვითარ გულის-
ითქუმად და გულის-წერობამ. და კუალად სხუამცა ვნებამ სეზიაროდ
და ტომობით ცხოვლისა ვნებამ, რომელსა შეუდგს მწესარებად,
15 გინათუ გემომ. რამეთუ შეუდგს ვნებას მწესარებად და არათუ თვით
იგი ვნებამ არს წუხილ, რამეთუ, თუმა თვით იგი იყო, ეოველი;
რაოდესი ივებდა, იღმობდამცა, —ხოლო აწ [არა]გრძნულნი ივებებ
ვინამ-შე, არამედ არ ღმობენცა; არა ვიდრე-შე ვნებამ არს ღმობა,
არამედ ვნების გრძნობამ; | ჭერარს უკუ¹⁷, რათა ესე ვნებამ სრულ^{A 168}
20 იუოს, რათა სეგრძნოს აღუწნდებოდის და შთაუვარდებოდის. არამედ
სულიერებრივთა ვნებათად ესე სეზღვარ,* რამეთუ: ვნებამ არს მიდრე-
კამ მნებებელთა ძალთამ გრძნობადი ოცნებასა-ზედა კეთილისა გინ-
თუ ბოროტისა; და კუალად სხუამცა: ვნებამ არს მიდრეკამ უტევ
სულისა ჰზრითა კეთილისა გინათუ ბოროტისამთა. (და კუალად
25 სხუამცა). ხოლო ტომობითსა ვნებას განუსზღვრებენ ესრეთ,** ვი-
თარმედ: ვნებამ არს მიდრეკამ სხვსა-მიმართ სხვსა-გან. მოქმედე-
ბამ უკუ¹⁸ არს მიდრეკამ დრასტიკომ ძლიერი. დრასტიკოდ*** უკუ¹⁹

13 ტექსტში (A) სწერია: „გულის-სიტყუად“; მაგრამ განის არ-
შიაზე ტექსტისავე მსხვილი ნუსხით გასწორებულია ისე, როგორც ვებე-
დავთ. | 18 ლომობა A. | * არშიაზე: „საზღვარი სულიერებრთა ვნება-
თა“. | 22 მნებებელთა A. | 24-25 „და კუალად სხუამცა“ — ეს სიტ-
ყვები რუსულ (==ბერძნულ) ტექსტში არ არის. | ** არშიაზე: „საზღვა-
რი მოქმედებისა“. | 26 სხვსა-გან A. | *** არშიაზე: „რამ არს დრა-
სტიკომ“ A.

- ითქემის, რომელი თუთ ივს-შორის მიდრეკილეს. ესრეთვე კუ-
ლის-წერომა მოქმედება ვინა-მე არს გულის-^[მ]წერომელობითისა;
ხოლო ვნება—ორთავე ნაწილთა სულისათა და ეოველთა ამათ ჩუენ-
თა სხეულთა, რაჟამს გულის-წერომისა-მიერ იძლეებით იევენებო-
5 დის საქმეთა-მიმართ; რამეთუ სხვსა-გან სხუად მიიქმნა მადრეკაჲ,
რომელსა ვიტოვდეთ ვნებად. და სხვათა სახითა მოქმედებაჲ ვნე-
ბად იწოდების,* ოდეს იუთს გარეშე ბუნებისა; რამეთუ მიქმედებაჲ**
უკუწ არს მებრ | ბუნებით მიდრეკა, არამედ ვნებაჲ — გარეშე ბუნე- Δ169
ბისა. და ამის უკუწ მიზეზისა-თვს მოქმედებაჲ, ოდეს არ ბუნებით
10 იუთს, ითქემის ვნებად, ანუ თუთ ივსა-გან მადრეკების, გინათუ
სხვსა-გან. ხოლო გულისა-მიერ დრეკაჲ ძარღუათაჲ მოქმედება არს,
არამედ ნებ-თაჲ—ვნება; რამეთუ მის-განვე არს და ნებ-თაჲ დრე-
კაჲ, არამედ არა ბუნებით, და მის-განვე—გულისა-მიერ და ძარღუ-
თაჲ დრეკაჲ, შატრა ბუნებით. არაჲ ვინაჲ საკრეველ, რათა ერთა
15 და იგოვემბა საქმე ვნებად და მოქმედებად სახელ იდებოდა; რამეთუ.
ვითარ იგი მიდრეკა[ნი] არიან თუთ მათ სულისა ვნებათა-გან, მო-
ქმედება ვინაჲ-მე არიან, ხოლო რაჲზომ—უსაზღვრო და არ ბუნე-
ბით, არა ვიდრე-მე მოქმედება, არამედ ვნება. ესრეთ უკუწ მიდრე-
კა[ჲ] უტრესა [სულისაჲ] ვნება არს მრჩობელთა-ებრ სანიშნოთა. არა
20 ვიდრე-მე ეოველი მიდრეკაჲ სულის ნაწილის-მიერ ვნებითისაჲ. ვნე-
ბად იწოდების, არამედ უმძლავრესნი და გრძნობად წარმოჩენილ-
ნი; რამეთუ მცირედნი და უგრძნობნი***—არაოდეს ვნება: ვერარს
უკუწ, რათა ჭქონდის ვნებას სიდიდე შერაცხილი. | რომლისა-თვს- A170

2 მოქმედებაჲ ვინაჲ-მე A. | 4 სხეულთაჲ A. | 5 სხუთა-გან A. |
6 სხუთაჲ A. | * არშიაზე: „რომლითა საქმითა მოქმედებაჲ ვნებად
იწოდების“. | ** არშიაზე: „რაჲ არს მოქმედებაჲ, ანეთუ ვნებაჲ“. |
8 მიდრეკაჲ A. | 12 „ნებ-თაჲ“; ამ სიტყვას ქარაჲმა გაუხსნელსა ვტო-
ვებთ, რადგან დანამდვილებით არ ვიცით მისი ეთიმოლოგია; შეიძლება
იგი უდრიდეს სიტყვას „ნებითაჲ“ ან „ნებათაჲ“; რუსულ თარგმანში
მის საბადლოდ ზის სიტყვები: „*движение, которое происходит снача-
ми*“ (გვ. 119); ნებთაჲ A. — უქარაგმოთ. | 16-17 მოქმედებაჲ A. | 18 მო-
ქმედებაჲ A. | 19 ვნებაჲ A. | 21, უმძლავრესნი A. | *** ე. ი. მიდრე-
კანი (==მოძრაობანი). | 22 არაოდეს A.

ცა საზღვარსა-შორის ვნებისას ძეს ესრეთ, ვითარმედ: „[ვნებაჲ
არს] მადრეკაჲ საგრძნოჲ“; რამეთუ მცირედნი მადრეკანი ღისცილ-
დებიან საგრძნობელსა და არა უქმან ვნებასა, ვითარ ისიტყუა.

თ ა ვ ი XVII

[ბ გ უ ღ ა ს - მ თ ქ უ მ ე ლ ო ბ ა თ ი ა ს ა - თ ჯ ს]

- განიწყალების უკუწ, ვითარ იგი ვთქუთ, უტუეწებაჲ სულისაჲ,
მოარჩილი სიტყვასა[ჲ]; ორად: გულის-მთქუმელობითად და გულის-წყრო-
მაადა. და კუადად გულის-მთქუმელობითი განიწყალების ორად: გე-
მად და წუხილად; რამეთუ, ოდეს რაჲ მიემთხვოს, გულის-თქუმაჲ
10 გემოსა მიუქმს, ხოლო ოდეს რაჲ ვერ მიხედეს—წუხილსა. კუადად
სხვათა სხიითა გულის-თქუმაჲ განწყალებული ოთხად თვთ მისიას-
ურთი უოველთა შეიქმს გუარსა. რამეთუ, ვინამთგან უოველთა-[შო-
რას] მყოფთაა რომელი-მე არს კეთილ, ხოლო რომელი-მე ბოროტ,
არამედ რომელი-მე ამაი-განი გუარად წარდგომილა, ხოლო რომელი-
15 მე ოდენ მოსალოდეებელა, —ამთ უკუწ სახეთა-ებრ ორი ორად შე-
პეცილი გულის-თქუმისაჲ ოთხად განიწყალების; რამეთუ არს კეთი-
ლა და ბოროტი და კუადად — წარმოდგომილი და მოსალოდეებელი;
რამეთუ მოსალოდეებელთა | კეთილთა [არს] გულის-თქუმაჲ, ხოლო A171
წარმოდგომილთა — გემოჲ; კუადად მოსალოდეებელთა ბოროტთა

4 ქართულ დედანში არც ამ თავს უზის სათვალავი. ბერძნულ-
რუსულში იგი მე-XVII თავია. | 5 ქართულ ხელნაწერებში ამ თავს სხვა
სათაური აქვს: „განწყალებებაჲ უტყვსა-ვე სულისა“, რომელსაც ვასწო-
რებთ ღვით შინაარსისა და ბერძნულ-რუსული დედნის მიხედვით. რუ-
სულში მისი სათაური ასე იკითხება: „О чувственно-пожелательной
сладости“, ხოლო ბერძნულში: „Περί τῆς ἡμιμακροχρόνου“. | 9 მი-
ეთხეიოს A. | 11 სხუთა A; თუთ A. | 12-13 ყოველთა-ზედა A. |
19 „ხოლო წარმოდგომილთა-გემოჲ“; ამ ფრაზის ნაცლად A-ში ვკი-
თხულობთ: „ხოლო გუარი ვულის-თქუმისაჲ წარმოდგომაჲ გემოსა“.

[არს] შიში, სოლო წარმოჩენილთა და წარმოდგომილთა—წუხილია. რამეთუ კეთილთა-უკუტ-ზედა იქცევის გემოჲ და გულის-თქუმაჲ, ხოლო ბოროტთა-ზედა—შიში და მწუხარებაჲ. რომლისა-თჳსცა ვნებისა ოთხად განჯუოფენ:* გულის-თქუმაჲ, გემოდ, შიშად და წუხილად. 5 კეთილად ვინაჲვე და ბოროტად ვიტუჯო [აქ] გინათუ შეოფთა [კეთილთა და ბოროტთა], გინათუ საგონის[თა].

შორისეჲმნების უკუტ ბოროტი ვნებაჲ სუფსა ამათ-მიერ მიზეზითა: ბოროტად ქცევის-გან, უსწავლელობის-გან, ბოროტთა ჩუტულებითა-გან. რამეთუ სიერმით-გან უწურთუტლობის-გან არა 10 ჰერობად ვნებათა—უზომობასა მათსა შთავიჭრებით; და უსწავლელობის-გან ბოროტთა საბჭოთა სამსჯავრონი აღმოენერგვიან სიტუჯერებისა ნაწილსა სულისსა, ვითარ რაჲ მეჭაზრენი კეთილისანი ბოროტად და ბოროტისანი—კეთილად; იქმნებიან და რომელნი-მე ვნებანი სხეულთა ჰაერუტულობის-გან: რამეთუ მწერომ არიან, რომელნი 15 მწარენადუღიან იუვნენ; | და თანდამთხვევ**—მკურვალენი და ნოტიო- A 172 ნი შეზაგებითა. იკურნებოდედ ვინაჲ-მე ბოროტი ჩუტულებაჲ კეთილითა ჩუტულებითა, ხოლო უსწავლელობაჲ—სასწავლო[ქ]თა და ზედ-მიწევნულებითა; არამედ ჰაერუტულებაჲ იკურნებოდედ თჳთსხეულობაჲ, რათა სსუჟლს ოდენ ზედმოაუენონ შეზაგებას, ვითარ იეოს 20 და მათდაცა სსჳსრო, ჯეროგ[ა]ნისა კმაყოფითა და ღუაწლსა-შორის განშიშლქ[ე]ბითა [და] წამალთ-მიერ, ვინაჲ-მე და ამაოდაცა მოქენე ვიუვენით.

ვაწორებთ აზრთა მსვლელობისა და რუსულ (==ბერძნული) ტექსტის თანახმად (იხ. რუს. თარგმანი, გვ. 120, განსაკუთრებით სხოლოკები მე-3 და მე-4).

1 წარმოჩენილთაჲ და წარმოდგომილთაჲ A. | 5 მყოფთა-მყოფად A. | 6 საგონისად A. | 7 ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ რუსულ-ბერძნული ტექსტის თანახმად. | ** განის არშაიხე ტექსტისავე მსხვილი ხელით: „მ[....]რხ“ A. | 16 ჩუტუელბჲ A. | 21 გან-შეშვლებითა A.

თ ა ვ ი XVIII

გ ე მ ო თ ა ~ თ ჯ ს

გემოთანი რომელნი-მე არიან სულითნი, ხოლო რომელნი-მე სხეულებითნი: სულითნი უკუშ ვიჲარ თჳა ოდენ სულისანი, რა-
 5 დენნი სასწავლოთა-თჳს და გონებითა ზედგათა; ესე ვინაჲ და ესე-
 ვითარნი მხოლოდ ოდენ სულისანი არიან; ხოლო სხეულთაჲდ არიან,
 რომელნი ზიარებითა სულისა და სხეულთაჲსა ქმნულ იუვნენ და ამის-
 თჳსცა სხეულებითად წოდებულ, ვითარ რაჲ საზრდელოთა-თჳს და
 10 თანმეარსებობისა.* ხოლო საკუთრად და მარტოდ სხეულთა-თჳს ვე-
 რაჲ;-ვინ-სადა ჰოვანეს განკუთვნილნი გემონი, არამედ ვენებანი ოდენ, A 173
 ვითარ რაჲ ჭრანი და დინებანი და შესავეებისა-ებრ რომელიობანი;
 რამეთუ ყოველი უკუშ გემოჲ საგრძნობითა, ხოლო სულითი გრძნო-
 ბაჲ წინათა-შორის ვაჩუჭენეთ. იუწეებოდედ, რომელ მრავალგვარად
 სათქმელ არს გემოჲ, რამეთუ სხჳსა და სხჳს ტომისად არიან, ვი-
 15 თარ იგი კეთილნი გემონი და კუალად ბოროტნი, და რომელნი-მე
 ნადიდო, ხოლო რომელნი-მე ჭეშმარიტ; და რომელნი-მე მხოლოდ
 ოდენ გაცონებისად ზედმიწევნილებითა ქმნილნი, ხოლო რომელნი-მე
 სხეულთა ამათ-თანა ქმნილ და მეტგრძნობილნი. და ამაჲ უკუშ მეტ-
 გრძნობითთანი რომელნი-მე არიან ბუნებითნი, ხოლო რომელნი-მე
 20 არა. არამედ გემოსა, რომელი სუმასა-შორის იქმნებოდის, წინააღუ-
 დებების წესქრიდის-მიერ წუხილი, ხოლო გონებითსა ზედგასა — არა-
 რაჲ ესევეთარი. ესე ვინაჲ უოველი გამოაჩენს გემოს სენხაობითად.
 ხოლო სხეულებრივად წოდებულნი გემონი რომელნი-მე არიან საჭი-

2 ხელნაწერ ქართულ დედანში ამ თავს ასეთი წარწერა აქვს: „გე-
 მოთა-თჳს თავი 03“ (=16); ხვენი სათვალავით კი ეს მე-18 თავია და არა
 მე-16. რუსულ (=ბერძნულ) ტექსტშიაც იგი მე-XVIII თავია. | * ამ
 სიტყვას ზემოდან ტექსტისავე ხელით აწერია: „შერთვისა“; ეს გლოსსა
 საესებით უდრის რუსული თარგმანის „совокупление“-ს. | 14 სხუისა
 და სხუასა A. | 18-19 მეტგრძნობილთაჲ A.

როცა და ბუნებითიცა ერთბაშად, რომელთა-გან კიდე ცხოველობაჲ
შეუძლებელა, ვითარ რაჲ საზრდელნი, ნაკლულევანებისა აღმოჩეს-
ბელნი, | და საჭირთნი სომოსნი; ხოლო რომელნი-მე ბუნებით უგუშ, A174
არამედ არა საჭირო, ვითარ იგი მეზრ ბუნებით და შჯუელთა-ებრ შე-
5 რეკაჲ; ესე უგუშ რაჲ გებისა-თჳს უოველთა ტომთაჲს თანშემწე,
არამედ შესაძლებელ არს და თჳნიერ მათსა ქაღწელებით ცხორებაჲ.
არამედ რომელნი-მე არცა საჭირო და არცა ბუნებით, ვითარ იგი
მთარეალობაჲ და ღირწებაჲ და უძლებებაჲ სა;მართაჲ ნამეტნევი; რა-
მეთჳ არცა მონაცვალეობისა-თჳს ტომისა თანშემწე მექმნების, ვითარ
10 იგი შჯუელთა-ებრ შერთვაჲ და თანშეარსებობაჲ, და არცა გებისა-
თჳს და ჰერობისა ცხორებისა, არამედ უფროჲს ხოლო სახნო არს.
ხოლო, რომელი მეზრ ღმრთითა ცხოვნდებოდეს, მხოლოდ თანშავალ
ექმნის საჭიროთა და ბუნებითთა ერთბაშად გემოთა; ხოლო ამისდა
შემდგომად მეორედ განწყესებულთა და განჩენილთა სათნობაჲთა ამაჲ
15 ვინაჲვე ბუნებითთა არამედ არსაჭიროთა თანთვლებოდედ, მაგრა ჭე-
როვანთა-ებრ სახეთა და საზომთა ჭამისა და ადგილისა; არამედ სხუ-
თა-გან ივლტოლებოდედ უოველითა სახითა.

მართლვად უგუშ შერთვებოდედ, ვითარმედ ესე არიან | გე- A175
თილნი გემონი,* რომელნი უზიარებელ არიან და არ თანშეოხსუელ
20 მწყესანებისა და არცა ცვალებისა მოქმედ, არცა რაჲსავე სხვას ვნე-
ბისა მშობელ, არცა ზომითთა საზღვართა მიმოუალეველ, რომელი
არცა კეთილთა საქმეთა-გან წარმინაზრეიდეს ჩუენ ჟამრადენვე, გინა
დაპიბისკბდეს. საკუთრებითნი უგუშ და უფლებრივნი გემონი არიან,
რომელნი გაგონებისა-ზედა საღმრთოსა და სწავლელებითთა ზედმი-
25 წევნილესათა და სათნობათა რაჲზომივე ზედმიქნულ და იანშესახულ
არიან, — რომელნი პირველ სხუთა უოველთასა მოსწრაფეთა-თჳს დაი-
დებოდედ, არათუ მართლვად უოფისა-თჳს ოდენ, არცა მხოლოდ გე-
ბისა-თჳს ვინაჲვე ტომისა, არამედ კეთილქმნასა და კეთილუოფისა-
თჳს და მოსწრაფე და ღმრთის-მოუყარედ გამოჩენისა-თჳს თანშემწედ;
30 და ათჳთ მის კაცისა სულისა და გონების სისრულისა-თჳს; რომელ-

1, სპირობდა A. | 11, იყრობისა A. | * არზიხე: „თუ რომელნი
კეთილნი გემონი“. | 20 სხუისა A.

ნი არა სმეურნალო რომელთა-მე ვნებათა არიან, ვითარ რა მოკლე-
ბისა აღმომგესებელნი და არასადა უოფლით-ურთ აქეს მწესარებაჲ
წინა განმეულად, გინა თანმიდევნებულად, გინა წინაგანმწყობად, არა- A 176
მედ არიან წმიდა და შეურევენელ უოფლისავე ნივთიერისა თანშეთზვი-
5 სა-გან, მხოლოდ სულაერებრივნი ვინაჲ-მე არიან.

და რამეთუ ზღაპრის-მიერცა* გემოთანი რომელნი-მე არიან
ტუეიდ და რომელნი-მე ჭეშმარიტ. ტუეიდ უკუწ — რაოდენნი გრძო-
ბისა-მიერ იქმნებიან და არამართლის თნებისა და წუხილთა მქონე-
ბელნი თანაშეთხუელად; ხოლო ჭეშმარიტ ვინაჲ-მე — რაოდენნი იუ-
10 კნენ სულისაი მხოლოდსა თვით თვს-შორის, კელდგებისა და ზედ-
მიწებნილებისა-თანა გონებისა და ცნობისა-თვს, წმიდანნი და აღურევ-
ნელნი წუხილისა-გან, რომელთა არცერთი სინანული შეუდგების
ოდეცე. უწოდენ ვინაჲ-მე ხედვისა და კეთილთა საქმეთა შედგომილ-
თა არა ვნებად, არამედ ქმნად; ხოლო რომელნი-მე საკუთრებით ესე-
15 ვითართა გემოთა სინარულად იტყვან.

განასაზღვრენ ვინაჲვე გემოსა ესრეთ,** ვითარმედ: ქმნაჲ ბუ-
ნებისა გრძნობადისაჲ. რამეთუ ჰგავს ესე საზღვარი მხოლოდ ოდენ
სხეულგებრივისა გემოდად: ესე უკუწ | აღმავსებელ ვინაჲ-მე არს A 177
და სმეურნალო სხეულგებრივთა მოკლებათა და მოკლეების-მიერთა წუ-
20 ხილთა; რამეთუ ოდეს რაჲ განვცივნეთ, გინათუ წყურთელ ვიქმნეთ
და კუზლად, ოდეს სიცივისა გინა წყურთელისა-გან შეგვიცვლნეთ და
განწივგურნეთ, კუზლად მწესარებასა სიცხისა-შორისსა და შიშმა-
დისა-შორისსა მიმთუღვეულ ვართ. რამეთუ მეგრ შემთხუწვით უკუწ
არიან კეთილ და არაჲსთვნი თვით თვს-შორის და არცა ბუნებით; რა-

6 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ ბერძნულ-რუსული ტექსტის თა-
ნახმად. | * განის არზიაზე: „ვითარ განჰყოფს პლატონ გემოთა“ A. ;
16 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენ გვეუთვნის. | ** არზიაზე: „საზღვა-
რი გემო[ქ]სა გრძნობადისა“. | 18 „აღმავსებელ“; ამ სიტყვის აღგი-
ლს წინათ სხვა სიტყვა ყოფილა, რომელიც ამოუფხვკით და ტექსტი-
სავე მელნით (მაგრამ სხვა ხელით) ჩაუწერიათ: „აღმოვსებლ“; რუსული
თარგმანის მიხედვით, უმჯობესი იქმნებოდა დაგვეტყდა „აღმოვსებაჲ“. |
24 არაისტუნ A.

- მეთუ, კითარ რაჲ განკურნებაჲ შებრ შემთხუცვით არს კეთილ, ხოლო სიმრთელე — ბუნებით და მეგრ თჳს-შორის, გერეთვე და ესეცა მეგრ შემთხუცვით არიან კეთილ, რამეთუ სამკურნალო ვინაჲ-მე არიან. ხოლო გონებით ხედვისა გემონი თჳთ თჳს-შორის უეწონ
- 5 არიან კეთილ და ბუნებით, რამეთუ არაჲსთჳნ მოკლებას-შორის იქმნებიან. იუწეუბოდელ ვინაჲვე ამირთა-გან, რომელ არა ეოველივე გემოჲ მოკლებათა არს აღმოგესებელ; ხოლო თუ რად-მე ესე ესრეთ, არა ვიდრე-მე მრთელ იყოს საზღვარი, რომელი იტყოდის, კითარ-მელ «ქმნაჲ ბუნებისა გრძნობადისაჲ | არსო გემოჲ», რამეთუ არასაჲ A178
- 10 ეოველთა გარეშემოსწერს გემოთა, არამედ გარეშე დაიწაჳს ხედვისა გემოთა. არამედ ეპიკუროს, გემო[ჲ]სა განმასზღვრებელი ეოველისა-გან საწყხისა ზეშთადსაშიენელად, მსგე იტუჳს, რომელნი იტყო-დეს, ვითარმედო ქმნაჲ გრძნობითისაჲ ბუნებისაჲ; რამეთუ შემცვა-ლებელსა მაწუხებლობისა[სა] გემოდ იტყოდა.
- 15 არამედ, ვინაჲთგან არა რომელი ქმნაჲ თჳსთა აღსასრულთა, არს ერთტომ, გინათუ ნათესავ, არცა ვიდრე-მე ქმნაჲ გემოჲსა გე-მოდ შერაცხებოდელ, არამედ გემო[ჲ]სა-გან კიდე სხუად რად-მე. რამეთუ ეოველი ქმნადობაჲ ქმნასა-შინა არს, არამედ არა რომელი ქმნადობაჲ ერთბაჲდ იქმნებისცა და ქმნილცა, არამედ საცნაურ არს,
- 20 რომელ ნაწილობით; ხოლო მეტიმოჲ იჩქითაჲ* იგრძნობს; — არა ვი-

5 არაჲსთჳნ A. | 15, ამ სიტყვას თვით ქართული დედანი იწყებს ასომთავრულით | * ამ სიტყვას ქართული დედანი, ქვედა არშთაზე (გვ. 178A), ტექსტისავე წმინდა ხუცურიტ, შავი მელნით, შემღვგს შენიშვნას უკეთებს: «ჴეისწავე], რამეთუ იჩქითი ეოველგან მყისისა წილ დღუც ჴეშმარტად პლატონორსა იწ ფილოსოფოსსა ვერ მგემვებელსა სანთ ენისასა, არამედ უფროსლა ბარბაროზ მწოდებელსა ამისსა, ვითარცა ჴე-შმარტად და არსცა, მეტყუელისა-ებრ, ვითარმედ: „უკუჳსთუ არა ვი-გულისხმო ძალი სიტყვსაჲ, ვიყო მე მეტყუელისა მის ბარბაროზ და მე-ტყუელი — ჩემდა ბარბაროზ“. რამეთუ ამასცა დიდსა შქქმთხუევი ვი-ნაჲ-მე ესე-კითარი ურწმუნოებაჲ თჳსისად მერწმუნისა ჴლისა». უკანასკნე-ლი ათი სიტყვა ძნელათ გასარჩევი და, შესაძლოა, სისწორით არა გვექონდეს წაკითხული. აქ მოხუენებული „იო ვანე პლატონური ფილო-სოფოსი“ ალბათ იოვანე პეტრიწი უნდა იყოს, რომელსაც მიეწერება ამ წიგნის გადმოლება „ქართულსა კჳსა ზედა“. რადგან აქ იოვანეზე მესამე

დრე-ზე მოქმედებამ არს გემომ. მერმეცა, რამეთუ უოველი ქმნადობამ არმყოფიამ არს, ხოლო გემომ—გუარმყოფიამ,—არა ვიდრე-ზე ქმნადობამ არს გემომ.

- მერმეცა, რამეთუ უოველი ქმნადობამ გვანად და მსწრაფლიად. 5 ითქმის, ხოლო გემომ არასადა; მერმეცა, რამეთუ კეთილთამ რომელი-ზე ანაკი არს, ხოლო რომელი-ზე მოქმედება და რომელი-ზე ორდანი. ანაკი უკუნ—ვითარ სათნობამ; ხოლო მოქმედებამ—ვითარ რად მთი ქმნამ; და კუალად: ანაკი უკუნ—ვითარ მსედველობამ, ხოლო მოქმედებამ—ვითარ ხედვამ; ხოლო ორდანი—რო- 10 მლითა ვმოქმედებთ. ვითარცა თუალი და სიმიდრე და სხუად ესე-ვათარი. ეოველი უკუნ კეთილისა და ბოროტისა სულისი ძალი ანაკითა რომელითა-მე არიან ძალ; რომელითა-მე, ანეთუ კეთილ ვადრე-ზე არს გემომ ანუ ბოროტ, ამათადენ-შორის იხილეების მხოლოდ. ამაჲდ ანაკი ვიდრე-ზე არა არს; და არცათუ ვითარცა 15 სათნობა: რამეთუ, თუმცა იყო სათნობა, არამცა ესრეთ მსწრაფლ და ადვილად შეიცვალებოდა წინააღმდეგობის მისისა მწესარებისად; არცათუ ვითარ წინააღმდეგობი მოვლებისად, რამეთუ მერს მისე და ერთი-თავს ანაკი და მოვლებამ შეუსლებელ არს,—არამედ ერთ-ბამად ვითინა-ზე იგეოვნებინება და წესდება, ვითარ იგი მფხანელი. 20 არა ვიდრე-ზე არს ანაკი გემომ; არამედ არცათუ ორდანი, რამეთუ ორდანი სხუთ-თავს ვინამ-ზე და არა თუთ თავის-თავს, ხოლო გემომ A 180 თუთ თავის-თავს თვისა. არა ვიდრე-ზე და არცა ორდანი არს გემომ. აქლს ესე, რათა მოქმედება ვინამე იყოს [გემომ]. სადათ უკუნ არისტოტელი თუთ მას განუსაზღვრებს მოქმედებად* მერს ბუ-

პირითა ლაპარაკი, უნდა ვიფიქროთ, რომ ამ წიგნის დანარჩენ სხო-ლითა ავტორი (თუ ყველასი არა, უმრავლესობისა მინც) თვით იოვანე არ უნდა იყოს. შეიძლება იოვანეს მარტო ის სხოლოები ეკუთვნოდეს, რომელნიც ამ წიგნში წითელი მელნით არიან გადმოწერილნი (ალბათ დანარჩენ სხოლითაგან გასარჩევად).

4 აქ ახალ სტრიქონს თვით ქართული ლექსი იწყებს; 4 გუანად A. 16 მოქმედება A. | 10, სიდიდე A; მაგრამ იქვე, განის არზიანე, გასწორებულია ისე, როგორც ზემოთ დაიბეჭდა. | 23 აქ ახალ ნაკვეთს თვით ქართული ლექსი იწყებს; მოქმედება A. | * არზიანე: „ვითარ არისტოტელი გემოსა უსაზღვრებს“.

- ნებითა ანაგებთად დაუცილებელად, რამეთუ დამცდილებელი ბუნ-
ბითთა მოქმედებათა მწესებათა არს. არამედ და კეთილბუნებუ-
ბადცა მოქმედებათა ვინაჲ-მე არს დაუცილებელი ბუნებითთა ანაგე-
ბითა; რამელისა-თჳსცა შეეშთხუნვის აწ მათ საზღვართა-ებრ, რათა
- 5 კეთილბუნებუბა იუთს გემოდ; და დასცილებების საზღვარსა ამაჲს.
რამეთუ განამართლებელმან* უკუწ საზღვარისაჲს განასაზღვრა გე-
მოდ.** ვითარმედ აღსასრული არსო ცხოელის დაუცილებელთა მო-
ქმედებათა, ვითარმედ თანშეთხზულად კეთილბუნებუბა გემოსდა,
არამედ არათუ იგივე და ერთი არს გემოდ და კეთილბუნებუბა.
- 10 რამეთუ არაგინაჲ უოველი მოქმედებაჲ [მიდრეკა] არს,*** არ-
მედ არს ვინაჲ-მე და მოქმედებაჲ [თჳნიერ მიდრეკისა] და ვითარ
ხორკელი მოქმედების დმერთი: რამეთუ ჰორველი უოველთაჲ [მიმდრე-
კი] თთა [მიუდრეკ არს]; — ესევეთარი.ვე და გონებით მხედველთაჲ A I S I
კაცთა-შორის მოქმედებაჲ. რამეთუ მიუდრეკელობისა-მიერ ვინაჲვე
- 15 ხედელი ერთი და იგივე სამარადისოდ და გაგონებადცა მხედვარისაჲ
დადგომილ, რამეთუ მისვე და ერთისაჲ სამარადისოდ აღრთხმულა.
ხოლო გემოდ ხედვისაჲ დიდ ვიდრე-მე არს და უფლებრივ და ჭე-
შმარიტ და მიუდრეკელობისა-გან ქმნილ; არამედ იუწეებოდედ, რომელ
უდარესთა მიდრეკათა-გან ქმნილნი, რადენთა[გან]ცა უდარე იუკუნ,
- 20 ეგზომვე და უმცრომს და უფრომს არიან. თანგანიწვლებიან მოქმე-
დებათა გემონიცა გუართა-ებრ, რამეთუ რადზომცა და მოქმედებათა
გუარნი, გეგზომცა და გემოთანი: კეთილთანი უკუწ -- კეთილნი და

* იგულისხმება: არისტოტელმან. | ** არშიაჲ: „სხუაჲ საზღვარი
გემო[ა]სა თთო მისივე“ (ე. ი. არისტოტელისა). | მჲ არს A; დასწოვბთ
აზრისა და რუსული (==ბერძნული) ტექსტის თანახმად ისე, როგორც
ხუმთ იბეჭდება. | 10 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ რუსულ-ბერძნუ-
ლი ტექსტის მიხედვით. | *** არშიაზე მინაწერი (ხუცურისავე ხელით)
შენიშვნა: „ვითარმედ არა ყოველი მოქმედებაჲ მიდრეკა არს“. | 17-18 ჰე-
შმარიტისა მოდრეკილობისა-გან A. | 20 არამედ+არაჲ A; ორივე სიტყვა
შემდეგ არის სხვა მიღნით ჩაწერილი სტრიქონში ნაცულად ამოფხეკი-
ლი სიტყვისა, რომლის გარჩევა შეუძლებელია. სიტყვა „არამედ“ (აღ)
აზრით აქ სრულიად მეტია და ამიტომ ტექსტში არ შევიტანეთ.

ბორტოთანი—ბორტინი. და სცნაურ იევენს, რომელ თათველსა
 საგრძნობაჲ სხუ და სხუ გუარნი, გერეთვე და გემოანიცა; რამე-
 თუ სხუ გემოჲ [გემოჲს-|ხილვისა და შესებისაჲ, და სხუ—სმენისა
 და ხედვისა და ენოსისა. ხოლო უწმიდესნი გრძნობათანი არიან, რა-
 5 ოდენნი არ აერეოდინ სგრძნოთა გუართა, | ვითარ—ხედვაჲ და სმე- A182
 ნაჲ და ენოსაჲ. ხოლო გაცნებისა გუარნი ორ,—და ამათ-შორისცა
 უწმიდეს მხედველობითი მოქმედებით[ი]სა, რამეთუ ორ ვინაჲ-მე
 არიან, ვითარ იგი —საქმიო[ი] და ხედვითი,—და ამაჲდა თანმიდევნე-
 ბელები და შედგომილნი გუარნი [გემოთაანიცა] ორ. არამედ კაცისა
 10 სასაკუთროჲ, ვითარ იგი კაც არს, გაცნობითნი გემოანი, ხოლო სა-
 ზიარო, ვითარ იგი ცხოველ არს, გრძნობითნი და სხუათა-მიმართცა
 ცხოველთა. არამედ, ვინაჲთგან გრძნობადთა გემოთა-ზედა სხუანი
 სხუთა იგემოვნებენ, არამედ არათუ რამელნი ბორტოთა გუთილად
 აღუჩნდებოდნ და კეთილ ვიდრე-მე არიან, არამედ რომელნი მო-
 15 სწრაფთა, რამეთუ თუთ ათას-შორის თასსა არიან კეთილ. არამედ
 მსაჯულად და მებჭედ ყოველსა საქმესა-ზედა არათუ იგი და ვინცა
 ვინ დახედეს, არამედ კელოვნებითა ზედმიწევნითი და ბუნებით
 ოდენ მოქმედი.

თ ა ბ გ XIX

მ წ უ ხ ა რ ე ბ ი ს ა - ო ჯ ს

მწუსარებისა გუარნი ოთხ: ჳმუნვარებაჲ, დამძიმებაჲ, შერი,
 წუალობაჲ. არს უკუტ მჭმუნვარებაჲ წუხილი, უკმობისა მქ[მ]ნელი;
 დამძიმებაჲ | უკუტ—წუხილი, სიმძიმის მქმნელი; ხოლო შერი—წუ- A183
 ხილი სხუთა კეთილთა-ზედა; არამედ წუალობაჲ—მწუსარებაჲ უცხოჲსა
 25 ჳირთა-ზედა. რამეთუ ყოველი წუხილი—ბორტო თჳსითა ბუნებითა.
 არამედ დადათუ და მოსწრაფებთა შწუხებების: ოდეს-მე ღირსთა კაც-

13, რომელმან A. | 17, ბუნებითთ A. | 20 ქართულ ხელნაწერებ-
 ში ამ თავს სათვალავად იხ უხის, ე. ი. 17. | 24 სხუთსა A.

თა ხრწინსა-იჯს, გინათუ შეიღთაჲს, გინათუ ქალაქისა წარტუენწე-
სა-იჯს, არამედ არა თუთ საკუთრებით ჰირგელ თუთ მისდა, არამედ
შემთხუწვით განსადგელთა-იჯს. და ამათ-შორისცა ვინაჲვე ხედვითი
ყოფლით-ურთ უფნებელ არს, რამეთუ განაჲენა თაჲი თაჲს აქათა ამა-
5 გან და შეჲო ღმერთსა. არამედ მოსწრაფე ზომიერად ივნებს მათ-
შორის და არა უზომოდ, და არცა წარ[ი]ტუენწეის მათ-გან, არამედ
უფროჲს ხოლო იპურობს მათ. რამეთუ წინაღუდგების წუხილსა, ვი-
თარ უკუწ ბოროტსა კარგი—ზომითა გემოჲ, ხოლო ვითარ ბოროტსა
ბოროტი — უზომოჲ გემოჲ; რამეთუ სხუელეგბრეჲსა-შორის პარ-
10 ტად უზომოთაჲ იქმნების, — რამეთუ ხედვითნი გემონი მწუწრელ-
ნი ვინაჲ-მე და უზომოთისა არამითუაღველნი | არიან, რამეთუ A 18.4
არცა წინაღუდგების მათ წუხილი და არცა საუკუნოდ წინაჲსა-ყო-
ფილთა წუხილთა-იჯს იქმნებიან.

თ ა ვ ი XX

გ უ ლ ა ს - წ ე რ ო მ ა ს ა - თ ჯ ს

ხოლო გულის-წერომაჲ ვიდრე-მე არს დუდილი გულის-გარე-
მოჲსისა სისხლისაჲ, ნაკლდისა ჯორთქლევისა გინა აღმრლუწვისა-გან
ქმნილი; რომლისა-იჯსცა გულწაღვლიანობად იწოდების [და] სასაე-
დლოდ. არს უკუწ და ოდეს-მე გულის-წერომაჲ წადილი ნაცვლის
20 ტა[ნ]ჯვისა-გებთი[ი]; რამეთუ მიმსლავრებულნი, ანუთუ მგონებულნი
მიმსლავრებისანი, გულწერომიდ ვიქმნებით, — და იქმნების მაჲნი
ვნებაჲ, შეზაგებული გულის-თქუმისა და გულას-წერომისა-გან.

6, წარტუენწით A. | 7 წუხილი A. | 8, ვასწორებთ ბერძნულ-
რუსული ტექსტისა და აზრის მიხედვით; A-ში კი აქ ზის „კარგსა“. |
14 ქართულ ხელნაწერებში ამ თავის სათვალავია 108=18. | 15 ეს თავი
უდრის ბერძნულ-რუსული ტექსტის მე-XXI თავს, ხოლო შემდეგი მე-21-ე
თავი ჩვენის ტექსტისა — ბერძნულ-რუსულის მე-XX-ე თავს.

ხოლო გუარნი გულის-წერომისანი სჲ: წერომა-ნაფელუგაჲ, რომელიცა ნაფელ იწოდების, [მედგრობაჲ და გულის-შორისი ძრის-მპარხელობაჲ. გულის-წერომაჲ უკუწ, დასაბამისა და მიდრეკისა მქონებელი, წერომა-ნაფელად და ნაფელადცა იწოდების;] მედგრო-
 5 ბაჲ უკუწ—წერომაჲ, რომელი საძელოდ დაიპარხვოდის, რამეთუ ითქუჲს მედგრობაჲ, და ესეცა ვითარმედ მედგრობაჲ არს გულის-გან და მომსკენებლობისა-გან პარხვისა; გულის-შორისი ძრის-მპარხელობაჲ უკუწ—წერომაჲ, მეძიებელი ჟამისა დასჯად. A185

არს ვინაჲ-მე გულის-წერომაჲ მსახურ და მეფახურე გულის-
 10 სიციკას: რაჟამს უკუწ ესრე ვინაჲგე საჯოს და ბჭოს ქმნილი ღირსად წერომისა, შაშინ ვინაჲგე გულის-წერომაჲ მიჰმართებს, თუ რად-მე ბუნებითანი აჲსნი წესნი იპერობოდინ.

თ ა ვ ი XXI

შ ა შ ი ს ა - თ ჯ ს

15 გახეიფების და შიშიცა ექუსად: მცონარებად, კდუმად, სირცხვი-
 ღად, განცხრებად: წულვასაკურველად, ზრუნვად. არს უკუწ მცონ-
 რებაჲ შიში მოძავადის მოქმედებისაჲ; ხოლო განცხრებაჲ—შიში
 დიდისა რაჲსუკე საოცისა-გან; ხოლო წულვასაკურველი—შიში უჩი-
 ნოჲსა საოცისა-გან; ხოლო ზრუნვაჲ—შიში დაცემისაჲ, ესე იგი
 20 არს, ვერმიმთხუწკისაჲ, რამეთუ მშიშარნი ვერმიმთხუწკად საქმისა
 ვზრუნავთ; ხოლო კდუმად—შიში, გმობისა მოლოდენასა-ზედა ქმნი-

| აქ ახალ ნაკეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 21 და რომელიცა A. | 7-8 ძეი-
 რის-მპარხელობაჲ A. | 14 ამ თავს ქართულ ხელნაწერებში სათვალავი
 არა აქვს. ბერძნულ-რუსულში კი მას ზუზის რიცხვი XX: იგი წინ მი-
 უძღვის თავს „გულის-წერომისა-თჲს“. ქართულ ტექსტში კი ამ ორი თავ-
 ვის (20 და 21-ისა) რიგი, ბერძნულ-რუსულთან შედარებით, შეცვლი-
 ლია: ერთს მეორის ადგილი უპირავს. | 15 ექოსად A. | 162 განცხრე-
 ბად A. | 21 ვზურუნავთ A; გმობისაჲ A.

ლი; კეთილ ვინაჲვე ესე ვნებაჲ; ხოლო სირცხული — შიში უბადოთა
ქმნისა-თჳს; აცა უკუშ ესე უსსო ცხორებისა-თჳს. ამით ვი-
ნაჲვე | განუყოფის კდებაჲ სირცხულსა, რამეთუ სირცხულეული მთა- A186
თჳს, რომელ ქმნსა, მძრწოლარე არს, ხოლო შეკდებე მოშიშა შთა-
ნ ვრდომად ვინაჲსა-მე უნატიობას. ხოლო უწოდენ მრავალგზის უძუწ-
ლესქნი კდემას სირცხულად და სირცხულსა კდებად, მაიმამგარე-
ბელნი სსხელთანი.

არამედ იქმნების უკუშ შიში გარემოთა გაცივებისა-გან და უოგლი-
სავე სიპყრფალის მის უდასაბიერესის გულად სივლტოლისა-გან,
10 ვითარ რაჲ იგი, ოდეს მოშიშ იქმნენ ლაშქარნი, მივიღტიან მთა-
ვართად. არამედ ორდანი შიშისა — ზირი მუცლისა; * რამეთუ ესე არს
უწეების მგომბოელ მწუხარებათა-შორის, — ვითარ იგი ღაღინთს
მესამესა-შორის [ვიგნს] «ამოსჩენელთასა» იტყვს ესეკითარად, ვი-
თარმედ: «შეწებებულთა არამიერედ[ი] შთადინების მუცლად მწიათუ-
15 რის ნავდლისა[ჲ], რომელი უწეებას მისსა შეუქმს, და არა დასცხრე-
ბიან შეშინებულნი და კებნილნი ნავდლისა-გან, ვიდრემდის არა ზირ-
ველად აღმოასხან ნავდელი». იქმნების უკუშ უწეებაჲ ესე მთდა ქუტ-
შეთ-კერძო | ხონდროთს ტერფისა, რომელი «მხვლისა-სახელად» იწო- A187
დების. არამედ გული დიდად და უმეტეს ზენაკერძო ძეს. რამეთუ
20 შუაზღუდის მუცელი უქ[უ]წნაეს ძეს, ხოლო გული უზენაეს. ჩუტ-
ულეობითა უკუშ ენისაჲთა ძეწლნი ზირსა მუცლისასა, რომელ არს
სტომაქი, გულად უწესს, ვითარ იგი იზოგრატი და თუკვდიდოს შო-
რის «სენის მის, რომელსა ბუერ უწოდიან», იტყვან ესრეთ: «იუო
ოდეს-მე დადგრომილ გულსა-სედა აღმარდუტველად და განწმედად
25 ნავდლისა და უოგელი, რაოდენიცა მკურნალთა-შიერ თქუმულ იუო,
იქმოდეს». რამეთუ აღმარდუტველ ზირი არს მუცლისაჲ, ორდანი
მქმნელი რწევეად და მაწუტველი, — და არათუ ნაწლევ[ი]ცა, გული.

1 სირცხული A. | 2, ქენისათჳს A. | 3 სირცხულსა A; არშიაზე:
„თუ რაჲთა განუყოფის კდებაჲ სირცხულსა“; სირცხულეული A. | 6, სირ-
ცხულსა A. | 8 აქ ახალი ნაკვეთის დაწეება ჩვენ გვეკუთვნის. | * განის
არშიაზე ტექსტისავე ხელით: „სტ[ო]მაქი“ A. | 18 მახულის სახელი A.

თ ა ვ ი XXII

შტეტსა-თჳს, რომელი არმოჩნელ არს სიტყვას

რამეთუ მორჩილსა სიტყვასა ესევეთარი ვინაჲ-მე აქუს სახე.
ხოლო არმოჩნელი სიტყვას არს: მოზარდობითი და მშობლობითი
5 და [ძარღუვნობითი]. იწოდების უკუშ ბუნებითად მოზარდობითი და
მშობლობითი, არამედ ცხოველობითად ძარღუვნობითი. A188

თ ა ვ ი XXIII

მ ზ რ დ ო ბ ი თ ი ს ა მ ა ლ ი ს ა - თ ჳ ს

მზრდელობითისა ბუნებითნი ძალნი არიან ოთხ: მომწობებლო-
10 ბითი, ჰერობითი, შემცვალებლობითი, განმავლინებლობითი;* რამე-
თუ თუთუელი ნაწილი ცხოველისაჲ ბუნებით მოაწობს თჳსდა-მიმართ
თჳსსა საზრდოსა და; ოდეს რაჲ მიიწობს, იპურობს, და, იპუროს
რაჲ, თჳსად შესცვალებს, და ეგრეთღა ნამეტნავს გარე განჭერის. და
ესე არიან ძალნი, რომელნი ნაწილთა სხეულ[ისა]თა განაგებენ და კმა
15 ეყოფვიან, რომელთა-მიერ აღორძინებაჲ სიგრძითი და სიბრტყითი

2 ხელნაწერში ამ თავს სათვალავად უზის 00 (=19); რუსულში
კი იგი მე-XXII თავია. | 5, ამ სიტყვის ნაცვლათ ხელნაწერში ზის სამი
სიტყვა: „ვეითარ იგი ძარღუნი“, რომელნიც, ალბათ გადაშწერის წყ-
ლობით, ერთი სიტყვის („ძარღუვნობითი“-ს) დამახინჯებას უნდა წარ-
მოადგენდეს. ეს ტერმინი ამოღებულია თვით ამავე თავის ბოლოდან
და აქ გადმოტანილია ბერძნულ-რუსული ტექსტის მიხედვით. | 7-8 ხელ-
ნაწერებში ამ თავს სათვალავად უზის 20. | * განის არშიაზე ვმოთხი
ტერმინის გასწვრივ წმინდა ხელით, წითელი მელნით, შემდეგი ოთხი
ტერმინია მოთავსებული: «ბ. მოზარდობითი, ბ. დამშვირბობითი,
ბ. მცვალებლობითი, ლ. განმავლინობითი» A. | 14. ნაწილსა A.

- აქმების. განივლინების უკუშ ნამეტნავი მუცლის-მიერ, ფსელთა-
მიერ, ნარწყევთა-მიერ, ნოფელთა-მიერ, ჰირისა-მიერ, ცხურთა-მიერ,
ეურთა-მიერ, თუაღთა-მიერ, სელის-კუშთისა-მიერ, უცნაურთა ნე-
სტუთა-მიერ. არამედ სხუანი განმავლენებნი სცხადო. ვითარ იგი
5 ეურთა-მიერი, წოდებული წიდად, რომელ არს ბაელი ეურთაჲ; ხო-
ლო თუაღთა-მიერ ცრემლნი და წრიმღვაჲ; ხოლო სელის-კუშთი- A189
სა-მიერ — ზონილეობივი სიპკურვალისა-გან გულისა; არამედ უცნაურ-
თა ნესტუთა-მიერ იტყუან განსლვად ეოველთა სხეულთა-გან, ვითარ
იგი სიღრმეთა-გან და დასაწყისისა ნასხმანთაჲს უმეტესნი ორთქლ-
10 ნი არეობისა-გან ტყავისა განვლენ ვინაჲვე.
- ორდანი ვიდრე-მე მოზარდობითისა ჰირი და სტომაქი, რო-
მელსა უწოდინ ჰირის-მირძოლად, და მუცელი, და ღუძლი, და ეო-
ველნივე ძარღუნი, და ნაწლავნი, და ორნივე სავლენი, და თირკუ-
შელნი. რამეთუ ზირი ჰირველ შეუმზადეს მუცელსა საზრდელსა
15 წურიდად დაჭრითა მისითა კბილთა-მიერ და ენისა; რამეთუ დიდი
საკმაროაჲ აქეს ენასა, რამეთუ შეჭკრებს ვიდრე-მე საზრდელსა და
ქუშზე კბილთა შეუურის, ვითარ იგი კუშირი კელთა-მიერ იფქლსა
წისქვლად: რამეთუ რომლითა-მე სახითა ენაჲ კელ ვიდრე-მე არს
ცოხნისა. ხოლო ოდეს რაჲ ესრეთ შეიშხადოს საზრდელი, წარიგ-
20 ღინების მუცლად სტომაქისა-მიერ. | რამეთუ სტომაქი არათუ ოდენ A190
საკმარსა არს მოკლეობათა, არამედ და გზაცა ვინაჲ-მე არს საზრ-
დელთა, რამეთუ აღირბენს იგი სუმასა-შინს და მიმოატაცებს სა-
ზრდელსა და წარავლენს მუცლად. არამედ, ოდეს რაჲ მიითუალოს
მუცელმან, განჯეოფს საკმარსა და საზრდოსა უკმრისა და არსაზრდო-
25 სა და ქვეობივისა და შეშეობივისა-გან, — და საკმარსა უკუშ, ბაღლმად
შემცვალელები, ღავლენს ღუძლი: ად ძარღუთა-მიერ, რომელნი მიი-
ზადვენ და მიიწობენ მის-გან და მომცენარებენ, ვითარცა წყაროთა
ღუძლისა-მე; რამეთუ ესევითარნი იგი ძარღუნი ჰგვანან ძირთა
ღუძლისათა, მიზიდველნი მუცლისა-გან საზრდელსა, ვითარ ქუშუ-

2 ცხურითა-მიერ A. | 8 იტყვიან A. | 11, ამ სიტყვით ახალ ნა-
კვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 12 ლუილი A. | 18 წისქვილად A. | 26 ლუძლი-
სად A. | 28 ლუძლისაჲ A. | 29 ლუძლისათა A.

ნით მიიზიდვენ ძირნი ნერგთან. რამეთუ ჰგავს ვინამ-მე მუცელი ქუჩუნასა, რომელსა უპერიეს საზრდელი ნერგთა-თჳს; ხოლო ძართა—ძარღუნი, რომელნი მახლობელად ბჭეთა ღვდისათა აღიევანებენ აღმრღუწულსა ბაღლამსა მუცლისა-გან და წელთაჲსა მესარეოჲსა-
 5 მიერ; | ხოლო ხესა თჳთ იგი ღვდელი; ხოლო რტონი და საიანი A191 —ძარღუთა, განხეაქილთა უბეთა-გან ძარღუთაჲსა, რომელნი აღმო-
 ეცნებენ მოდრეკილობისა-გან ღვდლისა. ხოლო ოდეს რაჲ ღვდმან მიითულის მუცლისა-გან აღმრღუწული ვინამე ბაღლამი, მოაღიბის ვინამ-მე და თჳსად მიიმსგავსებს; რამეთუ სისხლის-სახედ ვინამ-მე აქუს
 10 ღვდისა თჳსი სხელი და სამართლიცა სისხლად გარდაქცევს ბაღ-
 ლამსა. ხოლო სისხლი დაწმდების ტყირბისა-მიერ და ნაგდლის-შემ-
 წყნარებისა ბუშტისა და თიარუშელთა-გან; რამეთუ ტყირბისა-მიერ
 ბრკებრივი მიიზიდვის მქმნელის მისისა თჳსად საზრდელად, ხოლო
 ნაგდლის-შემწყნარებისა ბუშტისა-მიერ—დრუმოჲ, რომელ არს
 15 მქმნელისა, რომელი დარჩომილ იყოს შორის ბაღლამთაჲ-
 სა საზრდელისა-გან; ხოლო თიარუშელთა-მიერ —ფსელბრივი, მკე-
 ნარობასავე-თანა ნაშოენსა, რომლისა-თჳსცა, ოდეს რაჲ წმიდა და
 საჰარ იქმნის სისხლი, საზრდელად ვინამ-მე განეყო, ფვის სხუათა A192
 ეოველთა ნაწილთა სხეულისათა მათ-შორის დათესულთა ძარღუთა-
 20 მიერ. და ესრეთ, თჳთუელი ნაწილი მიიზიდავს და მიიწობს სი-
 სხლსა, და იწურობს და შესცვალებს თჳსად ბუნებად და ნამეტნავსა
 წარავლენს მეზობელთა ნაწილთა საზრდელ და მომმარჯუე მათდა
 ქმნილსა. და ამით სახითა ეოველნი ნაწილნი სისხლისა-გან იზარდე-
 ბიან და აღორძნდებიან და ჰკიან წარვლენითა [მათდა]-მიმართ სი-
 25 სხლისა ღვდლისა-გან.

3 ღვდლისათა A. | 4-5 ამ სიტყვის მეორე მ-ზე შემდეგ დაუწე-
 რიათ ასო ი, რისგამოც იგი შეგვიძლია ასე წავიკითხოთ: „მესარიოჲ-
 სა“. ეს სიტყვა ბერძნულია—*μεσάρειον* და უფრის *რუსულს—сѣдѣ-*
жѣніе-ს. | 5 ღუძლი A. | 6, განხეთქილნი A. | 7 ღუძლისა A; ღუძლ-
 მან A. | 10 ღუძლსა. | 22 მომმარჯუტ A. | 24, „მათდა“-; ეს სიტყვა გა-
 ნის არზიზეა მოთავსებული ტექსტისავე ზეით. | 25 ღუძლისა-გან A.

არამედ ითქუმის ვინაჲ-მე ესე ნაწილი უტყვსა არმორჩილე-
ფად სიტყვსა, ამისთვის რომელ ვინაჲთაჲს არა ჩუენითა ნებითა და
არტა წინაგანჩუენითა, არამედ ბუნებით ვინაჲვე თჳსთა საქმეთა ღა-
სრულებს.

თ ა ვ ი XXIV

მ ა რ დ უ თ ა - თ ჯ ს

ვითარმედ ძარღუწბირი მიდრეკაჲ იწოდების ვინაჲვე და ცხო-
ველებრივადცა ძალად; აქუს უკუწ და გულისა დასაბამად, უფროჲს
ხოლო მარცხენითი მისი მუცელი, რომელი მფუზნეიერებითად იწო-
10 დების, რომელი მის-შორის დაქნერგულსა და ცხოველობითსა მკურ- A193
ვალებასა განუოფეს ეოველთა ნაწევართა სხეულთასა ნასხმანთა-მიერ,
ვითარცა იგი ღუძლი ძარღუთა-მიერ საზრდელსა. არამედ ოდეს რაჲ
განკურდეს გული, გარეგან ბუნების, მსწრაფლ და ცხოველიცა ეო-
ველი განკურდების, და განკრილდეს რაჲ—განკრილდების; რამეთუ
15 ცხოველობითი სული მის-გან ნასხმანთა-მიერ სხეულთა ეოველთად
დაითესვის; და უმრავლესთა-შორის ურთი-ერთთა თანშეიწებვიან სამ-
ნივე ესე: ძარღვ, ნასხმანი და ნევროჲ, რომელ და იგიცა ძ[რ]ღუ-
ვე არს, არამედ განიოფვისცა სამთა-გან დასაბამთა, რომელნი ეო-
ველსა ცხოველსა განაკებენ და კმა ეყოფვიან; ვითარ იგი ტუნისა-გან.

1 აქ ახალი ნაკვეთის დაწეება ჩვენ გვეკუთვნის. | 3 საქმითა A. |
5 ქართულ ხელნაწერებში ამ თავს სათვალავად უზის 23=23, თუმცა
მის წინა თავს სათვალავად აქვს, როგორც შევნიშნეთ, ძ-ანი, ე. ი. 20.
სჩანს, თავების სათვალავი უკვე იმ დედანში ყოფილა არეული, რომლი-
დანაც ჩვენი ხელნაწერებია გადმოწერილი. საუწყებელია აგრეთვე, რომ
ამ თავამდე (და ამ თავისაც) თავების სათვალავი იმავე წითელი მელნით
არის წარწერილი, რომლითაც თვით სათაურებია დაწერილი; შემდეგი
თავიდან კი—თუმცა სათაურები წითელი მელნით იწერება, მაგრამ თავე-
ბის სათვალავი შავი მელნითაა წარწერილი. | 8 დასაბამად—დასაწყი-
სად A. | 9 მფუზნეიერებითად A. | 17 ძარღუ A. | 19 ტუნისა-გან A.

რომელი დასაბამ არს მიდრეკისა და ძარღუთა განუების; და ვითარ იგი ღუძლისა-გან, რომელი დასაბამ არს სისხლისა და მოზარდობითისა, ხოლო ძარღუ—ჭურჭელ სისხლისა; და გულისა-გან, რომელი დასაბამ არს ცხოველობითისა, და | არტირია*—ჭურჭელ სულისა; რა-
 5 მელნი უკუწ ახლენ ურთი-ერთას, ურთი-ერთასცა სარგოთა შინაყოფებენ, რამეთუ ძარღუ სსზრდელს მისცემს ნევროსა და არტირიათა, არამედ არტირიამ მისცემს ძარღუს ბუნებითსა სიმეურჯავესა და სულის ცხოველებრისა. ვინამ არცა არტირიამ არს თვნიერ დაწმდი-
 10 არამედ შეიკშინ და განულებან მძლავრად არტირიანი, რომელ არიან გულის-ბჭენი, შეწუობითა ვინამათა-მე მორთულებისათა და სიტყუთა, რომელსა დასაბამი აქეს მიდრეკისა გულისა-გან; არამედ განულებული უკუწ გარემომდებარეთა ძარღუთა-გან მიიწობს იძულებით დაწმდილს სისხლსა, რომელი, აღორთქლდეს რაჲ, სსზრდელ
 15 ქეშების სულს ცხოველობითსა, ხოლო შეიკშის რაჲ—მის-შორისსა მას ორქლებრისა წარმოუცადიერებს უოველთა სხეულთა და უცნურთა სხეულთა,*** ვითარ იგი ჰირი|სა და ცხვრთა-მიერ გულ— A195
 დერწობრისა სულის-კუწთათა-მიერ აღმოჰყრის.

თ ა ვ ი XXI'

მშობლობითიას განათუ ოქსლოგენიზმ[თი]სა-თვს

და მშობლობითიაც უკუწ ნაწილ ვიდრე-მე არს არმორჩილის მის სიტყესად, რამეთუ განუზრახველად, შორის ნასიზმრავთაჲსა წარმერელ ვართ თესლისა; და გულის-თქუმაჲცა თანმუარსეობითისა

1 დასაბამი A. | 2 ღუძლისაგან A; დასაბამი არს სისხლისა A. | 3 ძარღუ A. | 4 დასაბამი არს ცხოველობითისა A; * არშიაზე: „გულის ეზოჲ“. | 6 ძარღუ A; არტირიათა A. | 7 არტირია A. | 9 ძარღუ A; ** აქ რუსული ტექსტი უმატებს: „ни нервъ—безъ чувства“ (გვ. 135). | *** განის არშიაზე ამ სიტყვის გასწვრივ მოთავსებულია სიტყვა, რომლის პირველი ასოები ჰიებს ამოუკამოთ და დარჩენილა მხოლოდ ოთხი ასო: „.....უტთა“; 17 ცხურთა მიერ A. | 19-20 ხელნაწერში ამ თავის სათვალავია ძღ=24. | 23 თესლისა A.

- ბუნებითვე არს, რამეთუ უნებელნი მას-ზედა მივდრეკებით; არამედ საქმე აღსარებულად ჩვენ-ზედა და სუფიერებრივ, — ამისთჳს, რამეთუ მებრ მიმართებითა ორდანოთა-გან აღესრულების, ზოლო ჰერობაჲ და განუენებაჲ მიმართებისაჲ ჩვენ-ზედა არს. არამედ ორდანო თეს-
 5 ლოვნებითაჲ ძალთა ჰირველად უკუწ^ა ძარღუნი და გულის-ბჭენი, რამეთუ ამათ-შორის საწყისი თესლთაჲ, და ჰირველი ნოტიობითი აღიძრვის თანამეცვალებითა სისხლისათა, ვითარცა იგი ქუთათა-შორის — სძე. რამეთუ საზრდელ ამათ ჭურჭელთა არ[ს] ესე ბაღღამი, რამეთუ დასაწყისი მათი მოქმედებაჲ თესლ[ის]-გან არს. რამეთუ მო- A 146
- 10 აღნობენ ვინაჲვე გულის-ბჭენი და ძარღუნი სისხლსა აღმურყენილის სხედ ნოტიოს, რათა იზარდებოდინ; არამედ ნამეტნავი მათისა საზრდელისა იქმნების თესლ; რამეთუ აღიევანების ჰირველად უკუწ^ა მოქცეუ[ა]თა-მიერ მრავალთა თავად და კუხლად უკუწ^ა თავისა-გან შთამოვიდინების ორთა-მიერ ძარღუთა და ორთა-მიერ გულის-ბჭეთა.
- 15 ვინაჲცა თუ ვინ შეჰქუტნენს ძარღუნი უურის-გარემონი და თხემის-მიერნი, [უთესლო] ვიდრე-მე ჰყოფს ცხოველსა.* ესე ვინაჲ-მე ძარღუნი და გულის-ბჭენი იქმნებიან მჯდომის-სახედ და ლაჭვარდის-სახედ თანათხუდ ოსქითა-მიერ, სადა იგი არს ნოტიოდ მმურყნე-ლობითი, და შთაეჭრების ორთავე ტუშბთა-შორის (ერთი გულის-
 20 ბჭეთაჲ და ერთი ძარღჲ საესე თესლითა**); და მათ-შორის უკუწ^ა სრულებით თესლმცენარე იქმნების და ლაჭვარდებრივთა ყდათა-მიერ და უეწ^ართა განივლინების | თანვე სუდსა, ამისთჳს რომელ გულის- A 147
 ბჭე არს, რომელი შთამოუვლენს; არამედ ესე, რომელ ძარღუთა-მიერ მოადლებვის თესლი, საცხადო არს ღირწყებისა-გან, რამეთუ,
 25 ოდეს რაჲ მრავალჲმ შეეუენენ და მოაკლდეს ვინაჲვე თესლოვნობი-

162 უთუალო A; — ვასწორებთ აზრისა და ბერძნულ-რუსული ტექსტის მიხედვით. | * არზიაზე: „დანიშნე გამოსაჰურისება რჩეული“. | 20 ძარღუ A. | ** ჩვეულებრივ ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები თვით ქართულსავე დედანს ეკუთვნის. რუსულ ტექსტში, რომელიც შესწორებულის ბერძნული ტექსტის თარგმანს წარმოადგენს, აქ ეკითხულობთ: [„Каждая вена полна крови и каждая артерия — пневмой“]; ეს დიდი ფრჩხილები დედნისა ყოფილა. (იხ. ამ სიტყვების შესახებ რუს. თარგმანი გვ. 136, სხოლ. მე-11).

თი და აღმურგნელობითი ბაღდაში, მაშინ ვიდრე-მე იძულებითაა მოწიპობათ-გან წმიდას სისხლს განსთხვევენ.

და დელათაჲ უოკელნივე მამათანი ჰქუანან ნაწილნი ასოთანი, არამედ შიგნით და არათუ გარეთ. ხოლო არისტოტელს და დიო-
5 კრიტოსს არა ეკულები, რათამცა დედაკაცის თესლი თანაშემწე იყო ქმნას შვილისას, რამეთუ წარმოთხუელი დელათ-გან უფრთხს ხო-
ლო ოფელად ასოჲს და არა თესლად ეკულების ოქუშად. ხოლო ლა-
ლონოს, შუერაცხის-მოოფელი ამის არისტოტელის-გან თქუელისა,
იტუეს მთესყარობად დელათ-განცა და ორთავე თესლთა შუერთები-
10 ს-გან ქმნად შობილსა, რომელის-თესცა თანმეარსებობაჲ შერთვად
| ითქუმის, არამედ არათუ სრულსა თესლსა, ვითარ იგი მაჰკაცი- A 198
სასა, არამედ მოუდნობელსა ვინაჲ-მე და უნორტიოსსა. ესევეთარი
ვითარ-მე არს თესლი დედაკაცისა და სზრდელ ექმნების თესლსა
მაჰკაცისას; რამეთუ თესლისა მის-გან დედაკაცისაჲსა, რომელსა-მე
15 ადგილსა, რომელსა კერვად უწოდენ, თანშეცხვების და წოდებულნი
იგი ზღვს-სახედ ადგილ ექმნების ნაერსა და ნამეტავსა შათე-
სულისას.

არამედ თუთუელნი ცხოველთა ტომნი მაშინ შეკრებიან დე-
დალნი წულთად, ოდეს შეუძლებდენ შერთვად; ხოლო, რომელნი ს-
20 მარადისოდ შემძლებელ იყვნენ, სამარადისოდცა შერთვიან თანმეარ-
სებობად, ვითარ რაჲ მამალნი და ტრედნი და კაცი. არამედ სხუნი,
რომელთაცა და შობონ რაჲ, თანშერთვას ევლტანს, ხოლო დედა-
კაცი ნიადაგისად წადნიურა შერთვად. რამეთუ სამარადისოდ მამალნი
წულთა და თუთუელთა დღეთა შობენ და კუალად შერთვადვე მიუფ-
25 ლენ; ხოლო დელათა, ვითარცა სხუთა საქმეთა-ზედა, გერეთვე
შე რთვასცა-ზედა თუთუელმწიფებოჲ აქუს, არამედ შემდგომად შერთვი- A 199
სა არღარა, ვიდრე-მე ოდეს რაჲ თესლი შეიწინაროს. ხოლო უტყუნი
ცხოველნი არათუ თუთ თავით თჳსით, არამედ ბუნების-გან განი-
პანონებიან და საზომისა და განჩინდისა ჟამსა შეიწინარებენ.

3 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 4 არისტოტელი A. | 16 ზღუს
სახედ A. | 18 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენი; თუთიუელნი A.

თ ა ვ ი XXVI

სხუამ განწავლებაჲ ძალთაჲ, რომელნი ჰმართე-
ბენ [ცხოველსა]

- განჰყოფენ უკუტ და სხუტბრცა მებრ ცხოველთა-თჳს ძალსა:
5 და რომელთა-მე იტყუ[ან] სულითად, ხოლო რომელთა-მე ბუნებო-
თად, ხოლო რომელთა-მე ცხოველობითად. სულითად უკუტ—მებრ
წინაგანრჩევითსა, ხოლო ბუნებითად და ცხოველობითად—წინაგანურ-
ჩეველთა. და სულითნი უკუტ არიან ორნი, ვითარ: მებრ დახუდომით
მიდრეკაჲ და კრძრობაჲ. არამედ მებრ [დახუდომით] მიდრეკისა გუარნი,
10 ვითარ: აქით-იქი[თი] და მცვალებლობითი და მიდრეკელობითი სხუელთა
ყოველთა და მკობელობით[ი] და სულის-კუტთითი. რამეთუ ჩუენ-შორის
არს ამისი ქმნამცა და არაქმნამ. ბუნებითნი უკუტ და ცხოველობით-
ნი—არ ჩუენ-შორის, არამედ, გზადეს და თუ არა, ქმნილი, ვითარ
იგი: აღორძნებითი და მზრდელობითი და თესლოვნებითი: რამეთუ Δ200
15 ესე ბუნებითნი არიან; ხოლო ძარღოვნებითი ცხოველობითი არს.
არამედ ორდანი მათი და რომელთა-მიერ მოქმედებენ, ჰირველთა-
შორის თქმულა; ხოლო წინაგანრჩევით[სა] მიდრეკისა-თჳს აწ
უთქუათ.

თ ა ვ ი XXVII

[წინაჲდრჩევითისა მიდრეკისა-თჳს]

არს უკუტ მებრ წინაჲდრჩევითა, გინათუ მებრ დახუდომით მი-
დრეკისა დასაბამ ვინამ-მე ტუნებრივი ძარღჳ, რომელი გარდაჰვლის

1 ხელნაწერებში ამ თავს სათვალავად უზის 45=25. | 4 გზიწ ფნ. A.
| 13 ვუნდეს A. | 20 ამ თავს ხელნაწერებში უზის 45=26;—მისი სა-
თაურიც ხელნაწერებში შინაარსის შეუფერებელია: „სხუამ განწავლე-
ბაჲ“, რომელსაც ჩვენ ვასწორებთ თვით ამ თავის შინაარსისა და, რა-
მოღვენათმე, ბერძნულ-რუსული ტექსტის თანახმად. | 21, წინაჲდრჩევი-
თა A. | 22 ტუნებრივი ძარღუ A.

საშუალოდ თვისა, და უკანა-კერძო ტუნი, რომელი ამის ძრ-
ღსავე არს ნაწილ; ხოლო ორდანიო—ამთ-გან აღმოცენებულნი ძრ-
ღუნი და თანშემკრეველნი და შეესნი. არამედ შეესნი შემტკიცებულ
არიან სხეულთა-გან და შესაძრღუებრავთა ინოთა-გან და ტენონის,
რამეთუ თანშეიხზულ არიან შესაძრღუთად ინონი; ვინაჲ ვით-მე
იჭზინეს იგინი მკრძნეუთად, თანადიხზულთა მათა ძარღუთა
გრძნობისათჳს. არს უკუტ ტენონი შეკრებილ და შედგმულ თან-
შემკრეველთა-გან და წურილთა ძარღუთა. განუყოფის უკუტ ძარღუ-
თა ტენონი ამით, რომელ ეოველი ძარღვ მკრძნობლობითი არს
და მრგული და უჩჩოასი, და [და]სწეისი და დასაბამი თვის-მო-
რისისა ტუნისა-გან აქეს; ხოლო ტენონსა ძეულთა-გან აქეს დასა-
წეისი და ძარღუთაჲს უფიცხე არს და თჳთ თჳს-შორის უგრძნულ
და ოდეს-მე ბრტყელცა.

ხოლო კელნი ვიდრე-მე არიან თანშესწეველთა ორდანიო და
კელთა-გან, კინათუ მხოლოდ კელის თითთა-გან, კინდა და ეოველ-
თა კელთა-გან-მიმართ უკმარ ჰყოფს კაცსა; რომლისა-თჳსცა და
მხოლოდ კაცს ოდენ, ვინაჲთგან და სიტუქცერცა არს და კელთა-
ბათა შემწეარბელ, კელნი მიეცნეს შემოქმედისა-მიერ; ხოლო ფერ-
კნი—მიმოცვალების ორდანიო, რამეთუ მებრ დღილობითთა მიდრე-
კათა მათ-მიერ მოქმედ ვართ; რამეთუ მხოლოდ კაცი ოდენ შეუ-
ძლებს დაჯდომად თვნიერ რაჲსავე განმეტკიცებელისა და არაჲს მო-
ქმენ მისაურდნობელისა, რამეთუ მხოლოდ მარტოა უკუტ ორთავე
შეკლთა-მიმართ მართლიად მოადრეკს ბარკალთა ისქითთა ვინაჲ-მე და
იღნოთა-მიერ; რომლითა-მე შინაჲთ-მიმართ, ხოლო რომლითა-მე
კარკთ-მიმართ.

რაოდენიდა შეესთა-მიერ და ძარღუთაჲს მიდრეკიან, ესე სუ-
ლითნი ვიდრე-მე არიან და მებრ წინააღრჩევითთა მიდრეკათა ადა-

1 ტუნი A. | 1-2 ძარღუსავე A. | 9 ძარღუი A. | 14 აქ ახალ ნა-
ვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 15 მომარჯუღ. | 25 ილუნიოთა-მიერ A. |
27 აქ ახალ ნავეთს ჩვენ ვიწყებთ; „მეცლთა-მიერ“; ამ სიტყვის ნა-
ცვლად ხელნაწერში ზის გაუგებარი გრძილი სიტყვა: „მოყეთა-
ობათათ“⁴, რომელიც შეიძლება წარმოადგენდეს დამახინჯებულს

სრულდებიან; რამეთუ ამთხადვე გრძნობად ვიდრე-მე და კმა აღ-
მოვჩინეთ. რამეთუ ესე ვინაჲ-მე არს უკლებად სულითა და ბუნე-
ბითა საქმთა გაცნობაჲ. ხოლო შემოქმედმა უსაზღვროთა თჳსთა
წინგანმრჩევით სიტკბობათა-მიერ თანშეუთხზნა ბუნებითა სულით-
5 ნი, და წინაუმოცა. არამედ ვინაჲთგან განშეუმეკვლობა ნამეტნავთა
გარეგანმავლენელობითის ძალის-გან არს, რომელი ერთი ბუნებით-
თა ძალთა-განი არს, რათა არა უნებელით უშუალო ვიქმნებოდეთ, სა-
და იგი არა კმდე მწადებულნი, ვითარცა ბჭეთ-მცველნი ვინანი-მე
დადგინა მეესნი, | რომელ არიან მომზიდველნი თაგუნი,—და ეს-
10 რეთ ვინაჲვე ქმნა ბუნების სულითნი საქმენი; რამეთუ გარეგანსა-
სჯელთა და განსურელთა მის-მიერ ვიდრე-მე შეუძლებთ ჰერობად
ჟამოადენ-მე და რამზომვე.

შთამოგვლინების უკუტ მგრძნობელობითი და ჩჩული ძარღვ
საშუალოთ-გან და წინათა მუცელთა თავის-შორისის ტვნისათა, ხო-
15 ლო უფიცესნი და მიმდრეკნი—უკ[უ]ანათა-გან მუცელთა და უკუნათავე
კისრებრივთა ტვნათა-გან. და ესენი უფროჲს ხოლო ქუწნათა-მიერ
უკ[უ]ანაჲს-კერძოჲს ნაწილთაჲს; რამეთუ რამზომცა განშორებოდას
თავის-შორისის ტვნის ნოტიოჲ, რომელ არს კერძი უკუნაჲ, ეგ-
ზომვე გაფიცხლების იგიცა და ძარღუნი მის-გან განბუნებულნი, რო-
20 მელ არიან გამავლნი. ვითარცა და ვითარ საგრძნობი ორკეცად მი-
ვისუნით, ეგრეთვე და გაფუნგადცა ძარღუთა ორკეცევე მატეს ჩუენ;
რამეთუ თათუელი უკუნათ-კერძის ნოტიოჲს, რომელ არს კისრი-
სა, | ორ-ორსა განავლენს ძარღუსა, და რომელსა-მე მარჯუნითსა ²⁰⁴
კერძს სხეულთას მიუვლენს, ხოლო რომელსა-მე მარცხენითსა. კინ-
25 და და უოველი სხეული ჩუენი ორად განუოფილ არს; რომელი-მე
მარცხენად და რომელი-მე მარჯუნად; ეგრეთვე და ფერკნიცა და
კელნი და სხუადცა უოველი თათუელთა საგრძნობელთაჲ.

.....
რთულ სიტყვას—„მეცს-თავუთაჲსა“; მაშინ მთელი წინადადება ასე წაი-
კითხვის: „რაოდენიცა მეცს-თავუთაჲსა მიერ და ძარღუთაჲსა მი-
დრკებიან“.

10-11 გარეგან სასჯელთა A. | 13 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვი-
წყებთ; ჩრდილი A. | 16 ტუნთა-გან A. | 21 გაფუნგადცა A. | 27 თათუ-
ელთაჲ A.

თ ა ბ ი XXVIII

ს უ ლ ა ს - ე უ წ თ ა ს ა - თ ჯ ს

და სულის-კუწთამდა სულითაჲე საქმეთა არს მოქმედებაჲ;
რამეთუ თაგუნი-შეესნი არიან განმდებელ მკერდის-თავთა საკუთართ.
5 სულის-კუწთასი ორდანთაჲსა,—და იქითაი და სუფთქითი სულის-
კუწთაჲ, დიდსა-ზედა წუხილთა ქმნილი, აჩუქნებს სულითაჲ მოქმე-
დებთა. არამედ ჩუენ-მიერვე საკმართ-ებრ და სულის-კუწთათაჲ შე-
ცვალებად; რამეთუ, ოდეს რაჲ ვიდუმბოდეთ რომლისაჲე სულის-
კუწთა[თ]სა ნაწილთა-განსა, გინათუ რომელთა-მიერ ნაწილნი იგი შე-
10 დგმულ იუენერ, გინათუ დჳძლსა, გინა შუასაჲიდსა, გინა ფაწალსა,
გინა მუცელსა და | წურილათა ძარღუსა, გინათუ დასჯდომელსა,— A205
მცირედ და წუთ-წუთ სულ-ვიკუწთით: მცირედ უკერძო, რათა არა უფო-
ცხელსად მოგწელთ ტკივნეული იგი ასოჲ, ხოლო წუთ-წუთად—რა-
თა სადიდისა-გან დაჯგუბული წუთ-წუთმან სულის-კუწთამან აღმოუ-
15 ვსოს. და რამეთუ თქმოსაცა, ოდეს იგი გუტკიოდის, მცირედ გან-
კიმა[რ]ტეპთა მას, ოდეს ვაბიჯებდეთ, მათვე მიზეზთა-თჳს, რომელი-
თა სულის-კუწთასა; ვითარცა იგი ბიჯებაჲ სულითაი არს, და ეგრეთვე
სულის-კუწთამდა. არამედ, ოდეს რაჲ დაწუნარებულ ვიყვნეთ და არ
ვაბიჯებდეთ, მრავალჲეჲ შეუძლებთ ცხორებად, ხოლო სულის-კუწთასა
20 არცათუ შეათესა ჟამის ნაწილსა დათმენად შემძლებელ ვართ, არამედ
მოვიშითობით ჩუენ-შორისისა მკურვალ[ებ]ისა-გან, რამეთუ [ლიდნი-
თაჲ]-გან დაშრტების და მსწრაფელ სიკუდილსა მომივლენს ჩუენ. და

1 A-ში ამ თავის სათვალავია 25 (= 27). | 10 ლუდ-
სა A. | 13 ტკივნეული A. | 18 ვიყვნეთ A. | 21-22 ექუ-
ათა-გან A, რაც გადამწერის შეცდომა უნდა იყოს, რომელსაც ვერ გა-
ურჩევია ცუდად გადაწერილი ან ასოვებად აღებული სიტყვა; ცოტა ქვე-
მოთ კი ესევე სიტყვა „ლიდნიო“ (= лѣйсѣмъ = копоть, дымъ, утле-
килоты); შეად. რუსული თარგმანი, გვ. 141—142 და იქვე ლექსიკო-
ნი, გვ. 19 სიტყვა лѣйсѣмъ. ცოტა ქვემოთ ამავე სიტყვას პეტრიწი
სთარგმნის ტერმინითა „ლორწოვბრივი“.

რამეთუ, იუ ვინ აღი დაბუროს რომელსა-მე ჭურჭელსა-შინა, რომელსა არა ჰქონდეს ღონე | განსლვად, დაიგოს ვინაჲ-მე იგიცა A206 მშთვარი ღიღინი[ა]სა-გან, რომელ არს ღერწობრი ზოხიერი. და ამით უკუწ სპირითა მიზეზთა-თჳს არაჲთ უდარეს მოქმედებს და
5 მაშინცა, ოდეს რაჲ გუწმინოს ჩუენ; ვინაჲგე უკუწ მეორ ამით ნა-წილითა სუდი მომდოგრდეს, გინათუ წუთცა მცონარ იქმნეს, განი-ხრწნების ცხოველი. კუალად უკუწ და აქცა სუდითი თანშეუთხზა ბუ-ნებითსა. და არტირათა-მიერ, რომელ არიან აერის-საცავნი, იქმს მოქმედებასა სულის-კუწთისასა, ბუნებითთა ორდანთა და მარადის
11) მიმდრეკათაჲს, რათა არადეს მოაქვდებოდის საქმე მისი, ვითარ იგი და არცა სხუთაჲ აერის-საცავთაჲ. ვინაჲ ვიეთ-მე ვერ გულის-ხმა-ყვეს და ბუნებით ჰგონეს სულის-კუწთაჲ.

სამ ვიდრე-მე არს მიზეზი სულის-კუწთისაჲ: საკმარი, ძალი, ორდანი. და საკმარი უკუწ — ორსახე: ბუნებითი ვიდრე-მე შორის მი-
15 ნერგულისა მკურვალეობისა და მზრდელობაჲ ფშენიითისა სულისაჲ. A207 არამედ დამცველი ვინაჲ-მე ბუნებითისა მკურვალეობისა-თჳს შედმართ და გამოდმართ სულის-კუწთისა-მიერ. განმტკიცებულ არს: რამეთუ შეღმაკუწთისა-მიერ სულისა განმაგრძელებულად და ზომისა-ებრ მი-შთაღმსრულებად მკურვალეობისა, ხოლო გამოდმა სულის-კუწთისა-მიერ —
20 ღორწოებრივითა გარემოთხეჳად გულისა-გან. ხოლო ზრდაჲ ფშენი-თისა სულისაჲ — გებისა და კმაყოფისა-თჳს სულის-კუწთისა, რამეთუ მიწობის თჳსად ნაწილსა* განდებისა-გან გულისა. ძალი ვინაჲგე — სუდითი, რამეთუ ესე უკუწ არს რომელი დრეკს ორდანთა სულის-კუწთისათა მექსათა-მიერ, და ზირველს — მეკრდის-თავსა და ამთვე-
25 თასა მიდრეკების სასულე და მსხვლნი არტირანნი, რომელ არიან აირის-საცავნი, რომელნი ნაწილცა არიან სასულისა; რამეთუ სხვლისა

3 ლუღნიოსა-გან A. | 9-10 „ბუნებითისა (bis) ორდანოსა და მარა-დის მიმდრეკისასა“. | 11-12 გულის-კმა-ყვეს A. | 15 ფშენიითისა A. | 18-19 მიმარვალეობად A; ამ სიტყვაში ჩვენ საევეთ მიგვჩინა შუა ასოების „ეღ“ წაკითხვა: შეიძლება წაკითხულ იქმნან „ეჳჳ“-დაც. | 20-21 ფშენიითისა A. | * იგულისხმება: სულისაჲ A. | 24₂ მეოთა მიერ A. | 25 მსხლნი A. | 26 საულისა A.

- არტირიის, რომელ არს აირის-საცავი, უზრქესი უკუნ | არს ორ- A208
 ღანო კმისა, ხოლო უმეგრებრივი მისნი — სკრეულ სსულისა აქნა;
 ხოლო ორთავე ამათ-გან — თუთ იგი არტირიაჲ, რომელ არს აირის-
 საცავი, კმებრივთა ვიდრე-მე და სულის-კუნთათა ორღანო.
- 5 აღს უკუნ სსუელ ნათხზენ, თანშეკრებილ ოთხთა-გან: მსხულის
 არტირიის და წელტუობის-გან და ძარღვსა [და] შერეულბრავის სხუ-
 ლისა მისისა, რომელთა-გან თუთ იგი არს სსუელე, ვინაჲცა და სხე-
 ლი ვინაჲვე აღმოუვსებს მსკავსად ნამკლეთასა საშუალსა ადგილსა
 ნათხზეთასა ორთა მათ არტირიასისა და ძარღვსისა, ვინაჲ სიმტკი-
- 10 ცე და სკრეულ მათდა ქმნილი. შეკრებს ვიდრე-მე სხუელი სსუ-
 ლისაჲ ბუნებით სულისა, ვითარ იგი ღუძლი — მუცლისა-გან ბაღდმისა;
 და ამის-თესცა ვითარ იგი ღუძლსა გზების-სახეთა მწუნტრავლთა-მიერ
 გარეშეგვს მუცელი, გერეთვე და სსუელეცა საშუალ დაიშვარობს A209
 გულისა. შოკენ[სა] მის-მიერთა სულის-კუნთათა-გან განგრიდებად.
- 15 შეერთობის უკუნ მსხულისა არტირ[ი]ასის ვრონხოდ, რომელ არს ღატ-
 ღაჲ თანშედგმული სმითა-გან დიდთა ხონდროთა; და ამათ — კორ-
 კის-თავიცა და შერმელა — ჰირი და ცხური. რამეთუ ორთავე-მიერ მო-
 ვაწობთ გარეგნით ჰუკრსა; არამედ მიეცემის ამიერთიან ითმოდს-
 გუარისა-გან, რომელ არს ცხვიან-გუარი და ღრუბლის-გუარი ძუალი,
- 20 ვითარცა იგი ითქუა, რათა უზომოობასა-შინა ჰუკრისა რომელობით
 შეცვალდებისსა არაჲ თავის-შორისსა ტვნის ევნებოდის იქითად
 სულისა მუნ შთაგრისა-გან. თანმიხმარა ცხური სულის-კუნთადცა და
 ენოსად შემოქმედმან, ვითარ იგი ენაჲ — კმისადცა და კემო[დ]ს-
 ხილვისად და ცოხნისად.
- 25 რათა საწონი ნასხმანნი მუოფობისა თვისისა და საჭიროთა ს-
 კმართა სულისათა თანგანეოფეოდინ ძალთა ვიდრე-მე სულისათა; A210
 არამედ და თუცა დატეკებულ იუოს რაჲვე თქმულთა ამათ-გან, მგრა
 გერეცა კეთილშეწობილვე არს*.

2 „აქანი“; ეს სიტყვა A-ში მოთავსებულია ზემო არშიაზე. | 5 მსხული-
 სა A. | 6 ძარღუსა A. | 9 ძარღუსასა A. | 11 ღუძლი A. | 12 ღუძლ-
 სა A. | 15 მსხულისა A. | 17 ცხური A. | 21 ტუნსა A. | 22 ცხური A.
 | 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * მთელი ეს ნაკვეთი ჩვენ ჯან-
 ვებ გამოვყავით დანარჩენი ტექსტიდან, რადგან ქართულ თარგმანში იგი

- ვითარ იგი უოველთა ქმნულთაჲ რამელი-მე თუთ თავისა-თჳს იქმნა, ხოლო რამელი-მე თავისა-თჳსცა და სხუათა-თჳს, ხოლო რამელი-მე მხოლოდ სხუათა-თჳს და რამელი-მე მეტრ შემთხუწვით წარმოადგა მეოფობად, ეგრეთვე ნაწილთა-ცაჲჲ კჳზო ცხოველისთა 5 ამითვე სახითა. რამეთუ უოველნივე ესე თქუმულნი, რამელები არიან სმთა დასაძმთა ორდანი და რამელები განაკებენ ცხოელს, თუთ თავისა-თჳს ქმნილ არიან; ხოლო ესენი უკუწ ბირველ და ბირველთა-გან მიზეზთა შემზადებულ არიან, რამელები და ბუნებობთა საკუთრებით ითქუმიან და საშოსვე-შინა თუთ მის თესლისა-გან მიიღებენ ქმნისა, ვითარვე და ძუალებიცა. ხოლო მწითურნი ნაფელი— 10 თუთ თავის-თჳსცა და სხჳსა-თჳსცა, რამეთუ მოდნობას თანშეეწევის და მისდრეკს და გზა ექმნების განავალს | და იქმნების ამით ვი-²¹¹ნად-მე სახითა საზრდელ ნაწევართა-შორის; და არცა ესე მხოლოდ, არამედ და სიმეურვალეცა ვინაჲ-მე უზურიეს სხეულთად, ვითარ იგი 15 ცხოველობითსა ძალსა; რამეთუ ამით ვინაჲ-ვე თუთ თავის-თჳს იიჭუნეულების შექმნად; არამედ, განწმედისა-თჳს სისხლისა, ადგილისა-თჳს იიჭუნეულების ქმნაუფად. და ტუორბიცა არა მდირედ შეეწევის მოდნობისა-თჳს, რამეთუ მჳყვე ვიდრე-მე არს და მომსვე ბუნებით, რამეთუ განავალს და სამეტყვის შვის ბაღდმისსა მუცლად შთაბნევს, 20 და დაქმესავს მის, და ძალსცემს და მოდნობისა-მიმართ აღსძრავს; აბსვე-თანა განსწმედს და ღვძლსცა, რომლისა-თჳსცა და ესე იიჭუნეულების სისხლისა-თჳსვე ქმნად. და თირუმელნიცა ვინაჲვე სისხლისა განსწმედელ არიან და მიზეზ წადილისა-თჳს შერთუებას-შინა ქორწინებისსა; რამეთუ ძარღუნი, რამელთა ვიტუთ შთაჴრად 25 ტუებთა-შორის, თქმითა-მიერ* შთამოვლენ და მუნით მიიღინებენ ²¹²არამელსა-მე მკბენელობას, რამელი აღუწადებდეს ნებას, ვითარ იგი ფხანსა ვინაჲვე ტუების-შორისი კებნითი იქმს; რაჲზომ უკუწ სხე-

ძლიერ განსხვავდება რუსულ-ბერძნული ტექსტისაგან (შეად. რუსული თარგმანი გვ. 143, სტრიქონი 17--20) და თან დანარჩენი ტექსტის შეუფერებელს აზრებს წარმოადგენს.

1 აქ ახალ ნავეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 11 სხუსათჳსცა A. | 21 დღლსაცა A. | 24, ძარლუთა A. | * რუსული ტექსტის თანაზმით აქ უნდა იყოს „თირუმელთა-მიერ“ (რუს. თარგ. გვ. 144).

- უღი ტუჰთაჲ უჩქ[უ]წს ტუჰისა არს, გეზომვე უფროჲს მებენე-
ლობისა-გან ბაღდაშთაჲს მჭთოლარენი დამედგებულს ჰუოფენ გან-
სჯასა-შორის თესლთასა, ცხად არს, ვითარმედ ვინაჲვე გულის-თქუ-
მასა. ესევეთარი, რომელი ვითუთ, და სხუანი ესევეთარ სხენი რა-
5 მელნი-მე თუთ იაგისა-თჳს შეიქმნეს და სხუათა-თჳსცა; ხოლო აღ-
ნესნი და სხუელნი—სხუათა-თჳს ოდენ; რამეთუ აღნესნი სადგურ
და სიმტკიცე ჭურჭელთა არიან, რათა არა განსიქდენ ზეკიდებით ვჳ-
ნებულნი იძულებითთა-შორის ძრვათა და მიდრეკათა; ხოლო სხუელი
სამურავად შეიქმნა სხუთა ჩაწილთა-თჳს, რათა და ზაფხულისცა
10 უგრადობდეს ცხოველს ნოტიოთად შინად შევლენითად და ზამთრივ
მეტელურთა თელულთა საკმარებასა კმა ექმნებოდის. და ტუჰი ვი-
ნაჲვე საშურავად იქმნა ჩჩვლის ვიდრე-მე სხუელისა და სხუთა ეო-
კელთა შიგნითთაჲსა; არს უკუწ ბუნებით კორცი, გარეშემცველის
მასისა-გან და თანშეერთებულთა სხუელთა შებრძოლება.* ხოლო ძულ-
15 ნი ეოველთა სხუელთა არიან სიმტკიცე, და უფროჲს ხოლო ზურ-
კი, რომელსაცა და ტროჰად უწოდენ ცხოველისა. არამედ ფრჩხილ-
ნი, რომელთაცა ესხნენ, საზოგადოდ აღასრულებენ მეკმარებასა
ფხანისასა, და განთესვით უკუწ თვნიერ ამისსა სხუთა სხუად; რა-
მეთუ მრავალთა ცხოველთა საშინებულად მიეცნეს, ვითარ იგი ბრჭალ-
20 დრეკილთა, და არიან ვითარ რაჲ ორღანო გულის-წერომითისა; ხო-
ლო მრავალთა საშინებლადცა და სიმტკიცედ მამიჯუბლობის კრთი-
მად მიეცნეს, ვითარ იგი ცხენთა და ეოველთა მხოლოტერფთა; ხო-
ლო კაცთა—არა მხოლოდ ფხანისა-თჳს ოდენ და შეცვალბისა-თჳს
მომმთხველობისა | ტუჰისაჲსა, არამედ და წულილადთაცა მითუღვისა-
25 თჳს; რამეთუ ეოველით-ურთ მცირეთა მათ-მიერ აღვილებთ; და მწუწრ-
ვალთა უკუწ თითთას უკანაჲთ ძალსცემენ და განამტკიცებენ მი-
ბრჭენსა-შინა მათსა. ხოლო თმანი მებრ შემთხუწვითა წარმოამჩინეს;
რამეთუ ორსაქლბი კუამლებრიგნი და აღვლენილნი სხუელთა-გან და

12 საბორავად A. | * უკანასკნელი სიტყვა ჩვენთვის გაუგებარია.
ბერძნულ-რუსული ტექსტის მიხედვით, აქ ლაპარაკია ტყავზე, რომელ-
საც ნემსილისი განსაზღვრავს, როგორც ხორცს, ჰაერისა და სხვა მეზო-
ბელ ნაწილთა ზედავლენით გამაგრებულს.

რომელსა-მე შედგომით მტკიცეჰქმნას მიმთუაღვედნი შემთხუწვიით
ვინაჲვე წარმოაჩინეს. არამედ არცა ესე უოელით-ურთ უკმარად ვი-
დრე-მე შეჰქმნა შემოქმედმან; არამედ დაღათუ და შემთხუწვიით ქმნილ
არიან, საბურველად უკუწ და მამუწნებლად ცხოველისა-თჳს შეჰქმნა-
ნა: საბურველად უკუწ თხათა და ცხოვართა, ხოლო სამაჟულად—კაც-
თა-თჳს; [რომელთა-მე] ვინაჲვე ცხოველთა—საბურველადცა ერთბაშად
და სამაჟულად, ვითარ იგი ღოძითა.

თ ა ვ ი XXIX

ნ ე ბ ს ა თ ი ს ა და უ ნ ე ბ ლ ი ე თ ა ს ა - თ ჳ ს A 214

- 10 არამედ, ვინაჲთჳნ მრავალგზის მოვიკისენეთ ნეესითისა და A 218
უნებლითისა-თჳს, საჭირო არს და აწ ამის-თჳს კელეოფაჲ, რათა
უტუეულის მისისა ცნობისა-გან არა ნაკლ[უ]ლ[ე]ქან ვიქმნეთ. ანა აც
უკუწ მტულებელსა თქუმაღ ნეესითისა და უნებლითისა-თჳს, რათა
პირველად დასხნეს კანონ[6]ი ვინანი-მე და საუწყონი, რათა საუწყო იეოს,
15 აჲ რომელი ნეესითი არს და რომელი უნებლითი ქმნულთაჲ.

62 ყოველთა A. | 9 ამ სათაურით ქართულ ხელნაწერებში მოთავე-
სებულია ჩვენი გამოცემის მე-XXXII-ე თავი, რომლის შინაარსი სრულე-
ბით არ შეეფერება ამ სათაურს; სამაგიეროდ, ხელნაწერებში ნამდვილი
მე-29-ე თავი მოთავსებულია შემდგომ და სხვა სათაურით („უნებლითი-
სა-თჳს“), მაგრამ თავის სათვალავი კი სწორი აქვს, სახელდობრ 40=29.
ჩვენ, რასაკვირველია, ვასწორებთ ამ აშკარა შეცდომას და მე-29 თავს
ვებრუნებთ შესაფერის ადგილას შესაფერი სათაურით. ეს თავი წარმოა-
დგენს საზოგადო შესავალს, რომლის შემდგომაც იწყება ნემესიოსის სწა-
ვლა ნ ე ბ ე ლ ო ბ ი თ ი მოქმედების შესახებ, ე. ი. ფსიხოლოგიის მესამე
ნაწილი. სწორეთ ამიტომ ჩვენ შეუძლებლად ვესანით ამ შემთხვევაში
ქართულ ხელნაწერთა თავების რიგი დაგვეცვა. მას ჩვენ ვსცვლით რუ-
სულ-ბერძნული ტექსტის თანახმად;—ამ თავის სათაური მოთავსებულია
(A-ში) მე-214 გვერდზე, ხოლო ტექსტი იწყება მე-217—218 გვერდზე.

- არამედ, ვინამთავან ეოგელი ნეფსითი რომელსა-მე საქმესა-შინა
 არს, და უნებლი[ი]თადღა სკანებელი და ესეცა რომელსა-მე საქმესა-
 შინავე, — იჩუწოს უკუწ შემდგომად არამედირედისა; ხოლო ვიეთნი-
 მე და წარმოდგომილსაცა უნებლითისა არა მხოლოდ ქმნადობითსა
 5 ვნებასა-შორის, არამედ და ქმნასაცა-შორის განაჩინებენ, — განისა-
 ზღვრებოდედ პირველ სხუთასს, თუ რამ არს საქმე. საქმე არა* მო-
 ქმედებაჲ სიტყუარებრი. არამედ საქმეთა ქებაჲ ანუ გმობაჲ შეუდგეს;
 და რომელნი-მე მათ-განნი გემოვნებით აღესრულებიან, ხოლო რო- A 2: 9
 მელნი-მე მწუხარებით იქმნიებიან; და რომელნი-მე არიან სწადელ
 10 მოქმედისა, ხოლო რომელნი-მე — სავლტოთ; და სწადელთაჲ რო-
 მელნი-მე სმარადისოდ სწადელ არიან, ხოლო რომელნი-მე — მეგრ
 უმთა-ებრ; მსგავსადვე და საღტოლველთაჲ [ც]ა. და კუალად რომელნი-
 მე საქმეთანი შეიწუნარებიან, ხოლო რომელნი-მე შენდობასა ღირს
 იქმნიებიან, ხოლო რომელნი-მე იძულებიან და დაისჯებიან.
- 15 დაიდებოდედ უკუწ საუწეონი ესრეთ, ვითარმედ ნეფსითისად
 ეოვლისად შედგომაჲ და მიდევნებაჲ მიზეზ ქებისა, გინათუ გმობი-
 სს, და გემოვნებით ქმნაჲ და რათა საქმე იგი სათნოება იუოს მო-
 ქმედთა მისთა-თჳს ანუ სმარადისოდ და ანუთუ მაშინ ოდენ, ოდეს
 იქმოდინ. ხოლო უნებლი[ი]თისა საუწუ[ო]ნი ესე, რათა შენდობასა და
 20 წალობასა ღირს იქმნებოდის და მათცა, რომელთა იქმოდის, მწუ-
 ხარებით იქმოდის და არა იუვნენ სწადო მისდა ივინი.

ამათ ვინაჲვე განსაზღვრებულთა, ვთქუ[ა]თ უკუწ პირველ
 | უნებლითისა-თჳს.

A 220

1. ეს სიტყვა ზელნაწერშიაღ დიდი ასოთი იწყება. | * არშიაზე: „რამ
 არს საქმე?“ | 15. ეს სიტყვა ზელნაწერში ასომთავრულით იწყება. |
 22 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

თ ა ვ ი XXX

უ ნ ე ბ ღ ი ა თ ი ს ა - თ ჯ ს

A 220

უნებლითისაჲ რომელი-მე იძულებით არს, ხოლო რომელი-მე უმერებით. არამედ იძულებითისაჲ აწ უნებლითი მოქმედებაჲ დასაბამი[ი]ს გარეგნით მქონებელ არს; ხოლო სხუად არს მიზეზი იძულებისაჲ და არა თვით ჩუენ. რომლის-თჳსცა საზღვარი იძულებით-უნებლითისაჲ ესე არს, ვითარმედ—რომლის დასაწყისი გარეგნით და არარაჲთ თანმეწადე თჳსითა ნებითა მაძულებელს მისდა. დასაწყისად უკუწ თქუმულ არს აწ აქა მიზეზი შემოქმედობითი.

- 10 იძიების და ესეცა, თუ რად-მე ნეფსიაჲვე არს, ვითარ იგი და-ბნეკაჲ ტურთთაჲ, ვითარ ჭოფენ მენაგენი, ოდეს რაჲ დეფუთა შთაცვენ, გინათუ ჟამიერესობად რაჲსაჲვე საქმე აჲვს იღვას ნებად, გინათუ ქმნად ცხორებისა-თჳს, გინათუ მამულისა-თჳს? ჭკპანს ვინაჲვე ესენიჲ უფროჲს ხოლო ნეფსით მოქმედად; რომლისა-თჳსცა A 221
- 15 ამის-თჳს მდებარე არს საზღვარსა-შორის უნებლითისას, ვითარმედო «არარაჲთ თანმეწე თჳსითა თნებითა მისდა მაძულებელისა». არამედ ვინაჲთგან ესეგითართა-შორის თვით ნეფსით მისდრეკენ მო-

2 ოუნებლითისა-თჳს A; —ხელნაწერში ამ თავს წინათ სათვალავად ჰქონებია 40 (==29), რომელიც შემდეგ შავი მელნით გადაუხაზეთ და იქვე გვერდით მიუწერიათ ასო ლ==30. ბერძნულ-რუსული რედ-აკციითაც ეს თავი მე-30-ეა. | 3 ოუნებლითისაჲ A. | 10, ამ სიტყვით ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 12 შთაცუვენ A; * ხელნაწერში ეს სიტყვა ორ სტრიქონზეა მოთავსებული ამგვარად: „ჟამიერიე--სობად“; შესაძლოა იგი ორ სიტყვას წარმოადგენდეს: ეამი ერესობად, მაგრამ ამ შემთხვევაშიაც ახრი ბუნდოვანი გამოდის. რუსულ თარგმანში აქ ის ახრია გამოთქმული, რომ ზოგნი მამულისა და მეგობართა გამოსახნელად თავს-იღებენ ხოლმე რაიმე სასირცხო საქმესაო. | 16, ამ სიტყვის მეორე ნახევარი ხელნაწერში (A) ამგვარათ არის წარმოდგენილი: „მე მე“ (==მოწამე?), რომელსაც ჩვენ კვითხულობთ ბერძნულ-რუსული დედის თანახმად „მეწე“-დ. მეორე მ-ანი, ალბათ, გადაშერის წყალობით უნდა შეპარულიყოს ამ სიტყვაში.

ქმედებითაა ორღანოთა და ასოთა და ესრეთ შთაბეჭევენ ზღუად ტურთსა; ესრეთვე და რომელნიცა უბადოსა, გინათუ საქნურსა ით-
 5 შენდენ—უფროსთა კეთილთა-თჳს, ვითარ იგი ზინონ, რომელმან მო-
 ჳმა თჳთ თჳსი ენაჲ და ჳნერწუჳ მძლავრსა დიონუხიოსის არგამო-
 15 ცხადებისა-თჳს რაჲთურთით საიდუმლოთა[ჲ]ს; მსკავსადვე და ანაქსარ-
 ხოსცა ფილოსოფოსმან ათმინა ტანჯვანი ნიკოკორეოჲს-გან მძლავრი-
 სა არგანგებისა-თჳს თჳსთა მოუწურეთაჲს.

- საყოველთაოდ უკუშ ითქუმოდელ, რაჟამს ანუთუ შიშისა-თჳს
 უმეტესთა ძურთაჲსა აღირჩიოს უდარესი ძური; გინათუ სასოებითა
 10 უმეტესთა კეთილთაჲთა თჳს იღვას | ვინ უდარესი ძურა, არამედ A 222
 არა არს სხუებრ ამისი წარმართებაჲ, რამეთუ არავინ-მე უბელითად
 ითმენს საქმესა, გინათუ ვნებასა, რამეთუ იქმს თჳსითა წადილითა და
 წინააღრჩევითა, რომლისა-თჳსცა და ვიდრე-მე არიან საწადელ და
 თანსაინი, ზოლო ოდეს თჳთ თავსა-შორის თჳსსა იქმნებოდინ, არა
 15 კანაჲვე საწადელ არიან; არამედ არიან თანშეზავებულ ნეფსითისა და
 უნებლიითისა-გან: უნებლითად უკუშ თჳთ საკუთრებით, ზოლო ნე-
 ფსითად—მაშინ, მის განსაცდელისა-თჳს; რამეთუ თჳნიერ განსაცდელ-
 ლის არასდა ვინ ითნოს ქმნად ამისდა, რათამცა ივნო; ვითარ იგი
 20 სცხადო ჳუოფს ამათ ესევეითართა საქმეთა-თჳს ქებაჲ, გინათუ ძა-
 გებაჲ, რომელ ნეფსითნი ვინაჲ-მე არიან; რამეთუ უნებლიითთა სა-
 ქმეთა-თჳს არცა ქებაჲ ვიდრე-მე და არცა ძაგებაჲ იოს. არამედ არა
 არს ადვილად განსარჩეველ, თუ რომელი რომლისსა სანაცვლოდ
 აღირჩიოს, ვითარ იგი უზომოჲთა წადილითა აღირჩიოს საქნური A 223
 და ძური სიბორგილეჲს ბოროტათაჲს, ვითარ იგი სოსანნა და იოსეფ
 25 ქმნეს და კეალად სამთა ურმათა და მაკაბელთა და უოკელთა წმიდათა
 მოწამეთა*. რომლისა-თჳსცა ესრეთ არა არს ადვილ ამათ ესევეითართა
 გაცნობაჲ.

8 საყველთაოდ A; აქ ახალ ნაყვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 9 ძურთაჲ-
 სა A; ძური A. | 10 ძური A. | 16 საკუთრებით A. | 24 ძური A. |

* ბერძნულ-რუსულ ტექსტში „სამთა ყრმათა, მაკაბელთა და ყოველ-
 თა წმიდათა“-ეს ნაცვლად მოხსენებულია ერთი შემთხვევა ორიგენის
 ცხოვრებიდან: ორიგენმა მსხვერპლი შესწირა წარმართთა ღმერთებს, რა-

მერმეცა და ესე არს უძრეს დადგრომაჲ თნებათა-ზედა; რამეთუ არა მსგავსად განაცხადებენ სძნაჲრნი მოსალოდელებნი და ზედ-შემოსრუდნი; არამედ დახუდების ოდეს-მე, რომელ ჩვენ უმჯობესად აღ-რამე-ვარჩიით, არამედ ვიძლინეთ არჩეულისა-კან, ოდეს რაჲ
 5 ძრთა მივეცნეთ, ვითარ იგი და შეცა-ვიეთმე-ემთხუა წამებასა-შინა; რამეთუ დასაწყისსა ითმინეს და დასასრულსა, დაერახნეს ვინაჲ გამო-ცდასა-შორის ძრთასა, ჩხვლ იქმნეს.

ნუმცა ვინ უკუშ იტუნეულობს გულის-თქუასა სიძვისა და ღირ-წყებისა, გინათუ გულის-წყრომასა, რათამცა უნებლითთა ცოდვასა-
 10 განად | იუვნეს, ამისთჳს რომელ შემოქმედებითი დასაბამი გარეგნითა 224 აქუს; ვითარ იგი მაშინ, ვინაჲვე, სიკეთეს მძაფისაჲს წაღწელ ეო სიძვად მხედველი და, რომელმან იგი განაწყარა, აღძრა წერომაჲ. არამედ დაღათუ ამათ დასაბამი გარეგნით ვიდრე-მე აქუს, არამედ ეგრეცა თუთ თჳს-გნით და ორდანიბრეფთა ასოთა-მიერ მოქმედებენ.
 15 ვინაჲვე და ამისთჳს არა შთაუვარდების საზღვარსა ვიდრე უნებლითისასა, ვინაჲთგან მიზეზი დასაბამი თუთ თჳს-შორის უპერ[ი]ეს მათ, ღირწათ ჩუჭულებათა-გან ვნებათა-მიერ ადვილად წარტუქსნულთა. იძაკებთან უკუშ, რომელნი ამათ იქმოდინ, ვითარ ნეფსით ბოროტთა მოთმენი. არამედ, რომელ ესე ნეფსით ვინაჲ-მე არს—საუწყო არს,
 20 რამეთუ ირცხჳნ ვიდრე-მე საქმეთა-ზედა; არამედ უნებლითი გამოჩნდა საწყხად.

ხოლო იძულებით უნებლითისა-თჳს ესრეთ; არამედ უმცირე-ბითა ქმნილისა-თჳს წინაჲთ ნაშთენ არს.

თა ეთიოპთაგან არ შეგინებულყო, და ამგვარად უმათერესს უღალა-ტოა (გვ. 148). —არ ვიცი, ამ მაგალითის გამოცვლა ქართველ მთარ-გმნელს ეკუთვნის, თუ იგი უკვე მის ბერძნულ დედანშივე ყოფილა გა-მოცვლილი.

1 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ხელნაწერისაჲ; 1, უძრესს A. | 2 გა-ნაცუბრებენ A. | 5 ძრთა A. | 7 ძრთასა A. | 16 თუთ A. | 17 წარ-ტუქსნულნი A. | 22 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენი.

თ ა ვ ი XXXI

უმეტრებით უნებლიითისა-თჳს

| მრავალს უკუწ ვიქმთ უმეტრებით, რომლისაცა შემდგომად A 225
ქმნისა მოხარულ ვართ,—ვითარ იკი, ოდეს რამ არ ნეუსით მტერი
5 მოკლას, ისარებს ვინაჲვე სიკ[უ]დილსა-ზედა მისსა. და მათ ესევი-
თართა უწოდენ არნეუსითად და არცა ვიდრე-მე უნებლიითად*. და
კუალად ვიქმთ რათ-მე უმეტრებით და ქმნილთა მათ-ზედა წუხნეულ
ვართ; და ამას უკუწ უწოდს უნებლიითად, რაოდენთა ქმნილთაჲს
შეუდგების წუხილი. არამედ უმეტრებითთა ორ ვინაჲ-მე არს გუარი:
10 ერთი უკუწ არ ნეუსითი, ხოლო მეორე უნებლიითი. ვინაჲცა აწ წი-
ნამდებარე არს მხოლოდ ოდენ უნებლიითისა-თჳს; რამეთუ არ ნეუსით[ი]
უფროჲს ხოლო ნეუსითთა თანამეერთვის, რამეთუ შერეკითი ვი-
დრე-მე არს; ვინაჲცა დასაბამი უნებლიითად აქუს, არამედ დასასრული
—ნეუსითად, დახედომით მკდომისა-გან. არამედ აიხიერ ნებისა
15 იტყუნ უნებლიითსა: უნებლიითი არსო, ** რომელი, არ ნეუსითისა-
მაერ*** იყოს რამათურთითა, დასანსო და საწუხო | ვინაჲვე იყოს. A 226

და კუალად სხუა არს უმეტრებით ქმნილი და სხუა ნუმეტრები.
არამედ, თუ რად-მე ჩუენ-შორის იყოს მიზეზი უმეტრებისაჲ, უმე-
ტარქმნილთა უკუწ ვიქმთ, არამედ არაჲს-თჳს უმეტრებით ვინაჲვე;
20 რამეთუ მთრვალსა და გუდმწერალსა მოქმედსა რამსავე უჭეროჲსსა,
რომელსა-მე მთრვალთაჲ, ხოლო რომელსა-მე გუდმწერალთაჲ მი-

1-2 ამ თავს ზელნაწერში სათვალავად ჰქონია ლ (=30), წითელი
მელნით დაწერილი, რომლისთვისაც შემდეგ მკრთალი შავი მელნით მი-
უწერილად ასო ბ (=1) ე. ი. გადაუსწორებით 31-ად, რაც სავსებით
ეთანაშება, შინაარსთან ერთად, ბერძნულ-რუსული ტექსტის სათვალავს.

| * არშიაზე შენიშვნა: „რამეთუ სხუა არს არ ნეუსითი და სხუა უნე-
ბლიითი“. | ** არშიაზე: „საზღვარი უნებლიითისაჲ“. | *** არშიაზე ტექ-
სტისავე ზღლით ამ უკანასკნელი სიტყვის საბადლოდ მიწერილია „მი-
მართ“. | 16 საწუხო A. | 17 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; სხუა A.

- ზეზად უპერიეს მის-მიერ ქმნილთა-თჳს, რომელნი არიან ნეფსით ვიდრე-მე. რამეთუ ჭკრიუო მისდა არა დათრობად! რამეთუ თჳთ აქმნა მიზეზი თჳსისა უმეცრებისა. ესე უკუწ არ უმეცრებითად ითქუ-მის მოქმედად, არამედ უმეცარქმნილი მოქმედებს, რომელი არა არს
- 5 უნებლითად, არამედ ნეფსითად. რომლისა-თჳსცა იბაგებან წესნი-ერთა-გან ამათნი მოქმედნი. რამეთუ, თუმცა არა დამთრგვლ იუო, არამცა-სადა-მე ექმნა: წადილით ვინაჲვე დაითრო და წადილითცა ვი-დრე-მე ესე ქმნა. უმეცრებით უკუწ მაშინ ვიქმთ ამათ, ოდეს არ ჩუენ-მიერ იუოს მიზეზი უმეცრებისაჲ, არამედ ესრეთ დახუდა | , ვი- A 227
- 10 თამცა: ადგილს ჩუწ-უღუებისსა* მსროლიარუმან მაჲა წამომღელელი მებრ დახუდომით წელსა და მოკლსა. რომლისა-თჳსცა თქუეულთა ამათ თანადმოაჩინების, რამეთუ არაჲს-თჳს უმეცარი უმჯობესისა და არცა მეტუნე ბოროტად კეთილისაჲ უნებლითა ვენებათა მოდამენს, რ-მეთუ თჳსისა ვერაცობისა-გან არს უმეცრებაჲ იგი. ხოლო იბაგების
- 15 ვინაჲვე და ესეცა, არამედ ძაგებაჲ ნეფსითთა-თჳს არს.
- ვინაჲვე არა მებრ საუოველთაოდ და ტომობრივ, გინათუ მებრ წინაღობით ნეფსითი არს უმეცრებაჲ, არამედ ნაწილობათა-შორის; რამეთუ ვინაჲვე მებრ ნაწილობითად უნებლით, ხოლო საუოველთაო-თა ნეფსით ვიდრე-მე უმეცარ ფართ. ამათ ესრეთთა განსაზღვრებულ-
- 20 თაჲ, შემდგომითად ითქუმოდედ, თუ რომელი არს მებრ თჳთუღუებითი. ესე უკუწ არს, რომელი იწოდების რიტორთა-მიერ ნაწილად შორითად, ვითარ იგი: ვის, ვინ, ვისდა, [რაჲ, რაჲთ], ოდეს, სადა, ვითა, ვითარ; ზირის შეცვლებით: | [ზირი], საქმე, ორდინოჲ, ადგილი, ჟამი, სხე A 228
- საქმისაჲ, მიზეზი. ზირი ვინაჲვე — რომელი იგი იქმოდეს და თუ
- 25 რომელთა-მიმართ იუოს საქმე, ვითარ რაჲ იგი — მაჲსა შეიღჲს სცა უმეცრებით; საქმე უკუწ — თჳთ იგი ქმნილი, ვითარ ვის ეურიმლის-ცემაჲ უნდოდა და [და] აბრმო; არამედ ორდინოჲ უკუწ — ვითარ რაჲ ქვაჲ გასტუორცა, ჭკონა, ვითარმედ ლაქვარდი არსო; ადგილი ვინაჲ-ვე — ვითარ რაჲ ედლის სივიწრე[სა-შინა] ჭკონ, უმეცარ [რაჲ] ექმნა, წი-
- 30 სადათხუწ-ჟღეს; ჟამი ვინაჲვე — ვითარ რაჲ ღამით ჭკონა მარძოლი,

* ეს სიტყვა ზელნაწერში ზემო არზიანება. | 16 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწვებთ. | 21. შურიოთად A. რუსულში ტერმინი „ნაწილად შორი-თად“ გადმოცემულია სიტყვებით: „обстоятельством фактиче-ским“ (გვ. 150). | 26-27 ყურიმლისცემის A. | 30 ღამით A.

მოეყარე მოკლად; ხოლო სხე საქმისაჲ—ვითარ რაჲ იგი, რომელმან წელა, დასწენარდა და არ აღვიღად მოკლად, რამეთუ უმეტარ იქმნა, თუ წელვასავე-თანა აღესრულოს; მიზეზი უკუ¹⁵—ვითარ იგი, რომელმან მისცა წამალი, რათამცა განჰკურნა, ხოლო, რომელმან იგი მიიღო, მხოლოდ, ამისთვის რომელ სამსალად ეპოა მას. არამედ ესე უოვედნი ერთბაშად არცათუ განცოფებულმან ვინ | იუმეტნენ და არცათუ უმრ- A 229 ვლესნი ამათნი დაღათუ და უსაკუთრესთა ამათსა უმეტარ ექმნა და ესრეთ უმეტრებით ვინაჲ-მე ქმნა. არამედ ამთ-შორის საკუთრებითი არს, ვითარ იგი რაჲსა-თჳსი და თუ რაჲ-წარმოსაჩინელი, ესე იგი 10 არს—მიზეზი და საქმე.

თ ა ვ ი XXXII

ნ ე ბ ს ი თ ი ს ა - თ ჯ ს

უნებლითისა უოფაჲ ორსახედ ითქუმის, ვითარ იგი: | იძუ- A 215 ლებით უნებლიეთად და უმეტრებით ქმნილად; რომლისა-თჳსცა ნე-
15 სითი ორთავე წინააღდეგების. და არს ვიდრე-მე ესე არცა იძულებით და არცა უმეტრებით ქმნილ. და არს არა ვიდრე-მე იძულებითი; რომლისა დასაწყისი თჳთ თჳს-შორის ჰქონდეს; და არცა უმეტრებით ვინაჲვე, კარნათუ თჳთუელთა და ზოგადთა-განი იყოს უმეტარ ქმნილი, რომელთა მოქმედებაჲ თჳს-შორის არს.*
20 ხოლო იძიებვის, თუ ბუნებით ქმნილნი ნეტესით არიან, ვითარ იგი მოდნობაჲ და აღორძინებაჲ? არამედ იჩუწნებიან ესენი არცა

12 ამ სათაურის ნაცვლად ქართულ ხელნაწერებში ზის: „ნებსითისა და უნებლიეთისა-თჳს“, ე. ი. ჩვენი გამოცემის (==ბერძნული დედნის) მე-29-ე თავის სათაური; და თვით ამ მე-32 თავს სათვალავად უზის (არ-შინაზე) 40==28. რაღა თქმა უნდა, როგორც სათვალავს, ისე სათაურს ჩვენ ვასწორებთ და თვით ტექსტიც ამ თავისა შესაფერად გავლავებთ. ამ თავის ტექსტი A-ში იწყება მე-214-ე გვერდზე. | 18 თუ-თეულთა A. | * ამას ქვემოთ რუსული ტექსტი (გვ. 151—152) კიდევ ათავსებს შემდეგს სტრიქონებს: „Итакъ, соединяя то и другое, мы опредѣляемъ произвольное, какъ то. чего начало находится въ немъ самомъ (дѣйствующемъ). знаящемъ всѣ частности, въ кото-рыхъ состоитъ дѣйствіе“.

- ნეფსითად და არცა უნებლიეთად; რამეთუ ნეფსითი ჩუენ-შორისთა
კელმწიფეებათა-შორის არს; ხოლო მოდნობაჲ და აღორძინებაჲ არა
ჩუენსა კელმწიფეებასა-შორის არს. ვინაჲცა, დაღათუ თუთუელობით
ზოგადსა უმეტარ ვართ, არ ჩუენმეორობისა-თჳს მათისა, რომელი არ-
- ნა ცა ნეფსით არს და არცა უნებლიეთი. ხოლო გულის-თქემისა და
გულის-წერომისა იჩუენსა ნეფსითობაჲ; ამის-თჳს ვინაჲ-ქმე, რომელ ^{A 216}
წარმართიებული იქმნის, ხოლო ცთომილი იძაგების, გინათუ მოჲ-
ქმელებს; და გემოდ და მწუხარებაჲ შეუდგების მას და დასაბამა
მის-შორის აქეს, რამეთუ მათ-შორის არს, რათა არა ვნებათა-მიერ
- 10 ადვილად დავითხოვდეთ. ხოლო ჩუტულებათა-მიერ ესევეთარი წარ-
მართების. კუალად უკუტ და თუ ესე უნებლით არს, არარაჲ უტუე-
თა ცხოველთა ნეფსითი რასავე მოქმედებს, არამედ არცა თუ და
ჩიჴნის ერშინი; არამედ აწ არასადა იხილუების ესრეთ; რამეთუ ვი-
ხილავთ მათ ნეფსით საზრდელთა-ზედა მომავალად და არა იძულებით,
- 15 რამეთუ თუთ ვინაჲვე თავით თჳსით მიჰმართებენ და არა უმეტარ
არაინ, რამეთუ არა უმეტარა საზრდელსა; იხილოს რაჲ იგი, ვითარ-
ცა უწყებუელი, ვითარმედ საზრდელ არსო, და ვითარცა მეცნიერსა სა-
ქმესა-ზედა მიჰმართებს, და, თუ ვერ მიხედეს, მწუხარე იქმნების.
არამედ ნეფსითისა საუწყონი ესე, რამეთუ: ოდეს რაჲ მიემიხვოს—
- 20 გემოჲ, | ხოლო ოდეს რაჲ ვერ მიხედეს—წუხილი; რომელთა-გან ^{A 217}
საცნაურ არს, რომელ ნეფსითისა აქეს გულის-თქემა-ქმეცა და გულის-
წერომადც: [ესე უკუტ] გემოვნებითვე იქმნების. და სხუებრცა, თუ ვინ-
მე გულის-თქემის-მიერი და გულის-წერომის-მიერი ნეფსითად არა
თქუას, აჰოცის ჩუტულებითათა საინოებათა: რამეთუ ესენი ვნებათა შუა-
- 25 ობით ვიდრე-მე არიან. არამედ უნებლით ვნება და უნებლითიდა სა-
ქმე საინოებათა-თჳს, და რამეთუ ესენიცა ვნებითვე იქმნებიან;
არამედ არასადა მებრ გული[ს]-სიტყუთა და ნებისა-გან გაკონგებითა და
თჳსითა ნებითა და წადილითა შემდგომად ცნობისა. თუთუელთაჲსა
უჩებლითად თქუას; რამეთუ იჩუენსა, ვითარმედ დასაწყისი მათ-შო-
- 30 რის; რომლისა-თჳსცა ესე ესრეთ ნეფსით ვიდრე-მე.

17 საზრდელი A. | 19 მიემთხუელ A. | 27 გულისიტყუთი A. |

28 თუთუელთაჲსა A.

არამედ, ვინაშთგან მრავალგზის წინააღრჩევისა-თჳს მოვიკსენეთ
და ჩუენშიერის-თჳსცა, — მიიღებოდედ და წინააღრჩევისა-თჳსცა. A217

თ ა ვ ი XXXIII

წ ი ნ ა გ ა ნ რ ჩ ე გ ა ს ა - თ ჳ ს

A229

- 5 რაჲ ვინაჲ-მე არს წინააღრჩევად? ნუჲ-მე და ნუფსითად ვი-
ნაჲ-მე, ამისთჳს ვინაშთგან და რაჲცა მებრ წინააღრჩევითი არს და
ნუფსითიცა არს? არამედ სანაცვლოდ არ უკუნებტევის, რომელ ვინაჲ-
ვემცა ესე იქმნა, ვითარმცა იგივე იუო ნუფსითი და წინააღრჩევად;
ხოლო აწ უმეტესთა-ზედა ვჰპობთ ნუფსითსა*; რამეთუ ეოველსა
10 წინააღრჩევას ვინაჲვე და ნუფსითად, არამედ არა ეოველი ნუფსითი
წინააღრჩევასა-შორის; და რამეთუ ერმანიცა და უტუენი ნუფსით ვი-
დრე-მე იქმნა, არა ვინაჲ-მე და წინააღმრჩეველნი; და რაოდენსცა
უკუტ გულის-წერომისა-მიერ ვიქმთ, არა წინაგანმც|რახნი ვიქმთ; ამათ A230
უკუტ ნუფსით ვიდრე-მე ვიქმთ, არა ვიდრე-მე და წინააღრჩევით. არა-
15 მედ და ოდეს იჩქითად მოეუარე წარმომიდგეს ჩუენ, ნუფსით ვიდრე-
მე შევიკვდეთ, არა ვინაშთვე უწიებულნი; და რომელმან მოუწოდებე-
ლად საუნჯე [ჰ]პოა, ნუფსით ვიდრე-მე ერმაუელსა დახუდა, არა წინა-
აღრჩევით. ეოველგნით უკუტ შეკრების, რომელ არ ერთ და იგივე
არს ნუფსითი და წინააღრჩევად].
20 არამედ [ნუჲ-მე და წადილ არს წინააღრჩევად?] არცა ესე არს;
რამეთუ განიწადლების წადილი სამად:** გულის-თქმუმად, გულის-
წერომად და განზრახვად; არამედ, რომელ არცა გულის-წერომს არს

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 3-4 ხელნაწერში ამ თავს სათვა-
ლაუად უბის ლზ=32. | * არშიაზე: „თუ რაჲთა განიყოფვიან ნუფსითი
და წინააღრჩევითი“. | 13 გულის წერომასა მიერ A. | 20 აქ ახალ ნა-
კვეთს ჩვენ ვიწყებთ; სწორ ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები შემო-
გვაქვს აზრის შესაყებლად რუსულ-ბერძნული ტექსტის მიხედვით. |

** არშიაზე: „განწადლებად წადილისა და წინააღრჩევისაჲ“.

და არცა გულის-თქუმა არს წინააღრჩევამ], საცხადო არს უკუშ ამით-
 გან, რომელ არა არს ზიარებაჲ კაცთა უტუეთა-მიმართ მეგრ წინ-
 აღრჩევითა, არამედ—გულის-წეროზით და გულის-თქუმით ოდენ; რა-
 მეთუ მეგრ ამით ვინაჲვე ვეზიარებით, ხოლო წინააღრჩევითა განვე-
 5 ეოფეთ; რომლის-გან საცხადო არს [რომელ სხუაჲ არს] წინააღრ-
 ჩევამ და სხუაჲ არს გულის-თქუმაჲ და გულის-წეროზამ. საცხადო A 231
 ჰყოფს ვინაჲვე დაუბურობელი, შეუბრობილი უკუშ გულის-თქუმის-
 გან და მოქმედი მის-მიერ, არა ვიდრე-მე და მეგრ წინააღრჩევით.
 რამეთუ დაჰმტდევის უკუშ წინააღრჩევამ მისი გულის-თქუმას: და
 10 მოღუწე ვინაჲვე, მოქმედებდეს რაჲ მეგრ წინააღრჩევით, არ მოქმე-
 დებს უკუშ მეგრ გულის-თქუმით. მერმეცა კუალად, რომელ არცა
 მგულებლობაჲ ვიდრე-მე არს წინააღრჩევამ, იუწუებოდედ ამიერი-
 გან: რამეთუ არათუ ეოფელთა, რომელთაჲ ჯერარს გულებამ*, ვიტყუა
 გულებად; ხოლო** სიმართელე წინააღმრჩევალად სიმართელისა არაჲსაჲ:
 15 ვინ თქუას; და გულებამ სიმდიდრისამ და არა ვიდრე-მე წინააღრჩე-
 ვამცა სიმდიდრისამ ითქუმის. მერმეცა და გულებამ შეუძლებელთა-
 თჳსცა განეწესების, ხოლო წინააღრჩევამ მხოლოდ ოდენ ჩუწნორის-
 თა-ზედა; რამეთუ ესრეთ უკუშ ვიტყუთ, ვითარმედ მგულებების უკუ-
 დაუყოფად, | არამედ ამას ვინაჲვე ვერ ვიტყუთ, ვითარმედ წინააღვირ- A 232
 20 ჩევ უკუდაუყოფასა. რამეთუ გულებამ აღსასრულისამ არს, ხოლო
 წინააღრჩევამ—აღსასრულის-მიმართი, —ვინამ თუა ამით შესაბამთა-
 ებრ, რომელ აქუს საგულებელსა გულობადისა-მიმართ, რამეთუ საგუ-
 ლებელი ვინაჲვე—აღსასრულ. მერმეცა ამით მხოლოდ ოდენ წინააღვირ-
 ჩევთ, რომელთა ჩუენ-მიერ მეტუნე ვაუენეთ შეძლებად ქმნისა მ-
 25 თისა; ხოლო მგულებელ ვართ და ვერმეძლებასცა*** ჩუენ-მაერ, ვი-
 თარ იგი—ძლებად ვინაჲსა-მე სჳამს-ჰეტ[ი]სა.

არამედ ესე, რომელ არცა გულის-წეროზამ და არცა გულის-
 თქუმა და არცა გულებამ არს წინააღრჩევამ, კმასყოფელად აღმოჩენი-
 ლა; ხოლო რომელ არცა თნება ვიდრე-მე არს—საუწყო იქმნას და
 30 თუთ მათ ამოსაჩენელთა-გან და სხუთა-განცა; რამეთუ თნებაჲ—არა

1 გულის-თქუმაჲ A. | * უნდა იყოს: წინააღრჩევამ. | ** არზიანზე
 შენიშვნა: „განყოფილად მგულებლობისა და წინააღრჩევისა“ A | *** არ-
 შიანზე სწერია: „შესაძლებელსა“. | 26 სჳამსპეტსა A. | 28 გულებამ A.

მხოლოდ ჩუენშიერთა-თჳს, არაჲდ და სჳმარადისოთა-თჳსცა; ჲერჲცა
ჲეჲწ რაჲეთუ თნებასა ტჳშჳრიტადცა ვიდრე-ჲე ვიტჳთი და ცრუდ-
ცა,—არაჲდ წინა|აღრჩეჲას არასადა ვიტჳთ ტჳშჳრიტად და ცრუდ; A233
და რაჲეთუ თნება|ჲე მებრ სჳეჲეღთაო, სოღო წინაღრჩეჲაჲ—მებრ
5 თჳთჲეღთა: რაჲეთუ ქჳნადთა-თჳს ვიდრე-ჲე წინაღრჩეჲაჲ, სოღო :
ქჳნადნი — სთჳთჲეღო.

არაჲდ არცა განზრახჳა ვიდრე-ჲე არს წინაღრჩეჲაჲ, ვითარ რაჲ
ზრახჳაჲ*; რაჲეთუ განზრახჳა|ჲე ჲეჲწ არს გამოძიება თჳთ ქჳნიღთა-
თჳს: არაჲდ წინაღრჩეჲითთა ვინაჲჲე და განგუღებითი წინადათჲე გა-
10 მორჩეღთაჲ. სჳჲუო ჲეჲწ: რაჲეთუ განზრახჳა|ჲე უფროჲს სოღო
გუღებადთა და გამოასძიებულთა-ზედა იხილჳების, არაჲდ წინაღრ-
ჩეჲაჲ — წინადათჲე გამორჩეღთა და გუარქჳნიღთა-ზედა.

ვინაჲჲე. რაჲ იგი არა არს წინაღრჩეჲაჲ, თქჳმულა ვიდრე-ჲე;
სოღო, თუ რაჲ იგი არს, აწ ვთქჳთა. რაჲეთუ არს ჲეზაგებულ რაჲ-
15 ჲე გა[წ]ზრახვისა-გან და მიმოსჯისა და წადილის; და არცა წადიდ
ვინაჲ-ჲე არს შარტოდ და არცა ჳრახვით გუღება მხოლოდ, არა-
ჲედ—აზთ-გან რაჲ-ჲე ერთქჳნა | და თანჲედგომა. ვითარ [ი]გი ვი- A234
ტჳთ ცხოელსა სჳღისა და სხეულთა-გან თანჲედგომაჲ და არცა
შარტოდ სხეულიოფად ცხოველსა და არცა სჳღსა მხოლოობით, არა-
20 ჲედ თანჲეწობლთა-განჲე. — ეგრეთჲე ჲეჲწ და წინაღრჩეჲაჲცა. არა-
ჲედ ესე, რომელ ჳრახვითი გუღებაჲ ვინაჲ-ჲე არს და განზრახჳაჲ
საიჭოსა-შორის სჯისას, დადათუ და არა თჳთ იგი გუღებითი ჳრა-
ხჳაჲ, —საჩინო თჳთ სანაცჳლოდ სხეულით აღსარებისა-განცა; რაჲე-
თუ წინაღსარჩეჲელი ჲეჲწ არს სხჳა ჳირველ სხჳს სარჩეჲქჳნილი*;
25 არაჲდ არავინ სჳდა რაჲ წინაგამოღრჩიოს ჳირველ განზრახვისა და
არცა აღირჩიოს არა განმჲეღჳან. არაჲდ, ვინადათგან არა უოველი,
რომელი გუწთნოს ჩჲენ კეთილად, და საქმით ქჳნადცა მისდა წადნიერ
ვართ, მაშინ ჲეჲწ წინაღრჩეჲაჲ და წინაღრჩეჲელი იქჳნების და წი-

ნ თჳთჲეღთაჲ A. | 7 აქ ახალ ნაკჳეთს ჩჲენ ვიწჳებთ. | * არჳია-
ზე: „განჳოღთლთაჲ განზრახვისა და წინაღრჩეჲისაჲ“. | 8 გამოძიებაჲ A.
11 გუღებადთაჲ A. | 13 აქ ახალი ნაკჳეთის დაწჳება თჳთ ქართულ
ხელნაწერს ეჲთჳნის. | 16 გუღებაჲ A. | 17 ერთქჳნაჲ და თანჲედგო-
მაჲ A. | * არჳიაზე: „რაჲ არს წინაღრჩეჲაჲ“ A.

ნამყოფე განსწავლული განზრახვისა-გან, რაჟამს თანშორთოს | და A 235
წადილიცა. სტოროდ უკუწ წინაღმართება ამის-თჳს ვიდრე-მე არს,
რომლისდაცა და განზრახვამ იუოს*. შეგებების უკუწ მათ-გან ესრე
ყოფამ წინაღმართისა: წადილი განზრახვითი ჩუენ-მართამსა,
5 ანუთუ: მკუთხედობამ ჩუენ-მართამ წინამთვე სწავლებობად[ი]სა
განზრახვისა-გან. ვართ მოწადე წინამთვე აღმჩენელნი; არამედ ვი-
ნადთან წინაღმართება ვთქუთ, ვითარმედ მათ-თჳს არს, რომელთა-
თჳსცა და განზრახვამ, გამოვაცხადოთ, თუ რომელთა-თჳს მოქმედებს
განზრახვამ და თუ რომელთა-თჳს ვართ განზრახვამ.

თ ა ბ ი XXXIV

თუ რათა-თჳს ვართ განზრახვამ

პირველ თქემას, თუ რომელთა-თჳს ვართ განზრახვამ, უმჯობეს
არს განსწავლულობამ, თუ რაჟამს გუგუთვის განზრახვამ გამოძიებას;
რამეთუ არა იგივე არს განზრახვამ და ძიებამ, დალათუ და განზრახ-
15 ხი ძიებებს მას, რომელსაცა იზრახვამ, არამედ დიდად განიუფების;
რამეთუ ვეძიებთ, თუ უმეტეს ქუენებისა არს მზე? არამედ არსაცა
ვინ იტყვს, ვითარმედ: „მეგუ ლეის უმეტეს ქუენებისა ეოვად მზე- A 236
სა“. რამეთუ არს ძიებამ ტომ ვიდრე-მე გუგუთით იზრახვის, რომლი-
სა-თჳსცა უმეტესთა-ზედა ასიტუვის; რამეთუ ეოველი ვინაჟე გან-
20 ზრახვამ ძიებამ ვიდრე-მე არს, არამედ არცა ეოველი ძიებამ[ი]—გან-
ზრახვამ. ჩუენებულ არს უკუწ და ესეცა. არამედ ესე თუ განვიგუ-
ლოთ, ოდეს-მე განზრახვასა-ზედა ვიტყუთ, ვითარ იგი განვიგულოთ-
და, თუ ოდეს იუოს ჩემდა ნაკით მავლობამ; ხოლო ოდეს-მე გა-
გონებასა-ზედა, ვითარ იგი ითქუმის, ვითარმედ: „ვიგუდენ სსწავ-

1 „განზრახვისა-გან“; ეს სიტყვა ზის ქვედა არშიაზე; მის ნაცვლად
ტექსტში სწორია „ბუნებისა-გან“, რომელსაც ასწორებს თვით გადამწერი
(არშიაზე), როგორც ზემოთ იხეველება. | * არშიაზე: „სახლარი წინაღ-
რებისა“ A. | 10-11 ხელნაწერში ამ თავს სათვალავად უზის 13=33. |
20, ძიებამ A.

ღონი“, და არათუ ესრეთ, თუ „განვიტოუნე სსწავლონი“. შევიმრდუძ-
ვით უკუშ მრავალგზის რაჲ, ოდეს განურჩევლად გუწსმოდის სა-
ხელთაჲ, მეჭაზრენი იგიობად არიგისა. არამედ, განეთფილებისა მ-
თისა საცხადოდ წარმოჩენილისა, რომლისა-თჳსცა ითქუმოდედ, თუ
5 რომელთა-თჳს ვართ მეზრახე.

განვიზრახავთ უკუშ ჩუენ მრავალთა-თჳს და ჩუენ-შორის ქმნად-
თა და დადგომადთა და ჩუენ-მიერ ქმნად შესაძლებელთა-თჳს | და A237
უცნაურად მქანებულთა აღსასრულისათა, რომელ ესე არს ესრე და
სხუენბრცა შემძლებელთა ქმნად. არამედ, ვინაჲთგან ჩუენ-შორისი სი-
10 ტუვლა, ხოლო ვინაჲთგან მარტოდ საქმითა-თჳს განვიზრახავთ,
არამედ ესენი ჩუენ-შორის; რამეთუ არათუ [დმრთ]ის-მეტუეუწლებად
თქუმულისა ფილოსოფოსობისა-თჳს განვიზრახავთ, და არცა დმრთი-
სა-თჳს, და არცა საჭიროდ და თანაწარუვლად ქმნდთა-თჳს, — ხოლო
საჭიროდ და თანაწარუვლად ვიტყუ, რომელი სამარადისოდ იგივეო-
15 ბით იქმნებოდის, ვითარ მოქცევი წელიწდისაჲ, — ხოლო არა თუ არს-
მარადისოდ გეზადთა-თჳს, არამედ სიმარადისოდ მსგავსად ქმნადთა-თჳს,
ვითარ იგი აღმოსაფისა და დასაფისა-თჳს მზისა, და არცა ვიდრე-
მე ბუნებით უკუშ, ხოლო არსამარადისოდ მსგავსად ქმნილთაჲს, ვი-
თარ იგი უმრავლესთა-ზედა, ვითარ რაჲ განმცოცნებაჲ სამოცრიე-
20 ლისაჲ და წუტროფანებაჲ ოცწლისაჲ, არამედ არცა ბუნებრივ[ი] უკუშ,
ხოლო სხუად და სხუად უსაზღვროდ | და შეუპურობლად ქმნილად, A238
ვითარ რაჲ წაზათა-თჳს, ანეთუ არმურისა-თჳს, ანეთუ სეტყვსა-თჳს,
არამედ და არცა ბედის დახუცდრებით ქმნილად თქუმულთა-თჳს,
რომელი იგი არს იშუთა-ზედა ვიდრე-მე მოჰადომ. ამის-თჳსცა
25 ჩუენ-შორისი თქუმულა.

[და კუვლად თქუმულა, ვითარმედ: „ჩუენ-მიერ ქმნად შესაძლე-
ბელთა-თჳს“;] ხოლო ჩუენ-თჳს ესე საცნაურ არს, რომელ არა ეო-
ვლისა კაცისა-თჳს და არცა უოვლისა საქმისა-თჳს ვარო: გა[ნ]მზრახ;
[არამედ მხოლოდ ოდენ ჩუენ-შორის ქმნადთა და ჩუენ-მიერ ქმნად-

6 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 24 იშუთთა-ზედა A. | 28 აქაც
ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; — წოარ ფრჩხილებში მოთავსებული სიტყვები
ახრის შესავსებლად გვაქვს შემოტანილი ბერძნულ-რუსული ტექსტიდან.

თა-თეს;] რამეთუ არა განვიზრახავთ, ვითარმედ ჩუენ-შორის მყოფნი ჩუენნი მტერნი კეთილადმცა მოქალაქობდეს, — რომლისა-თესცა და ესე მათ-მიერ განსზრახვედ არს.

- არამედ არაჲს-თჳს უოველთა ჩუენ-მიერ ქმნილთა-თჳს და ჩუენ-
ბ შორის მყოფთა-თჳს განვიზრახავთ, — არამედ ჟურარს ესე თანდართვად,
ვითარმედ: „მათ-თჳს ოდენ, რომელთა აღსასრული იუოს უცნაურ“.
ხოლო თუ რაჲ-მე იუოს სცნაურ და აღსაარებულ, არღარა განვი-
ზრახავთ; რამეთუ არცა ზედმიწევნილებითაჲ, გინათუ კელოვნებით-
თა, გინათუ საქმეთაჲ არს განზრახვაჲ; რამეთუ განჩენილ და ს-
10 ზღეროან სიტყუანი საქმეთა მათთანი თჳნიერ მდირელთა კელოვნე- A 239
ბათაჲს, რომელნიცა «საზრო» წოდებულ არიან, ვითარ მჟურნალო-
ბისაჲ და ლუქაწელთა-შინა განშეშულებისაჲ და მენავეთ-მოდლუ რობი-
საჲ. და არა მხოლოდ მათ-თჳს ოდენ განვიზრახავთ, არამედ რო-
მელნი ჩუენ-შორის და ჩუენ-მიერ იუენენ, ხოლო აღსასრული უცნაუ-
15 რად ჭქონდეს და შესაძლებელ იუენენ ესრე და ეგრე წარმოჩინებად.
არამედ ესე ირუცნა ვინაჲვე ვიდრე, რომელ არა აღსასრულისა-
თჳს, არამედ აღსასრულის-მიმართთა-თჳს [არს] განზრახვაჲ: განვიზრ-
ხავთ ვიდრე-მე არათუ სიმიდრესა, არამედ — ვითარ და რომელთა-მიერ
განვმიდრდეთ. შემოკლებით უკუც ისიტუეოდედ, რამეთუ მხოლოდ
20 მათ-თჳს ოდენ განვიზრახავთ, ვითარ რაჲ სასწორად მომკდომთა-
თჳს. რომლისა-თჳსცა ჟურარს და მის-თჳსცა კელეოფად, რათა არა-
რაჲ აკლდეს თქუმულსა სიცხადისა-მიმართ.

- ძალად* ითქუმან იგინი, მუბრ რომლითა შეუძლებდეთ რაჲსა-
ვე საქმედ; რომლისა-თჳსცა | განაღა არა ვიქით, ოდეს ძალად ოდენ A 240
25 გუქონდის; ხოლო რომელთანი ძალნი არა გუქონდინ, ამთნი არცა
ვინაჲვე საქმენი. იპოების ვინაჲ-მე საქმე ძალითა, ხოლო ძალი — არ-
სებითა; რამეთუ რაჲცავე საქმე — ძალისა-გან, ხოლო ძალი — არსებისა-
გან და არსებასა-შორის. ხოლო სამნივე ესე არიან ურთი-ერთას მქო-
ნებელ, ვითარ იგი ვთქუთ, ვითარ: შემსძლებელი, ძალი და შესაძლე-

4 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; არამდთუნ A. | 7, რად-მე A. :

16 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიაჲ: „თუ რაჲ არს ძალი“;
— ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ.

- ბელი. შემდეგელი უკუწ—ვითარ არსებაჲ, ხოლო ძალი—რომელითა იგი მატეს შესლებაჲ, ხოლო შესაძლებელი—რომელი ძალითი მებრ ჰქონდის შესლებაჲ ქმნისაჲ. არამედ შესაძლებელთაჲ რომელი-მე არს საჭირო და თანწარუფალ, ხოლო რომელი-მე—თდენ მომხდომ. სპ-
 5 ქირო უკუწ—რომელი შეუძლებელ იუოს დაუენებად, რომლისა და წინააღმდეგობიცა [შეუძლებელ] ვიდრე-მე არს; ხოლო მომპდომი არს—რომელი შემდეგელ იუოს დაუენებად, რომლისა და წინააღმდეგობიცა შესაძლებელ ვიდრე-მე. ვითარ იგი საჭიროაჲს-თჳს, ვითარმედ: საჭირო არს კაცისა ცოცხლისა სულის-კუჭთან; ამისი უკუწ წინა- A 241
 10 განმწყობი, ვითარმედ შეუძლებელ არს არ სულის-კუჭთაჲ ცოცხლისაჲ; და კუალად [მომპდომი]: შესაძლებელ არს დღეს უოფაჲ წჳმისაჲ, ხოლო წინაგანწყობი—ვითარმედ შესაძლებელ არს დღეს არ-უოფაჲ წჳმისაჲ. კუალად უკუწ მომპდომისაჲ რომელი-მე უმრავლეს-თა-ზედა იაქუმის, ხოლო რომელი-მე—უმცრომისთა, ხოლო რომე-
 15 ჯა-მე სასწორად; უმრავლესთა-ზედა უკუწ—ვითარ იგი გამკცოფენ-ბაჲ სამოცეულისაჲ; არამედ უმცრომისთა-ზედა—ვითარ იგი ვიეთი-მე არგამკცოფენბაჲ სამოცეულისაჲ; ხოლო სასწორად — ვითარ იგი სლჳჲ და არასლჳჲ და, მარტივად, ქმნაჲ რაჲსა-მე და არაქმნაჲ.
 რამეთუ ამა-თჳს სასწორად მომპდომადთა მხოლოდ ვართ გამ-
 20 ზრახ. არს უკუწ სასწორად მომპდომთაჲ იგი, რომელ მსცა შეუ-ძლებდეთ და წინააღმდეგობისაჲ მისსა. არამედ, თუმცა არა ორთავე ერთიამად შეუძლებდით მსცა და მისსა წინააღმდეგობისა, არცა სდა A 242
 კიჳკენით გამზრახ; არამედ არცა ვიდრე-მე აღსარებულთა-ზედა და არცა შეუძლებულთა-ზედა ვინ სდა განიზრახავს; არამედ მხოლოდ
 25 მეორე ვიდრე-მე და სხუაჲ წინააღმდეგომთაჲ შეგჳდლია, რომელი ესე არს აღსარებულ და არასადა საგჳნო, —არამედ წინააღმდეგომისაჲ შეუძლებელ.

62 საპირო A; ვასწორებთ აზრისა და რუსული ტექსტის მიხედ-
 ვით. | 11-12 წუთისაჲ A. | 19 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 25
 გუძლია A.

თ ა ვ ი XXXV

ს ჯ ს ა - თ ჯ ს

- რომელნი გარემოქცევითსა ძალსა ვარსკულაფთასა მიზეზსა ეო-
ველთა ქმნადთასა აჩემებენ, არა მხოლოდ საზოგადოთა გონებრივთა
5 მბრძულ არიან, არამედ უოველთა მოქალაქობათა უკმრად აღმოაჩენენ.
უჯერო ვიდრე-მე შჯუღნი, ხამეტნავ უკუშ საბჭონი სასამართლონი.
მტანჯველნი უმიზეზოთანი, უჯერო ქებანი და ძაგებანი, უსარგებლო
ვინაჲვე და ლოცვანიცა,—უოველთა სვსა-ებრ ქმნისა-თჲს: ექსორაა
ვიდრე-მე და განკებაჲცა კეთილად|—მსახურებასავე-იანა და კეთილ- A 245
10 მოქმედებას, ვინათგან კაცნი მხოლოდ ორდანიოდ ოდენ ეზოებოდინ
ზენათა ძლითთა ვინაჲვე მოქცევათა და რამეთუ მათ-მიერ მიდრეკად
საქმეთა-მიმართ, არა მხოლოდ ნაწილნი სხეულთანი, არამედ და სე-
ლისცა მიმოგონებანი. რომელნი ამას იტყუან, ჩუენ-მიერთა ვიდრე-მე
უოველით-ურთ აღჭკოცენ და ბუნებასაცა მომკდომთასა, და ესრეთ და
15 სხუად არაად, გარნათუ უოველთავე შეაგინებენ. ცრუ ვიდრე-მე და
თჲთ იგი ვარსკულაფთიცა, რამეთუ რომელთა-მე მეძ[ა]ვად, ხოლო
რომელთა-მე მოსისხლედ აღმქმნულ, და პირველ ამათს შემოქმე-
დისა ამათის ღმრთისად მიზეზი ადივლინების, რომელ ესევეითარნი
შეჰმზადნა, რომელ მიზეზსა ბოროტთა საჭიროდ და იძულებით ზე-
20 დადამდებენ ჩუენ, ვითარ არა მხოლოდ ოდენ მოქალაქობათა-ზედა
დადგრომად ამათის ამის უჯეროებისა, არამედ დიდთა ვინაჲვე ბო-
როტთა | მიზეზად აღმოჩენად ღმრთისა, ვითარცა წინადაუდგომელ- A 244
უოფად ვიდრე-მე მეცადინენი მათის მის წინადადებით კელუოფისნა.
არამედ არცა თუ სმენად საჭირო არს ესე, სჩინოდ მქონებელი გმო-
25 ბისა და უჯეროებისაჲ. ხოლო რომელნი იტყუან ესრეთ, ვითარმედო
და მეგრ სუებრიფიცა დაეცვის,—(თჲთუელს ქმნილთასა მიეცემოდელ

1-2 ხელნაწერში ამ თავის სათვალავია ლდ=34. | 25.-ა—26.-ა რუ-
სულ თარგმანში ეს ადგილი ასეა გადმოცემული: «А говорящие, что
существуетъ и то, что въ нашей власти, и то, что въ силу рока»;

ვინაჲვე სჯსა, ვითარ იგი წჳაღსა—განგრილებამ და ვითარ თუთუ-
ულთა ნერგთასა—მოღებად ესევეითარისა რახსა-შე ნაყოფთაჲსა და
ვითარ იგი ქვასა—დაღმართუენება და ცეცხლსა ... ზედაყუენება, ეგრე-
თვე და ცხოველსა—თანადართვამ ნებისა და მიმართება, რაჲმს
5 მიმართებას მას არაჲმს ექმნას დამუენებულ გარეგნით, იგი ვინაჲვე
იუთს სჯსა-ებრ, მაშინ ვიდრე-შე ჩუენ-შიერ იუთს სლჳა და დუენი-
ლებულადცა ვლთ), —არამედ რომელნი აჲს იტუოდეს, არინ უგუჭ
სტოელთა-განქნი ზურისიჲჲს ვინაჲვე და ფილოზოფთა და სხუანი A 245
მრავალნი და მბრწენვალნი, რომელნი არაჲს სხუას აღმოაჩენდეს, არა-
10 მედ აჲს ოდეს, ვითარმედ უოველივე მეზრ სჯსა-გან ქმნად. დაღათუ
მიმართუენასა წადილისა სჯსა-გან იტუენ ჩუენდა მოცემად და აჲს
ოდეს-შე სჯისა-გან გარეგნითისა დუენებად და ოდეს-შე არა, —საცხ-
ლო არს, რომელ უოველსავე სჯსა-გან იტუენ ქმნად და მათსა,
რომელთასა ჩუენ-შიერ უოფად იტუენულ ვართ; უგუჭცევეთ უგუჭ
15 აჲთ მათთავე სიტუეთა მოჲმარებელნი მათ-მიმართ, ვაჩუენებთ თნე-
ბისა მათისა უჲეროებასა.

რამეთუ*, აჲ რად-შე მათ-აჲს მიზეზთა-გან გარემოცველ ვი-
ნაჲვე, ვითარ იგინი იტუენ, უოვლით-ურთ სჳირო ვიდრე-შე ეგრეთ
ქმნად და არა იტუენულთად, ვითარმედ ოდეს-შე ესრეთ, ხოლო სხუ-
20 ბრცა ქმნად, ამის-თჲს რომელ საუკუენით-გან ესრე განჩენილ არინ
იგინი, —სჳირო არს | და მიმართებადცა ცხოველისა უოვლით-ურთ A 246
უოველივე უნაკლულად მათვე გარემოცველთა მიზეზთა-ებრ უოფად.
ხოლო, აჲ რად-შე ჰირველი მიმართება სჳიროდ შუედგების, მაჲ
სადაჲ იუთს ჩუენ-შიერი? რამეთუ თაგისუფლად ვინაჲვე ჯერ არს,
25 რომელი არსცა; გინათუ გარემოცველთაჲ მათ ჩუენდა იუთს ოდეს-შე
უგუჭ მიმართებაჲ, ხოლო ოდეს-შე არმიმართებაჲ; ხოლო თუ რად-

ლათინურ ტექსტში ეს ადგილი უფრო ვრცლად ყოფილა გადათარგმნი-
ლი (შეად. რუს. თარგმ. გვ. 162).

6 სუსაებრ A. | 11 სუსაგან A. | 13 სუსაგან A. | 15₂ მათ-თჲს-
33 A. | * ამ სიტყვით ხელნაწერიც ახალ ნაკვეთს იწყებს. | 17, დედანში
ეს სიტყვა გაყოფილია ასე: „გრე მოცელ“. | 22, დედანში: „გრე მო-
ცელთა“.

- მე საჭიროდ და იძულებით შეუდგების და მიმართებაჲცა, —საუწყო რომელ სჯსა-ებრ და მიმართებისცა იქმნას; არამედ და თუ ჩუენ-მიერცა ვინაჲვე იქმნებოდის ჩუენისა ბუნებისა-ებრ და მიმართებისა და განბჭობისა. დაღათუ ჰზრობენ მას არაქმნად, ტუჲიდ ვიდრე-მე
- 5 იუოს ზირველდაწესებული, რომელ იტუოდა, ვითარმედ გარემოდგო-მილთად ვინაჲვე საჭირო არს უოფლისავე მიდევნებაჲ; ესრეთვე უკუნ^ა უსულოთაცა-ზედა იზოთს რაჲვე შუოფად. | რამეთუ, ვინაჲთგან მი-^ა 247 პართეასა ჩუენ-ზედა დააწესებენ, აბითჲს რომელ ბუნებაჲ ესე 'მა-ქუს ჩუენ, —რაჲ იუოს დამაიუნებელ და ცეცხლსაცა-ზედა თქუმად
- 10 მწუჟელაჲჲ, ვინაჲთგან ბუნებით დასწუჲეს ცეცხლი? სადაცა ჩუენულ იუოს წარმოჩინებად ესე ვიდრე-მე ფილოზოტორის-მიერ წიგნსა მას-შინა «სჯსასა». არა ვიდრე-მე ჩუენ-თჲს სჯსა-გან ქმნადი ჩუენ-მიერ არს; და რამეთუ ესევე მიზეზი ებნთაცა-ზედა და წინწილთა და სხუათა რათავე ორდანთა და უოველთა უტრუთა და უსულოთა იუოს
- 15 მიზეზ, რასცა რას-მე აქნევედენ მათ მათ-მიერ მოქმედნი, —რომელი ესე არს უჯერო.

თ ა 3 ი XXXVI

ვარსკულავთა-მაერისა სჯსა-თჲს

- ბრძენი მეგვიტელნი, რომელნი იტუოდეს მეჴმზმბრიტობად
- 20 ვარსკულავთა-მიერსა სუესა, ხალო უკუნქცეჲად ვიდრე-მე მისდა ლო-ცვათა-მიერ და უკუნსაქცეველთა, იტუჲან ესრეთ, ვითარმედ არს რაჲ-შეო თჲთ მათ ვარსკულავთა | სამსახურო, მაწუნარებელ მათდა, და ^ა 248 სხუ[ა]თაცა ვინათა-მე ჴეშაამდებარეთა ძალთა, შემსლდებლთა გარე-უკუნქცეჲად მისდა, და ამათ მიზეზთა-თჲს ლოცვათა და მსახურებათა

12 სუისასა A; სუისაგან A. | 18 ხელნაწერში (A) ეს სათაური ასეთის ორთოგრაფიით არის წარმოდგენილი: „მასკულავთა მიერისა სკისათჲს“. —ხელნაწერში ამ თავს სათვალავად უზის ლმ=35. | 20 სუ-ცსა A.

- დმერთისა და უგუნსაქცეველთა მეწადე ვართო. არამედ ესენი მომ-
კდომად იტყვან და არა საჭიროდ სუესა; ხოლო მომკდომთა ბუნებაჲ
— შეუსაზღვრებელ; ხოლო შეუსაზღვრებელი — უცნაურ. რომლისა-
თჳსცა ამის-მიერ აღიკიცების უკუწ უოველივე მოგობაჲ და უფროჲს
5 ხოლო შობამეტყუწლებად წოდებულნი, რომელსა იგინი ჰირველ
სხუათას ჳმსახურეიენ, ვითარ ძლიერსა რას-მე და ჳუმშრიტსა ს-
ქმესა. ხოლო თუ რად-მე თქუნ, ვითარმედ აღსასრული ნაკუთითა*
საცხადო და შეკელოვნეთა-განცა იცნობების, ხოლო რაჳმს ნაკუშთი
არა ძლისა-ებრ აღმოკდესო, დმერთიჲმ დააცილა იგით, — ვაჳქუთა.
- 10 ვითარმედ და ესეცა უჳერო: რომელ, ჰირველ, მხოლოდ ღოცვაჲ
ოღენ დაღჳეს ჩუენ-ზუდა და მსახურებაჲ დმერთთაჲ და სხუჲ არა- A249
რამ; მერმეცა, ვიიჭუნეულთ მათდა-მიმართ, თუ ვითარ სხუანი ეო-
გელნივე კაცთა საქმენი და წინააღრჩევენი რომელსა-მე თანდართვასა
ვარსკლავთასა მიმდგომ, ხოლო მარტოდ ღოცვისაჲ ოღენ არს
15 ჩუენ-მიერ? რამეთუ უღონო ვიდრე-მე, თუ რომელთა მიზეზთა-გან
არს ესე ესრეთ და რამ იუოს იგი საჭიროჲ. მერმეცა, თუ რამ-მე
არს კელოვნებაჲ და სახე უგუნსაქცეველთაჲ, რომელი დააცილებს
სჯსა-მიერსა, — რამ უკუწ უოველთა კაცთად კელოვნებაჲ იგი იუოს
ვინაჲ-მე მასწოთმელ, გინათუ ვიეთდა-მე, ხოლო ვიეთდა-მე არა?
- 20 არამედ თუ რად-მე უოველთად, არა დააცილებს სიტყუთ ოღენ უო-
ვად უოვლით-ურთ უგუნქცევაჲ სჯსა უოველთა რამ ისწონ კელო-
ვნებაჲ იგი, რომლითა დაიცილებოდის აღსასრული საქმეთა მათთაჲ:
ხოლო თუ რად-მე რომელთა-მე არს მისწოთმელ და რომელთა-მე
არა, რამ ვითართა უკუწ და ვინ იუოს ამისი განმაჩინებელი? ხოლო A250
- 25 თუ რად-მე და იგივე სუე არს, რომელ რომელთა-მე დმერთის-მსა-
ხურებაჲ შეიქმს, ხოლო რომელთა-მე არა, — იშოოს ვინაჲვე უოვე-
ლივე სჯსა-ებრ; რამეთუ ღოცვისა და მსახურებისა-მიერ არათუ ოღენ
არაუდრესად ჩუენ-მიერ აწ გამოჩნდა სჯსა-გან, არამედ და უმეტე-
სადცა. რამეთუ რასა მარტოდ ჩუენ-მიერად ოღენ დაწესებდეს, აწ
30 გამოჩნდა უმეტეს სჯსა. ხოლო თუ რად-მე არა სუწ, არამედ სხუჲ

2 სუცხა A. | * იგულისხმებიან ზოდიაკების „ნაკუთონი“, ე. ი. ზო-
დიაკების გარეგანი ფორმა, მოყვანილობა, ფიგურა. | 18 სუისა-მიერსა A.
| 21 სუისა A. | 27 სუისაებრ A. | 28 სუსაგან A. | 30 სუისა A.

ვინაჲ-მე არს მიზეზ ამათდა, იგივე ვიდრე-მე გამოჩნდეს უფრომს
 ხოლო სუედ. არამედ ღოცებათა-შორისისა შეძლებისა-მიერ და წარ-
 მართებისა უოველივე სიმტკიცე სჯს გარეშეიცვის: და შემძლებელთა-
 თჳს არავინაჲ იუოს სამე სუებრივი, არამედ არ შემძლეთა-თჳს—უოვე-
 5 ღივე სჯსა-ებრ. და იპოოს ვინაჲვე რომელთა-დ-მე კაცთად უოველივე
 სუებრივად, ხოლო რომელთა-მე—არ სჯსა-ებრ. რომლისა-თჳსცა საუწყო
 |არს, რომელ, რომელი ამას გამოაჩინებდეს, იგი ვიდრე-მე არს თჳს A251
 საკუთრებითი სუე, და კუალად ესრეთ უოველივე სჯსა-ებრ იპოოს. მერმეცა
 და უსამართლო ვიდრე-მე იუოს, რომელი განუყოფდეს, თუ რადცავე
 10 იგი იუოს: ანუთუ ეშმაკი რომელი-მე, გინათუ სხუა ვინაჲ რაჲ
 სუე იგი. რამეთუ არა ღირსებისა-ებრ განუყოფს კაცთა გუარსა და
 სახეს ღმერთთა-მისხურებისსა; რამეთუ რომელი რომლისა იუოს
 უფრომს ღირს, ოდეს უოველნივე ორდანი ვინაჲ-მე იყვნენ სჯს და
 არას ვინ თჳსისა ნებისა-ებრ იქმოდეს, უოვლით-ურთ უფრომს
 15 ხოლო არა წინაღმრეკელი? ამათ უეუჭ ესრეთ ქმნილთა-შორის
 არცა რომელი მართალ ვინაჲვე და არცა რომელი უსამართლო, რომ-
 ლისა-თჳსცა არცა ღირსი და არღირსი სამადლო; არამედ რომელი
 სწორთა უსწოროდ გაუყოფდეს—უსამართლო.

თ ა ვ ი XXXVII

ს ხ უ ა ს ა ხ ე დ ს ჯ ს ა-თ ჯ ს

ვიეთნი-მე იტყოდეს, ვითარმედ აღრჩევაჲ ქმნაღთაჲ | ჩუენ- A252
 ზედა არსო, ხოლო აღრჩეულთა აღმოკდომაჲ სუესა-ზედა; არამედ

2 სუტდ A. | 3 სუისა A. | 5 სვისაებრ A. | 6 სვისაებრ A. | 8 სუი-
 სა-ებრ A. | 13 სუსა A. | 16 ოსამართლო A. | 20 ზელნაწერში ამ თა-
 ვის სათვალავია ლმ=36.—ბერძნული ტექსტის რუსულ თარგმანში ამ
 თავს ასეთი გრძელი სათაური აქვს: „О тѣхъ, которые говорятъ,
 что избраніе того, что слѣдуетъ дѣлать, находится въ нашей
 власти, а осуществленіе (исходъ) избраннаго—во власти рока“.
 | 22 სუცხა-ზედა A.

- არიან ვინაჲგე ელღენთა ბრძენნი, რომელ რომელსა-მე კეთილად იტ-
ელეს, ხოლო რომელსა-მე აცთუნებდეს. არამედ ჩუენ-სეჲდა დად-
ებდ აღრჩევაჲ ქმნადთაჲ, თჳნიერ აღსასრულისა მათისა, ვინაჲგე მართ-
ლიად თქუეს, ხოლო სჳს მიჩემებაჲ ამისი—არა ვიდრე-მე მართლიად.
- 5 არამედ იმხილენს უკუენ, ამისთჳს რომელ, პირველ, უსრულ ჭოფუენ
სუესა და რომლისა-მე ქონებად და რომლისა-მე—არა; შერმე,
შეღგომად და მიღუენებად იტუჳან მას ჩუენისა წადილისად, რამეთუ
ამისდა მიღუენებად იტუჳან საქმეთა სჳსთა, და ესრეთ იპოოს უფ-
როჲს ხოლო მიდრეკილად ჩუენ-მიერ, ვიდრეღარა და მიმდრეკელად
- 10 ჩუენდა, —რომლისა-თჳსცა უმეტეს ვიდრე-მე იპოოს კაცი სჳსსა.
ხოლო რომელი დაწესებდა ამას თჳსისა წაღებისა-მიერ, უდიდდა
მას, რათამცა განგებოჲ ეთქუა მიზეზად საქმეთა აღსასრულისა; რამე-
თუ უფროჲს ხოლო ესე | განგებისა არს საქმე, ვიდრეღარა და სჳსა. A253
- არამედ განუთნებთ იაჳს განგებისა არს, რათა თჳთუელსა ჩუენ-განსა
- 15 უმჯობესისა-ებრ თჳთუელისა განუჩინებდეს; და ამისთჳს ვინაჲგე
აღრჩეულთა დასასრულისა აღმოსდგაჲ უმჯობესისა-მიმართ და რამეთუ
ოღეს-მე მოჰქედების და ოდეს-მე არა. ხოლო [უკუენთუ] სუენ, [რომელი]
შეწყობილებით მორთულეობაჲ ვინაჲ-მე არს მიზეზთა თანაწარუყვადი (რამე-
თუ ესრეთ განუსაზღვრებენ მას სტოელნი); ესე იგი არს —წესი და თანა-
- 20 კრვაჲ უცდილებელი*, არათუ უმჯობესისა-ებრ, არამედ თჳსისა მიდრეკისა-
ებრ და იძულებისა მიუვლენს აღსასრულსა, რაჲ ვინაჲ-მე თქუან უოგლით-
ურთი უძრავთა-სეჲდა და სუელეთა და მათ-გან წინააღრჩეულთა?
რაჲ ვინაჲ ნუ-მე და მეზრ სჳსა-გან არსა ესე მათდა, გინათუ—არა?
არამედ, თუ რად-მე არ სჳსა-ებრ, გარე ვინაჲ-მე განვარდენ სჳსა-გან;
- 25 არამედ და თუ სჳსა-ებრ, საჭიროდ ვინაჲ-მე შეუდგებოდედ და არ- A254
ცალა წინააღრჩევისა-მიერობაჲ; რამეთუ თუ რად-მე წინააღრჩეულები-
ცა — სუესა-ქუენ, საჭიროდ და წინააღრჩეულიცა; და ესრეთ კუალად
წადკელთაჲ-მიმართ მივიწინეთ, რომელნი იგი იტუჳან, ვითარმედ
უოგელიცე სჳსა-ებრ არსო. ხოლო თუ ესე ესრეთ, რაჲსა-თჳს უკუენ

4 სუისა A. | 8 სუისათა A. | 10 სუისასა A. | 13 სუისა A. | 14
თუთელსა A. | 15 თუთელისა A. | * არშიაზე წმინდა ნუსხით: „თუ
ვითარ სტოელნი განუსაზღვრებდეს სუესა“ A. | 23 სუისაგან A. | 24
სუესაებრ A. | 29 სუესაებრ A.

ბრძოლა გულის-სიტყვას და გულის-თქემისა მშერობელთა ვინაჲ-მე
 ზედა მათა და არამშერობელთა? ვინაჲთგან იძულებით და სტოროდ
 განჩენილა მათდა რომლისა-მე ქმნად, ხოლო რომლისა-მე არა, —
 რაჲ ვინაჲ იუოს საკმარ მათ-შორისი იგი წინაგანწყობაჲ და ბრძო-
 5 ლაჲ? არამედ და ამასცა-თანა იტოლავე არა მხოლოდ ქმნად ოდენ,
 არამედ და ესრე ვითარ ქმნადცა, — რასა უკუწ სხუას იტყვს, რომე-
 ლი ამას იტყოდის, გინათუ ამას, ვითარმედ წინააღრჩევაჲ საქმიითაჲ
 არსო? ხოლო, თუ რად-მე წინააღრჩევაჲ ვიდრე-მე არს მბრძოლ
 გულის-თქემისა და მძლე ვიდრე პერობით მოღვაწეთა-მიერ, ხოლო A 255
 10 ძლეულ უმოღვაწეთა-ზედა და უშერობთა, — აღიოცების დასაბამით-
 ტანვე წინადადებულისა მაიას სიტყვას წინადადება, ოდეს არღა
 იუოს წინააღრჩევაჲ ჩუენ-მიერ.

თ ა ვ ი XXXVIII

თუ ვითარ ზღაბონ იტყვს სჯსა-ოვს

15 ხოლო ზღაბონ ორობით იტყვს ვინაჲვე სუეს: რომლისა-მე —
 არსებითად, ხოლო რომლისა-მე — მეგრ მოქმედებითად. არსებითად
 უკუწ — ვითარ რაჲ სუელს უოველთას, ხოლო მოქმედებითად —
 ღმრთეებრივს სჯულად ვიდრე-მე თანაწარუდელად და მიზეზად მის-
 ტან განუვლთოლველად. უწოდს უკუწ საკრველად უვლთოლველობის
 20 და ამას ვინაჲ-მე — მხოლოდ მოცემად ჰირველისა და უზენესისა
 ღმრთისა-გან; არამედ სუელს უოველთას — მეობად უოველთავე, რომ-
 ლითა იგი უოველთავე ქმნდითა გამოავლენს. ამისდად უკუწ მეგრ
 მოქმედებითად სუეს და მეგრ განგებითად იტყვს, არამედ განგე-
 ბისა-გან კარეშეცვად სუეს, რამეთუ უოველივე უკუწ სუებრივი — და
 25 | განგებისა-ებრ ქმნად, არა უკუწ და უოველივე განგებისა-მიერ ქმნი A 256
 ლი — და უოვად სუებრივცა. ესრეთ უკუწ საღმრთოჲ სჯული, რო-

პ. რომლისად-მე A. | 8—9 მბრძოლი გულის-თქემისაჲ. | 10
 ძლეული A. | 14 სუსა-ოვს A; ამ თავს ხელნაწერში სათვლადად უზის
 ლ³=37. | 15 სუესა A. | 18, ღთ³ისა A. | 24 სუესა A.

- მელს ერთბაშად სუედნა იტყვს და განკებადვა, უოველსავე თვს-შო-
რის შესცავს: რომელსა-მე — ვითარცა წინადადებასა, ხოლო რომელ-
სა-მე — წინადადებისა-განსა. რამეთუ პირველობითთა მიზეზთა, ვითარ
რომელთა-მე დასაბამთა, წინადადებითა-მიერ გარეშეიცავს, რომელ
5 იგი არს ჩუენ-მიერი თანდაყოლად და მიმოსჯად და მიმართებანი;
ხოლო იძულებით და საჭიროდ ამათდა მიმდგომთა — წინადადებისა-გან-
თა-მიერ. და არს უკუტ ჩუენ-მიერ აღწვადებაჲ ქმნადთაჲ მებრ წინა-
დადებითი, ხოლო წინამდებარედ ჩუენთა-თვს თუ მათ ჩუენთა-გან,
ვითარცა რაჲ ჩუენდა წინამდებარეობითთა-მიერ ვნებად სჴსა-მიერთა;
10 ვითარ იგი: ჩუენ-ზედა არს ნავით მავლობაჲ, — ესე უკუტ მებრ
სიტყვს წინადადებით არს წინამდებარედ; რომლისა-თვსცა ჩუენსა
ამს | ნავით მავლობასა და ესრეთ სიტყვთ განჩინილსა და ჩუენ-მიერ ა257
წინადადებულსა შეუდგეს თუ ვინაჲვე დაქტევაჲ ნავისაჲ, არათუ წინა-
მდებარეობად. არამედ წინმდებარეობის-განად უწოდს მისდა შედგო-
5 მილს მას და მიმდგომსა ჩუენთა მათ წინადადებულთა და განჩინილ-
თასა, ესე იგი არს — ვითარ რაჲ დასაბამთად და საქმითად უოფაჲ;
ვითარ რაჲ რომელთა-მე წინამდ[ე]რ უოფაჲ ჩუენ-მიერისაჲ წინა-
დადებისა-ებრ სიტყვსა, ხოლო რომელი-მე მისდა შედგომილ და
მიმდგენებულ სიტყვთ წინადადებისა-ებრ და არ ჩუენ-მიერ — საჭიროდ.
20 ნუჲ-მე და სამარადისოჲთ განსაზღვრებულ არს სუტბრთივი, არამედ
ზედშეთხუტვად პირველ უკუტ ჩუენ-მიერ დაწეებულთად. ესე ვინაჲ-
ვე ერთჲჲ ექმნების — მიზეზად მოღებასა ღმრთისა უმიზეზოისაჲსა და
უმეუფოდ ვინაჲ-მე სათნოებისა უოფასა და უოფადცა უკუტ მნატებ-
რ | ივთა საწყითთა.
- ა258
- 25 არამედ უოველი ესე სიტყუაჲ მისი* ამას ვინაჲვე მოასწყავებს,
ვითარმედ წვადებანი და რომელნი-მე მებრ წინააღრჩევითთა საქმეთა-
განნი ჩუენ-მიერ არიან, ხოლო შემდგომი ამათი და აღსასრული —
საჭიროდ სჴსა-მიერ. ესე უკუტ შორის წინათა იჩუტნა არ კეთილ-
ჭონებად. ვითარ იგი უწოდს ღმრთისა-გან განჩენად და განზრახვად
30 სუესა, ხოლო ვითარ იგი წარვლას რაჲ მტკუუტლმან ესრეთ სუე-

1 სუიდლა A. | 2, ორსა-მე A. | 9 სუესა-მიერთა A. | 25 აქ ახალ
ნაკვეთს ჩვენ ვიწებთ; * ე. ი. პლატონისა. | 29 უწოდის A.

- საცა განკებისადგე მიმეფანებელი; მცირედ რაჲ-მე სცვალეს სიტყუა-
თა-მიმართ საღმრთოთა, რომელი იტყვს მხოლოდ ოდენ განკებისა-
მიერ ყვანებას უოველთასა. და კუალად დიდად განკეოფვის მთქუმე-
ლი, ვითარ იძულებითი ჩუენ-მიერთა შეუდგების აღსასრული. ხოლო
5 ჩუენ არ იძულებითი ზედშემოსრულად ვიტყუთ განკების-მიერთა,
არამედ მოპდლომად; რამეთუ, თუ რად-მე მეგრ იძულებით, ზირველ
უმრავლესი ვინაჲ-მე ღოცვისსა დაიცადოს, რამეთუ, მათის მის A25
ჰარისა-ებრ, მხოლოდ დასაბამთა საქმეთა-გან იუოს ღოცვისა,
რათა უჭაბესსა აღირჩევდენ, ხოლო შემდგომად ჯდრჩევისა — ამა
10 ვიდრე-მე ღოცვისა, ვინაჲთგან შემდგომნი უოველნი იძულებით
ზედშემოჰკლებიან. ხოლო აღსასრულისათა-ზედა შეძლება ღოცვა-
თა განუსაზღვრეთ, რამეთუ ვინაჲთგან განკებაჲ არს დაქცევად
მცურვალთა და არ დაქცევად; არა ვინაჲ საჭირო არს ერთისა მათ-
განისა, არამედ მოკდომისა-ებრ. რამეთუ არა იძულებასა-ქუშზე
15 ღმერთი, არცა განზრახვისა მონებად მისდა საჭირო არს რაჲ-მე
თქუმად, რამეთუ ვინაჲთგან იძულებასა არს შემოქმედ; და იძულებაჲ
ვინაჲვე დადგა ვარსკვლავთა-შორის სამარადისოდ მეგრ იგიობით
მიდრეკად და ზღუაჲცა გარეშესაზღვრა და საუოველთათა და ტომე-
ბითთა იძულებითნი და | საჭირონი საზღვარნი დაუსხნა, რომელთა A260
20 ეგულების წოდებაჲ სუედ, ამისთჳს რომელ უოვლად უოვლით-ურთ
ესრეთ იძულებით იქმნებიან, ვითარ რაჲ უოველივე მეგრ მონაცვა-
ლეობით ქმნის-შორისთაჲ ხრწნად და წარდენად; ამისთჳს უკუწ არა-
რაჲ იუოს მიზეზ და სიტყუა-გება, არამედ სახელთა-თჳს არარ[ა]ს
[ვ]იტყუნეულეთ მათდა-მიმართ. ხოლო ესე* უოვლისა იძულებისა-გან
25 არაჲს-თჳს ოდენ არა შორის დარჩომილ არს, არამედ უთუალ და შე-
მოქმედცა არს; რამეთუ კვლმწიფებაჲ ვინაჲ-მე არს და ბუნებაჲ
კვლმწიფეობითი; არამედ არც[ა] არს იძულებაჲ ბუნებისაჲ მის-შორის
და არ საკრვევლთა-ებრ სჯულისათა რას იქმს, რამეთუ უოველივე
მისდა არს ნებისა-ებრ მოსაკდომელ და საჭიროცა. და რათა ესე
30 იჩუენოს, დაჲყენა ოდეს-მე სრბაჲ მზისაჲ და მთოვარისაჲ, საჭიროდ
და იძულებით უვანებაჲ და სამარადისოდ იგივე|ობის მჭონებელთაჲ, A261

- რათა აჩუქნოს არა-რამ მის-გნით იძულებით ნაქმად, არამედ უოგელივე კელმწიფებრივ მომედომად. ერთგვის უგუშ ესე ვითარი ქმნა დღე, ვითარი იგი ინიშნა და წერილმანცა, რათა მხოლოდ აჩუქნოს და ვინაჲ-მე ჰქსნეს სკრეულნი, რომელნი იგი დასაბამსავე 5 დაესხნეს სკრეოდ ვარსკულათა ძღუენისა-თჳს. ესრეთვე და ვინა-თა-მე კაცთას დაცავს ცხოველობას-შინა, ვითარ— ილიას და ენახს, რომელნი იგი იუვნეს მ[ო]კუდავ და თანადებ ხრწნისა, —რათა მათ უოველთა-მიერ კელმწიფებაჲ მისი და უიძულებლობაჲ განზრახვისა თჳსისაჲ მებრ ვიცონებოთ.
- 10 ხოლო სტოელნი* იტყუან მათვე ადგილთა მიდგომად ცთომადთა ვარსკულათა და მისვე წებრილისად სიგრძეთა-ებრცა და სივრცეთა, სადა თუთუელი იუო დასწყისისავე, ოდეს იგი სოფელი შემტრეც-და, | განწებით თქმულთა ჟამთა მოქცევსა-შორის განცეცხლუად და A 262 განხრწნად მეოფთა ქმნად და მეოფობად სოფლისა ამის მასვე 15 ჰირველისა-ზედა წესსა, -- და ვარსკულათა კულად მსკავსადვე ევანე-ბად თუთუელსა თჳსისა მის ევანებისა-ებრ** მოქცევისა უოვლით-ურთ უცვალებელად ქმნად, კულად გებუნნი. რამეთუ კულად უოფად სო-კრატის და ჰლატონისდა და თუთუელისა კაცთაჲსა— თანად მოუყარეთა მათთა და მოქალაქეთასა და მათდავე მოქმედებად და მათდავე მიმ-20 თხუწვად და მათდავე კელუოფად, და კულად უოვლისავე დაბისა და აკარაკისა მსკავსადვე კულადგებად. უოფად უგუშ კულადგებისად უოვლისა არა ხოლო ერთგვის, არამედ მრავალგვის, — უფროჲს ხო-ლო: დაუსრულებელად და უსზღვროდ იგივე კულადგებად შორის შემდგომთა მოქცევთაჲსა. არამედ ღმერთთა, რომელნი არ თანადებ 25 არიან ხრწნისა ამის, თანმიუღლად | ერთს ვინაჲვე მოქცევსა, უწყე- A 263 ბად და ცნობად სხუთა უოველთავე მომავალ-უოფადთა შემდგომთა-შორის მოქცევთაჲსა; რამეთუ არა ვინაჲვე უოფად რაჲსავე უცხოჲს თჳნიერ ჰირველისა მის, არამედ უოველივე კეპეითარივე უცვალებე-ლად და უქაჲსაჲ-ნელთამდისცა. და ამის უგუშ კულად გებისა-თჳს

10 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; *არშიაზე: „თუ ვითარ სტოელ-ნი სიქუმენ სუისა-თჳს“. | 15 პირველსაჲსა ზედა A. | ** არშიაზე ტექსტისავე ზელით: „პ[ა]რ[ა]დ[ა]რ“ A. | 25, ამის-+და A.

იტყვან ვიეთნი-მე ქრისტეანეთა აღდგომას, რომელ იტყვან, იოც-
ნებენ; მრავალნი შესცთეს ერთგზის აღდგომისა-თჳს და არა მოქ-
ცემთა-ებრ ვოფად, მეთენნი ქრისტეს სიტყუათანი, ამის ესევითა-
რად ვინაჲვე წაჰრევენ.

თ ა ვ ი XXXIX

თ ჯ თ კ ე ლ მ წ ი ფ ე ბ ი ს ა - თ ჯ ს

ხოლო თუკელმწიფეებისა-იჳს სიტყუას, ესე იგი არს — ჩუენ-
მიერისა-თჳს, ჰირველად უკუწ აქუს საძიებელი, თუ — არს რაჲ-მეა
ჩუენ-მიერი, — მრავალნი ვინაჲვე ამისდა-მიმართ წინაგანეწევნეს; მეო-
10 რედ უკუწ, თუ — რომელნი არიან ჩუენ-მიერ და თუ ვიეთი გუჳქუს კელ-
მწიფეებაჲ; მესამედ — გამოძიებად მიზეზისა, | თუ — რაჲსა-თჳს, რო- A 2 64
მელმან მქმნსა ჩუენ, ღმერთმან თუკელმწიფედ მქმნსა ჩუენ. რომ-
ლისა-თჳსცა კელმოფელთა ჰირველისა, და ჰირველისა-თჳსცა ვინაჲ-
მე ვთქუათ, აღმოჩენელთა, ვითარმედ არს რაჲ-მე ჩუენ-მიერი,
15 თუთ მათ-მიერ აღსარებულთა-გან, — ესრეთ, ვითარმედ:

ქმნაღთა უოველთავე ანუ ღმერთსა იტყვან მიზეზად, ანუ
იძულებასა, ანუ სუესა, ანუ ბუნებასა, ანუ ბედსა, ანუ ავტომა-
ტობასა, რომელ არს თჳსადხუწდრეპით უოველთავე უოფად. არამედ
უკუწ საქმე ღმერთისა — არსებაჲ და განკებაჲ; ხოლო იძულებისა —
20 ვითარ სამარადისოდ იგივეობამქონებელად მიდრეკებაჲ; ხოლო სჳსა —
ესე, რათა იძულებით მის-მიერი ადესრულებოდის, რამეთუ იგი ვინაჲ-მე
არსო მიზეზ იძულებისა; ხოლო ბუნებისა — ქმნაჲ და აღორძინებაჲ და
ხრწნაჲ და ნერგნი; ხოლო ბედისა — იშუთი და მოულოადებელი; განუ-
სხვდვრებენ უკუწ ბედსა, [ვითა შეერებასა და შეერასა ორთა მიზეზთასა,
25 რომელთა დასაბამი წინააღმდეგისა-გან იყო, არამედ] სხუად ვითარი

6 თუთკელმწიფეებისათჳს A; ხელნაწერებში ($A + A_1$) ეს თავი გადაბ-
მულია მომღვენი (ხვენი გამოკემის მე-40) თავზე, მასთან ერთსა და
იმვე სათაურს ატარებს და სათვალავად ორსავე უზის $\Sigma = 38$. | 16
აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 17 სუტსა A. | 20 სურსა A. | 23
იშლითი A. | 25, რამეთუ — სხუად A.

- რამე აწ გამოჩნდა დასასრულისად, — ვითარ იგი, თუ ვინ საფლავი A265
 თხარის და ზოის სუნჯე: რამეთუ არცა, რომელმან იგი დადგა,
 ესრეთ დადგა: რამცა იგი ჰოა, და არცა იგი, რომელმან იგი
 თხარა, რამცა ზოა სუნჯე; არამედ რომელმან-მე ამის-თჳს დადგა,
 5 რათა, ოდეს უნდეს, ა[ღ]იდოს, ხოლო რომელმან-მე — ამის-თჳს, რათა
 საფლავი თხაროს, რამეთუ სხუავითარად ვინამ-მე შეგარბეს ორნივე,
 თჳნიერ ზიკველგანზრახულისა. ხოლო დახუჭდრებით — უსულთა და
 უტყუთა თანმიდევნებანი, თჳნიერ ვინამსა-მე ბუნებისა და კვლავნე-
 ბისა. აწ უკუდ რამელთა ამთ დიდად აღვიყვანთ კაცთა-მიერი,
 10 ვინამთჳნი კაცი არა არს მიზეზ და დასბამ საქმეთაჲს? არამედ
 არცა ღმრთისად ჯერარს (ოჲ ჩემდა!) უბდოთა და უსმართლოთა
 საქმეთა შინგებამ და არცა იძულების ვინამ-მე, რამეთუ არათუ
 სინადაგოდ იგივეობითა-თჳს არს; და არცა ვიდრე-მე სჳს, რამე-
 თუ | არათუ ესრე და ესრე მოჰქდომთა-თჳს ვინამე, არამედ უოვე- A266
 15 ლივე სჳსა იძულებითად: არცა ბუნებისა, რამეთუ საქმე ბუნებისა
 - ცხოველნი და ნერგნი; არცა ბედისა, რამეთუ არათუ იმით და
 მოულოდებელ მოქმედებანი კაცთანი; არცა დახუჯდრებით, რამეთუ უსუ-
 ლოთა და უტყუთა არს მიდევნება. რომლისა-თჳსცა აქლს მოქმედსა
 ამისსა და მუშავსა კაცსა, რათა იუოს დასბამ თჳსთა საქმეთა და
 20 თჳთქელმწიფე.

მერმეცა, თუ რად-მე არცა ერთისა საქმეთაჲს არს კაცი დასა-
 ბამ, ნამეტნავად ვინამ-მე ჰქონდის განზრახვა: სადა უკუდ იკმაროს
 განზრახვა, ოდეს არცერთისა იუოს უფალ საქმეთაჲს? ხოლო
 უკეთესთა და უმატიონისთა კაცის-შორისთაჲს ნამეტნავად აღმოჩე-
 25 ნამ უჯერო ვინამ-მე იუოს. ვინამეცა აწ, თუ განზრახავს, საქმეთა-
 თჳს ვიდრე-მე განზრახავს, რამეთუ უოველი განზრახვა საქმისა-
 თჳს უკუდ და საქმეთა-მიმართ.

მერმეცა, რამეთუ რამელთა მოქმედებანი | ჩუენ-მიერ, ამათნი A267
 და საქმენი: მოქმედებანი ჩუენ-[მიერ], ვინამეცა და სათნოებანიცა.
 30 არამედ ესე, რომელ ჩუენ-მიერ სათნოებთნი მოქმედებანი, სუწყო

13 სუისა A. | 15 სუისა A. | 21 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწ-
 ყუბთ. | 28 აქ ახალი ნაკვეთის დაწკება ჩვენია.

- ჰყოფს კეთილად და არისტოტელის-მიერნა თქმული ჩუქულებითა-
ზედა სათნოებათა, რომელ არიან ითიყანი, რამეთუ: «რომელთა ნა-
ქმად ვართ, ვისწავებთცა; ამისდა უკუტ მსწავლე[ლ]ნი ვიდრე-მე გაქმთ-
ცა». რამეთუ გემოთა ზეობასა ვისწავებთ ვინაჲ და მოღუაწე ვი-
5 ქმნიით, და ქმნილნი მოღვაწედ—ვიპყრობთ გემოთა. მოჰკადების
უკუტ და ესრეტა თქმად, ვითარმედ: წურთაჲ და ჩუგავა უოველთა-
მიერ აღსარებულ არს, რომელ ჩუენ-მიერ არს; არამედ წურთანი ვი-
დრე-მე არიან უფალ ჩუქულებათა, რამეთუ ჩუქულებად—ბუნება ვი-
ნად-მე გარეთმოგებულ: ხოლო თუ რად-მე უფალ ჩუქულებათა არს
10 წურთაჲ, ხოლო ჩუენ-მიერ უკუტ—წურთაჲ, ჩუენ-მიერვე ვინად-მე და
ჩუქულებამდა. ხოლო ვინაჲთაჲ ჩუენ-მიერ ჩუქულებად, ამითიცა
ჩუენ-მიერვე | და საქმე ჩუქულებათა-ებრ, —რამეთუ ჩუქულებათად სა- A 268
ქმნი მისდა მარჯუტბულ; რამეთუ, რომელსა მართლნი ქონდინ,
ჩუქულებანი ვინაჲ მართლივინიცა ისქმნეს, უსამართლომან—უსამართ-
15 ლონიცა.
- რამეთუ ესე, რომელ ჩუენ-მიერ არიან, რომელნი-მე სცხადო
ჰყოფენ სწავლანი და განჩენანი, რამეთუ არავინ კაცთა-განი განმაჩი-
ნებელ არს არა სუმაღ და არცა წუეროდად და არცა ფრინეჲდ, რამე-
თუ არა ჩუენ-მიერ ესენი. საუწყო უკუტ, რამეთუ რომელთა-თვსცა
20 განჩენანი, და ესენიცა ჩუენ-მიერ.
- მერმეცა და არაჲ ჩუენ-მიერი, —ნამეტნავი ვინაჲვე სჯულნი:
არამედ უოველნივე წარმართნი ბუნებითა ვინათა-მე სჯულთა არიან
მოჰქმარებელ, გულის-ხმის-მოფეგლნი, ვითარმედ აქუს კელმწიფეჲბა
ქმნად მათდა, რომელთაცა სჯულსდებენ; და უმრაველსნი წარმართ-
25 თანი დმერთთა იტყუან სჯულთ-მდებლად, ვითარ რაჲ კრიტიკლნი— A 269
დაის, ხოლო ღაკიდმოწენლნი — აწლორის. ვინაჲვე ბუნებითი უო-
ველთა კაცთა ცნობაჲ ჩუენ-მიერისაჲ დათესულ არს; რომელსა-
თვსცა ესევე ითქუმოდედ ბეგებათაცა-ზედა და ქებათა და უოველთა
მჰქებელთა-ზედა, რამეთუ, ვინაჲთაჲ უოველივე სვსა-ებრ იქმნე-
30 ბის, ნამეტნავ ვინაჲვე ესე უოველი.

8 ბუნებაჲ A. | 13 ქენდინ A. | 16 აქ ახალი ნაკეთის დაწყება
ჩენია. | 21, ეს სიტყვა ზეღნაწერშია ცსომთავრულით იწყება. | 23 გუ-
ლის-ემის-მოფეგლნი A. | 26 აპოლონოს A. | 27 კაცთა A. | 29 სუისა-
ებრ A.

[თ ა 3 0 XL

თუ რომელნი არიან ჩუენ-ძიერნი]

არამედ ესე, რომელ არიან ვინაჲ-მე და ჩუენ-ძიერნიცა რაჲ-მე A 269
და რამეთუ უფელ ვიდრე-მე ვართ რომელთა-მე საქმეთა, — კმასაუ-
5 ფელად აღმოჩენილქ; რომლისა-თესცა ვთქუნეთ; თუ რომელნი არიან
ჩუენ-ძიერნი.

ვიტყუთ უკუტ ტომოვნობით, ვითარმედ უოველივე ჩუენ-გნით
ნეფსით ნაქმარი ჩუენ-ძიერ არს, რამეთუ არაჲმცა ნეფსითად ითქუმო-
და ქმნად, თუმცა საქმე არა ვიდრე-მე ჩუენ-ძიერ იყო; და მარტივად
10 ითქუმოდედ: რომელთაცა შეუდგეს ძაგებაჲ გინათუ ქებაჲ და რო-
მელთა-თესცა არს განჩენაჲ გინა სჯული. და რამეთუ ესეცა წინაა-
შორის იხუნა. საკუთრებით უკუტ ჩუენ-ძიერად არს უოველივე | სუ- A 270
ლიერებრი და რათა-თესცა ვართ განმზრახ; ვითარ რაჲ, ჩუენ-ძიერ
იუოს ქმნად წინამდებარისა და არაქმნად. მისცა განმზრახველნი. იხუნა
15 უკუტ წინაჲთ თქუმულთა-შორის, ვითარმედ განზრახვად ესრე და
ესრე მოჰდომთა საქმეთა-ზედა არს; ხოლო სწორებითა მომკდომი
არს*, რომელ მასცა შეუძლებდეთ და წინააღმდეგობასცა მისსა. ხო-
ლო განუთფილებასა ამისსა ჰყოფს გონებაჲ ჩუენი, და ესე ვიდრე-მე

1-2 ხელნაწერებში (A და A¹-ში) ამ თავს არც ცალკე სათაური
აქვს და არც ცალკე სათვალავი; როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, იგი ჩვენი
გამოცემის მე-39-ე თავზეა გადაბმული და მასთან ერთად უზის საერთო
სათვალავი ლმ=38; — ჩვენ ეს თავი ცალკე გამოვეყავით, ბერძნულ-რუ-
სული ტექსტის თანახმად, და სათაურიც თვით ამავე თავიდან ამოვი-
ღეთ; — A. ში ამ თავის ტექსტი ნაკლულადაა წარმოდგენილი; სახელდობრ
იგი წყდება A-ის მე-274-ე გვერდზე, რადგან მე-18-ე რვეულის პირველი
ხუთი ფურცელი დაკარგულია. საბედნიეროდ, დაკარგული ტექსტი შე-
ნახულია A¹-ში, რომლიდანაც ვავსებთ ჩვენს გამოცემას. | 5 აღმოსჩე-
ნია A. | 7 ვიტყუთ A; აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიაზე: „თუ
რაჲ არს სასწოროდ მომკდომი“.

- არს დასაბამ საქმისა; და ესევე არს ჩუენ-მეორ სსწორად მოსაკდო-
მელი, ვითარ: მიდრეკამ და არმიდრეკამ, და მიმართება და არმი-
მართება, და წადილი არსაიძულებულთა და არწადილი, ტუელი და
არტუელი, მიცემა და არმიცემა, სისარული, რომელთა-თს კმდეს,
5 და არსისარული, და როდენიცა რამ ესევეთარი არს, რომელთა-შო-
რის არიან სიბორტისაცა და სთნოებისა საქმენი. რამეთუ ამათა
ვინაჲვე ვარს თუთკელმწიფე. რამეთუ სსწორად მომკდომთა ვი-
ნაჲ-მე არიან და კელოვნებასიცა, რამეთუ უოველი კელოვნება მო-
კდომთა ქმნისა-თს არს და უოფადცა და არუოფადცა, და დასაბამი და
10 სსწისი—მოქმედსა-შორის და არაჲს-თჲნ—ქმნილსა-შორის. რამეთუ
არაჲა არცა საშარდისითა და იძულებით შეოფთა და არცა რამ
იძულებით ქმნაღთა ითქუმის ქმნად კელოვნებათა-ებრ. არამედ არცა
ვიდრე-მე ქმნაღთა და მომკდომთა-შორის, რომელთაჲ შესაძლებელ
იუოს და სსუწბრცა უოფაჲ, თჲს-შორის უკუწ მქონებულთა მიზეს-
15 სა შემოქმედებისა, ვითარ იგი ცხოველთა და ნერგთა-შორის, კე-
ლოვნისად ითქუმის ქმნაჲ; არამედ ბუნებაჲ ვიდრე-მე და არა კე-
ლოვნებაჲ. კელოანთა-ებრ ქმნილთა გარეგანით აქუს მიზეზი მოქმე-
დებითი,—ვინაჲ უკუწ მიზეზ მებრ კელოვნებით ქმნილთა-თს, გი-
ნათუ რომელი კელოანი? რამეთუ კელოანსა-შორის ვიდრე-მე ქმნი-
20 ლებაჲ; რომლისა-თსიცა ესე | ვინაჲ-მე იუოს დასაბამი და მიზეზი ²⁷²
საქმეთა. არს ვიდრე-მე ჩუენ-შორისი და კელოვნებათა-ებრ მოქმე-
დებანი და სთნოებანი და უოველნივე საქმენი სულითნი ვინაჲ-მე და
სიტყუთნი. იჩუწნა უკუწ შორის წინათა, თუ რომელნი არიან სე-
ლითნი მოქმედებანი.
- 25 ხოლო მრავალნი იტუნეულ არიან თქუმად თუთკელმწიფეებისა-
თს უოველთაჲ-ზედა საქმეთა და მიდრეკათა და დახუდომასა, და
განმცდელ ვინაჲ-მე არიან სიტყუსა; ხოლო უძნადესნი წერდესაცა
მიიღებდეს სახმელთაჲ—ამს, ვითარმედ «არა კაცსა-ზედაო გზანი
მისინი»*, ოაჲ, ურჩეულესნი, იტყუან: კეიხვებოდედ, თუ ვითარ
30 თუთკელმწიფე კაცი, ვინაჲთაჲნ «არ მას-ზედა გზანი მისინი» და კუ-

272. მიწოლაჲ და არმიწოლაჲ A. | მკ-6 არ-წადილი არ საიძულებულთაჲ და წადილი A. | 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 25-26 თუთკელმწიფეებისათჲს A. | 26 მიდრეკათაჲსა და დახუდომისა A. | * იორემ. X. 23.

დად „ამაო გულის-ზრახვანი კაცთანი“*, ვითარ ვერშემძლებდნენ ჩუენ-
და საქმეთა-ზედა მიუენებად განმგონენი? არამედ ამას ესევითარსა
მრავალს იტყუან. უმეცარქმნიდნი, თუ ვითარ ითქუემის : თუთკელ- A 273
მწიფეაჲ. რამეთუ არაჲს-თჳნ განმდიდრებისა, გინათუ გლასაკობის-
5 თჳს, გინათუ უოვლადვე სიშართლისა-თჳს, გინათუ ბუნებით სიმეჩნი-
სა-თჳს, გინათუ მთავრობისა-თჳს, გინათუ რაჲთ-ურთითი ორდნებრი-
ვად, გინათუ უდარესად კეთილთქუელად, გინათუ მათდა, რომელთა
განგებისა-ებრ აღსასრული ჰქონდეს კელმწიფებისა ქონებად : არამედ
სათნობათა-ებრ და ბოროტათაჲსა საქმეთა და წინააღრჩევათა და მი-
10 მართებათადა, — და ამისდა მიმდგომთადა და წინააღმდეგითა შეძლებნი,
— უინაჲთგან უოვლთა საქმეთადა წინააღრჩევად მიეთნების, და არაჲს-
თჳნ მხოლოდ საქმე ოდენ, არამედ და წინააღრჩევადცა დასასჯელ იოოს.
და ამას საუწუო ჰყოფს [თქუმული იგი] შორის სასარებისა, ვითარმედ :
„რომელმან მიხედნეს დედაჲცა გულის-თქუმად მისსა, ისიცა იგი
15 გულსა-შინა თჳსსა“** ; და იობცა მეგრ გონებრივთა-თჳს ცოდვითა
შეიღ'თა მისთაჲს უმსხუც'რებლებდა ღმერთსა. რამეთუ წინააღრჩევად A 274
— საწუისი ცოდვისაჲ და კეთილთ საქმისაჲ ; ხოლო საქმე ოდეს-მე
და შეინდობვის და ოდეს-მე დაიცლების განგებისა-მიერ. რამეთუ
ყოფასვე-თანა ჩუენ-მიერისასა და გებასა-თანა განგებისასა საჭირო
20 არს, რათა ორთავე-მიერ ქმნიდნი იქმნებოდნი ; რამეთუ, თუმცა მეგრ
ერთისა-მიერ ქმნილმცა მარტოდ, არამცა იყო სხუაჲ აინააღრეულ
სხუა-გან, რომლისა-მიერ უოფობდეს ქმნიდი იგი ; რომლისა-თჳსცა
ოდეს-მე მეგრ ჩუენ-მიერ აღმოჰყდედ და ოდეს-მე — მიზეზთა-ებრ
განგებისათა, ხოლო ოდეს-[მე] — მეგრ მრჩობლთა-განვე.
25 არამედ განგებისაჲ, რომლითა-მე საზიარო და საუოელითაოდ
უოფიას, ხოლო რომლითა-მე განთჳსვით და თჳთ თჳსსა-წინა, —
რომლისა-თჳსცა საჭირო არს, რათა მსგავსად საუოელთაოჲსა ნაწი-

* ფსალმ. XCIII, 9. | 4, არაჲსთუ A. | 10 შემძლებნი-ხოლო A.
| 11-12 არაჲსთუ A. | ** მათ. V, 28 | 18 „დაიცლების“ ; ამ სი-
ტყვაში ასოები **ქ** იხუა A-ში გადამბული, რომ შეიძლება სიტყვა წა-
კიობულ იქმნას, როგორც „დაიწლების“. | 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვი-
წყებთ. | 26 განთჳსვით A.

ლიცა უოფლისა თანიენებდეს. რამეთუ ოდეს რაჲ გარე*¹ შემცველი ^{A¹232}
 იუოს კმელი, გაჰმობს უეუჭ და სხეულთაცა, დაღათუ არა უოველ-
 თავე მსგავსად; და სშო[ჲ]ს, არკეთილად საზრდელთა-მიერ განკე-
 ბულისა და მენაეროენისა, შესაბამ ვინაჲვე და შობანიცა, რამეთუ
 5 სხეულთა ძნელშეკვებულ და მიმართებათა-შორის უმაჯო იქმნეიან.
 საუწუა უეუჭ თქმულთა-გან, რომელ შეემთხუწვის და შეზავებასცა
 სხეულთას არკეთილბენიერობად შთაერდომა[ჲ]—გინათუ მშობელთა-
 მიერის ზრდისა-გან, გინათუ საზოგადო[ჲ]ს გარეშემცველისა-გან, გი-
 ნათუ თვთებისითის გინა თვთ მათ მშობელთ საზრდელთა-მიერ ხრწნი-
 10 სა-გან; რომლისა-თვსცა და შეზავებათაცა ნებისითის დასაბამისა-მიერ
 ოდეს-მე ბოროტად შემზადებად, და ა[რ]ასადა ამათ ესევეთარად მიზეზ ^{A¹233}
 ეოფად განკებისა. რაჟამს, ოდეს რაჲ სულისად შეზავებაჲმან სხეულთა-
 მან შემოქმედოს და გულის-თქუმათა, გინათუ გულის-წერომათა
 თუსითი განსცეს, გინათუ ოდეს რაჲ დამთხუწულთა-გან შეპერობილ
 15 იქმნას, გინათუ მცონარ, ვითარ იგი სიმდიდრისა-გან, გინათუ სიკლა-
 ხკისა,—ნებისთ ვინა[ჲ]ვე ბოროტს მოითმენს; ხოლო თუ რად-მე
 არ თანდაჰვეეს, წარჰმართებს და სძლევს ძნელზავებულობას; ვითარ-
 მედ ეფორ[ჲ]ს ხოლო შეცვალებად, ვიდრეღარა იგი მის-გან სხუტბრ
 ცვალებად და მიუენებად წადილთა სულისთა კეთილჩულებათად,
 20 ქცევისა მამარებელი კეთილისა და მომმარჯვსა. საცხადო უეუჭ წარ-
 მართებულთა-გან, რამეთუ რაჲოდენთაცა არ წარჰმართეს, ნებისთ ვი-
 ნაჲ-მე ცოდვენ; რამეთუ ჩუენ-მიერ არს თანდაყოლად ძნელშეკვე-
 ბულებათა[ჲ], გინათუ წინააღმდეგობად და ზომიერყოფაჲ. არამედ
 მრავალნი ძნელზავებულობას, ვითარ რაჲ მიზეზსა ვნებათას, წინა-

* აქ წყდება ხელნაწერ A-ში ქართული ტექსტი და თავდება მე-17
 რეგული; შემდეგ უნდა ყოფილიყო მე-18-ე რეგული, რომლისაჲცა დარჩენი-
 ლია მხოლოდ უკანასკნელი სამი ფურცელი; ასე რომ აქ A-ს აკლია
 მე-18-ე რეგულის პირველი ხუთი ფურცელი, ე. ი. 10 გვერდი, რომელ-
 თაჲ ჩვენ ვახვებთ ხელნაწერ A¹-იდან (გვ. 232, სტრ. მე-7 ზემოდან).
 მართლწერას ვასწორებთ A-ის დანარჩენი ტექსტის მიხედვით. | 1 გარე
 შემტულ A¹. | 17 თანდაჰყუტს A¹. | 19 მიყუწბდ A¹. | 20 მომმარ-
 ჯუსა A¹.

დამდეგენი, იძულებას და არაღს-თვ წინააღმდეგსა ბოროტთა მი-
ჩემებენ,— და ამის-თვისა იტყვან არცა|და ვიდრე-მე სთნობათა A¹234
ჩუენ-მიერობას; უკეროდ ვინაჲ-მე მთქ[უ]მელ არიან.

თ ა ვ ი XLI

თუ რომელთა მიზეზთა-თვს თვთველმწიფე ვიქმნებით

- ხოლო დარჩომილ არს თქუმაღ, თუ რომელთა მიზეზთა-თვს
თვთველმწიფე ვიქმნებით. ვინა[ჲ]ვე აწ ვთქუთ, თუ ვითარ მსწრადელ
სიტყუერებისა თანმი[ე]დევნების თვთველმწიფებითი და შობადთაჲ
თანმიბუნებულ არს ქცევა[ჲ] და შეცვალებაჲ, უფრო[ჲ]ს ხოლო წი-
10 ნამდებარისა ნივთისა-გან ქმნილთასა. რამეთუ დასაბამი ქმნისაჲ —
ქცევაჲ, არამედ წინამდებარისა ნივთისა შეცვალებისა-გან—ქმნადობაჲ.
გაიგონეს ვინ-მე თქუმულნი, მიმხედველმან უოველთა ნერგთა და
ცხოველთაჲს წულის-შორისთა და მფრინველთა და კმეღითათაჲს, რა-
მეთუ დაუწუენდელ ვიდრე-მე ამათი შეცვალებაჲ. არამედ ეს[ჲ], რო-
15 მელ სიტყუერებისა თანმიდევნების თვთველმწიფებითი[ი], თქუ-
მულთა-შორის ჩუენ-მიერობისა-თვს უოფად რაჲსა-მე იპოოს, რომელნი
არაკარეწარად ისმენდენ, სუწუო მათდა. რომლისა-თვსცა ნუთუ და
აწცა არ უფერე მოკსენებად მისვე, შთამომავლისა ჰირისა ამის და მე-
სიებელისა, ვითარმედ:
20 სიტყუერებისა[ჲ] რომელი-მე არს მხედვარობით[ი], ხოლო A¹235
რომელი-მე მოქმედებითი. მხედვარობითი უკუწ მებრ გონებით, ვი-

1. არსთუნ A¹ | 4-5 ხელნაწერში ეს თავი ცალკე გამოყოფილია
და საკუთრად ამ სათაურს ატარებს, მაგრამ გადაწერს სათვალავის და-
სმა დაიწყოება. | 7. ვთქათ A¹. | 12 მიმხედულმან A¹. | 15 თანმი-
დევნებს A¹. | 20. ამ სიტყვით ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ, რუსულ-
ბერძნული ტექსტის თანახმად; 20. მხედურობით A¹.

- იარ იგი აქვს მეოფთა; ხოლო მოქმედებითი—განზრახვითი და ვითარ იგი განუსაზღვრებდეს ნაქმადთა მართალსა სიტყუასა. და უწოდენ მხედველობითსა გონებად, ხოლო მოქმედებითსა—სიტყუად; და რომელსა-მე—სიბრძნედ, ხოლო რომელსა-მე—ცნობად. რამეთუ ეო-
- 5 ველივე მგულებელი, ვითარ მისსა კელმწიფებასა-ცედა უოფად წინა-აღიყულთა და აღწვალეულთა საქმეთად მგულეებულა, რათა წინააღიყეული გულეებისა-გან გამოირჩიოს და გამომჩიველმან ქმნეს. არამედ უოფლით-ურთ სტირი არს მათდა, რომელთა აქუს ზრახვითი გულე-ბაჲ, რათა უფალდა ივენენ საქმეთა. ხოლო, თუ რად-მე არა უფალ
- 10 ვიდრე-მე იუოს საქმეთა, ნამეტნავ ვინაჲვე ჰქონდის ზრახვითი გულეობა. ხოლო თუ რად-მე ესე, საჭიროდ ვინა[ჲ]-მე თანმიდევნებულ არს სიტყუარებისად თუთკელმწიფებაჲ, — რომლისა-თესცა ანუ არა იუოს სიტყუარ, [და] თუ ნამდვლ სიტყუარ ვინაჲ-მე არს, უფალდა ვიდრე-მე იუოს საქმეთა; და თუ უფალ ვიდრე-მე საქმეთა,
- 15 განაღ თუთკელმწიფეცა არს. რომლისა-თესცა ირუზნა ვინაჲვე: ქუ-ქმდებარისა ნივთისა-გან ქმნილნი—ქცევადნი არიან. ორგნითავე უოფლით A^{1236} ვინა[ჲ]ვე შეკრებების კაცისა თუთკელმწიფებაჲ და ქცევადობაჲ: ქცევადობაჲ უეუტ ამის-თეს, ვინაჲთგან ქმნადი არს, ხოლო თუთკელმწიფებაჲ ამის-თეს, რომელ სიტყუარ არს.
- 20 არამედ რადენნი უმიზეცებენ ღმერთსა ამის-თეს, რომელ კაცი არ შექმნა ბოროტთა არმიმოუღველად, არამედ თუთკელმწიფედ, დაივიწყებენ თუთ თავთა, უმიზეცობელნი ღმერთისად ამის-თეს, რომელ სიტყუარად ქმნა კაცი და არა უტყუად. რამეთუ საიძულო იუო ორთა-გან ერთი: ანუ ქმნა[ჲ] უტყუად, გინათუ სიტყუარებაჲ და
- 25 ქმნადთა-შორის მქცევარებაჲ და თუთკელმწიფე უოფად. იძულებით უეუტ უოფელი სიტყუარი ბუნებაჲ თუთკელმწიფე არს და ქცევადი თესისა-ებრ ბუნებისა. არამედ უეუტ ქმნადებარისა ნივთისა-გან ქმნადთა მებრ ორსახედ აქუს ქცევადობაჲ, ვითარ იგი: ნივთისა-ებრ და თუთ მის ქმნადობისა-ებრ, რომლითა ნივთი იქმნების; ხოლო რადენნიცა

2 განუსაზღვრებდეს A^1 ; სიტყ^ასა A^1 . | 3 მხედულობითისა A^1 ; მოქმედებითისა A^1 . | 9 იუენენ A^1 . | 13 სიტყუარ^ათა A^1 . | 20 აქ ახალ ნაკეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 21 არმიმოვალველად A^1 . | 22 მიმიზეზობ^ალნი A^1 .

არ ქუჭმდეპარის ნივთისა-გან იქმნეს, მხოლოდ ერთსახედ ოდენ, ქმნადობისად, არიან ქცევადნი. არამედ | კუჭად რომელნი-მე ამო ^{A¹237} უნივთოთანი რაოდენი უკუ ქუჭსნიერთა არიან შეიარე რადო-მე კაცთა-მიმართ და თანდაყოლ ქმნადთა და ქცევადათ ნივთიერთა, უმე-
 5 ტეს არიან სხუთა[ქ]ს ქცევადნი; ხოლო, რაოდენიცა კიდევებითა იუნების[ქ]თა ღმრთისად მებრ დანახუთქითა მხლობელ არიან და გ-
 ცონებითა ნეტარებას მინახუთებუნ, თუ თვლად და მხოლოდ ღმრთისა-მიმართ არიან მიქცეულ, მოქმედებითა-გან უკუ ქ და ნივთისა
 10 უოვლით-ურთ თაენი თვსნი უვნეს უცხო, არამედ მხედვარობასა და ღმრთისა თუთიხი განკუთვნეს, — ჰკიან უმცეველად. თუთკელმწიფე-
 ბითი ვინავე და უოვად მტკიცენი და სიტყვარცა არიან, არამედ არღა ვიდრე-მე და თანქცევადნი, ჰირველ თქმულთა მიზესთა-თვს.
 და საკრეველი უკუ არაა; რამეთუ კაცთა-განცანი, რაოდენი მხედველ იქმნეს და ნაქმადთა თაენი თვსნი განავენეს, ევნეს უმცე-
 15 ველად.

არამედ თქმულთავე ამითა-[გ]ს აღმოჩენილ არს, რომელ და-
 სპასსა კოველინვე სიტყვარნი ბუნებანი რჩეულად შემზადებულ არიან, —
 და თუმა ეგ[რ]თ[ც]ს გებულ ივენეს, ვითარ იგი ჰირველადვე აღეგნეს,
 20 კოველისავემა უბადო[ქ]ს-გან ზეშთა ივენეს. მიექმნების უკუ მათდა ^{A¹238} ბოროტი წინაღრჩევის-ებრ. ესრეთ უკუ, რამეთუ რომელნი და-
 დგრეს დასაბით-განსავე მათსა ქმნილებასა-ზედა, ნეტარებაჲ აქუს. მარტოდ უკუ ანგელოსნი იქცეს უსხეულოთა-გან, და არცა თუ ესე
 25 უოველინვე, არამედ რომელნი-მე მათ-განნი, რაოდენიცა დაითხინეს ქუდ-მომართ და ქუჭსნიერთა შეექმნა წადილი და ზენათა-მიმართ და
 ღმრთ-თანს მინახუთქისა-გან განშორებულ იქმნეს.

რომლისა-თვსცა თქმულთა-გან საუწუო არს, რომელ ბუნებითი ვინავე ქცევადათ უოვად ჩუენდა და ძლინცა წინაღრჩევითნი ქცე-
 ვადნი ვინა[ქ]ვე მქონან ჩუენ. არამედ არათუ ამის-თვს, რომელ ქცე-

2 ქმნადობისათ ^{A¹}. | 9 ყუნეს ^{A¹}. | 13, კაცთაგან ცანი ^{A¹}. | 16 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 24 ქუდ-მომართ ^{A¹}; შეექმნა ^{A¹}. | 25, ღმრთა ^{A¹}. | 26 ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ რუსულ-ბერძნულ ტექტის მიხედვით.

ვადნი ძაღნი მქონან ჩუენ, უბადო უოფა[ჲ] ჩუენი ღმერთსა ვინ-მე უმიზეზის; რამეთუ არათუ ძალთა-შორის არიან უბადობანი, არამედ ჩუჭულებათა-შორის, — არამედ ჩუჭულებამ — წინააღრჩევათა-ებრ. ვინა[ჲ]ცა მებრ [წინააღრჩევათა-ებრ] უბადო ვიქმნებით, და არა მებრ ბუნებით ვარს უბადო. არამედ ისწავს ვინ-მე განწყვილდეთ-რე თქუ-მუღას[ჲ] ესრეთ წინათა-შორის.

- რამეთუ ძალად უოფასა ვიტუოდეთ ესრეთ: ძალითა, რომლითა იჯიუელთა მოქმედ ვართ ქმნად, შემქმნებელ ვიუენთ ქმნად; რამე-
 10 ია არს, რამეთუ [ერთი და იგივე ძალი თქუამდ ტუუვილისცა და ჭკუშმარიტებისად და] ერთი და იგივე ძალი სიწმიდეცა და ღირწუ-
 ად; არამედ არა ვინამევე ერთი და იგივე ჩუჭულებამ წინააღმდგომ-
 ია, ვითარ რამ: ღირწუცა და წმიდათა, გინათუ ტუუვილისა და
 15 ჭკუშმარიტებისა, არამედ უეუჭ წინააღმდგომთა — წინააღმდგომნიცა; რა-
 მეთუ სიწმიდე მებრ სათნოებითთა ჩუჭულებასა არს, ხოლო ღირ-
 წუბამ — უბადოთა. ვინა[ჲ]ცა არ არიან ძალითად უბადობანი, არამედ
 ჩუჭულებითად და წინააღრჩევითად. რამეთუ არათუ ძალი არს განმზა-
 დებელ ჩუენდა ღირწუბად და ტუვილად, არამედ წინააღრჩევა[ჲ];
 რამეთუ ჩუენ-მიერ არს მეჭკუშმარიტობამცა და არტუილი. რომლი-
 20 სა-თვსცა არა არს უბადო ძალი, არამედ — ჩუჭულებამ; რამეთუ არათუ,
 რომელმან მომცა ჩუენ ძალი, მიზეზცა ჩუენდა არს უბადოთა-თვს,
 არამედ — ჩუჭულებამ ჩუენ-მიერი და ჩუენ-გინითი და ჩუენდა-მომარს
 ქმნილი. ხოლო ჩუჭულებასა და წინაგანწყობას ჩუჭულებასა მო-
 ღვაწებისა-მიერ მოგებად და არა ვინამევე უბადოსა.
- 25 განუოფეს უეუჭ ძალი ჩუჭულებასა ამით ვინამევე, რამეთუ ძა-
 ლი უოველივე ბუნებითად არს, ხოლო ჩუჭულებამ* ზედშემოსრუ-
 ლად, — რამეთუ ძაღნი უსწავლელ არიან, ხოლო ჩუჭულებანი სასწავ-
 ლოთა-გან და ჩუჭუათა-მიერ იქმნებიან. ვინამევე და აწ, ვინამთგან

.....
 ნ განწლვლვორე A¹. | 7 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ რუსუ-
 ლის (==ბერძნულის) მიხედვით. | 13 ტუუვილისა A¹. | 23 ჩუტულ'ბასა
 და წინაგანწყობ'ბასა ჩუტულ'ბისა A¹. | 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვი-
 წევთ. | * ამ ნახევარი სიტყვით („ულებამ“) იწყება კვლავ ტექსტი
 A-ხელნაწერისა.

ძალი ვიდრე-მე ბუნებით და არ ნასწავლ, არა ვინაჲვე იუოს ბუნებაჲ მიზეზ უბადოთა[ქ]სა, არამედ უბადოდ ჩუენი ქცევაჲ სჩუჭვთა, და ამით მიზეზთა-გან ბოროტებაჲ მოგეიად ჩუჭულებათა. არამედ უო-ველი ჩუჭულებაჲ ზედშემოსრულად იჩუჭნა. ხოლო ესე, რომელ ბუ-
 5 ნებით არიან ძალნი, საუწყო არს ამის-გან, რომელ უოველთაჲვე იგი-ვე ჰქონან ძალნი, თვნიერ შობით-გან უქმთაჲს. არამედ ესე, რომელ არ ბუნებით არიან ჩუჭულებანი, საუწყო არს ამის-გან, რომელ არა უოველივე ერთსა და მასვე ქონებად ჩუჭულებასა, არამედ სხუთა—სხუ-ანი, —ხოლო ბუნებითნი უოველთაჲვე-შორის სწორად.

თ ა ვ ი XLII

გ ა ნ გ ე ბ ი ს ა ~ თ ჯ ს

არამედ ესე, რომელ თვთჳელმწიფე არს კაცი და თუ რომელთა არს თვთ-ქელმწიფე და თუ რომელთა მიზეზთა-თჳს თვთჳელმწიფედ A 276 იქმნა, კმასყოფელად წინათქემულთა-შორის სიტყუდა. არამედ, ვი-
 15 ნათთან არა უოველი, განმანებელი კლავად, დაუცილებელად კლავსცა, არამედ ოდეს-მე კლავს, ხოლო ოდეს-მე—არა, საქმეთა მოშლისა-გან და არ მოვლენისა ჰზარისა-ებრ,—განგებას ვინაჲვე ვიტყუთ მიზეზუოთად ამისდა და არათუ სუესა,—რამეთუ* თანმიმდგომ ჩუენ-მიერთაჲს არს განგებისა-თჳს სიტყუაჲ. განიწვადების უკუჭ ესე
 20 სამად: ზირველ—თუ არს-მე განგება? მეორედ—თუ რაჲ-მე არს? მესამედ—თუ რომელთად არს?

არამედ ჰურამან არცათუ განცოფებულმან იუმეროს განგებაჲ, მე-უწეუმან ეგვტეს-შორისთა სსწაულთაჲმან და მსმენელმან ვინაჲვე მეგრ უდაბნოჲსთა, რომელთა-მიერ უბრწუნვალეს ხილულთაჲს გამოუჩნდა

10-11 ხელნაწერში ამ თავს სათვალავად უზის მ=40. | 18 სუბ-სა A; * აზრის მიხედვით აქ უნდა იჯდეს კავშირი: „ამიტომ“, „ამის-თჳს“, ან „რომლისა-თჳსა“; კავშირი „რამეთუ“ კი აქ სრულიად შეუ-ფერებელია. | 23 ეგვტეს-შორისთა A. | 24 ობრწყინვალეს A.

კატა განგებამ; მრავალნი ვინაჲჲ და | წინაჲწარმეტუქლთა-მიერ ^{ა277}
 და ბაბილონს-შორის განიცადნეს საქმენი განგებისანი, არცერთისა
 იჭრენულობისა მიმთუალველნი. ხოლო ქრისტეანეთა ესეცა უოგადიჲ
 ჰმოძღვრის უოფად განგებისა და უფროჲს ხოლო ღმრთიერი და
 5 ზეშთგადამულობითა კატა-მოყურებისაჲთა ძნად სარწმუნოჲ საქმე
 განგებისაჲ—ვინაჲჲ ჩუენ-თჳს სხუელთა-შორის ქმნა ღმრთისაჲ.
 არამედ არ მათდა-მიმართ მხოლოდ, რომელთად აწ არს. სიტყუაჲ,
 არამედ ელლენთაჲ-მიმართ,—მოჲლე და სხუათაჲ-მიერ, რომელთა
 იგინი ირწმუნებოდენ, აღმოვაჩინოთ უოფად განგებისაჲ. რამეთუ ესე,
 10 რომელ არს განგებამ, მათ-მიერ ვინ-ჲ აღმოაჩინოს, რომელთა და
 უოფად ღმრთისაჲ ვაჩუენოთ.

და რამეთუ გებაჲცა უოგელთაჲ და უფროჲს ხოლო ქმნის-
 შორისთაჲ და ხრწნისთა ღებაჲ და წესი მუოფთაჲ, სამარდისოდ მა-
 სკე და ერას-ზედა დაცუელი, და ვინაჲცა მოქცევი ვარსკულავითაჲ
 15 არცა ერთი | რაჲ ოდეს შეგვალებულად და წელიწადის]-შორისი მთა-^{ა278}
 ქცევი და ვითარ იგი ჟამთაჲ მასვე-ზედა მიეყნებაჲ დამეთა და ღლე-
 თაჲ და რაჲ წელსწორობაჲ განზოგვით აღოჩინებადისაჲ და მო-
 გლებადისაჲ არცა უმეტესითა და უმცროხისითა სზომითა,—და ვი-
 თარმცა ემა ეუო მსგავსად მოვლად წელიწადისაჲ, ჯაროშელის მქონე-
 20 ბელი განმგისა? არ ოდენ ესე, არამედ ცოდვათაჲ თანმიმდევრული
 ტანჯვაჲ და უფროჲს ხოლო თჳთ მათ ცოდვათაჲ გამოცხადებაჲ, რა-
 ჟამს იგი არავინაჲ იუოს შემძლე მხილებაჲ, რათაჲ სძნურთაჲს
 განაცხადებს, მჩუწნებელი უოფად განგებისა. ვინაჲცა სავსე არიან
 25 მათ ესევიართა ალწკერთა-გან ვინაჲჲ ჰჳრიათა წერილნი და ელ-
 ლენტაჲ-მიერ აღწერილნი. ესევიართი უეშ, ვითარ ესე ისიტუჲ,
 მოჲჭონების შორის წიგნთაჲს, მებრ სოსანნაჲს-გნითი იგი ვნებაჲ, ^{ა279}
 ხოლო ელლენთა-შორის — ივიოჲს-მიერ ჰუტისა (რომელ არს მო-
 ქმედი ენაჲთილობისა); რამეთუ, ივლოდა რაჲ ესე ვიეთ-ჲ-მიერ
 და არავისა, არცა თანამბრძოლისა და არცა მას-ზედა განზრახულისა
 30 მოწამისა, მქონებელმან, იხილნა. ვინაჲ-ჲ მწერონი: «თქვენო—

12 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 21 თუთ A. | 29, არა-
 ვისდა A; 29, მისზედა A.

თქვაო—მწერონო, მისჯეთ მე კლავა ესე!». არამედ ქაღაჩისა-მიერ
 5 ქებნად მკულეველთაჲსა და ვერშემძლის ზოგნად, აღსრულებასა ოდეს-
 მე თუატრომსაჲსა და ჯდომას ერისსა, მწეროთა წარითერინგეს; მხილ-
 ველ მათა მკულეველნი იგი განიცინნეს და თქუეს: „აჲ მსაჯულნი
 10 ივითდნენ!“ ხოლო ახლოს მჯდომარეთა-განმან ვინ-მე ისმინა და
 მიუქადგა მსაჯართა, და შეპერობილ იქმნეს და აღიარეს მკულეველ-
 თაჲ. არამედ მრავალთა ესევითართა-მიერ სავსე არს სიმრავლითა აღ-
 წერილი | ძუტლთაჲ, რომელ თუ ვინ-მე ინებოს შეკრებად, სიგრძელ A280
 განზიდნეს ვინაჲვე სიტუჲსა. ხოლო თუ რად-მე არა უოველთა მტოდ-
 15 ველთა-ზედა ესე სახევე მხილებიჲსა მიიღვინებოს, არამედ დამ-
 ფარველნი განრომასა ჰგონებენ,—ნუმიავინ უარ ჰყოფს ამისა-თჳს
 განგებას, რამეთუ არა ერთითა ოდენ სახითა ჰყოფს ზრუნვასა კაც-
 თასა, არამედ მრავალსაჲდ და განუოფილად.

არამედ არაჲთ უდარე აჩუტნებს უოფასა განგებისსა ვითარ რაჲ
 20 სხეულთა ქმნას და ხრწანსა-შორისთა შემზადებაჲ და რაზმობაჲ, სა-
 ნადაგოდ დაცველი; რამეთუ უოველთა ნაწილთად სხეულისთა-შორის
 საჩინო იქმნების განგებისა-გან წინაჲთვე მცველობაჲ,—რომელიცა
 ტკივილთა-მოუყარეთა-თჳს არს ჯერ მრავალსაჲთა აღწერილთა-გან
 აღჩუჲსა; და ვინაჲვე ფერთაცა თუთოფესობაჲ შორის ცხოველთა-
 25 სა, სა*|მარადისოდ მსხვეობითისა სამკაჲლისა დამცველი, ღაღადებს A¹245
 განგებისა უოფასა.

და საზოგადოდ უოველთა კაცთა-მიერ აღსარებულა ჯერუოფად
 ღოცვისა და განმსუტნად საღმრთოჲსა შესწირავთა-მიერ და მსხუ-
 ტრძლთა[ჲ]სა,—რომელი განგებისა არს მაჲწვე. არამედ თუ უგანტე-
 30 ზო არს უოველივე,—ვინმეცა რაჲ ითხოვა მლოცველმან?

და მოსწრაფებაჲცა ქუტლის-საქმეთა-თჳს ბუნებით უტკეველად
 სასწრაფო — განგებასა სცნაურ ჰყოფს; რამეთუ, მის-მიერ სასეიდ[ლი]-

1 მწერონო A. | 3 მწერონთა A. | 14 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვი-
 წყებთ. | * აქ თავდება A-ის მე-18-ე რვეული (იხ. A280, ქვემო არშია-
 ზე ასომთავრული იმ) და კვლავ წყდება ტექსტი; თუ რამდენი რვეული
 უნდა ყოფილიყო კიდევ A-ში, ამის შესახებ იხილეთ ჩვენი წინასიტყვა-
 ობა. დაკლებულ ტექსტს ვაესებთ A¹-იდან (გვ. 245, სტრ. 3); მართლ-
 წერას ვასწორებთ იმავე წესით, როგორც ზემოთ. | 22 აქ ახალ ნაკვეთს
 ჩვენ ვიწყებთ. | 23 ლოცვა A¹. | 26 ახალ ნაკვეთს აქაც ჩვენ ვიწყებთ.

სა მომლოდენი, და ვერშემძლეთა ნაცვლისა უგუნტყუად კეთილის-
 უოფად წადნიერ ფართ. ხოლო განგებისა აღკიცისა-გან შეინდობვის
 უგუტ უსამართლობად ნაუსამართლოება[მ] უსამართლობად, აღიკო-
 ცების უგუტ მოწალებად და შიში ღმრთისა, ამთვე თანდევრების
 5 სათნოება და კეთილად-მსახურება; რამეთუ, თუ რადმე არა გან-
 გების ღმერთი, არცათუ-რე დასჯის, ვინაჲმე | და კეთილსაქმიერთა A¹24,
 ზედსდუაწს მიაწიკის და არცა ვინა[მ]ვე ვნებულთა ვინ საფრისა
 უგმ იქმოდის,—ვინმცა და სდა თაჟუნი სცადა ღმერთსა, არა[მ]თ
 არაად ჩუენდა თანმერგეს? აღიკიცების უგუტ და წაულობადცა და
 10 ეოველივე წინამუწეობად. არამედ არ თანემოწმებინ ესენი და სთქუა
 რამ-მე რამ დღითთა ნახულთა ქმნად. რამეთუ მრავალი ვინა[მ]-მე
 განცხადება საკმართა-შორის საღმრთოთა-თჳს, და მრავალი სიზმარ-
 თ[ა]-მიერ ღუაწლსა-შინა მუოფთა-თჳს მიეცემის შესწევნელი, მრ-
 ვალნი უგუტ უწეებანი თვთუელთა ტომთა-შორის წარმოაჩინეს, მრ-
 15 ვალნი ვინაჲმე მკლველ[ლ] იქმნეს და რამვე უთნოთა იმოქმედეს, იქი-
 ქებებიან დღივ და ღამე.

მერმედა უგუტ, კეთილ ვიდრე-მე არს ღმერთი; ხოლო თუ კე-
 თილ,—ნამდღვე და ქუტლს-მოქმედირცა ვინა[მ]-მე; ხოლო თუ
 ქუტლს-მოქმედირ, —და წინათცა განმტე.
 20 რამ-ვინა[მ] ჯერარს სიტყუად საქმისა-თჳს აგებულთა[მ]სა და
 სარაბამობად შისი და მენაწევრებით მორთულობად და ესევითარად
 დება და წესი და | საკმარება, რომელი თვთუელთა კუთრიეს ეოვე- A¹247
 ლისად? და რომელ არ საეჭუნო სხუტბრ უკეთე მქონებულად ამისსა,
 აწ ვითარ აქეს, [და] რომელ არცა დამატებასა მიითუალავს და არცა
 25 რამ მუოფთა კლუბად რას უძლებს, არამედ სრულებით უგუტ ეოვე-
 ლივე სიბრძნით და განგებით შექმნილ არს? არამედ აწ შემოქმედო-
 ბისა-თჳს თქუამა განვიშოროთ, ამითთა მტრულთა, რათა არა გუტ-
 ვნოს, ვითარ იგი მრავალთა, რომელთა აღწერეს განგებისა-თჳს,
 ევნო,—რამეთუ აღგებულსა სანაცვლოდ განგების მიუქებენ; წინა-

9, თან მერგისა A¹. | 10 და სთქვ A¹. | 14 უწყებანი A¹; წარ-
 მოაჩინებს A¹. | 17 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 20 აქაც ახალ
 ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 23, სიკეთე A¹. | 27 განვშოროთ A¹.

- მძღუარ ვინა[ა]-ზე შექმნილიან ჩუენ სიტუეასა განგებისა-თჳს, არამედ მრავლითა განმეოფიან; რამეთუ არ იგივე არს განგებად და აღგებულები: აღგებულის[ა] უკუტ—კეთილად ქმნა ქმნადთა, ხოლო განგებისა[ა]—კეთილად ზრუნვა ქმნადთა. არამედ არე[რ]თიანობს ესე
- 5 უოველივე ურთიერთს, ვითარ იგი არს სხილავ თათუელს კელოვნებას და საქმისა-ზედა კაცთას. რამეთუ რომელნი-მე მათ-განნი ვიდრე მხოლოდ კეთილის ქმნადმდე კეთილად კმა ჰყოფენ და არაას სხუას | ზრუნვებ, ვითარ იგი ხურონი და მწერალნი და თიეთი-მო- A¹248
- ქმედნი; არამედ რომელნი-მე მხოლოდ ოდენ ზრუნვებ და განგებებს,
- 10 ვითარ იგი მეზროხენი და მწეუმსნი. ვინა[ა]ცა და ჩუენცა, აღგებულისა-თჳს სთიანად სიტუკს-შეოფელნი, ვაჩუტნებთ, ვითარმედ კეთილად ვიდრე-მე იქმნეს ქმნილნი უოველნი, ხოლო შორის განგებისა—ამს, ვითარმედ მი-ვინაჲმე-ხუდა ზრუნვას სთიანადისა შემდგომად ქმნის. ვითარ უკუტ კაცი კაცისა-გან და ზოოხს[ა] ზოო-
- 15 ხისა-გან სამარადისოდ იშობების და თითოეული თჳსისა თესლისა-გან იმორჩებს და არა ვინაჲვე სხუას-გან, — განგებისა არყოფისა-თჳს? ხოლო, თუ თქუას ვინ-მე, ვითარმედ დასაბამ[ით]ისავე მორთულებით ქმნილებისა-ებრ ვინა[ა]ვე აღმოჰკდების საქმე, ესრე ვინა[ა]-მე იოოს თქუეულ: არამედ აღგებულისავე თანეშოფების ნამდჳლ და განგებადცა;
- 20 რამეთუ მორთულებით წარმოჩენა[ა] აღგებულისა[ა] სხინო ჰყოფს აღგებულისავე-თანა მითესვად განგების, რამეთუ განგებისად ვიდრე-მე — შემდგომად აღგების გამოუვანებაჲ მყოფთა[ა]; და ესრეცა ვერაჲ ვინაჲვე სხუაჲ თქუას, არამედ იგივე და ერთი შემოქმედცა მყოფთა | და განმებეულ.
- 25 ვინ უკუტ იხილნეს სახენი კაცთანი შორის ე[სე]ზომთა ბეგრეულთას შეცვალებულად და არასდა რამთ-ურთით თანშემრეველად და არა იკრუნეს-მეა საქმენი და იგულის-[ს]იტე[უა]ოს ვინა[ა]ვე მი-ზეზი, [ი]შოოს განგებისა-მიერად განყოფილებაჲ სახეთა[ა] შედგა-ლეულები, არამედ შორის თათუელთა? განიცადელა, რამეთუ, თუმცა

A¹249

3 ქმნაჲ ქმნადთაჲ A¹. | 18, A¹-ში სწერია: „ქმნადისა ებრეს-თა“. | 19, ევონებთ უნდა ყოფილიყო „ვითარმედ“; 19, თან იმყოფებს A¹. | 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

- მასვე და ერასს ეოველნი მქონებულ იუენეს ნასხთა შეუცვალელო-
ბასა, რაჟომიმცა შერევა[ქ] საქმეთა იქმნა? რაჟომიმცა უმეტრე-
ბამან და ბნელმან დაფარნა კაცნი, ყურცა თჳს[ი]ს მცნობელნი და
ყურცა უცხო[ქ]სსა, გინათუ მბრძოლისა, გინათუ მოყუარესა მოყუარი-
5 ს-გან და სთანადო[ქ]სა განრჩევად, — და ეოველივემცა ერთბაშად
ერთ იყო საკმარ, ანქსადორამს-ებრ! რამეთუ, თუმცა ესე ესრე იყო,
არა[ქ]მცა ჩუენდა საცილო თანადრჩევად თჳსთასა და არცა ტაცემად
და არცა სხუად რადცა ვნებად განცხადებულად, და თუმცა თანმყოფი
რამეთუ[ი]თიცა გარეშორა, არღამცა იყო გამოჩინებული კუალად ს[ც]ნო- **A¹250**
- 10 ბელ; და არცამცა სჯული და მოქალაქობაჲ განიწესებოდა, და არცა-
მცა მამნი და შვლნი ურთი-ერთას იმეცნებდეს და არცარამცა სხუაჲ
მდგომ იქმნა კაცებრივი; რამეთუ ბრმა ვინაჲვემცა იყო კაცთა-თჳს
კაცი მტირედ-სახელთა მათ-თჳს მქონებელი; რამეთუ თანხირმცა
ჰასკია და სიდიდეთაჲსა სხუამცა ვერარაჲ უწყოდა. ესეზომთა კე-
15 თილითა ჩუენდა მიზეზ იქმნა განგებაჲ, ფესლანშეოფელი სხესა კაც-
თასა ეოველადვე და ეოველგან და არცა ერასსა ჟამსა ამისდა ქმნასა
დამცადებელი, — რომელი ესე არს დიდ ნიშან მიმოხეცვად განგებისა
ვიდრე-მე გუარსამდისცა ატეუელეპისთა. და თათუელი კმოთაცა
იგნობების და განკრძალულად ესევითარისსა დიდცავს სხესაცა. და
20 არა კმა იზინა ესეზომი ესე ზრუნვა[ქ], რომლისა-თჳსცა და დამძინა
ჩუენ ესრცა განგებაჲ, ვითარ ესე აწ იერასა განყოფილებაჲ, რათა
მრავალსხედ შეიწ[ე]ოდის კაცებრივის ბუნებისა უძლეურებაჲ. ვინა[ქ]-
ცა და მრავალნი ცხოველნი, მებრ გუართა-ებრ რაბაჲ ნაჟოწინი, ვა-
თარ | არს უჟავთა და ეორანთა, ქონებად რათ-მე წინსახილავთა გან- **A¹251**
- 25 ეოფილეებასა, რომლითა მებრ მიუღღესა იმეცნებენ ურთი-ერთას.
ეუჟინი ვინა[ქ]ვე და ეორანნი თანხირგებენ უკუწ მრავალნი მრავალ-
გზის და განიყოფვიან ვინა[ქ]ვე თათუელისა-ებრ მიუღღეობის თათუ-
ელისა-გან მეცნედ თანმყოფლისა.

აქ წყდება ხელნაწერში (A¹, გვ. 251, სტრიქონი მე-7-ე ზემოდან)
ამ თავის ტექსტი და შემდგომ იწყება ერთი ნაწყვეტი მე-44-ე თავისა,

1 იუენეს A¹ | 8 სხედ A¹. | 18, 6. თათუელისა კმისა A¹ |
24 რამეთ-მე A¹ | 27 განიყოფვიან A¹.

რომელსაც ქვემოთ (გვ. 271—272) იმავე თავის შინაარსთან ერთად ვებეჭადთ, აქ-კი აზრის შესავსებლად, ვათავსებთ მე-42-ე თავის დანართს ნაწილის შინაარსს რუსული თარგმანის თანახმად.

„...იკითხება: რა სახით შესძლებდნენ ეს ფრინველები, ე. ი. ყვაე-ყორნები, ერთმანეთის გამოცნობას, უკეთუ თვითმეულ მათგანში არ ყოფილიყო რაიმე განმასხვავებელი თვისება, რომელსაც ჩვენ ვერ ვამჩნევთ, მაგრამ თანამოგვარე ცხოველები ადვილად არჩევენ?

დასასრულ, წინაწარმეტყველებანი, წინამოსწავებანი და ცის მოვლენიანად აღსატურებენ იმ აზრს, რომ ყოველსავე უზენაესი გონიერება განაგებს“.

თ ა ვ ი XLIII

ო უ რ ა ზ - მ ე ა რ ს გ ა ნ გ ე ბ ა *

თუ რაა-მე არს (ე. ი. რა არის) განგება? ამ კითხვაზე ავტორი დაახლოებით ამგვარს პასუხს იძლევა: განგება არის ღვთაებრივი მზრუნველობა იმისთვის, რაც არსებობს; ან კიდევ: განგება არის ღმრთის ნებელობა, რომელიც მიზანშეწონილად მართავს ყოველსავე არსებულს. ერთია შემოქმედი ყოვლისავე და იგივე უნდა იყოს და არის განმგებელიცა. ერთი სიტყვით: განმგე არის ღმრთი, ხოლო მისი ნებელობა — განგება.

* როგორც მკითხველს ეხსომება, ზემოთ, მე-42-ე თავის დასაწყისში, ავტორი ამბობს, რომ მისი სიტყვა, ანუ გამოკვლევა, ღვთაებრივი განგების შესახებ სამი საკითხის გარჩევას წარმოადგენს: ა) არსებობს თუ არა განგება? ბ) რა არის იგი? და გ) რას შეეხება განგება?

როგორც ვნახეთ, მე-42-ე თავში ავტორმა წარმოგვიდგინა მხოლოდ პირველი საკითხის პასუხი: შეძლებისამებრ დაამტკიცა, რომ განგება არსებობს. რჩება განსახილველი მეორე და მესამე საკითხი; სამწუხაროდ, ქართულ ხელნაწერებში სწორედ ეს ადგილი ნაკლებულადაა წარმოდგენილი. ბერძნულში (==რუსული თარგმანი) მეორე საკითხს ცალკე თავი (მე-43-ე) აქვს დათმობილი, ხოლო მესამე საკითხის გარჩევას მთელი, საქმათ ვრცელი, მე-44-ე თავი უჭირავს. ქართულ ხელნაწერებში კი მე-43-ე თავი სრულებით აღარ შენახულა, ხოლო მე-44-ე თავიდან მცირე ნაწვევტილად დარჩენილი, რომელსაც ქვემოთ ვებეჭადთ. მაგრამ,

თ ა ზ ი XLIV

თუ რად-მე არს განგებაჲ

თუ რად-მე არს (ე. ი. რას შეეხება) განგებაჲ? შეეხება იგი საზოგადოს, თუ კერძოს,—თუ ორსავე ერთად? პლატონის აზრით განგება მართავს როგორც საზოგადოს, ისე კერძოს; და თვით განგება განიცდის სამ გვარად: ა) იღებზე, მთელს მსოფლიოზე, გვარებზე, სუბსტანციებზე, რაოდენობასა და „რომელობაზე“ (==თვისებაზე) და მათ სახეებზე ზრუნავს პირველი (ანუ მთავარი) ღმერთი; ბ) მცირე ცხოველთა და მცენარეთა, აგრეთვე ყოვლისავე კმნადისა და ზრუნადის გაჩენა-წარმოშობაზე ზრუნავენ მეორე ღმერთები, რომელნიც კის სფეროში ტრიალებენ; გ) მესამე გვარის განგებას ხელმძღვანელობენ რომელიმე ღმერთები, რომელნიც მიწაზე იმყოფებიან: იგინი სდარაჯობენ კაცის ყოველს მოქმედებას, განაგებენ მოქმედებათა და მათს აღსასრულს, აგრეთვე აწესრიგებენ ყოველსავე ფიზიკურს, ნივთიერსა და ორგანიზულს კეთილთა და რაც მათი წინააღმდეგია.—მეორე და მესამე გვარის გამგენი პირველი ღმერთის მიერ არიან გაჩენილი და დაღვნილი.—აეტორი არ ეთანხმება პლატონის აზრს განგების სამგვაროვნობის შესახებ, სცილიობს უარპკოს იგი და გადადის სხვა ფილოსოფოსებზე.

გაჯერით მოიხსენებს სტოელებისა, დემოკრიტისა, ჰერაკლიტისა და ეპიკურის, აზრს განგების შესახებ, და შემდეგ არჩევს არისტოტელისა და იმ ფილოსოფოსების შეხედულებას, რომელნიც აღიარებენ საზოგადო განგებას, მაგრამ უარპყოფენ განგებას სათვითოვს, ე. ი. ამტკიცებენ, ვითომც ღვთაებრივი განგების საგანს არ შეადგენდენ ერთეულები, განკუთვნილთ, ცალ-ცალკე.

არისტოტელი ჰგონებსო, ვითომც ერთეულების გამგეობა ბუნებას ეკუთვნოდესო, ზოლო ვერბიოდე და მენანდრი იმ აზრისანი არიან, რომ თვითეულს განაგებს გონება, რომელიც ყოველ კაცს აქვს მინიჭებულიო. სხვა ფილოსოფოსები კი ამტკიცებენ: ღმერთი ზრუნავს არსებულის მხოლოდ დაცვაზე, რათა არ დაიღუპოს, რაც არსებობსო, ზოლო კერძოსა და სათვითოვს შემთხვევა ჰმართავსო. აეტორი უარყოფს სამსავე შეხედულებას: მისი აზრით, არც ბუნება, არც გონება და

რომ იმ ნაწყვეტის აზრი მკითხველისათვის გასაგები იქნეს, აქვე სხვა შრიფტით (კორპუსით) ვათავსებთ მე-43-ე თავისა და მე-44-ე თავის იმ ადგილების შინაარსს, რომელნიც ქართულ ხელნაწერებში დაკარგულია.

არც შემთხვევა საკმაო არ არის ინდივიდუალურის (სათვითოს) განსაგებად; კერძოთ, შემთხვევა არ არსებობს, ხოლო ბუნება და გონება თვით განგების ნაწილს წარმოადგენენ და არა მთელს განგებას.

რაც შეეხება, საერთოთ, იმ ფილოსოფოსებს, რომელთაც სწამთ მხოლოდ საზოგადო განგება და უარპყოფენ კერძო ანუ სათვითო განგებას,—ავტორი სდილობს ამგვარს შეხედულებაში შინაგანი ლოგიკური წინააღმდეგობა აღმოაჩინოს. მისი არგუმენტაცია დაახლოებით ასეთია: ღმერთი ზრუნავს საზოგადოსათვის, მაგრამ არა ზრუნავს სათვითოსთვის,—რატომ? ალბათ იმიტომ, რომ: 1) ან არ იცის, რომ უნდა იზრუნოს ამათვისაც, 2) ან არა სურს იზრუნოს, 3) ან არ ძალუძს ზრუნვა. პირველსა და უკანასკნელს შესაძლებლობას ავტორი არღვევს იმ არგუმენტით, რომ ღმერთი არის თვით სიბრძნე-ცოდნა და ყოვლის-შემძლებელი არსება; ხოლო მეორე დებულებას ავტორი ანაწილებს ორ მცირე დებულებად: ა) ღმერთს არა სურს იზრუნოს ერთეულთათვის ან მცონარეობისა-გამო, ან ბ) უკადრისობისა-გამო, რათა ღირსება არ შეემწიკლოს. მაგრამ აბსურდი იქნება ყოვლად სრულს არსებას მცონარება (ზარმაცობა) მიეაწეროთ, ან ვიფიქროთ, ვითომც იგი უკადრისა-ამპარტავანი იყოს, ან კიდევ ვითომც შესაძლო იყოს, რომელიმე მწიკლიანმა საგანმა ან მოვლენამ მისი ღირსება შელახოს: მზის სხივებიც ხომ ყოველგვარს საგანსა და სითხეს (თვით წუმპესაც) შეეხებიან ხოლმე, მაგრამ ვინ იტყვის: ამით მზეს და მისს სხივებს კუჭყი ეკიდებო? ესრეთვეა ღმერთიც: მას ვერ შემწიკლავს ვერაფერი, რაც აქა ხდება. ამას გარდა შემწიკლა გულისხმობს ცვალებას იმისას, რაც იმწიკლება,—ღმერთი კი უცვალებელია.

მართალია, ადამიანის გონება ვერ მისწვდება აზრს სათვითო განგებისას,—მაგრამ აქედან არ შეიძლება დავსკვნათ, ვითომც განგება არ არსებობდეს: ჩვენ არც ზღვის საზღვარი ვიცით და არც კვიშათა რიცხვი, მაგრამ ამის ძალით ვინ დაიწყებს მტკიცებას, ვითომც არც ზღვა არსებობდეს და არც კვიშა? მაშინ ხომ იმის თქმაც შეეძლებათ: არც ადამიანი არსებობს და არც სხვა ცხოველებია,—რადგან მათი რიცხვი არავინ იცის. მართლაც, განუკეთელნი (ინდივიდები) გარეშეუცველ და განუზომელ არიან ჩვენთვის; ხოლო რაც გარეშეუცველი და განუზომელია, იგი უნებოებელიცაა.

ვინაითგან ყოველ ადამიანში ორპირი განსხვავება არსებობს—ერთი სხვათა მიმართ, ხოლო მეორე თვისდა მიმართ, რადგან თვითველ კაცში ყოველდღე ხდება საკმაო განსხვავება და ცვლილება ცხოვრებისა, შრომის გვართა, მოთხოვნილებათა, სურვილთა და შემთხვეულებათა, ვინაითგან ეს ცხოველი (ე. ი. ადამიანი) ფრიად ცვალებადია და სწრა-

ფად იცვლება, მოთხოვნილებათა და დროის მიხედვით, — ამიტომ საჭიროა, რათა თვითნებულ ადამიანს მისი შესაბამისი საღვთო განგებულება თავს დასტოვებდეს*.

ამ პერიოდის ნახევრიდან (შემდგომ სიტყვათა: „ცვლილება ცხოვრებისა“) იწყება ზელნაწერის ტექსტი, ასე (იხ. Δ^1 , გვ. 251, სტრიქონი მე-7-ე ზემოდან):

- 1 „.....და სიმაჩუეთა და საქმარებათა და გულის-თქმებათა და $\Delta^1 251$ ზედშემაქცელობათა, რამეთუ ფრთხილ ვინა[ა]ვე ესე ცხოველნი** სკამართა-მიმართ და ჟამთა მსწრაფელ თანშეცვლებადნი, — საჭირო არს და შესაბამისა თვითუფლისად განგების-გან უოფილს მრავალეესთა.
- 5 ნად და თათოსხესა და განმრავლებულსა, თანმიდევნებულსა და შიუ-წადმოვლობით თანგანმარტებულსა, ვითარცა იგი მოშვებულად თვით-უფლისად და განთავსო, საქმე მოუკლებოდის. უსზღვრო უგუწ რაჲ ნაწილთა განყოფილებამ, რომლისა-თჳსცა უსზღვრო ვინა[ა]ვე შესაბამისა მათდა განგების მიზეზი; ხოლო თუ რად-მე უსზღვრო, —
- 10 უცნაურცა ჩუენ'გან. რომლისა-თჳსცა არ ჯერარს თჳსისა უმეტრების- $\Delta^1 252$ თჳს, რათამცა ჭუთფდი ა[დ]კოცასა მუოფთა ქველის-მოქმედისსა; და რომლისსა შენ ჭკონებ არ კეთილად ქმნასა, ესე უნაკლულოდ შემოქმედისა-მიერ იქმნების. ხოლო შენ უმეტარ ხარ მიზეზსა უნაკლულობისსა, რომლითა იქმნების. რამეთუ ვითარ სხუათა-ზედა უცნაურთა
- 15 წარგუჭმადების, გერეთვე და საქმეთაცა-ზედა განგებისთა; რამეთუ სჳჭზროთა რათ-მე, და მათცა რეც წუთთა-გან, თანგანმოგონი მის-გნი[თ]თა აწრდილთა რათ-მე და კერპთაჲსა, საქმეთა მისთა ქმნილთა-გან ვიჭუნეულობთ.

და ვიტყვთა რომელთა-მე შენდობითა ღმრთისაჲთა ქმნადად.

- 20 ხოლო გუარნი შენდობისნი მრავალ. რამეთუ შეუნდობს მრავალგზის მრავალთაჲ შთაჭრად განსაცდელთა-შინა, რათა მის-შორის დაფარული სათნებამა აღჩინოს და სხუათაჲ, — ვითარ რაჲ იობს-ზედა***. კუა-

* თუ რამდენი გვერდი უნდა სტეროდეს ქართულ დედანზე იმ ტექსტს, რომლის მოკლე შინაარსიც ჩვენ აქ კორპუსით დავებეჭდეთ (გვ. 168 — 171), — ამის შესახებ იხ. ჩვენი წინასიტყვაობა. | 1 სიმაჩუეცთა Δ^1 . | ** იგულისხმებთან ადამიანები. | 5, თანმიდევნებითა Δ^1 . | 8, ნაწილბთა Δ^1 . | 17 კერპთაჲსა — რამეთუ Δ^1 . | 19 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ ბერძნულ-რუსული ტექსტის მიხედვით. | *** იობ. I, 12.

დად უკუშ შეენდობს ქ[მ]ნას უჯეროდასსა, რათა ქმნისა-მიერ, რა-
 მელი უჯეროდ საგონებელ იყოს, დიდი რაჲ-მე და სკჯრველი წარ-
 ჰმართოს, ვითარ იგი ჯუარისა-მიერ—მცხთარებაჲ კაცთა[დ]. და კუა-
 ლად სხუთა ; სხითა შეენდობს ღირსთაჲ შეითხუწვად ძარისა, რა- A¹2
 5 თა არა, მართლისა სჯინდისა-გან და მისდა მიცემულისა ძლი[ს]-გან, A²3
 ზუთარასა შთავარდეს,—ვითარ იგი ჰავლეს-ზეჭ*. და კუაღად, დაუტე-
 ობს ვინ-მე საწუთროსა, რათა განმცდელნი მისდა სხუნი განისწა-
 ვლენ, ვითარ იგი ღაზარეს-ზედა და მდიდარსა**. და კუაღად, ოდეს
 რაჲ ბუნებით ვნებად ვის-მე ვხედვიდეთ, შე-ვინაჲმე-ვიცდეთ, ვითარ
 10 „იოკტე კაღდოს და მენანდროს შეშინებულნი და ვნებათა შენთა-
 ზედა“. დარწმოდ არს ვინაჲ-მე დიდებაჲ სხუთა, ვითარ შობით-
 გან ბრძანა-ზედა, რომელსა არცა თვსთა ცოდვთაჲსა და არცა შშო-
 ბელთა-თჲს, არამედ დიდებისა-თჲს ძისა კაცისა შეენდო შობით-განვე
 ბრძაფრად***. და კუაღად სხუა ივნებს ბაძად სხუთა, რათა ვნებაჲ
 15 იგი მისი იდიდოს და სხუთა აიშურვოს დიდებისა-თჲს სასიებით
 მერმეთა კეთილთაჲს, ვითარ წმიდათა მოწამეთა-ზედა და მამულისა
 და თანტომთა-თჲს, გინათუ ჰატრონთა-თჲს მომწესდართაჲს. ხოლო A²8
 თუ ვის-მე უსმართლო უხნდეს წმიდათა | კაცთა სხუთა ცხოვრებისა- A¹2.
 თჲს სიკუდილი, იუწონ, რომელ ესე საწუთროჲ სტადიონი არს და
 20 საღაწყოჲ სათნოებათა; რამეთუ რაჲზომცა დიდ იუვნეს ტკივილნი,
 ეგ[ი]ზომცა და ნაცვლის-გებანი. ამის-თჲსცა და ჰავლეს ბევრეულთა
 შეუნდო შთაჭრად ჴირთა, რათა სრული და უმეტესი მიიღოს ძღვევისა
 გზრგზნი. რამეთუ უოველი კეთილმართლიჲ იქმნების საქმე განგებისა.
 და ესე, რომელ კეთილ და კამისა-ებრ იქმნების, ვითარ იგი
 25 ჯერ უხნს ღმერთსა, ყოველივე,—ორი ესე ჰაზრი იკმაროს ვინ-მე,

6 ზოაობასა A; * ბ კორინთ. XII, 7. | ** ლუკ. XVI, 9 და
 შემდგ. | 9 ეხედვდეთ A¹. | 10-11 ბრკალებში ჩასმული სიტყვები მთარ-
 გმნელს ან გადაწერს უნდა აერიოს. ბერძნული ტექსტის რუსული თარ-
 გმანი აქ გარკვეულ აზრს იძლევა: „какъ хороши сказано Менаандромъ:
 Dei timentem numen in malis tuis“ (გვ. 204); 11, სხუთაჲ A,
 სხ¹ა A¹. | 12, რომელმან AA¹. | *** იოან. IX, 1—3 | 23 გურგუ-
 ნი A. | 24 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

ყოველთა-მიერ აღსარებული, მართლად ვინაჟე იჰაზროს, ვითარმედ: ერთი არს კეთილ და ბრძენ ღმერთი. რომლისა-თესცა ამითა, რომელ კეთილ ვიდრე-მე არს, განმგებელცა იუოს; ხოლო ამჟ“...

ამ ნახევარს სიტყვაზე წყდება ხელნაწერებში ქართული ტექსტი. კრძათ A-ხელნაწერს აქ უნდა აკლდეს უკანასკნელი რვეულის ორი ბოლო-ფურცელი ანუ ოთხი გვერდი, რომლებზედაც მოთავსებული უნდა ყოფილიყო ის, რაც რუსული გამოცემის მე-205-206-ე გვერდებზეა დაბეჭდილი, სიტყვებიდან: „наимаярхъ томъ, что онъ премудръ“ (გვ. 205,6) ბოლომდე. მოგვყავს ამ დაკლებული გვერდების მოკლე შინაარსი*:

«...ხოლო ამითა, რომელ ბრძენ არს, ბრძანდცა განაგებდეს ყოველსა მყოფსა. უკეთუ ღმერთი არ განაგებდეს, მაშინ იგი არც კეთილი იქნებოდა; ხოლო თუ კეთილათ არ განეგო, აღარც ბრძენი იქნებოდა. ამიტომ, ვინც ყურად-იღებს ამ მოსაზრებათ, მან არასოდეს არ უნდა გაჰკიცხოს განგება გამოუძიებლათ; არამედ ყოველივე უნდა კარგის მხრით მიიღოს, უკვირდეს და სწამდეს, რომ ყველაფერი მშვენიერათ და ჯეროვანათ სწარმოებს.

* იმ საბუთებისა და მოსაზრებათა მიხედვით, რომელთაც მკითხველი ჩვენს წინასიტყვაობაში ამოიკითხავს, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ მთელი ის მასალა, რომელის მოკლე შინაარსიც აქ მოგვყავს და რომელსაც ანტერპენის გამოცემაში (1565 წ.) სრული ორი გვერდი სჭირია (Ant. 180—181; შეად. რუს. 205—206, არშიაზე), ხელნაწერ A-ში მოთავსებული უნდა ყოფილიყო დაახლოებით $3\frac{1}{2}$ გვერდზე, ე. ი. მას უნდა სჭეროდა A-ში არა უმეტეს ორი ფურცლისა. მაშასადამე, A-ის უკანასკნელი რვეულის დღემდე შენახული ერთად-ერთი ფურცელი (A, გვ. 281—282), რომლის ტექსტიც ჩვენ ზემოთ დავებეჭდეთ (გვ. 172—173), უნდა ყოფილიყოს A-ხელნაწერის მე-3-ე ფურცელი ბოლოდან. — ამ ფურცლის წინ A-ში, როცა იქიდან A¹ (ან ამისი დედანი) გადმოუწერიათ, კიდევ ყოფილა ერთი ფურცელი (ორი გვერდი), რომელზედაც დაწერილი ყოფილა ის, რაც ჩვენ გადმოვბეჭდილი გვაქვს A¹-იდან ზემოთ მე-171-ე გვერდზე (სტრიქ. 1—22) და მე-172-ე გვერდზე (სტრიქონები 1—4₂). მთელს ამ მასალას, ზემონათვარადღევ სამ ფურცელთან ერთათ, უნდა სჭეროდა A-ის უკანასკნელი ორი რვეულის უკანასკნელი რვა გვერდი, ანუ ბოლო 4 ფურცელი, რომელთაგანაც ჩვენამდე მოუწვია მხოლოდ მე-3-ე ფურცელს ბოლოდან. დანარჩენი ცნობანი A-ის შესახებ იხ. წინასიტყვაობაში.

მაგრამ შესაძლოა იკითხონ: „თუ, მართლა, ყოველივე ბრძნულათ განიგების ღმრთისაგან, მაშ წარჩინებულნი, კეთილმსახური და საღმრთო კაცნი რატომ-ღა დაისაჯნენ სასტიკის სიკვდილით და დაუმსახურებელის მკვლელობით? თუ უსამართლოთ დაისაჯნენ, რატომ მართლმსაჯულმა განგებამ არ შეუშალა ხელი? ხოლო თუ სამართლიანათ დაისაჯნენ, სჩანს, მათნი მკვლელნი უბრალონი არიან!“ ამაზე ჩვენ ვუპასუხებთ, რომ მკვლელი მუდამ უსამართლო მკვლელია, ხოლო ვინც იკვლის, იგი იკვლის ან სამართლიანათ, ან მისსავე სასარგებლოდ: სამართლიანათ—როცა მოიკვლის სამარცხვინო საქმეთათვის, რომელთაც ჩვენ არ ვიცნობთ, სასარგებლოდ—როცა განგება სცდილობს ააცილოს მას მოსალოდნელი უბედურება, როგორც მოხდა, მაგალითად, სოკრატისა და წმიდათა შესახებ.—ამას გარდა, სიკვდილი ბოროტება არ არის, მკვლელობა კი მუდამ ბოროტებაა. მკვლელი ყოველთვის ბოროტმოქმედია: მაშინაც—როცა სამართლითა ჰკლავს, რადგან ამ შემთხვევაში ჯალათობას ასრულებს, მაშინაც—როცა მისგან კაცი იკვლის უკანასკნელისავე საკეთილოდ, რადგან ამ შემთხვევაში იგი დამნაშავესა და კაცის-მკვლელის ადგილს იჭერს. მსგავსათვე ბოროტმოქმედნი არიან ისინიც, რომელნიც მტრებს ზოცავენ, ატყვევებენ და ტყვეებს უღმობელოთ ეპყრობიან. ესევე ითქმის ხარბთა და გაუმადლართათვისაც, რომელნიც სხვის საცხოვრებელს იტაცებენ, სხვას ხელიდან ჰგლეჯენ ქონებას იმიტომ კი არა, რომ ეს მათთვის სასარგებლოა, არამედ სიხარბისგამოჲ.

შპს "საქსტელკომუნიკაციები"

ლ ე ქ ს ი კ ო ნ ი

ა

აზარაპი 150₂₁ სახნავ-სათესი ან სავენახე ადგილი (ორბ.) пахотная дача, поле (შეად. ნ. მარრის Житие св. Григ. Хандзт., გამოკლევა § 37).

აგეგული 8₄ გაჩენილი, ქმნილება творение.

აღვილის-შორისი 55₂₁₋₂₄, 24₂₈ ანუ აღვილშორისობა, ე. ი. აქა თუ იქ ყოფნა, სადაობა мѣстопробываніе, нахождение «здѣсь» или «тамъ» (რუსულში ზის მარტო «здѣсь» 73₆).

ადენეისი (ძბრჳ მრავლ. რიცხვ. ძბძენც) 59₁₂, 124₄ ჯირკვალი glandula железа.

აეზუნაულობან 58₁₈ ეჭვით ანუ ჰიპოთეტიურათ ამსგავსებენ, ჰგონებენ—ეითომ(ც)... предположительно уподобляются. შეად. იტუნეულემაჲ.

აეძომებატობაჲ (τὸ ἀντὶματον) 151₁₇₋₁₈ შემთხვევა casus случай.

აიკი (ძჳრ) **აღრი**, **ამრი**, **ჰამრი** 61_{4, 10, 11, 18}, 62₂₀, 121₈, 67₁₅, 68₁₈ და სხვანი. ერთი ოთხ ელემენტთაგანი воздухъ. იხ. თავი V, სადაც ნემესიოსი ვრცლათ საუბრობს ამ ელემენტებზე (ასოებზე, სტიქიონებზე): ცეცხლსა, ჰაერსა, წყალსა და ქუბყანაზე ანუ მიწაზე.

აპალიზადი (απαλίζω) 9₄ ზღვის ცხოველია, ვერეთ წოდებულ, მელუზათა კლასიდან, სახელდობრ: aculephiae ანუ scyphomedusae. აკალეფы или сцифомедузы (რუს. თარგმანში ზის: морскія крапивы=urticae marinae).

ამოსაჩენელი 109₁₁, 135₂₀—აღმოსაჩენელი 51₄ დაქვემარტება, დამტკიცება доказательство (შეად. ნ. მარრის Иоаннъ Петрипскій..., 28₁₇ აღმოსაჩენთა-მიერ)

ამგავსე 86₂₈ მრე ეყოფიან, ერევიან, სჯობნიან превосходятъ, одолеваятъ (იხ. ორბ. «მრე», შეად. ფსალმ. 12 მუხ. 4).

ამუსმელი 60, არმსმელი не испускающий мочи. მთარგმნელს ეს სიტყვა ნაწარმოები უნდა ჰქონდეს ბერძნულის თავსართით $\alpha(\equiv\alpha\nu = \dot{\alpha}\nu\alpha)$, ან, უკეთ, ბერძნულის მიბაძვით უნდა ჰქონდეს ნაწარმოები ქართულისავე „არა“-მსაგან ($\equiv$ არა $\equiv$ ა).

ანაგეზი 104, ბუნებითი მტკიცე და ძნელცვალებადი თვისება სხეულისა ან სულისა $\xi\xi\zeta$ habitus природное свойство, психический складъ, прочно установившееся состояніе души; навъкъ, привычка; здоровое тѣлосложеніе (იხ. Слов. 11, შედ. ორბ. ანაგეზი).

აპკი 59₁₁, 122₂ оболочка. შეად. სიტყვები: უმენებრივი და უმენესი. (იხ. ორბ. აპკა).

არაარსი 44, несуществующее, ничто.

არაგარყარად 158₁, არა უხალისოთ, არა უნდომლათ, არა უხეიროთ не поверхностно, не неохотно (იხ. რუს. თარგმანი 181 прим. 4-ое; შედ. ორბ. «გარე-წარ» და ნ. მარის Ипполитъ—Толков. Пѣсни пѣсней, გამოკვლევა § 28 სიტყვა: გარეწარი).

არარსებად, **არარსი** 53_{12, 14}, იხ. არაარსი.

არზანი 80₁₈, გრძელი საბჯენი ჯოხი палка.

არემობად 67₁₈, თხელობა-გამსჭერიანელობა, სიზრქისა და სიკუთხის (იხ.) წინააღმდეგი თვისება тонкость, прозрачность.

არაერთგანობად იხ. ერთგანობა.

არშიმართებად 142₂, უსურველობა, უნდომელობა нежеланіе. იხ. მიმართება.

არმოწყავემელი 58, არათანხმა, მოწინააღმდეგე несоотвѣствующа-
არმოქმენობად 18₂, იხ. მოქმენობა. [ში.

არმური 138₂₂ ქარიშხალი; აღმური, ალი; აქედან: გვალვა; бұря; пламя; засуха (ორბ.; მარის Одописиы ლექსიონი; Русск. пер. 159).

არმუოზი 104₂, несуществующій.

არსებად 20₂₃, 36₁₄ თვითმყოფი რაობა, რომელიც სხვისაგან შემტკიცებას არ საჭიროებს (ორბ. «მყოფი»); сущность, субстанція; ზოგჯერ: **არსებად** 8₈=бытіе (22₈).

არსებითად 147₁₈ по существу.

არსობად 4₁₂ არსებობა существованіе, бытіе.

არტირია (ἀρτηρία) 114_{1, 16-11}, 121, და სხვანი. არტერია ორგანო: ა) არტერია—სისხლის მილი, რომელიც პირდაპირ გულისაგან მიიღებს სისხლსა arteria артерія და ბ) „მსხვილი არტერია“ ἀρτηρία τραχεία trachea шереховатая артерія ანუ სასუნთქი მილი

(Слав. 3). პირველს ქართველი მთარგმნელი განმარტებს—როგორც «გულის-ბეჭს» (114₁₀₋₁₁), ხოლო მეორეს—ეძახის «აერის-საცავს» (121₉), ორივენი კი ერთათ არიან—**ჭურჭელ სულისა** (114₄). შეად. აგრეთვე სიტყვა: ნახსმანი.

ასტაქა=ასთაკუა (ἀσθᾶκς) 27₂₄ ზღვის კიბო, «ღუმინი კიბორჩხალი» (ზრბ.) homarus vulgaris омаръ.

ასოღ 6₁₁, 61₉ და სხვანი. ამ სიტყვას ხმარობს ქართველი მთარგმნელი ნემესიოსის წიგნში ბერძნული სიტყვის «ტიქიონის» (στικχιον) საბადლოდ стихія, элементъ, начало. ხოლო თავის მეორე თარგმანში (პროკლეს „კავშირნი ღმრთის-ნეტყულებითნი“) იგი ამავე ბერძნულ ტერმინს სთარგმნის სიტყვითა **კავშირი** (5. მარკის Ιωαννης Πετριπскій..., 18₉). ნემესიოსის განმარტებით (იხ. თავი V) მსოფლიო ასო ანუ სტიქიონი არის სხეულთა შედგენილობის «ყოვლად უმცირესი» ნაწილი; და «არიან ჟუჟს ასონი ოთხ: ქუტყანა (ე. ი. მიწა), წყალი, აირი (ე. ი. ჰერი) და ცეცხლი» (61₉); ამ ოთხი ელემენტისაგან შესდგება ყოველგვარი სხეული, როგორც ასოების შეკავშირებისაგან წიგნში შესდგება მარცვლები და მარცვლებისაგან—სიტყვა. სწორეთ ასე ესმის ამ ტერმინის ეთიმოლოგია ქართველ გადამწერს (გვ. 61 სხოლიო *); როგორც პროკლეს „კავშირნი“-ს შესავალი გვიჩვენებს, თვით იოანე პეტრიწსაც ასევე ჰქონია წარმოდგენილი ამ სიტყვის ეთიმოლოგია (იხ. მარკის Ιωαν. Πετριπск., გვ. 21—22; შეად. „საქართ. საისტ. და საეთნ. საზოგადოების“ ახლად შექმნილი ხელნაწერი მე-XX-ე საუკუნისა, ფურც. 1, გვ. 2, სტრიქონები ზემოდან 25—30). ამგვარათვე განმარტებს ამ ტერმინს ს. ორბელიანიც.

ასოქმნაჲ 62₂,=ასოქოშაჲ 62₉ быть стихией.

ალბეგული 165₂₈ ქმნილება творение, тварь.

ალიძუას იხ. აღქუმაჲ.

ალაჟშაჲ 28₂₃ დასკვნის გამოყვანა საბუთებიდან, выводить (заключение изъ писмокъ); «ნაწილობითით-გან საყოველთაოჲ არა აღიკახების» изъ частнаго нельзя выводить общее (რუს. თარგ. 45).

ალკომლვაჲ 65₄ ორთქლად ქცევა, აღორთქლე испарение.

ალკუმოლვაჲ 88₁₁ იხ. აღკომლვაჲ.

ალმონარჲაჲ 99₁₁ აღმოცენება выростать, возникать.

ალმოსაჩენელი 51₄ იხ. ამოსაჩენელი.

ალმოჩენაჲ 20₂₂₋₂₈ დამტკიცება доказательство (36).

ალმოჩინებულის 31₂₃ დამტკიცებულ-დაქმნარიტებული доказанный.

აღმოკლმამა 145₂₁ ახდენა, ასრულება исходъ, исполненіе (შეად. ორბ. „აქდენა“).

აღმრღუძვამ 67₁₀ ამღერევა *ვნбалтывать*. [ნოტიოვ.]

აღმუკანშილის-სახსი 115₁₈ = *сѣменная* (жидкость). იხ. ბალდამი და **ალოკინებამ** 110₁₈, 132₂₁ ზრდა *возрастать* (შეად. ლუკ. II, 40);

ალორძინებამ ტომისამ 18₁₇ *продолженіе рода, плодиться* (შეად. შექმნ. I, 22).

ალორძინებამ იხ. ალორძინებამ.

აღრთხამ 105₁₆ მიპყრობა-მიჩერება *сосредоточиваться*.

აღმუხამ 33₁₄₋₁₈: ყოველი სულიერი და უსულო სხეული ოთხთა-გან შეზავებული ასოთა, რამეთუ ამათი შეზავებამ სხეულთა აღიქვამს; რუსულში ამ უკანასკნელი სიტყვის საბადლოდ ზის *разуеть* (ხა.).

აღჩინილი 81₈, 90₂₄ დაკვირვების საგანი, გარეგანი მოვლენანი *наблю-
даемое, внѣшнія явленія* (тѣ *φαινόμενα*).

აღწვამ 148, ამორჩევა *выборъ*; აღწვალებული 159, არჩეული *избранное*.

აღმსენებამ 31₂₄, 89₁₁ გახსენება, გარდასრულის მოგონება *вспоминаніе*; აღსენებამ გუართამ 90₁₋₂₂ *вспоминаніе идца* (იხ. გუარი).

აბამსმარ 31, აი *вотъ*.

ბ

ბაზმადი 54₂₄ სანათი, კანდელი *свѣтильня, лампада* (შეად. მარის *Одописны* ლექსიკონი, სიტყვა „ბაზმი“).

ბალდამი 58, სითხე, წვენი სხეულისა *χυμός humori* *влага, сокъ*; ნემესიოსის განმარტებით ცხოველის ორგანიზმში ოთხი ძირითადი „ბალდამია“: სისხლი, წათხი (იხ.), მწითური ნაღვლი (იხ.) და შავი ნაღვლი (59₈₋₁₀); **აღმუკანმდღობითი ბალდამი** 116, სათესლე სითხე, თესლი ცხოველისა *сѣменной сокъ*.

ბაუმი უურთამ 111, იგივე *წიმი* (იხ.), მწიკელი ანუ უწმინდურება ყურისა *нечистота ушей*.

ბედი 151₇, *счастье*.

ბეპრი 43, ათი ათასი 10,000; „ხუთ ოდენ ბეპრი“ = 50,000.

ბლგამ 77₂₈ ბლაგვი, უმახილო *притупленный*.

ბოგლანი 93₂₈ სიმებიანი საკრავი *лира* (ორბელიანს კი ეს სიტყვა სხვა-ნაირათ აქვს განმარტებული).

ბრკე 112₁₃ პრკე—ღვინის ობი (ორბ.); ბრკებრივი—პრკის მსგავსი ნაწილები дрожжеватые элементы (რუს. თარგმ. 134).

ბრკებრივი იხ. ბრკე.

ბრბაღდარიში 124₁₉₋₂₀ ბრბაღდარილი, ბრბაღდარიუბული ცხოველი животное с крючковатыми когтями.

ბუბრი 109₂₃ მომსვრელი სენი, მსხმო რამე მუწუკი (ორბ.) морю-вая язва.

ბუნებითი ზრახვა 90₁₉ ბუნებით თანდაყოლილი ცნება-წარმოდგენა прирожденное понятие.

ბუბი-მცხელი 119₁₉ კარის მცველი привратник

ბ

ბაგონება 6₁₀, 55₇₋₈, 80₈, 89₁₇, 20₂₁ მარტო გონებით ბერება (გარეგან საგრძნობელთა დაუხმარებლათ), წმიდა აზროვნება *нѣтуз* созерцание, чистое (непосредственное) мышление, აგრეთვე 89₇₋₂ ცნება понятие. ს. ორბელიანის განმარტებით: «გაგონება—გონებაში შეღება»=восприятие умом.

ბადინდებულება 64₁₉₋₁₈ დინდგელად ქცევა (იხ. დინდგელი).

ბანავლიანება 91₂₇₋₂₈ ბეუაშერყეული, შეშლილი сумасшедший (ორბ. განალელიანებული—სევდის უფალი).

ბანბუნება 119₁₉ გამავალი исходящий, происходящий.

ბანბარება 21₁₂ ვნების ანუ ზიანის მოტანა вредить.

ბანბება 162_{11,17} და სხვანი Промыслъ, Провидѣніе; თუ რა არის განგება, იხ. თავი 43.

ბანბარება 83₈ განკერძოებული, განსაკუთრებული *особный*.

ბანვლილა 74₈ გაქცევა изнѣжать (რუს. თ. 93 прим. 24-ое).

ბანზარება 136_{10,21} განსჯა-მოსაზრება, აწონ-გაზომვა, მოფიქრება *πισлест*, *πισлѣ* *иссуждение*, *обдумывание*; აქედან: განზრახვითი 89₉, ე. ი. განძრახვითი ძალი *πισлестикъ* *способность* *иссуждения*.—ამავე სიტყვას «განზრახვა» ხმარობს პეტრიწი (134₂₂) მეორე ბერძნული სიტყვის *πισлест*-ის საბადლოდ, ეს სიტყვა კი ნემესისის წიგნში აღნიშნავს ნდომას, სურვილს *хотѣніе*, *желание* (იხ. Словарь).

ბანბუნება 8₈ განსხვავებული *различный* (22).

ბანბუნება 48₈=შეიძლება აღნიშნავდეს: წინააღმდეგის თქმას *возражать* (რუსულ ტექსტში მას საბადლო სიტყვა არ მოეპოება).

ბანბუნება 15₁₈ გამოღერა, გარეთ გამოყრა *испращание*.

- განკანონება** 116₂₈₋₂₉ მართვა-გამგეობა, «რიგის დადება» (ორბ.)
управление, управлять.
- განკაძალვა** 36₁₀ მორიდება, გაფრთხილება.
- განმართება** 21₂ მოძიებასა და გასწორებას исправление.
- განგონება** 7, მოაზროვნე мыслимый, იხ. გავონება.
- განგონებადმოგებითი** (დასაბამი, ძალი ან ნიჭი) 94₁₆ აზროვნებითი მწყობრად (начало). შეად. „გავონება“.
- განგონებადი** 7, განმასხვავებელი различающийся, იხ. განსჯა.
- განგონებადმოგება** 119 იხ. განკუთვნილება.
- განგონებადმოგება** 138₂₀ წერის გათვითება сѣдина (შეად. ორბელ.
„მეცოანება“).
- განგონებადმოგება** 40₁₇ აღსარიცხავი, დასათვლელი, რის დათვლაც შეიძლება изчисляемое.
- განგონება** 164₁₁ გარიდება, გადარჩენა извѣгать.
- განგონებადმოგება** 26₁₋₂, საზომი, გასაზომელი измѣрение, измѣряемое. ყოველ სხეულს აქვს სამგვარი საზომი: სიგრძით, სიგანით და სიმაღლით ანუ სიღრმით, სხვანაირათ: ყოველი სხეული სამგვარათ „განგონებადმოგება“, ე. ი. გასაზომია.
- განგონებადი** 78, სიშორე, მანძილი разстояние.
- განგონება** 7, განყოფა, განსხვავება отдѣлять, различать. შეად. თან-განგონება 14, გათვითება сопоставлять. [შეშჯა.
- განგონებადმოგება** 147₁₆ აუცილებელი, რისგანაც გაქცევა (განგონებადმოგება, გაქცევა) არ შეიძლება неизбѣжный.
- განგონებადმოგება** 8, ერთეული, ინდივიდი индивидъ, единичность. მაგრამ ამვე სიტყვას (განგონებადმოგება) პეტრიწი ხმარობს, აგრეთვე, ცნების ატომი-ს გამოსახატავად 24, атомъ.
- განგონება** 165₁₅₋₁₆ (იქიქებთან) იხ. ქიქი, ქიქება.
- განგონება** 4, განგონება, განცალკევება отдѣлывать.
- განგონება** 161₂, განსხვავება отличать, отличать.
- განგონება** 166₂, გამოცდა, დანახვა, მოფიქრება испытать, подумывать.
- განგონება** 108₁₈, განცვიფრება, შიშის ერთი გვართავანია изумление.
- განგონება** 92, ხუმრობა шутка.
- განგონება** ლუწლსა-შორის 99₂₀₋₂₁, 139 საგონებარეობა ვარჯიშობა упражнения гимнастическія, гимнастика.
- განგონება** 92₂₃ გაყოფა, დაყოფა (ნაწილებად, კლასებად ან გვარებად) дѣление, раздѣление; კუბგანგონება 95, კუბდაყოფა подраздѣление.
- განგონება** 45₈₋₁₀ გავრცელება распространение, распространяться.

კმაჲ უნაწილოდ განიწილისო звукъ распространяется нераз-
дѣльно.

განუშვებაჲ 119, გარეთ გამოყრა, განგდება **выбрасываніе**,
испражненіе.

გარდაცემაჲ 4, დებულება, აზრი, სწავლა მრცჲа положеніе, уче-
ніе; გარდამოცემელი 4, полагающій, учашій.

გარაგანმავლენელოგითი ძალი 119, გარეთ გამოყრელი (განავა-
ლისა) ძალი **выдѣляющая сила**.

გარეგანსასჯელი და განსაჲრელი 119₁₀ განავალად გასასვლელი
испражненія (экскременты).

გარეთმოგებაული 153, совнѣ пріобрѣтенный, вновь пріобрѣ-
тенный.

გარეიძეებაჲ 11, გარიდება отвращеніе, отвращаться.

გარემორთხმელი 25₁₁, გარემოზიდეელი და შემამტკიცებელი стяги-
вающій, скрѣпляющій (შეად. ორბ. „მორთხა“).

გარემომოცნებელი 55₁₈, გარემოშემცველი **содержащій**.

გარემოსილი სიტყუაჲ იხ. სიტყუაჲ.

გარემოცეპვითი ძალი 141, круговращательная сила.

გარემოცვული 142₂₂ გარემომყოფი. შეად. გარეშემცველი.

გარეშეცეპელი 142₂₈ обнимающій, окружающій; обстановка. ზოგ-
ჯერ ეს სიტყვა ნახმარია ჰაერის მნიშვნელობითაც 157, **воздухъ**.

გარეშეხალადნელი 15₁₇ სამოსი, ტანსაცმელი **одежа**.

გარეშეხალაჲ 86, обнимаемый, обхватываемый.

გარეშეჲარაჲ 17₁₀ შეზღუდვა ограниченіе; **გარეშეჲარილი** 54₂₈,
ограниченный.

გარეშელოცნებაული იხ. რომელობაჲ.

გარეცხებაჲ იხ. ფიცხელი.

გებაჲ 12, (ეგნეს) 163₁₂ ხანგრძლივ ყოფა пребывать, оставаться,
неизмѣнное пребываніе; ჰგის ნა=остается.

გემოჲ 23₁₂, 98₆, 100₂₃ და სხვანი. სიამოვნება **удовольствіе**.

გემოჲს-ხილვაჲ 82₂₈ და შემდგომნი. ერთი ზუთ გრძნობათაგანია:
გემოვნება **вкусъ**.

გლუსენი 85₂₈ საგლინავი гладкій, ზორკლიანის ან «ლირლიანის» (იხ.)
წინააღმდეგი თვისებაჲ.

გონებაჲ 1₁₁ **გონ** უმაღლესი ნიჭია ადამიანის სულისა **умъ**, разумъ.
შეად. სიტყუაჲ.

გონიერებაჲ 1₁₂₋₁₃ разумность.

გონიერი 1_{1,10} და სხვანი разумный; ზოგჯერ კი ეს სიტყვა ნიშნავს

(55,) გონებით მისაწდომს უმოპოვებამ, представляемое мысленно (შეად. კართ. ტექსტ. 7₁₀).

გრძნობები 7, 73, 80 გარეგანი გრძნობით მისაწდომი, გარეგანი საგნები, чувственное. ошущаемое, внѣшніе предметы; შეად. საგრძნობა, სახინობა.

გრძნობა 74, „გარეგანი გრძნობა“ ანუ sensus ошущение, внѣшнее чувство: მხედველობა, სმენა, შეხება, ყნოსვა და გემვნება; გრძნობელობითი (ძალი) — ნიჭი გრძნობელობისа способность ошущения.

გრძნობის-საძნობი 73₁ „გარეგან გრძნობათა“ ორღანოები და ანუ — органы внѣшних чувств. შეად. საგრძნობელი.

გუარი 36₁, εἶδος ესა თუ ის „სახე“ არსებულისა видъ; იშვიათად ამავე ტერმინს ხმარობს პეტრიწი საბადლოდ ბერძნული სიტყვისა ἰδέα იდეა 90₂₂ (იქვე სხოლიო *).

გუარამქნელი იხ. გუარამყოფელი.

გუარამყოფელი 38₁ = **გუარანამყოფელი 46₁₂** „სახის“ (გუარის) მოძევი соощающий видъ, видообразующий.

გუარამყოფი 104₂ ის, რასაც უკვე აქვს „სახე“ (გუარი), რაც არსებობს, то, что уже имѣетъ видъ, что уже существуетъ.

გუარადი 28_{2,12} შემადგენელი ნაწილი (მაგალ.: ორი და სამი არიან „გუარადნი“ ექვსისა) часть; ზოგჯერ პეტრიწი ამ სიტყვით აღნიშნავს (29₂) გეომეტრიული ფიგურის გვერდს сторона (геометрич. фигуры).

გულარქნილობა 9₂ ცბიერობა, ზერხი хитрость.

გულეზა 4₂, 135₁, ნდობა, სურვილი желаніе, хотѣніе; გულეზადი 136₁, სასურველი желаемое.

გულის-გაზ 115₂ იხ. არტირია.

გულის-ეზო 114 სხოლ. * იხ. არტირია.

გულის-თაშა 5₁, სურვილი, გულისწება желаніе, страсть (21).

გულის-მთაშაელობითი (ნაწილი ანუ ძალი სულისა) 95₂₂, 98₁ τὸ ἐπιθυμητὸν ყუვსთენო-პოჟელატელნაია способность души.

გულის-სიტაშა 16₂₂, 91₂₂ ფიქრი, აზრი, ნიჭი აზროვნებისა помысли, размышление, способность мышления, разумъ, разсудокъ (რუს. თარგმ. 112).

გულის-ფორისი ძვრის-მმარხველობა იხ. ძვრის-მმარხველობა.

გულის-წყარო 107_{1,18} = **წყარვ** საზოგადოთ აფექტი аффектъ, კერძოთ — რისხვა гневъ; **გულის-წყაროთი 95₂₂** აფექტიური ძალი (ან ნაწილი) სულისა аффективная способность души.

გულის-ხმის-ყოფა 49₁₀₋₁₁ თანესაც მიხედვითობა, საზრისი, შეგნება
попятилиность, сообразительность, смышленность, разум-
ние, пониманіе.

გულნავლდინობა 107₁₈ *ღელქ* ნაღველი, იგივე გულის-წყრომა
гнѣвъ, ненависть (თავი XX); შეად. სანაღლოა.

დ

დაბაა 150₂₀ დასახლებული ადგილი, სოფელი селеніе, деревня.

დაბაჰჰვლაშული 82₁₁₋₁₂ „მოსუსტებული, დარბილებული“ (შეად. ორბ.
„დაბრევილება“).

დაბაჰჰვა 121₁ დახურვა прикрыть.

დათხევა 160₂₈₋₂₄ დაღვრა, დატყევა; ზემოდან ქვემოთ ღტოლვა, ქვე-
გატაცება („დაითხინეს ქუდ-მომართ“=увлеклись къ низменно-

დამარხვა 52₁ შენახვა, დაცვა храненіе, сохранять. [მუ].

დამადგარაშული 73₁, 124₂ გაგიჟებული, გაცოფებული, შეშლილი
бѣснующійся, бѣшеный, безумный.

დამაშხვა 123₂₀ „წერილად დახეთკა“ (ორბ.). რუსულ თარგმანში კი
(გვ. 144) ამ სიტყვის საბადლოდ ზის სრულიად შეუფერებელი სი-
ტყვა: „стягивать“.

დამაჟლი 35₂₈ ავზოცობის მიმყოლი слядострастный.

დამაჟიება 106₂₁ ურვა, წუხილი ჯგუზად горе, скорбь (მწუხარების
ერთ-ერთი გვარი).

დამაშალვა 4₁ დასობა, დარკობა, დაღურსმევა, მტკიცეთ დამაგრება.

„დანაბარქანოზს სიტყუასა“ 38₁₈ სცდება, ტყუედება заблуждается.

დანახეთი 55_{14,28}, 63₂₂ ურთიერთობა, დამოკიდებულება взаимო-
отношеніе, отношеніе, связь. „მებრ დანახეთითაა“=хачѣ
თუ ურთიერთობისამებრ, ურთიერთობით по взаимоотношенію.
„მონებრობაა დანახეთისაა“ 20₁₄₋₁₈ рабство въ отношеніи (კუ
кому либо), рабское отношеніе.

დაროჟელჰვნება იხ. როჟელობა.

დასაბაში 22₁₈, 61₁ დასაწყისი начало.

დასაჰსენელი იხ. დაჰსნა.

დასაჰდოჟელი 120₁₁ ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულში ზის „იბო-
дочная кишка“ (141).

დაუღლვა 61₁₈ сопряженіе; „მებრ დაუღლვით“ по сопряженію
შეერთებულათ.

დაუღლვით-მიღაშული 29₁₈₋₁₄; რუსულში ამ სიტყვის საბადლოდ

ზის посылка (სილოგიზმისა); **ჰირველი დაუღლვით-შიღე-ბულთაჲ**, ე. ი. პირველი წერი სილოგიზმის პირველი დებულებისა первый членъ первой послыки силлогизма. შეად. თანშესიტყუაჲ.

დაჟანაჲ 25, ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულში ზის „склонный къ распаденію“ დარღვევადი, დახსნადი.

დაღათუ 7, და სხვ.=თუმცა хотя.

დაღმართჲ 142, ქვემოთჲ მისწრაფება, ძირს დაშვება устремление внизъ, падение внизъ.

დაცხრობაჲ (სიტყსაჲ) 23, прекратить (рѣчь) 39, სიტყვის დაყენება, ლაპარაკის შეწყვეტა.

დახუღომაჲ 129, 134, შემთხვევა, მოულოდნელი შემხედრა случай, случаться; неожиданно встрѣтиться, наткнуться.

დახუღოვით=**მაჲა დახუღოვით** 117, შემთხვევით; ნებთ случайно; произвольно.

დაჰსნაჲ: 28, „დასაკნელი“, დარღვევა (მაგ. სხვისი აზრისა) опровержение; 53,=ახსნა (მაგ. რაიმე საკითხისა), გადაწყვეტა разрѣшение (вопроса).

დაჰშირებაჲ იხ. კშირი

დაბაჲ 163, მდებარეობა положеніе.

დადალი 116, самка. შეად. წული.

დინდგელი—ესკის პირის ცკლი (ორბ.); გადინდგელება 64, დინდგელად ქცევა; დადნობა; რუსულ თარგმანში ზის: „обращаться въ грязь“ (83).

დინებაჲ 100, истечение.

დრასტიკოჲ 96, თვითმოქმედი, თვითმოძრავი дѣятельный, предпріимчивый; самостоятельный.

დრეკაჲ 29, წძრევა, მოძრაობა двигать, движеніе.

დრუშოჲ, რომელ არს მკბენელობა 112, მკბენარობა (ორბ.), სიცხარე (გემოთი) жѣкость, шиплющее (на вкусъ).

ე

ეზანი 143,=ქნარი, სიმებიანი საკრავი (სამუსიკო) იარაღია гусли, лира (რუს. თარგ. 164; შეად. მარტის Одописшы, ლექსიკონებში: ეზანი და ქნარი).

ეთერი 68, ჯეჲრე эфиръ.

ენაღმედი იხ. შემასრულებელი.

პიზიანია იხ. ზელსაჩინოა.

მართანად 74₂₇ ერთათ **ВМѢСТѢ**.

მართანოება—ერთათ ყოფნა, შეერთება **соединеніе, совмѣстность**;
არამართანოება 166, не соединено, не совмѣщено.

მართი-მართანი 16₂ („ერთი-ერთასსა“) ერთმანეთისა, საუბრითერთო
взаимный (30). შეად. ურთი-ერთას.

მართმოფი 8₁₂ ერთი **единое** (22).

მართოფი 61, ბმოფუჲ **однородный**.

მარბული 134₁₇ გზაში ნაპოვნი რამ ჳრამიოу находка на дорогѣ.

მარცხე 40₂₁₋₂₂ ერთი-ცახე, სულ ცოტა, მცირეოდენი **немного**.

მსარაბაზი 23 ამოდენა **столь великій**.

მასორია 141, განდევნა **изгнание, исключение**.

მუსუსარი 78₂₈ ექვსური, ექვსკუთხი გეომეტრიული ფიგურა **шести-угольникъ**.

მუჰ 19₁₈ მამალი ღორი, „ღორის ტახი“ (ორბ.) **свинья**.

3

ველის-ზედა 30₁₈ ზედაპირი **ἐπιφάνεια** **поверхность** (შეად. **ორბ.**
„ველისზედათი“). შეად. ზელსაჩინოა.

ვიეთი—ზოგი (ორბ.) **нѣкоторые**.

ვება 72_{10,11} და სხვანი. ამ სიტყვით პეტრიწი სთარგმნის ბერძნულ
ტერმინს **το παθητικόν страдательное состояние души**; ზოგჯერ კი
ეს ტერმინი აღნიშნავს საზოგადოთ მდგომარეობას (სული-
სას) **состояние**. უფრო დაწვრილებითი განმარტება ამ ცნებისა
იხ. თავი XVI, გვ. 96—98, სადაც ნემესიოსი ამ ტერმინს გან-
მარტებს არისტოტელისა და სტოელების თანახმით.

ვრონოა 122₁₈ **βρόγχος** **bronchus** ბრონხს სასუნთქავი მილის ანუ
ყანვარტოს ტოტები, რომელნიც ფილტვებში ჩადიან.

ზ

ზედაქარაქი—ზედაპირი, ზემოთი ნაწილი **верхняя часть**; ზედაკერ-
ძოა სახისა 82₁₀ **πῆξο**.

ზედაჰვანება 142, ზემოთ ასვლა, ზევით მისწრაფება **слѣдованіе**
(**устремление**) **вверхъ**; ზოგჯერ: ზედმისვლა, თანმიდევნება **слѣ-**
дованіе; აქედან: **ზედაჰვანებაული** 29₁₇ მომდევნო **слѣдующее**
дальше (ე. ი. მეორე დებულება სილოგიზმისა).

ჯედმიმართება 54₁₃ მიმართვა обращаться. რუსულ თარგმანში კი აქ ზის სიტყვა постигнуть (70).

ჯედმიწვენება 17₂, იხ. ზედმიწვენებლად.

ჯედმიწვეწვლება 15₂, 17₁₆ = ზედმიწვენებლად 22₂₃ = **ჯედმიწვეწვნილება** 89₂ = $\xi\alpha:\sigma\tau\eta\mu\eta$ ცოდნა, მეცნიერება, ხელოვნება $\alpha\eta\alpha\iota\eta\epsilon$, $\eta\alpha\upsilon\kappa\alpha$, $\gamma\mu\eta\eta\iota\epsilon$, $\eta\sigma\kappa\upsilon\sigma\tau\epsilon\upsilon\sigma$. უფრო ზნირათ ნემესიოსი და პეტრიწი ამ ტერმინს ხმარობენ მეცნიერების მნიშვნელობით. **ჯედმიწვეწვნილებითი** (ძალი) 74₂, ძალი მეცნიერებისა, ნიჭი ცოდნისა $\tau\acute{\upsilon}\varsigma\ \xi\alpha:\sigma\tau\eta\mu\omicron\upsilon\eta\iota\varsigma\tau\upsilon\varsigma$ познавательная способность.

ჯედსალუაწი 165; საზღაური, ჯილღო $\xi\alpha:\tau\iota\mu\alpha\iota\alpha$ награда, возмездие.

ჯედსაინოღ 68₁₇ (აგრეთვე სხოლიოში ** = ეპიტანია $\xi\alpha:\varphi\alpha\delta\epsilon\iota\alpha$) ზედსაპირი поверхность. ზედ. ველის-ზედა.

ჯედშემოცადოში 171₂ შემთხვევება приключении.

ჯედშემოსრული 4₁₂, 129₂₋₈, 161₂₈₋₂₇ გარედან შემოსული, შემოტანილი, მოპოებული $\iota\varsigma\upsilon\upsilon\eta\iota\varsigma$ привходящий, $\sigma\omega\upsilon\eta\iota\varsigma$ введенный, $\pi\alpha\iota\omicron\beta\epsilon\rho\chi\tau\epsilon\eta\eta\iota\varsigma$.

ჯენად — ზემოთი, ზეიერი находящийся вверху, небесный.

ჯესთაღაჲალი = **ჯესთაღაზარი** 18₂₃₋₂₄ აღმატებული, უმაღლესი превосходящий.

ჯესთადასათენელი 103₁₂ უმაღლეს ან გარეშე დასარჩენელი; ზესთადაშთენა — оставление $\sigma\upsilon\epsilon\rho\chi\eta$ или $\upsilon\eta\iota\varsigma$, $\upsilon\varsigma\tau\alpha\eta\epsilon\iota\eta\epsilon$ გარეთ დატოება, განდევნა.

ჯესთადაცამუღობა 163, გარდაცემის (სიტყვით გამოხატვის) უმაღლეს ან გარეშე ყოფნა, გარდმოუცემლობა, გამოუხატველობა $\eta\epsilon\pi\epsilon\rho\epsilon\delta\alpha\upsilon\alpha\epsilon\mu\omicron\varsigma$, $\eta\epsilon\iota\varsigma\rho\tau\epsilon\chi\epsilon\eta\epsilon\iota\varsigma$, $\eta\epsilon\upsilon\eta\epsilon\rho\alpha\iota\varsigma\mu\omicron\varsigma$.

ჯესთაინოზა 64₂; ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულში ზის „презменный жаръ“ (83); შესაძლოა ქართულ თარგმანში „жаръ“-ის საბადლო სიტყვა გამოტოვებული იყოს; მაშინ: **ჯესთაინოზა** = $\mu\epsilon\pi\epsilon\sigma\mu\epsilon\tau\epsilon\rho\eta\eta\iota\varsigma$ უზომო, არაჩვეულებრივი.

ჯესული 27₂₃ $\theta\epsilon\mu\alpha\iota\sigma\iota$, $\sigma\mu\alpha\iota\sigma\iota$ морские полипы (ზღვის ცხოველებია).

ჯროზა 10₂ საზოგადო სახელია ხარისა და ფურისა (= ძროხისა). ზედ. ორბ.; რუსულში ამ სიტყვის საბადლოდ ზის $\delta\eta\kappa\chi$.

ჯრუნვა 108₆, შიშის ერთ-ერთი გვარია (ნემესიოსით), მოუსვენრობა $\beta\epsilon\pi\alpha\kappa\omicron\iota\sigma\tau\epsilon\upsilon\sigma$, $\omicron\upsilon\alpha\beta\omicron\chi\epsilon\eta\epsilon\iota\varsigma$; აგრეთვე $\alpha\beta\omicron\tau\alpha$ (ქრთ. 5₆ = რუს. 20).

ჯრძელი 74 სქელი $\pi\alpha\chi\upsilon\varsigma$ толстый, плотный, $\gamma\rho\upsilon\beta\eta\varsigma$; **უჯრძე** = უზრქელესი толще, $\gamma\rho\upsilon\beta\eta$.

ზაქალებოზობა 87,₁₀ სქელგვარობა, სისქე толща, აქედან: «хрящеватая часть» (106).

ზაქალებუაზი 14,₂ სქელტყავი (ცხოველთა გვარი) толстокожий.

ზუაზი—ზეავი, თოვლის ზეავი ანუ ზეავი, აგრეთვე: უზომოთ დიდი (შეად. ორბ., გვ. 111, რედაქტორის შენიშვნა), აქედან: სიმძიმე, წონა, მასა, გარემცელობა *вѣсъ, масса, онѣемъ; ზუაზითი* 55,₁ რ ა ს ა ც ა ქ ე ს (სიმძიმე, წონა, მასა ანუ) გ ა რ ე - მ ც ე ლ ო ბ ა, *имѣющій онѣемъ* (რუს. თარგმ. 72—73, შეად. იქვე სხოლიო 21); ხოლო: **უზუაზო** 55,₁ რასაც არა აქვს წონა, სიმძიმე, მასა ანუ გარემცელობა *невѣсомый, лишенный объема*.

ზუაზი—გულზეავი, მედიდური, თავმომწონე *тщеславный; ზუაზობა* 172, *тщеславие* მედიდურობა, თავმომწონება.

ზურბი 124,₁₋₁₀ *спина, хребетъ* (145). შეად. ტროზა.

ზღვს-სახე 116,₁₈ „და წოდებული იგი ზ ღ ვ ს-ს ა ხ ე დ ადგილ ექმნების ნაყრსა და ნამეტავსა შთათესულისასა“; რუსულში ამ ფრაზას უღრის შემდეგი: «и такъ называемое *жлзвтсѣиѣ*... *служить вмѣстилищемъ экскрементовъ зародыша*» (стр. 138,₁₋₂). როგორც სჩანს, ბერძნული სიტყვა *жлзвтсѣиѣ* ქართულში გადმოცემულია სიტყვითა „ზღვს-სახედ“, რომელიც, გვონებთ, უნდა წარმოადგენდეს გადამწერის მიერ დამახინჯებულს: „ძე ზ ვ ს-ს ა ხ ე დ“, რადგან ზემოაღნიშნული ბერძნული სიტყვა ნიშნავს „*плевистую оболочку involucrium membranae*», *имѣющую форму колбасы или кишки, для отбросовъ плода въ утробѣ*“ (Слов. 3). მაგრამ შესაძლოა ეს სიტყვა თვით ბერძნულ დედანში ვერ წაეკითხოს სისწორით მთარგმნელს და ეს იყოს მიზეზი შეუფერებელის თარგმანისა—*ზღვს-სახე*“ ნაცვლად სიტყვისა: „ძე ზ ვ ს-ს ა ხ ე დ“.

თ

თაგუნე-მუხენი 120, კუნთები, მუსკულები *мышцы*. შეად. მუხენი.

თაგოანი 3,; ასე სთარგმნის, როგორც სჩანს, პეტრიწი ბერძნულს სიტყვას *αεφαια:ώνης*, რომელიც ნიშნავს მთ ა ვ ა რ ს, უ მ თ ა ვ რ ე ს *главное summitus*; ხოლო სიტყვებით: «თ ა ვ ო ა ნ ა დ თ ქ ე მ უ ლ ი» მას გადმოცემული აქვს ბერძნული *αεφαια:ώνης*—*главное слово*—მთავარი ანუ მეთაური სიტყვა *.

* ამის შესახებ იხ. ჩვენი წინასიტყვაობა.

თანადღოწუღი ძარღჳ 93₁₄; რუსულში ამ ტერმინის საბადლოდ ზის возвратный перъхъ (114).

თანააც (თანა+აძს) 46₂₇, 125₁₂ ვალი აქვს, ვალდებულია, მოვალეა, უნდა долженъ, надлежитъ, слѣдуетъ.

თანაგანწოგვამ 44₉.

თანადართვამ ნებისამ 142, ნებართვა согласіе, соглашаться.

თანად-მარგობლი 5₁,⁸ ორივე ერთათ оба вмѣстѣ, и тотъ и другою. შეად. მრგობლი.

თანაძლამ—თანმიყლა, თანმიღვენება, მისწრაფება слѣдовать, стремиться: თანიძლამოდელ 101₁₁, თანმისდიონ, ესწრაფონ пусть слѣдуютъ, пусть стремятся.

თანაძრამ 146₁₉,²⁰ კავშირი связь.

თანამავლოგამ 16₁=собрание (30).

თანამავუნოდამ 8₁₉.

თანამაჴნე 10₁₇; ამ სიტყვის ზეუღებრივი მნიშვნელობა არის: თანამგარძნობი (ტანჯვაში) сострадающій, сочувствующій; მაგრამ აღნიშნულ ალაგას (10₁₇) ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულში (25₄) ზის სიტყვა соразмѣрный.

თანამაღმე 30₁, თანამტიკენული сострадающій, сожалѣющій.

თანამასაძრელობამ 15₂₈ საუთიერთო კავშირი, ზელშეკრელობა взаимныя сношенія, договоръ.

თანამოგზაურობამ 65₁₁ сопутствование; მაგრამ სათანადო ალაგას რუსულში ამ სიტყვის საბადლოდ ზის сочетание (სტრ. 84)=შეერთება, შეზავება,—რაც უფრო შეეფერება ქართული ტექსტის აზრთა მიმდინარეობასაც.

თანამოგი 8, მონათესავე, თანამოგვარე сродственный.

თანამოთხეზამ 102₁,⁸ შეერთება, შეზავება соединеніе, примѣсь.

თანაწარუძელი 147₁, თანაწარუვალი, გარდაუვალი непреходящій.

თანამანარბაღული 171₄; რუსულ თარგმანში ამ სიტყვის საბადლოდ ზის соотвѣтствующій (სტრ. 202)=შესაბამი, შესაფერისი.

თანამაწოთნამ 63, დაახლოება сближеніе, сближаться.

თანამოთხეზი 99₁, სიამოვნების მოყვარე склонный къ наслажденіямъ.

თანადართვამ 88₂, თაყაძმეძე согласіе, убожденіе აზროვნობითი ძალის („მიმოგონებობის“ თავ. XII) ერთ-ერთი გვარია: თანხმობა, რწმენა. დაჯერება.

თანამაღული 52₄, приложенный.

თანამაღოდელ 101₁,⁸ იხ. თანავლამ.

- თანმეარსეობა** 110_გ==შერთვა (იხ. იქვე სხოლ. *) совокупленіе.
- თანმეარა** 165, დახმარე, მშველელი помогающій.
- თანმესაჟური** 63, დახლოებული, მსგავსი сходный.
- თანმესახელობა** 47_{20,28} ერთისა და იმავე სულის გადასვლა სხვა-
დასხვა სხეულში душепереселение.
- თანმეხლამ** 167₂₈ сунругъ, сотоварищъ.
- თანმეჯოგა** 16, стадный (ძუნებით თ ა ნ მ ე ჯ ო გ ე ლ და მოქა-
ლაქედ ცხოველად შეიქმნა კაცი“).
- თანმიმდგომი** 162₁₈ თანამდევ, მომდევნო слѣдующій.
- თანმიზუნაული** 158, ბუნებისგან მინიჭებული, присущій отъ
თანმოცმედება 56₁₈ содѣйствіе. [природн.
- თანმარგოზნი** 136₂₀ იხ. თანად-მარგოზნი.
- თანსახელობა** 16₁₋₂ ერთთ ცხოვრება сожителство (30).
- თანძომი** 172₁₇ თანამეტოვე, თანამონათესავე сородичъ.
- თანვალადებალი** 58₁₋₄ თანხმა согласный.
- თანწეარსება** 86₂₀ умозаключение. შეად. თანწესიტუაჲ და შე.
სიტყუაჲ.
- თანწეთულა** 60₁₈ („თანწეთულა“) თვლით ანუ რიცხვით შეთანხმე-
ბა сообразовать (количественно).
- თანწეარა** 52₂₈ соединеніе, скрѣпленіе.
- თანწეარაველი** 59₁₂ сязъки (нервные узлы).
- თანწეარება** 113₁₈ („თანწეარებაიან“); რუსულში ამ სიტყვის საბად-
ლოდ ზის „выдѣляются вмѣстѣ“ (135).
- თანწესიტუა** იხ. წესიტუაჲ.
- თანწესრულება** 56₂₁₋₂₄ სისრულე, სისავსე полнота.
- თანწეწება** 58, შეხვევა, შერევა смѣшеніе. შეად. განსჯაჲ.
- თანწეცმება** 52, взаимно измѣняться.
- თანწეწება** 7, соприкасаться.
- თანწეწება** 52, ერთთ გაზრწნა, დაზიანება взаимно повреждать-
ся, взаимно разлагаться.
- თანწესარგებება** 76, სხივების შერერთება слияніе лучей.
- თეატრო** 164, თეატრი театръ.
- თელული** მატყლი 124₁₁ მოთელილი მატყლი шерсть сбитая. сва-
лянная (стр 145, прим. 28).
- თელმცენარე** 115₂₁ სათესლე სითხე сѣменная жидкость.
- თელმცენარითი** (ძალი) 94₁₀₀, 114₂₁ და შემდგომნი тѣ сперматичѣ-
сперматическая сила იხ. მშობელობითი (ვრცლათ შეად. თა-
ვი XXV).

თითოჲულად-ფასურანი 10₂₋₃ იხ. ფესუანი. შეად. თვითფესობაჲ.
თირკაშელი 27₁₀, 111₁₃₋₁₄ ჰაჲა მოყკა.

თიპით-მოკაშლი 166₈₋₉ მეჲანდაჲე ваятель.

თნაბაჲ (==თნობაჲ) 3₁₁ (ეთნო), 4₆₋₇, 45₁ (თნობაჲ), 50₈, 70₂₈, 89₁₀, 89₁₈ (მოითნა), 102₈, 135₂₈, 136₂₈ და სხვანი. პეტრიწი ამ სიტყვას ხმარობს საბადლოდ ბერძნულის ფილოსოფიურ-პსიხოლოგიური ტერმინისა ბრძა (==opinio), რომელიც აღნიშნავს: მოსახრებას, წარმოდგენას, ოცნებას, აგრეთვე: განხრებას და (აზრით) გადაწყვეტას мнѣнїе, предствленїе, предпожженїе, воображенїе; намѣренїе, рѣшенїе, опредѣленїе. უკანასკნელის მნიშვნელობით არის ნახმარი ეს სიტყვა, მაგალ., მე-30-ე თავში (შეად. Словарь, გვ. 8). ამავე მნიშვნელობით უნდა იყოს იგი ნახმარი ჩვენი გამოცემის მე-8-ე გვერდზედაც (სტრიქ. 9—10): „მრავალთა და კეთილთა კაცთათჳს“, ე. ი. მრავალ და კეთილ კაცთაგან მიღებულ-გადაწყვეტილია, აღსარებულია рѣшено, признано.

თორაპი 59₁, ზმრჯჲ thorax გულმკერდი грудная клѣтка.

თჳთჳრთი 161, ერთი და იგივე одинъ и тотъ-же.

თჳთმომღრმეი 24₁₃ თვითმოძრაჲი (იხ. მიღრეკაჲ) самодвижущійся.

თჳთმისობაჲ 59₂₈ იგივეობა. ერთადიგივეობა, тождественность, тождественное (стр. 80)

თჳთოფასისობაჲ 164₈ სხვადასხვაგვარობა, სხვადასხვაობა разнообразіе. შეად. ფესოანყოფა და მრავალ-ფესოანი.

თჳთჳლმფიშებაჲ 151₁₁ და სხვანი აღუწესითჳ libera voluntas თავისუფლება ნებასа свобода воли, самопроизвольность, самоопредѣленїе; **თჳთჳლმფიშე** 155, თავისუფალი самопроиз-

თჳნიარ безъ, за исключенїемъ. [вольный].

თჳჳშული 3, შეად. ზემოთ განმარტება სიტყვისა «თავიანად».

თხაში 7, მთის თავი ანუ მწვერვალი вершина, აქედან: «вѣнцѣ» (стр. 21).

თხიარი 54₃ თხის ტყავის გულა, ტიკტორი мѣшокъ изъ козьего мѣха.

ი

იგივე და ერთი—ერთი და იგივე одно и то-же (შეად. „მისვე და ერთისა-გან“).

იგივეობაჲ— тождество; იგივეობით 138₁₄₋₁₅ тождественно, однимъ мѣхомъ-же образомъ.

იგივეობაჰმონებალი 151₃₀ იმჩქიყი თოჯეთო, სუფთეფუყიყი
ოდნიყი ი ტჩყი-ჟე იბრეფიყი.

იითიჰე 153₂ ჰჭიჰი, ჰჭიჰი ზნეოე მორე, ნრეფთენიყი. შეედ
ჰეფულებიითი სეთნეფიე.

იითმოდს-ფუბარი ძეფი 122₁₈₋₁₉ = სხევის-გუარი ძეფი (იჰე) ჰჭყ-
ე:მბე ბთქი, os ethmoidale რქეთყეთე კოფი; ცხრილის მსგე-
სათ დეფერეტნილი პეტრე ძელის ფირფიტეე ცეფირის ზემო ნე-
ფილში (შუბლის ძეფში).

იკოსეიდრი 66₁₀ ოცგვერი დეფეფტეფრეფნიყი.

ილმოდ — იხ. ლმოდე.

ინესი 59₁, (მ, სბე მრეფ. რიცე. სეე) ნერვი, ძარღვი ნერვი, ჟი-
ნეოდ 59. 118 იხ. ინესი. [ლა, ფიბრა, ფოლიო.

ისძიოდ 118₂ თ სეცი თეფის სეხსარი, თეფი ბედრეფი სუფთეფ,
ბედრეფე ყაფი, ბედრო.

იფელი 111₁ ხორბელი ხლბიეფი ჟერნი, ფიფინე.

იფედე 22, ჰეციე გველი vireo ჟმჩი, ეჟიდე.

ილნიოდ 118₂ სეფი პოფოლნიოყი, პოფილიყი.

იჰიტიდე 9₂₈, 103₂₀ (ნახ. იჰე სეოლიო *) მესი, ერთბეფთ სრეფ.

იფელეფე 149₂₁, 151₁ აუცილებლობე ნეობჟიფიყი.

იფუნეფელეფე — ეფეფი, ეფეფი ანუ ჰიპოთეტიურეფი რისეფი მოსეფრე-
ბე; ხოლო ენეფიტი გეფრის ზმნე: იჰუნეფელეფე ყეფთესი (იიჰუნეფ-
ელეფი 60, ყეფთესი).

კ

კანონი 125₁ კანონი რეფი.

კარაბი (ხელნეფრეფი: **კარაფი**) 60₂ კარაფი კრეფი, როდე მორსკოფი
რეფი ზღვის (აფეფიანი) ყიბო. შესეფოე აჰეფი სიტყვის დამეფიყეფის
წარმოდგენეფი შემდეფი სიტყეფი: **კარაფი** 15₂ = მორსკი რეფი
(სტრ. 29), **კარაფი** 27₂₁₋₂₄, 60₂, რომლის სეფდლოფეფი რე-
სულში ზის აგრეფეფი კრეფი (სტრ. 44). შეედ. ორბ. „ყარეფი“.

კარაფი იხ. ყარაფი.

კარაფი იხ. ყარაფი.

კარაფი 47₁ ვირი ოსელე.

კეფენი 123₁, ცხეფი, მსესეფი, მწეფი ოსტრეფი, ჰეფი.

კდეფე 108₁ მორცეფი სტეფიყი (შიშის ერთ-ერთი გეფრე ნე-
მესილის სწეფი, იხ. თეფი 21); ორბ.: „კდეფე — შიში გეფრის
მეფიფი სწეფი“.

კეთილად-მსახურებაჲ 5₁₀₋₁₁, 7₉₋₉, 165, სარწმუნოება *благочестіе*,
религія.

კეთილგადნიებაჲ 105₂, ბედნიერება *счастье*.

კეთილტომოვნებაჲ 22₃ = კეთილტომოვნებაჲ 23, კეთილშობილე-
ბა *благородство*.

კეთილშეკრებაჲ 35₉₋₁₀ *приятность швѣта*.

კეთილშობიარი 18₁, კეთილგონიერი *благомыслящій*.

კარავა 116₁, *ჯრჲთ* *оболочка involucentum*, *оболочка зародыша*
въ матерней утробѣ (Слов. 36) ბავშვის ბუდე ანუ ამხანაგი პო-
კარავი 76₁₁, 171₁₇ სახე *образъ*. [სწდხ.

კამი 9, თიხა, ძელისებური კანი, черепокъ, костистый шитокъ.

კამტაპი 60, черепкокожный.

კამტაპიანნი 9₁₈ = კეტყაუანნი 27₂, ცხოველთა [მთელი კლასია
черепкокожіе.

კიზმარი 66₁, უ ს წ ო რ ნ ა ვ ი რ ო სამყური (იხ.) не-
равносторонній *треугольникъ*.

კიდოვნებითი 61₁₁ არსებითი, დასაბამითი, ელემენტარული *сущес-
твенный, элементарный* (რუს. 81; შეად. ორბ. კილოვნება);
აკიდოვნებითი 62, не элементарно. ერთგან კი „აკიდოვნე-
ბაჲ“-ის (160₄) საბადლოდ რუსულში ზის *превосходство*
(стр. 183).

კინტრუ 46, *ხენჯრჲ* *centrum* *центръ* ცენტრი, ცქიტი, შუაგული
(დმახასიათებელია ორბელიანის განმარტება ამ უცხო სიტყვისა).

კმახაუთველი (სიტყუაჲ) 33, დამტკიცება *доказательство*.

კნილა 23₂, და სხვ. = თითქმის *почти*.

კონოლ 75_{11,13} კონუსი *конусъ*.

კრავი 19₁, როგორც რუსული თარგმანიდან სჩანს (გვ. 34), პეტრიწ
ეს სიტყვა ნახმარი აქვს *ყ ხ ვ ა რ ი ა-ს* (овца) საბადლოდ.

კუალად-გაბაჲ 150₂, კვლავყოფნა, აღდგენა *возстановление*.

კუალად-ქმადობაჲ 47₁, კვლავშობა *возрождение*.

კუშოჲ 66₁₇, *ხრჲვ* *кучъ* კუბი; კუშობარი 66, კუბური *кү-
бическій*.

კუშობარბი 73₁₈₋₁₉ კვერცხის მსგავსი, რაც რუსულათ ნიშნავს:
яйцеобразный, яйцевидный; მაგრამ სათანადო ადგილას რუ-
სულ თარგმანში ამ სიტყვის საბადლოდ ზის „*свѣтовидное*“ (92).
ქართლისა და რუსული ტექსტების ასეთი განსხვავების გაპო-
კვეა, ბერძნული ტექსტის უქონელობის გამო, ჩვენ ვერ შე-
ვიძელოთ.

ლ

ლაქუარდგარი 115₂₁ = **ლაქუარდის-სახე** 115₁₁₋₁₂; ორსაე სი-
ტყვის საბადლოდ რუსულში ზის спиралеобразный (136, 137).
შეად. ორბ. „ლაქუარდი“.

ლაქუარდგარი 115₂₁ = **ლაქუარდის-სახე** 115₁₁₋₁₂; ორსაე სი-
ტყვის საბადლოდ რუსულში ზის спиралеобразный (136, 137).
შეად. ორბ. „ლაქუარდი“.

ლაქუარდგარი 114₁ = **ლაქუარდგარი** 121₁₀ = **ლაქუარდგარი** 121₁₀,
იხ. ლილინოე.

ლაქუარდგარი 101, ავტორიტა სლადострастие.

ლაქუარდგარი 120₂₁₋₂₂ = 121, **ლაქუარდგარი**, რომელ არს ლერწობრი პო-
ხიროი სიყვარულს კოპოტ, дымъ, углекислота (какъ элементъ,
выдѣляемый въ процессъ дыханія)

ლაქუარდგარი 15₂₂ (გუტოლდა) 30₁₋₂ (ილმოდა) ტკივილი, ტანჯვა ბო-
ლს, страдать.

ლაქუარდგარი 11, გაქცევა ნახა, унѣгать.

მ

მაღალი 27₂₂ რა მაღალი უხერხემლო წყლის ცხოველები непроиз-
водимыя, სხეულირათ: жидкостная ჩვეულები мягкошерпных
(Слов. 20).

მაღალი 116_{21, 22-24}: მაღალი წუთდა და თვითელთა ჯდელთა შობენა;
სიტყვა «მაღალი» აქ ნემესიოსის მთარგმნელს ნახარი აქეს ქა-
თი ს მნიშვნელობით курица.

მაღალი 116_{21, 22-24}: მაღალი წუთდა და თვითელთა ჯდელთა შობენა;
სიტყვა «მაღალი» აქ ნემესიოსის მთარგმნელს ნახარი აქეს ქა-
თი ს მნიშვნელობით курица.

მაღალი 116_{21, 22-24}: მაღალი წუთდა და თვითელთა ჯდელთა შობენა;
სიტყვა «მაღალი» აქ ნემესიოსის მთარგმნელს ნახარი აქეს ქა-
თი ს მნიშვნელობით курица.

მაღალი 8₂₀₋₂₁ = მაღალიტი ჯე Магнитъ ს:მიც магнитъ (შეად. ორბ.
«მაღალიტი»).

მაღალი 17₂₀₋₂₁; მაღალი და ხური ტყე, ტყერი ს:ხე, дубрава (შეად.
ორბ. და მარის Одописны, ლექსიკონი); მაგრამ ნემესიოსის
წიგნში, აღნიშნულ ალაგას, ლაპარაკია იმაზე, რომ აღმდანი პირ-
დაპირ კი არ იკვებება მიწით, არამედ თესლეულობის, მაღლის
მწუტრეთა (≡. ი. ხეების ნაყოფთა) და ხორცეულობის
საშვლებით; ცხადია, მაშასადამე, რომ „მაღალი“ პეტრიწს აქ
ნახარი აქეს საზოგადოთ ხეების მნიშვნელობით (და არა საკუ-
თრი ტყის და ტყერის აზრით) деревья.

მაღალი 89₁₄₋₁₅, შენახვა сохранение.

მაცხოვრებლობა 9₂₈ მაცოცხლებლობა, ცხოვრების ანუ სიცოცხლის დაცვა-შენახვა *сохранение жизни*.

მაჰმუხველობა 82₁₄₋₁, მკაზეობა, სიმჰავე *кислота* (შეად. ორბ.: „მკაზი — ისრიმინ“).

მგამული 141, მებრძოლი, მოწინააღმდეგე *противоборствующий, противоречащий*.

მგრძნობლობა 7₁, 9₁ იხ. მგრძნობლობითი ძალი.

მგრძნობლობითი (ძალი) 74₂, ნიჭი მგრძნობლობისა *способность ощущения* (შეად. გრძნობა).

მეგრძნობითი 10₁₁₉₋₂₀ = **მეგრძნობილი** 100₁₉, გრძნობითი, გრძნობებრივი *касающийся чувства, чувственный*.

მეგრძნობილი 118, გრძნობელობითი ნიჭის მქონეობა *обладание чувствительною силою, способностью ощущения*.

მელგრება 108₂₁₄, გულის-წყრომის (იხ.) ერთ-ერთი გვარია *μῦς* ჰლობა გაბოროტება, გაანზღუება.

მეირთი 54, *единое съ (къмъ-либо или чъмъ-либо)*.

მეხე 68₂, პასიური, ენებითი *пассивный страдательный*.

მელახარი 108, *неприятель* შუბის-მტკირთელი მხლებელი, მცველი *копиеносецъ, тѣлохранитель*; რუსულში ზის: *спутникъ* (131).

მენავეთ-მოქალაქობა 139₁₂₋₁₃, ნავთ-მართველობა *управление кораблемъ*.

მენაჟრვე 157, უზომოთ გამძღობი *предающийся излишствамъ (въ пищѣ)*.

მესარე 112, *τὸ μεσάρχιον mesenterium* ბრიჯეიკა ნაწლევების (==წელების) ბადე (შეად. ბროკაუზის პატარა ენციკლოპ. ლექსიკ. ტომი I სიტყვა *Брюшина*).

მესაშუვე 62=პოსრედსტრუში (82); **მესაშუვეობა** 14, პოსრედство, შეად. საშუალქმნა.

მესაპრე 13, მსაპირობელი, მოთხოვნილებათა მექონი *имѣющий потребности, нуждающийся* (შეად. საკმარი).

მეუწყე უტომელი 87, *точный* показатель.

მეხსეულად 9, მყის, იქითად, ერთბაშთ *сразу*.

მეძაპი 44₁, ბოზი *прелюбодѣй, прелюбодѣйка*.

მეძიარელობითი 11, საზიარო *общее*.

მთაგრძნობი 82₁₂, 94, მთავარი ნაწილი *сущности* *τὸ ἡγεμονικόν* *главная часть (начало) души*.

მთხვარობა 116, თესლის გამოცემა *испускание сѣмени*.

მთესვილოზისა ქალი 7₁, შვობიარებითი ძალი производительная сила (21).

მიგონებაჲ 89₁, (მიგონებნა) აზროვნების შემწეობით მიხედვრა постигать мышлением.

მიღმნებაჲ 126₁, следование.

მიღრქაჲ იხ. მიღრქაჲ.

მიღრქაჲ 6, 49, 67, 77 და სხვ.—მოძრაობა движение. подвижность; **მართებითი მიღრქაჲ** 74₂, ლტოლვილებითი (მისწრაფების ანუ სურვილისამებრ) მოძრაობა движение по влечению (жаждущему); **მიღრქაჲ** 4₁, მოძრავი движущийся, подвижной.

მიწიონი მოძმადებითი 155₁₋₁₈, производная причина.

მიითულმაჲ 32, 53, 73, 87 და სხვ.—მიღება, восприятие, воспринимать; არმიითულეელი 159₂₁, არმიითელელი невосприимчивый.

მიმართებაჲ 7₁, 49₁, 142₁₋₂₄—მიმართობა 88—89 მიღრქილება, წადილი, ლტოლვილება, მისწრაფება, სურვილი движение, влечение, «природный инстинктъ», стремление, желание; ზოლო 9₂ („მიმართებელმან“) = სვლა, გადასვლა двигаться (къ —), переходить.

მიმნარგველი 55₂; ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულ ტექსტში სათანადო აღიღას (71) ზის распространяющийся.

მიმრგაზონებითი იხ. მიმრგონებაჲ.

მიმრგანოუმი 77₁, различный განსხვავებული.

მიმრგონებაჲ 78, 86, 89 და სხვ.—აზროვნება мышление, размышление; **მიმრგონებითი** 71, 88—**მიმრგაზონებითი** 74₂, აზროვნების ნიჭი мыслительная способность, сила мыслящая; ზოგან: **მიმრგონებითი** 48₁—относящаяся къ мыслительной способности (63).

მიმრგარახებაჲ 93, (მიმრგარახავიდეო) მსჯელობა, ფიქრი вести разсуждение, думать.

მიმრგართაღობითი (ქალი) მებაჲ აღვიღთა 94₁,—сила движения въ пространствѣ (115).

მიმრმიღრქაჲ 10 იხ. მიღრქაჲ.

მიმრმარებაჲ 109₁₋₇, ასეც ხმარება და ისეც, ბოროტსარგებლობა злоупотребление.

მიმრძემაჲ 10₁, შეტყველება, ლაპარაკი рѣчь; ნაწევარანი მიმორქუმაჲ (ibid.) членораздѣльная рѣчь.

მიმოსიძებაჲ 93₁₋₂, («ზორის გულისა მიმოსიტუაჲ») разсуждение;

- მიმოსიძუებითი** (ძალი) 90₃₅, 91, *разсудокъ, способность*
разсуждать. შედ. მიმოგონება.
- მიმოდევადი** 25, ცვალებადი *измѣчивый*.
- მიმოდულარაზი** 23₁₈₋₂₀, მიხვეულ-მოხვეული, არეულ-დარეული ვა-
путанный.
- მიმოსანი** 81₂₂₋₂₃ = *разстояніе* (100). შედ. ხანი მიმო.
- თვსად **მიმსებასება** 112, *уподоблять себѣ*.
- მიმძლავრება** 107₂₀ (მიმძლავრებული) დაჩაგრვა, დამცირება, შეუ-
რაცყოფა *оскорбленіе*.
- მიტახება** 85₂₀ მიზიდვა, მიკიშვა (შედ. ორბ, «რთხმა»), მიკვრა; მა-
შასადამე ფრაზა: „სადაცა ძარღვ მგრძნობელობითი მიკრთ-
ხას“ = საითკენაც მგრძნობელობითი ძარღვი (=ნერვი) მიხი-
დულ-მიკრულ იყოს; რუსულში კი ამ სიტყვის საბადლოდ
ზის *присущъ* (102).
- მიხაგებელი** 17, სასჯელი *возмездіе*.
- მისხე და მართისა-მან** 58 *изъ одного и того-же нб. იგივე და ერ-*
მიქადაგება 82₁₂ *მიტანა относить*. [თი.
- მიუხებით** 13₁₂ = *по снисхожденію* (27).
- მიხუმა** 47₁₆ მიღება *принять, разумѣть*; 68, მიღება *братъ*; 92,
ალბა схватить; 48₁ წართმევა *отнятіе* (ამ უკანასკნელი მნი-
შვნელობით აქვს განმარტებული ეს სიტყვა ორბელიანსა).
- მკაენელობა** 124₁₋₂ = *острота* (144) სიმწვავე, მსუსხობა.
- მკარდის-თავი** 93₁₁, 120₁ = *грудная клетка* (114, 141).
- მკულმვარი ძალი** 86₂₇ მეძებარი *охотничья собака*.
- მკუპნელობითი** (ნოტიო) 115₁₈₋₁₉ = *сѣменная* (жидкость). нб.
ნოტიო.
- მნაბერივის საუწყონი** 148₂₃₋₂₄ = *предсказаніи* (169)
- მნაბეზლობა** 7₃ სურვილი *желаніе*.
- მნაბელობითი** (დასაბამი ან ძალი) 94₁₈, *начало* (способность) *же-*
лانیя.
- მოგოზა** 144, მოგვება, წინასწარმეტყველება *предсказаніе*.
- მოღნოზა** 112, 132 მოწელება (საკმლისა) *перевариваніе, пи-*
шевареніе.
- ამბრ **მოღრაქისა-მბრა** 63₁₁₋₁₂ = *хвѣтъ* *ἐπιπλῆσται* *по наклону* (83).
- მოზარდობითი** (ძალი) 94₁₁, 110₁₈ = *მზრდობითი* 110₁₈ = *მოზარ-*
დობისა ძალი 7, *тѣ* *φρεσινъ* *მკვებელობითი* ანუ *მასაზრდოებე-*
ლი ძალი *сила* *или* *способность* *питанія, питающая спо-*
собность.

მოთმენი 129₁₀ = *поддающийся* (149).

მოდოვარება 121, ნელ-ნელი და აუტყარებელი მოძრაობის დაწყება (შეად. ორბ. *მდოვრეა*).

მოფავაველი — შეად. არმოწავებელი.

მოფოვალბა (ტყავისაჲ) 124₂, ქავილი ვყდხ.

მოფოვალბა 82₁ = *ждкость* (106) მსუსხველობა, სიცხარე, სიმწვევე.

მოფოვალბა იხ. მორთულობა (= მორთულებად).

მოფოვალბი (ძალი) იხ. მოწბობა.

მოფოვბი 123₁ = *терпкий* (144).

მოფოვალბი (ძალი) იხ. მომსენებლობა.

მოფოვალბი 89_{10, 11, 12} და სხვ. = **მოფოვალბი** (ძალი)

71₂₂ *тс мѹѣмѣтѣхѣт* მესიერება, ძალი (ნიჭი) დახსოვებისა და მოგონებისა (= გახსენებისა) *способность помнить и припоминать, память*; მომსენებლობითი 78₂₁ მესიერებითი (ე. ი. მესიერების მიერ შენახული ან შესანახი) *сохраненное памятью* (стр. 98).

მოფოვალბი 140_{1, 11} = **მოფოვალბი** 140₁, შემთხვევითი *случайно*.

მოწავალბა (ტომისაჲ) 43₂, *преемство* рода; *ჰებრ მონაცა-ლეობითა* 149₂₁₋₂₂ *по преемству*.

მოწიულბა იხ. მორთულობა.

მოწიულბა 31_{1, 20} 165₂₁ = **მოწიულბა** 32₁ = **მოწიულბა** — ბაჲ 48₂₀ ჰარმონია, შეთანხმება *гармония*.

მოწიულბა 93₁₉₋₂₀ („მოწიულბა იქმნების“) ფორმის ანუ სახის მიღება *формироваться*.

მოწიულბა 141₁₇ მკვლელობა *убийство*.

მოწიულბა (კაცი) 107₁ = *дѣльный мужъ*.

მოწიულბა 88₂, („ეს არა მოწიულ არს“) = თავს მოწიულად *испытывать*; მაწიულად: მოწიულად (= თავს მოწიულად) *испытывать*.

მოწიულბა 12, მსაქირობელი, ვისაც სჭირდება *нуждающийся*.

მოწიულბა — *нуждаться*; არმოქმნება 18₂, *не нуждается*.

მოწიულბა = **მოწიულბითი** 4₁₁ *энергична* ენერგია, მოქმედება *энергия, деятельность*.

მოწიულბა = მოქმედა 138, 141, 150 მოქმედა, ტრიალი *инерция, круговращение, кругъ*.

მოწიულბა 120₂₁, მოხრება, მოგუდვა *задохнуться*.

მოწიულბა 36, მოწიულბი, მოწიულბი, მოწიულბი, გაუქმება *слабыи, ненаятнутый*.

მოწიულბა 110₁₁ („მოწიულბა“) მოწიულბა *притягивать, втягивать*,

- привлекать; აქედან: **მომზადებლობითი** (ძალი) 110, მომზიდველი ძალა привлекающая сила; ზოგჯერ **მომზადება** 116, =влечение; ზოგჯერაც 73, =возбуждение.
- მრავალფეროვნად** 171, =разнообразно სხვადასხვანაირათ.
- მრავალფეროვნის** 68, =круговрашаемый (87).
- მრთელის** 35, ტანმოვლის, ჯანსაღი здоровый.
- მრთელობა** 38, ტანმოვლობა, ჯანსაღობა здоровье.
- მრჩობლი** 10, 57, ორივე, ერთიცა და მეორეც и то и другое, იმა.
- მსაგანაწილი** 58, 59 ომიომერი, подобочастный (შეად. უმსგავსო ნაწილი).
- მსიტყველობა** 7: („მსიტყველი“) მსჯელობა разсуждение, разсуждать (21); შეად. სიტყუა.
- მსოფლმარბი** 61, მთელქვეყნიური, მსოფლიო мировой.
- მსხიარება** 36, მაგრათ დატვირთი (სიძი) сильно натянутый (შეად. ორბ. „სხიარება“).
- მუცელი** 111, 120=желудок (133. 141); **მუცელნი** თავის-შორისა ტენისანი 84, 119=желудочки головного мозга (100. 140); მარტენითი **მუცელი გულისა** 113, лѣвый желудочек сердца (134).
- მუსიკელი** 36, მემუსიკე музыкантъ.
- მფხვანდობისა ძალი** 7, სუნთქვის ძალი (ნიჭი) способность дыхания (21).
- მფხვანდობითი სული** იხ. სული.
- მეხენი** 118, 119, =მომზიდველნი თავენი (იქვე)=თავენი-მეხენი 120, მუსკულები, კუნთები мускулы, мышцы.
- მეფლობა** 4, быtie, существование.
- მეფობლობითი** (ძალი) 110, 114, 20, 21 და სხვ. ძე ყენი-ჯენი ნიჭი მომბელობისა, შეილიერობისა (შეად. მთესვლობითი) рождающая, производительная сила (или способность).
- მეფნარება** 108, გაუბელობა, ყოყმანი, რყევა, დაზარება нерешительность შიშის ერთ-ერთი გვარია (თავ. 21, შეად. ორბ.); **მეფნარი** 157, =смущающийся (180).
- მელაფრი** 114 და სხვ.=მძაფრი (ორბ.), მძლავრი და განუწყვეტელი сильный и непрерывный.
- მეარანავლუნი** 35, =მეარანავლუნი 99, მეარანავლუნი желчный, въ комъ изобилуетъ горькая желчь (121).
- მედე** 57.
- მეფარი** 166, =живописецъ. (писатель) მხატვარი.

მწერო 163₃₀ წერო журавль.

მწითური 58, მოწითლო, წითელ-ყვითელი; აქედან: მწითური ნაღველი (იხ.) желтая желчь.

მწუტრავალი —უკანასკნელი ნაწილი, წვერი, უკიდურესი ბოლო, დასასრული კონეი; აქედან: თითო მწუტრავალი 86=концы пальцев (103—104); მწუტრავალი მანარისანი 14₂₀₋₂₁=плоды деревьев, древесные плоды (29) ნაყოფი ხისანი.

მწუხარება 106₂₀₋₂₁ печаль.

მწარმი 99₁=вспыльчивый (99).

მათლარი 124₂=раздражаемый (144).

მაურიანი ქათამი 10₄=подражающая птица (24); ორბ.: ემა-მხავნი 19₂₁ ხავსი мохъ. [ტკბილი].

მაღვარამა 75_{1,6} მხედველობა зрѣніе.

მაღოსახე 10₂ ერთსახე однообразный.

მაღოტარანი 124₂₂ ერთლიქიანი ცხოველები однокопытные.

მაურავალი ცხოველობითი 113₁₀₋₁₁ теплота жизненная.

მჯღომი 96₁₁=рана (118); ორბელიანს ეს სიტყვა სწორეთ ამავე ადგილიდან აქვს ამოღებული და ასე განმარტებს: „მჯღომი—შიგანში დიდი მუწუკი“.

ნემესიოსის წიგნში ეს სიტყვა კიდევ გვხვდება ამგვარის შემთხვევით: **მჯღომის**-სახე 115₁₇, რომლის საბადლოთაც ბერძნულში ყოფილა *κρηταιμένης*, რომელსაც რუსული ტექსტის ავტორი სთარგმნის: *кольцеобразная, на подобіе вахлака на жилѣ* (стр. 136, примѣчаніе 10); სიტყვა *вахлакъ* დ. ჩუბინაშვილს ახსნილი აქვს ასე: „ამოგდარი კოპი, ბურცი“, —რაც ძლიერ მიემგავსება იმას, რასაც პეტრიწი უწოდებს „მჯღომ“ და ორბელიანი მუწუკს. დალის ლექსიკონში: *Вахлакъ—волдырь (особенно отъ ушиба); шишка, опухоль*.

6

ნაბელი 58, 59, 111 და სხვანი=ნაღველი желчь: ნემესიოსის სწავლით ნაღველი ორგვარია: მწითური (იხ.) და შავი (59); **ნავლი**-**შამწუნადავალი ბუზი** 112₁₁₋₁₂ ნაღვლის ბუზი желчный пужырь.

ნავლადანი 91₂=განავლადანებული (იხ.), შემლილი *сумасшедшій* (112).

ნათხამი (=ტენის-მიერი) 91₃ თავის ტენის უკანა ნაწილი, პატარა ტენის задняя часть мозга, мозжечекъ.

ნათხზენი 122, შეთხზული აპлетенный (142).

ნაქუთი 29, 66, 78, 144 ფიგურა ფигура (გეომეტრიაში); 77²⁰⁻²¹ მოყვანილობა, ფორმა форма; ნაკუთან კმნაჲ (ნაკუთან იკმნების) 93₁, ფორმის ანუ სახის მიღება формироваться, обр-зоваться.

ნამეხილი 122, = τσιβή растение (травя), употреблявшееся для набивки, набивка (შეად. რუს. თარგმ. 143, სხოლიო 14); ქართულ სიტყვას, შეიძლება, კავშირი ჰქონდეს სიტყვასთან კილი (იხ. ორბ.).

ნახსმანი 59₁, 111, = артерія (79. 133); მაგრამ ერთგან ამავე სიტყვის (93₁) საბადოდ რუსულში ზის мускулъ (114), რაც აღნიშნულ ალაგას აზრთან უფრო ახლოა.

ნახსმანოანი 10, = членораздѣльный, ясный (24; ლაპარაკია ადამიანის ხმაზე); ეს სიტყვა კიდევ გვხვდება ქართულ ტექსტში 25₁, 111, სადაც იგი ნახმარია „ტონებრივი“-ის განსმარტებლად (იხ. ტონებრივი).

ნაჲრი და ნამეხავი 118, = экскременты (138; ლაპარაკია შთანასხის განავალზე).

ნაშთენი 89₁, ნარჩენი, დარჩენილი оставленный.

ნაცვლის-გამგაჲ 172₁, ჯილდო награда, воздаяние.

ნაძილი 100₁, ტყელი, ცრუ ложный.

ნაწილი ზოგითი 131₁, = обстоятельная частица (150).

ნაწილობითი 28₂, კერძობითი частное (45; ლაპარაკია კერძობით-სა და საზოგადო დებულებებზე, აზრებზე); ნაწილობითის მოწინააღმდეგეა «საყოველთაოჲ» (იხ.).

ნაწლავენი 96, 111 = внутренность, кишки (117. 133) ნაწლავები, წელები, შიგნეულობა.

ნებ-თანაჲ 97₁; ეს სიტყვა ზელნაწერში ერთხელ ქარაგმითაა, ერთხელაც (იქვე) უქარაგმოთ; ჩვენ ორსავე შემთხვევაში ქარაგმით დავებედეთ, რადგან მისი ნამდვილი წარმოება და მართლწერა არ ვიცით. რუსულ ტექსტთან შედარებით კი იგი უნდა უდრიდეს ჩქარია ჯი ს-ე მ ი ს (პ ე ლ ს ი ს) მ ს გ ა ე ს ს, ჩ ქ ა რ-ჩ ქ ა რ ს (მოძრაობას) = хатъ тѣхъ пѣхлѣмъсъ ушашенное бѣненіе, ушашенный пульсъ, быстрое движеніе сердца (რუს. თარგმ. 119, სხოლიო 25; Слов. 26 სიტყვა: пѣхлѣმъсъ).

ნეხსითი იხ. ნეფსითი.

ნეჲრღჲ 113₁, нервовъ нервъ нервъ ნერვი.

ნეჩხი 6₁, მცენარე растение.

ნარკოტული (ძალი) 94, *φυσικὴς* растительная сила (сила, способность).

ნახტამი 13, 59 ნახვრეტი поры, скважина.

ნაფსითი=**ნაფსითი** 125 და სხვ. произвольное, добровольное ნე-
ნისთი 36, ნეტყეობა, მატერია материя. [ბითი.]

ნოტიუმო 119 *νατιχὴς* medulla dorsī спино́й мозг ზურგის (ხერ-
ხემლის) ტენი.

ნოტიო 115, სითხე жидкость; აღმურყენილის-საბო ნოტიოა==
«ნოტიო მმურყენლობითი»=ქმენი жидкость (136) თესლის
ნუნა 87, [სითხე, თესლი (ცხოველისა).]

მ

მთხაშალი იხ. ტეტრაფარმაკია.

მოტაფარი 66, *οκταδρ*.

მოთქმება 54: *εὐορτοῦλες*=сообщает (70).

მრანაზარი 57, *ბრყავი* ὀργανικὸς ὀργανული.

მრანა 6, 36, 143 *ბრყავი* ὄργαν, инструмент ὀργανო, ია-
რალი.

მსტარა 15, *μστειον* раковина, устрица ხამანწა, სადაფი, ლო-
კიკინა.

მსქი 115, *μσχεις* scrotum шүяятная мошонка.

მცება 72, *φαντασμα* фантазм, призрак ფანტასმი, მოჩე-
ნება (რ. თ. 91).

მცები 72, *φανταστων* представляемое (91) წარმოდგენილი (ოც-
ნებით, ფანტაზიით). შეად. ს ა ო ც ი.

მცნა 72, *φαντασια* фантазия, воображеніе, представленіе
ფანტაზია, წარმოდგენა. როგორ ესმის ნემესიოსს ეს ცნება, ამაზე
იხ. თავი VI.

მცნაბითი (ძალი) 72, და სხვ.=*τὸ φανταστικὸν* способность
представленія წარმოდგენის ნიჭი (ვრცლათ თავი VI). შეად.
რუსული თარგმანი, გვ. 90, სხოლიოები 1 და 2.

მცნაბარი 72, *οცნებითი*.

პ

პატრონი 172, *πάτρις* მფარველ - მფლობელი, მპყრობელი; გამ-
გე=правитель (204).

პატრუკი 52₂₂=πατρις πατρις (ჰაობის მეცნარე, რომლისაგანაც ეგვიპტელები იშხადებდნენ ქალაქის მსგავსს საწერ მასალას, სა-ქსოვ ძაფსა და სხვ.); შეად. ს. ორბელიანის: «პატრუკი—სამთლის და ბაზმის (იხ. ბაზმაკი) ჩალა».

პერაქა 122₆=перхия (ნოვოდრევანთა მას-სა 142, სხოლ. 13).

პინასი 9, πινιαჲ რაქოვინა სადაფი, ხამანჭა.

პირამიდი 66₁₁ пирамида.

პირველი 31 და სხვ.=წინეთ, წინ, უწინარეს რანყსე. прежде. პირ-ველ აღმოჩინებული=раньше доказанное.

პირველადსარგებელი 31₂₄=аксіома (48) აქსიომა.

პირველდაწესებული 29₂₀=предыдущее положение или утверждение, первая посылка силлогизма, основное поло-жение წინა დებულება, მთავარი დებულება სილოგიზმისა (რუს. თარგმ. გვ. 46, прим. 31, შეად. Слов. 29); ან მხოლოდ: დე-ბულება положение (143=163).

პირველმადი 29₁₄=პირველმადი 29₂₀; როგორც რუსული გა-მოცემის ერთი სხოლიდან სჩანს (стр. 45, прим. 20-ое) ამ სი-ტყვის საბადლოდ ბერძნულ დედანში წერებულა პერსეჟიკი (ბუკვ.: κατὰ πέρσην), რომელიც არის სალოგიკო ტერმინი და ნიშ-ნავს სილოგიზმის მეორე დებულებას=assumptio, 2-ая посылка силлогизма (შეად. Слов. 29). რუსული თარგმანის ავტორი, ბერძნული ტექსტის გამოცემლის თანახმად, ასწორებს ამ ადგილს და პერსეჟიკის ნაცვლად კითხულობს პერსეჟიკი (ბუკვ.: κατὰ πέρσην), რომლის ვრცელ განმარტებას იძლევა შემდეგ თავისი ლექსიკონის მე-18-ე გვერდზე (იხ. κατὰ πέρσην или персидский=общія понятия, присущія зѣмъ, но не врожденныя). მაგრამ ეს საუერადღებო შესწორება-განმარტება რუსული გამოცემიდან ჩვენ არ გამოგვადგება, რადგან არა გვგონია ქართულ მთარგმნელს აზრად მოსვლოდეს თავისი თარგმანის დედანში ამგვარი შესწორე-ბის შეტანა და შემდეგ გასწორებული ტექსტის გადმოთარგმნა. უეჭველია, პეტრიწის სატყვით „პირველ მდებარე=პირველმადი“ გადმოცემული აქვს ბერძნული პერსეჟიკი=assumptio, 2-ая по-сылка силлогизма.

პირი მუცლისაჲ 109=устье (пасть) желудка (129) ეუბის პირი.

პირის-მხარე 27₁₈=ამ სიტყვის მთარგმნელი იქვე უწერს ასეთს განმარტებას: „რომელ არს სტომაქი“=желудокъ (43). იხ. სტომაქი.

პოხილუბიზი 111, იხ. ლილიოა==копоть сердечной теплоты (133).
პიტი 163₂₁, πότης პოეტი, მგოსანი поэтъ, стихотворецъ.
პარობით მოღვაწი 147₈=воздержный (168).

უ

უამიერასობად 127₁₂.
უამის-მოდებნი 47₈ ხანა ანუ პერიოდი დროისა периодъ времени.

რ

რაბაში 23₈ როგორი какоѣ; **რაბამოზად**=რაგვარობა; მაგრამ ერთ-
 ხელ 164₁₁=соразмѣрность (188); მაგრამ შესაძლოა აქ ქარ-
 თველ გადმწერს გამორჩენოდეს სიტუაციის თავსართი: **სა** (უნდა ყო-
 ფილოფი: სარაბამოზად); მართლაც ცოტა ქვემოთ იგივე ცნება
 სორაზმერნობა ქართულ ტექსტში გადმოცემულია სიტყვითა:
სარაბამოზად 165₂₁=соразмѣрность (189).

რადჯომოზად=**რად-ჯომოზად** 29₈, 86, სიდიდე, რაოდენობა ко-
 личество, величина.

რადეოშოთით 130₁₈, 156₈.

რე—нѣкоторымъ образомъ როგორღაც; **რეც**, **რეცა** 46, 171 თით-
 ქოს какъ будто (იხ. მარის Одописны—ლექსიკონი).

რიბოლი 131₂₁ რჩეად ორატორი ораторъ, риторъ.

რომელოზად 13, 29 და სხვ.=როგორობა (თვისებით ან რაოდენო-
 ბით), საკუთრივ: качество თვისება; ზოგჯერ: количество, ве-
 личина. გარომელოვებელი 30₂₃=დარომელოვებელი; **დარო-
 მელოვებად** 26₁₁, რაოდენობითი განსაზღვრულობის მიღება по-
 лучать определенное количество (стр. 42, прим. 14).

ს

სააზრო 139₁₁ მოსაზრებელი, მოსაზრებითი, მოსაზრებაზე დამყარებუ-
 ლი; აგრეთვე: სამიზნო, მიზანშეწონილი стохастическiй (затоуа-
 тичес), покоющiйся на догадкѣ; иѣлесообразный (160).

საბუარმელი 13, საბურავი, წამოსაზურავი покрывало.

საგრძნობელნი 72 და სხვ.=გრძნობის-საცანი (იხ.); საგრძნობელნი
 იმდენი არიან, რამდენიც გარეგანი გრძნობა გვაქვს: თვალები, ყუ-
 რები, ენა, ცხვირი და სხეულის კანი.

საბარძნო 78, საგანი ამა თუ იმ გრძნობისა (შეად. გრძნობადი) *объект чувства* (იყუყისი); მაგალ.: მხედველობის საგანი—ფერები, მსმენელობისა—ხმები და სხვანი. ზოგჯერ „საგრძნოა“-ც აღნიშნავს იმავე „საგრძნობელს“ (იხ. 80₁₁).

სავალტრო 126₁₀ გასარიდებელი, რისგანაც უნდა ელტოდეთ (იხ. ლტოლვა) *избавляемый*.

საზოგადოანი გონებრივნი 141₁ = *общия понятия* (161).

საზღვარი 74 და სხვ. (ლოლიკ.) განსაზღვრება *определение*.

სათერიაკონი შესაგუადებელნი 21₁₈₋₂₀ = *теріакххь хатххьхьаи* *теріакхьхь* составы, *противоядія* დაზნაბულის (ნაქენის) საწინააღმდეგო წამლები.

საიძულებელი 16₁₆₋₁₇ = *неотразимое побуждение* (31).

საიძი (ხისა) 112₂ = *верхушка* (133—134), კენწერო, ხის წვერო.

საქარვლი 62₂₂ და სხვ. = შემერთებელი, რგოლი; 149₂₈ (საქერ. სჯულისა) შემამტკიცებელ-დამამტკიცებელი *связка*, *звено* (82), *санкція* (171).

სალტოლველი 126 იხ. საელტო (შეად. ლტოლვა).

სამარადისოდ-მიმდრპი 24 მარადმოძრავი, *постоянно-движущійся*.

სამსალმანი 21 შაპიანი *ядовитый*.

სამოტარიელი 138 = სამოცეული (140) სამოცი წლის მოხუცი, 60-*ти-лѣтній* *старецъ*.

სამჟური 66 სამკუთხედი *треугольникъ*.

სანავლო 107₁₁₋₁₂ = *չնլո*: ნაღველი, იგივე გულის-წყრომა, გულ-ნაღლიანობა (იხ.), გაბრაზება, გაბოროტება *желчь*, *гнѣвъ*, *ненависть*, *озлобленіе* (შეად. თავი XX).

სანიშნო (სიტყვისა) 97₁₈ მნიშვნელობა (სიტყვისა) *значеніе*, *смыслъ* (*слова*).

საოცი 72, 73 = *չաгачаг* *представляемое*, *предметъ* *представленія*, წარმოსადგენი, საგანი წარმოდგენისა (იყუყისისა).

სარაბამოზა 165₂₁ იხ. რაბამი.

სარკჟმელი 4₁₁, 92 სარკმელი, ფანჯარა *окно*.

სასმენელი 87₁₆ მსმენელობა, სმენა *слухъ*.

სასულე 28_{11, 111}, 93₁₁, 121₂₈ = *легкія* (44. 114. 142) ფილტვები; ორბელიანი კი ამ სიტყვას ასე განმარტებს: „სასულე—ყარყანტო“ და უჩვენებს ნემესიოსის წიგნის მე-2-ე თავს, ე. ი. სწორეთ იმ თავს, საიდანაც ამოღებულია ჩვენი პირველი სამოწმებელი (28_{13, 14}), მაგრამ ეს სიტყვა იქაც ფილტვის მნიშვნელობითაა ნახმარი.

- სასწორად მოგვდომი 140 რაც ერთგვარათ მოხდება ხოლმე что
случается одинакова (161).
- საუწყუ 89 სალარო, საცავი, წყარო хранилище, источник.
- საუწყუმ 125₁₁, 126₂ = критерій (146).
- საძმითი 106, პრაქტიკული ძეგთა ძეგთა, практический (126). შეად.
ხედვით.
- საუწყოსი 88₂ = ყნოსა, обоняние.
- საუწყოსელთა 28₂ = ხაზბა საზოგადო იმის (მაგალ. საზოგადო
აზრი ან დებულება).
- საუმ 123, = საშვილო, საშვილოსნო матка, утроба
- საუმალბანეზრადი 28₁₁ მწერი насѣкомое.
- საუმალბანეზრად-უმის ფარდნი 93₁₄ = внутренняя междуречер-
ная мышца (114).
- საუმალმანა 14, = მესაშეღებობა 14, посредство.
- საინომ 78, 79 = ხილული საგანი, ხეული видимый предмет, тѣло.
- საჩუმი 162₂: «უბადლო ქევეა საჩუმთა = дурное воспитание».
(185); მასადაზე: საჩუმთა ქევეა = воспитание, აღზრდა.
- საჩუმელი 29, 53 საკითხი вопрос, задача.
- საქმური 128₂₁₂₃, 129, 163 სამწელო, სამძიმო, საშიში трудный,
тягостный. опасный.
- საუმთომ 17₂ წუთისოფელი, ადამიანის ცხოვრება жизнь.
- საბირომ 49 = საკირო და თანაწარუვალი 138 გარდუვალი, აუცილე-
ბელი неизбежный, необходимый.
- საპმარი 13, 15 — 16, 121, 171 მოთხოვნილება нужда, потребность,
ერთხელ კი 75₁₃ = монета (95), ფული; ერთხელა 15₂₄ = поль-
за (30).
- საჟვამ 164₁: «მისაჯეთ = отомстите за меня» (187).
- სელაპი 27₂₂ ძეგაძე უფრო თეგბი, რომელსაც ძეგბის ნაცვალთა კე-
ნატელა აქვს хрящевая (რუს. თ. 44, სხოლ. 21).
- სენათობა 37, 75 ' ერთსახელანობა омонимичность; სენათობით
омонимически.
- სიბლავი 68₂ სიბლავე тупость.
- სიბორბილი 128₂ სიბორბე, სიბორბე бѣшенство (იხ. მარის Оди-
писцы ლექსიკონი: ბორბა).
- სივლბომად 89 გარიღება, გაქცევა бѣгство, уклонение (107).
- სიზრდა 87 = хрящ (106).
- სიბარბივი 49 простота (64).
- სიბარბუი 48₂₁ (სიბარბუი), 49, (სიბარბუი-ებრ). 49, (მებრ სი-

მარჯვთ); სიტყვა **სიმაგრეს** პეტრიწის თარგმანში უდრის ბერძნულს ზეძმუჯი=habitus, inclinatio=расположение, настрoение, намяреніе, склонность природныя=ბუნებითი მიდრეკილება; ხოლო: **სიმაგრესთ**=**სიმაგრესა-მარ=მარ** **სიმაგრესთ**=**მარ** ზეძმუჯი по природной склонности ბუნებითი მიდრეკილებით, მიდრეკილებისამებრ (რუს. თ. 64 და Слов. 6).—ერთგან კი პეტრიწის ამავე ტერმინით (**სიმაგრესითა** 171,) გადმოცემული აქვს „შრომისკვარნი“ занятія (რუს. თ. 202₁), თუმცა აქაც ეს სიტყვა შესაძლოა ითარგმნოს რუსულათ სიტყვებით: расположение, настрoение. склонность.

სიმახვალ 67 острота (86).

სიმალა 43 гниль (59).

სიმათელა 156, (შედომით დაბეჭდილია ს ი მ ა რ თ ე ლ ი ს ა ა - თ ვ ს, უნდა იყოს: ს ი მ რ თ ე ლ ი ს ა - თ ვ ს) ტანმრთელობა, ჯანსაღობა здорoвье (178).

სიმახე 157, ₈=სიმახე крепость (178) სიმაგრე.

სიმახა 27₂₂ cepия (родъ морской рыбы).

სიმახა 59=костный мозг (79).

სიმახე 82₁₃=соленость (105).

სიტყუა 92₂₂, 93_{3, 9, 13}, 95_{4, 5, 20, 21} და სხვანი; ამ ტერმინს ქართველი მთარგმნელი ხმარობს საბადლოდ ბერძნული ტერმინისა სიტყვა, რომელიც აღნიშნავს როგორც ს ი ტ ყ ვ ა ს (მეტყველებას), ისე იმას, რაც სიტყვით გამოითქმის, ე. ი. ცნებას, აზრს და თვით აზროვნების მთავარსაფუძველს და ნიჭს—გონებას; პეტრიწის თარგმანშიაც ტერმინს „ს ი ტ ყ ვ ა ს“ ასეთივე ორგვარი მნიშვნელობა აქვს: ზოგან იგი ნიშნავს სიტყვას (ნათქვამს), ზოგჯერაც—გონებას (95_{4, 5, 20} და სხვ.). უფრო ვრცლათ იხ. თავი XIV, სადაც ავტორი არჩევს ორგვარს ს ი ტ ყ ვ ა ს: შორისმდებარესა და გარემოთილს; შორისმდებარე ს ი ტ ყ ვ ა ს=სიტყვი ზეძმუჯი слово внутреннее, ratio, разум, размышление გონება, აზროვნება; ხოლო გარემოთილი ს ი ტ ყ ვ ა ს=სიტყვი გარეგანი слово произносимое, oratio, речь მეტყველება.

ამ ტერმინიდან არის ნაწარმოები შემდეგი ტერმინები: **სიტყუთი** 155=умственный, გონებითი; **სიტყუანი** 6=გონიერი, разумный; **უმახ** 6=неразумный, безсловесный; **სიტყუანბა** 7, 21 და სხვ.=გონება разумъ; **სიტყუანბითი** 94=мы-

სლყაძი აზროვნებითი, მეაზროვნე; მსიტყველობაჲ 7,=разсуждать მსჯელობა.

სიშიცხლა 86 სიმგრე твердость (103). შეად. ორბ.: ფიცხელი—ძნელ-მაგარი.

სიჩიოჲ 65 სილბილე мягкость.

სიძჳაჲ 44 მრუშება прелюбодѣніе.

სიძჳელე 82,=тщпкость (105), გემოსხილის ანუ გემოვნების ერთ-ერთი გვარია.

სიჳირაჲ 65=სიჳოჲ 68=плотность (86).

სიჳაჲ 35,=, ნაკლულევანება, ბიწიერება порокъ (52).

სნამოანი 35, სნეულებიანი, სნეული болѣзненный.

სოშიოჲ 52 კენჭი камешокъ (68).

სპაჲს-ჰაბი 135 სპასეტი, სარდალი, ჯარის უფროსი военачальникъ, вождь.

სრაჲჲ (შისაჲ) 149=геченіе (солнца).

სრულობაჲ—სისრულე, совершенство.

სტადიონი 172,=, ტბადსო რისთაიშე, стадія სარბილი.

სტომაჲი 27, 111=στόμαχος stomachus каналъ, черезъ который пища проходить въ желудокъ, пищеводъ, пищепріемникъ საქმლის მიმღები მილი, რომელსაც კართველი მთარგმნელი ეძახის აგრეთვე ჳ ი რ ი ს-მ ბ რ ძ ო ლ ს ა (იქვე). შეად. Слов. 30.—ზოგჯერ კი ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულ თარგმანში ზის „желудокъ“ (ქართ. 27,=რუს. თარგმ. 43,11).

სუჲ 141, 151 სვე, ბედისწერა рокъ, фатумъ.

სულთ-ცჳალჳაჲ 47=душенепереселеніе, метампсихозъ (62).

სული 23,=, და სხვანი; ამ სიტყვას ხმარობს ქართველი მთარგმნელი, ჩვეულებრივ, საბადლოდ ნემესიოსის ტერმინისა ψυχή anima душа; ზოგან კი ამავე სიტყვით გადმოცემული აქვს ბერძნული ტერმინი πνεύμα spiritus пневма (ქართ. გვ. 73,12, 76,1, 113,1,=რუს. თარგმ. 92, 96, 135); მაგრამ ამ უკანასკნელი ტერმინისათვის იგი ზოგან ხმარობს სიტყვას ფ შ ე ნ ე ა (24,=რუს. თ. 40,). ამ ორი ბერძნული ტერმინის ვრცელი განმარტ. იხ. Слов. 26--29 და 36—40. აქ მხოლოდ შევნიშნავთ, რომ ძველი დროის ფილოსოფოსების სწავლით პირველი გვარის სული (ψυχή) უსხეულო (არა ნივთიერი) არსებდა; ზოლო მეორე გვარისა (πνεύμα)—ნივთიერ-მატერიალურია, სახელდობრ, იგია ჰაერის მსგავსი ორგანიული ნივთიერება, რომელიც ფილტვების შემწეობით ჰაერიდან შეღის სისხლში და აცხოველებს მთელს ორგანიზმს; ეს სული (ჰე-

ვმა) წარმოადგენს პირველი გვარის სულის (ჟაჟჟ) სადგურს, სწორით ისე, როგორც თვით მის (პნეემის) სადგურს სისხლი და სისხლის ორგანოები წარმოადგენენ. ამასთანავე ძველი დროის ფილოსოფოსების აზრით, პირველი გვარის სული (პსიხი) სამნაირი იყო: 1. სულ დაბალი საფეხური ეჭირა ნერგოვნებით ანუ მზრდელობით სულს, რომელსაც კიდევ ვნებითი ეწოდებოდა, 2) შედარებით მაღლა იდგა სული მგრძნობელობითი (თავისი სუთი გარეგანი გრძნობით) და 3) ყველაზე უმაღლესი იყო სული სიტყვიერებითი ანუ გონიერი (იხ. გვ. 94, 95-96); ამის თანაბრად სამნაირი იყო მეორე გვარის სულიც (პნეემა): 1. ბუნებითი ანუ ფიზიკური, 2. „სპირიტუალური“ (113, 1) ჯოჯო პუნქა spiritus vitalis და 3. ფსიხიური პუნქა ჟაჟჟი spiritus animalis; ეს უკანასკნელი პეტრიწის თარგმანში ერთგან (არ ვიცი რატომ) წოდებულია ამფიგენიერებითად სულად (73₁₂=რუს. თარგმ. 92₁₇₋₁₈ და სხოლიო 13); პირველნაირი „პნეემის“ სადგურად მიაჩნდათ ღვძლი (95₂₃), მეორენაირისა—გული (113₇₋₁₈) და მესამენაირისა—ტვნი ნერვებითურთ (73₁₁₋₁₂). პნეემის ამგვარი განაწილება ნემესიოსსაც აქვს მიღებული, მაგრამ პირველი გვარის სულის (პსიხის) შესახებ ის უფრო ერთეულობის მომხრეა (იხ. თავი II).

სული-კუთხა 74, 120 სუნთქვა дыхание; სულის-კუთხა ორგანოა: ა) შეღმაკუთხა 121₁₈ ანუ შესუნთქვა вдыхание და ბ) გამომღმაკუთხა 121₁₉ ანუ გამოსუნთქვა выдыхание.

სუნდისმო 59₁₇ ძუნძუმა ligamenta связки, узлы нервной системы, ганглии.

სფერონაჟუთი 24 სფერიული ფიგურა сферическая фигура.

სძა 115 რძე молоко.

სწორაჟუთრი (სამეური) 66 равносторонний (треугольный).

სწორაჟოში 15 სიმეტრიული სოაზმწრნი: სწორაჟოშიბაჲ 35 სიმეტრია симметрия, სოაზმწრность.

სხუაჟითარად 152 სხუანაირათ ინაჩე; სხუაჟითარად ვინაჲ-მე შეკრბესა=ა вышло иначе.

სხუბარიოზაჲ 40 სხუანაირობა несходство.

სჯაჲ 88₂ მსჯელობა суждение (იხ. მიმოგონებითისა-თჳს თავი XII).

სჯილზოზილი 137₂=желательное совѣщание (обсуждение) 157, прим. 24.

ბ

ბანონი 118, $\tau\epsilon\nu\alpha\omega$ =tendo сухая жила, сухожиліе (იხ. შეშა-
ძარღვ); აგრეთვე 59, 6 მუსკულ (79) მუსკული, კუნთი (იხ. მუსი).
ბავთილი 27= $\tau\epsilon\mu\beta\acute{\iota}\varsigma$ პარაკატიца (44). ზღვის პატარა ცხოველია. იხ.
სიპეა.

ბარჰომისილი 18, კაჩაჩინი ცხოველი, სასაპალნე ცხოველი $\beta\alpha\rho\chi\omicron\nu\mu\iota\varsigma$
животное. შეად. მხოლოტერფი.

ბებრაზარეპაო 65= $\mu\omicron\tau\epsilon\tau\phi\alpha\rho\mu\alpha\kappa\iota\omicron\nu\mu$ (იქვე) tetrapharmacum, 4 მე-
დიკამენტა (85).

ბომი; ჩეულებრივ= $\rho\omicron\delta\mu$; მაგრამ ზოგჯერ (მაგალ. 95, 2: „ტომო-
ნებიტად“= $\mu\omicron$ $\nu\iota\delta\alpha\mu\mu$) $\nu\iota\delta\mu$ შეად. გუარი.

ბონეზიზი 25, $\tau\omicron\nu\nu\iota\kappa\epsilon\sigma\iota\kappa\acute{\iota}\varsigma$, напруженный ($\tau\acute{\omicron}\nu\omicron\varsigma$ напружение);
ამ სიტყვას მთარგმნელი იქვე ასე განმარტებს: „ტონებრივი...,
რომელ ჯრს ძალი ნ ა ს ხ მ ა ნ ი ა ნ ი“; შესაძლოა უკანასკნელი
სიტყვა აქ ნიშნავდეს напруженная (сила).

ბოკაჲ 124, 6 [„ხურგი, რომელსაცა და ტოჲად უწოდენ
ცხოველისა“= $\kappa\rho\epsilon\beta\epsilon\tau\mu$, который называют килемъ
($\omicron\varsigma\eta\omega\nu\alpha\nu\iota\epsilon\mu\mu$)“ 145, 8] киль, основаніе.

ბჰნი 59, 82, 85 და სხვ.= $\mu\omicron\upsilon\zeta\gamma$; ტვინი ორგვარია: თ ა ე ს-შ ო-
რ ი ს ი ტ ვ ნ ი 118, 10, 11, головной мозг და უ კ ა ნ ა თ-
ე რ ძ ო ჲ ტ ვ ნ ი 118, ზურგის ანუ ზერბემლის ტვინი $\sigma\iota\nu\iota\kappa\iota\kappa\acute{\iota}\varsigma$
мозг; თავის-შორისი ტვნის ნაწილები არიან: ა) წ ი -
ნ ა თ-ე რ ძ ო ნ ი მ უ ც ე ლ ნ ი ტვნისანი 91, 6, 11, передніе
желудочки головного мозга, ბ) ს ა შ უ ა ლ ი მ უ ც ე ლ ი
ტვნისაჲ 91, 13, 14, средний желудочек головного мозга და გ)
უ კ ა ნ ა თ-ე რ ძ ი მ უ ც ე ლ ი ტვნისაჲ 91, 2=ნათხემვი და
ტვნის-მიერი 91, задний желудочек головного мозга, მოვ-
აჲირი 112, ტვირპი селезенка. [желочок.

უ

უბადო 128, 152, 161 ცუდი, სამარცხვინო дурной, постыдный
(147. 174).

უბაჲმინილი 80= $\gamma\epsilon\gamma\lambda\upsilon\varsigma$ $\iota\epsilon\nu\eta\mu\iota\kappa\acute{\iota}\varsigma$ (99) ჩადრმავებული.

უგრძელუი 8, $\mu\epsilon\gamma\alpha\lambda\omicron\tau\epsilon\lambda\epsilon\varsigma$ 8, 10, 11, печувствительное (22).

უდილო 55, 1, $\lambda\iota\mu\eta\eta\epsilon\nu\omicron\varsigma$ $\nu\epsilon\lambda\iota\kappa\iota\kappa\iota\kappa\acute{\iota}\varsigma$, $\nu\epsilon\pi\rho\tau\gamma\alpha\kappa\tau\epsilon\lambda\epsilon\varsigma$ (72, прим. 21).

უზადოდ 41, უნაკლუდოდ, არა სისრულით не въ совершенствѣ, не вполне.

უზრკმელსი, უზრკმე იხ. ზრკელი.

უზუაჰმე 55₁₃, იხ. ზუავი.

უპანადო-ქარაი 91 და სხვ. = უკანა задній.

უპნეთაჰმა 29 უარყოფა отрицание (46).

უპნეცეჰმა 21₂₄ = отклонять (37).

ულთოღვალღაჰმა 147₁₀ (შეად. ლტოღვაჰ და განუვლთოღველი) აუცილებლობა, აუცილებელი неизбежность, неизбежие (შეგრძელება, 'აგრძელება' = აღრასტეია) ზედმეტი სახელია შუარისძიების ღმერთის ნემესიდისა.

უმაჯრე 157, უსახსრო, უხეირო (შეად. ორბ. «მაჯა»). რუსულში კი ამ სიტყვის საბადლოდ ზის «превратный» (179).

უმღაგოჰსი 70₂₄ = ნიჰთაჰმუჰ ოსადოჰ, უსთი (რუს თარგმ. 89 სხოლ. 40).

უმანეზარი იხ. უმენსი.

უმანისი 59₁₂₋₁₃ = ნამუჰ, ხუმენ, гименъ, перепонка, оболочка, плева აკი (შეად. ორბ.); **უმანეზარი** 122₂ აკებრივი плевистый.

უმგავსონაწილი 59_{10-11, 18} = ანაგაჰმერჰ ნეოდობოხასთი.

უმლაჰარისი 97 იხ. მლაჰარი.

უმხარეხად-რა 60₁₉ = ტშათე ხიო (80).

უნეაღიეთი = უნეაღიეთი 125 და სხვ. невольный, непроизволь-
ურათღვას იხ. ორთქლებად. [ნყ.

უპარაზი 147₁₀ = неумѣренный, невоздержный (168).

ურთი-ურთას 8, და სხვანი = другъ ко другу, другъ друга და სხვანი. შეად. ერთი-ერთას.

ურთაღვალღაჰმა 37₂₆₋₂₇ თვისების უქონლობა безкачественность (54).

ურაზი (სიტყვაჰ) 95 неподчиняющийся (разуму).

უსასოჰმინი 13 იმედდაკარგული, უიმედო.

უსაუჰვლოდ 58 непосредственно (78).

უბჰჰ 72, 95 და სხვანი = უგონური, არაგონიერი, უგონო неразумный (შეად. სიტყვაჰ, სიტყვერი).

უბჰჰჰი 125 უტრუო, შეუცდომელი непогрѣшимый (146); **უბჰჰჰ-ლოგაჰმა** 87 = непогрѣшимость.

უზღეზარი 6₁ = высший, превосходный (21).

უზსკარული 69 бездна.

უძმეჰმა 21₂₄ უძოკმედოდ გაზდა, დასუსტება ослаблять. (37).

შაშხანიკანი 73₁₁=ქუცუნიერი, მიწიერი, ნივთიერი, მატერიალური
земляной, материальный (92).

შუშური 35 მახინჯი безобразный, некрасивый.

შიღლაშაღი 146₂₀ აუცილებელი неизбъжный (167).

შაღლაშაღი 101=пресыщение (122—123).

შაღლაში 70₂₁=**შაღლა** 65₂₁=**შაღლა** 74₂=λεπτομερής, λεπτομε-
ρστερος тонкий, тончайший, состоящий из тончайших ча-
стиц უწყლილესი, უწყრილესი.

შაღლაშაღი 99 გაუზრდელობა невоспитанность (121).

შაღლაშაღი იხ. წუნარა.

შაღლაშაღი იხ. ხონდროა.

შაღლაშაღი 16 უპირატესობა преимущество.

შაღლაში 111 გამოუსადეგარი бесполезное, непитательное (133).

ფ

ფაწალი 120₁₁ ტყირბი селезенка (141); შედ. ორბ.: «ფაწალა—
ტყირბი».

ფაწალანი=თითოთაშაღ-**ფაწალანი** 10₂₁=разнообразный (24).

ფაწალანი 167₁₁=разнообразящий (191).

ფინიკი 83 ფინიკი.

ფინიკი 85, 96, 59, 119 ძველი, მაგარი, ტლანკი жесткий (102),
трудный (117), твердый (79), грубый (140); **ფაწალანი**
119=становиться грубее (140).

ფაწალანი 24₁=пневма (40). იხ. სული.

ფაწალანი 19₂₁ ზღვის ბალახი (ორბ.), ჟაჟია морская трава (31).

ძ

ძაღლაში-ქაღ 15₁=χελώνι черепаха ქუ.

ძაღლაში 14₂₁ чешуя. შედ. ორბ.: ქეცი და ქერკი.

ძიღლაში 165₁₁, 118 დიდთ გაწილბა, შერცხვენა позорить (ორბ. ზგან-
ქაღლაში და მარბის Одописцы, ლექსიკონი: ჭიქი); ზემო ნაჩე-
ნებ ალაგას კი ქართულ მთარგმნელს ეს სიტყვა ცოტა სხვა აზ-
რით აქვს ნახარი: «მრავალნი ვინაჲც მკლველ იქმნეს და რაჲც
უთნოთა იმოქმედეს, ი ქ ი ქ ე ბ ვ ი ა ნ დღე და ღამე»; რუსულ-
ში «იქიქებიაზა»-ის საბადლოდ ზის терзаются, устрашаются (189
და იქვე სხოლიო 26) იტანჯებიან, ძრწიან.

შეკრება 134₁₁ (შეკრების) დასკვნა, დასკვნის გამოვლა ან გამო-
ყვანა (სილოგიზმში) *слѣдовать, вытекать* (ზე სილოგიზმზ,
иъзъ посылкокъ). იბ. შესიტყუა.

შეპარებული ცხოველი 8₁₁—რთული ცხოველი *сложное живое существо* (22).

შეპასრულებელი 24₁₁₋₁₇, 36₁₁ ამ სიტყვით სთარგმნის იოვანე პეტ-
რიწი არისტოტელის ტერმინს *ἐντελέχεια* ენტელექია *ἐντελεχία*;
არისტოტელის მოძღვრებით, ეს არის მოქმედი ძალა (*ἐνέργεια*)
რომელსაც გამოჰყავს ყოველი საგანი (ყოველი სხეული, ნივთი ან
ცხოველი) შესაძლებლობიდან და აძლევს მათ სრულსა და თვით-
მიზნოვანს სინამდვილეს, დამთავრებულსა და განსაზღვრულს სახეს
ანუ ფორმას; სხვანაირათ: ენტელექია (=„სრულყოფილი“) არის
სახოვანყოფილი და გვაროვანყოფილი დასაბამი ყოველის საგნი-
სა ადამიანში არისტოტელს ასეთს დასაბამად მიიჩნდა სული (ψυ-
χή), რომელიც, მისი სწავლით, არის სხეულის ცხოველყოფილი
და გვაროვანყოფილი ძალა-დასაბამი. ფილოლოგიურათ არისტო-
ტელის ტერმინი ასე ნაწილდება: *ἐν τῷ τέλει ἐχέειν*—*имѣть закон-*
чену (=ტელიც ჰქვია) *въ себѣ самомъ, имѣть ацѣхъ* (=ტელიც
ზე სეზე სამომზ==თვისშორისვე სრულყოფა, თვისი მიზნის თვის-
შორისვე ქონება,—რაიც აღნიშნავს დამთავრებულს არსებობას,
რომელსაც თავისი მიზანი თავისშორისვე აქვს (შეად რუს. თარგმ.
52, სხოლ. 61 და Слов. 10).

შემაჯავრებითი-შემაჯავრება 9₁, 10₁₁ რიგ-რიგათ, თანდათანობით по
порядку, постепенно.

შემატება 167₁₁ („ურთი-ერთს იმეცნებდეს“)=*снбѣа узнѣвати*.

შემთხუზვითი 39₂₁₋₂₈—**შემატ შემთხუზვითი** 38₂₁₋₂₈ *хѣтѣ* შემჰ-
პეჩიჯი=*ex accidenti* (რუს. თ. 55, სხოლ. 74).

შემშნარი (ცეცხლი) 64₃; რუსულ თარგმანში ამ სიტყვის საბადლოდ
ზის *охлажденный* (огонь 83).

შენაწივრება 24. 32=პორთულეზა (იბ.); აქედან: შემაწივრებელი
8₁₃=შემათანხმებელი, შემახამებელი *приспособлющий* (22).

შენდობა 13, 44, 171 ნების მიცემა, არდაშლა, ნებაზე მიშვება
предоставление (права), *позволение*, *попущение* (27. 60. 208).

შეარწუმება 61=შეხავება *смѣшение* (81), *слияніе*; შეურწყუმელად
(54)=*неслитно* (70).

შესაბამი 28, 68, 171=*сор.змѣрность, пропорція, пропорціональ-*
ный (45. 87), *собразный* (202).

შესაძამე (სოფლისა) 12₁₁ შექმნა (*сѣевеніа*) *созданіе, твореніе* (მი-

პა). — ზოგჯერ კი ეს სიტყვა «შესაქმე» მთარგმნელს ნახშირი აქვს
 ორლანოს მწიგნულობით (ქართ. ტექსტი 89_ა = უს. 108) *organъ*;
 აქედან: *შესაქმებრივი* 57₁₁, 59₂₄ = *ორლანებრივი*
 (57₁₁₋₁₂) *органический* (79).

შენათავსენ 11 შესაბამის, შესაფერისი სობრასნი. •

შენიშვნა 28, 30, =სილოგიზმი სиллогизм, умозаключение
(45, 46). თავის მეორე თარგმანში („კუჭირნი“) ჰეტეროქი ამავე
ტერმინის საბადლოდ ხმარებს ტერმინს „თ ა ნ შ ე ს ი ტ ყ უ ა ე“
(იხ. მარტის Ioаннъ Петрипскій..., გვ. 29, სტრიქ. 5).

შეცუცებაჲ 78, („შეცუცების“) შეცუცება (შეცუცების) замѣчаться, познаваться (97).

შეუძრავუმაღალ იხ. შერწყმად.

ზღაპარში სწავლა 121=შესუნთქვა вдыхание. იხ. სულის-
კეთილშობილება.

შეშამარღვ 59₂₀=Жила (79).

შეშაძარღუტბარიჲნი ინონი იხ. ძარღუტბარიჲნი ინონი.

შეშჯად იბ. **თანშეშჯად.**

შახეხად $83_{\frac{1}{2}}$ = შახეხითი (ძალი) $84_{\frac{1}{2}}$ осязаніе.

შთათესული 116 ჩანასახი зародышъ.

შთამოქმენებად 64 (შთამოქმენებული) низвергаться.

ԾԹԱՅԿԱԸ 171 հաջորդեա վերցարթ, քոճերգարթ.

ॐॐ 108 страхъ.

ზოგათ-მეტაქსტემაზე 144, ვარსკვლავებზე წინასწარმეტყველება ახ-
ლად დაბადებულის მომავალი ცხოვრების შესახებ, დაბადების დღის
მიხედვით (რუს. თ. 164, სხოლ. 4).

შტაბის მხრიდან 99, („შტაბის ექსპედიციის“) происходить внутри, возникать (121).

შპს-ის მფლობელები სიტყვად 92 იხ. სიტყვად.

ზრატად 65 კრობა, ჩაქრობა потушение (84); ზრეტილი ცეცხლი
64=ღამქრალი ცეცხლი.

შპს 78 შვიდკუთხედი (გეომეტრიული ფიგურა) семиугольник

შუასამაგიდო 120_{mm} = ძ:ჭრრყყღ ძიფრაღმა, გრუდო-ბრუშნაი პრეგრადა.

შუცხად უკმა, ლხენა, სიტკბოება наслаждение (39).

6

ՀԱՅՈՒՆ ՑՅ ԺՈՅԹՈՅՈՒՆ ԻՅՈՒՄՆ.

ჩვენი იმ. ჩვენი.

[ностъ.]

ჩუბვად 153, — ჩვეულება, პროვჩკა; ჩუტულება 153, ნრავსთენ-

ჩუპე-შიპი 151, 154 რაც ჩვენს ნებაზეა დამოკიდებული თო, что в нашей власти.

ჩავლი—ლობილი, ნორჩი; ბავშვი (44) мягкий; дитя, ребенок (60);
ჩავლიპი 59 ურბილესი ბოლქე мягкий (79).

ჩავლიპი 151=**ჩავლიპი** 27₂₃=*μαλαστόρεχχα* мягкошерпный чешучатый (44, прим. 24).

ჩავლიპი იხ. ჩავლიპი.

ც

ციდაშტაშელი 49 მაიმუნი обезьяна.

ცხელი 59₁₄ ქონი жиръ.

ცოხნა 111 ლეჭვა жевание.

ცვლი 80 თაფლის სანთელი воскъ.

ცხეპული სხეული 77₂₀=„ფერიითა რომლითა-მე გარემოსილი“ (იქვე სხოლიო *) цветное тело (97).

ცხოველიპი 9₁₄=*ζωόφιτα*, зоофиты (23).

ცხოველუშა 84=*βίη* животныхъ.

ცხოველობა 53 жизнь.

ცხოველუშა იხ. ცხოველუშა.

ძ

1. **ძალი**—ეს სიტყვა პეტრიწის თარგმანში ჩვეულებრივ ნიშნავს: ძალას, ნიჭს сила, способность. აქედან ნაწარმოებია სიტყვა: **ძალითი** 4₁₀=შესაძლებლობითი *δυναμει* потенциальный (შეად. ორბ.: „ძალითი“); აქედანვე: **ძალად ცხოვრება** 38₁₀=жизнь въ потенции (55); **ძალის ცემა** 123 („ძალს ცემს“) გაღონიერება, გაზაფრება *υκρίπληται* (144).

2. **ძალი** 36, 93 სიმი (ქნარისა, ან ებანისა) струна; აქედან: **ძალთ-საცემელი** 93₂₀₋₂₁=плектръ, палочка для удара по инструменту. **ძალის-ცემა** 123 იხ. ძალი 1.

ძარღვ 59_{11,18}, 115, 118; ამ სიტყვას ქართველი მთარგმნელი ხბარობს ზოგან საბადლოდ სიტყვისა *ნერვი* *н е р в ъ* (რ. თ. 79, 118), ზოგანაც *в е н ы* (79, 136 რ. თ.); **ძარღუნი შუაის-გარემო-ნი** და **თხეპის-შიპი** (115)=*вены*, находяшіеся *возлѣ ушей*, и сонныя артеріи (*χαρσινης*) 136; ხოლო: **შუაილნი** **ძარღუნი** 118=тонкіе нервы, нервныя нити (139)

ქარლუბარი360 ინო60 59₁₇—нервные волокна (79); ზეად. ინო₆
და ინო60.

ქარლუბარი მიღრეკა 113=пульсовое (сфигматическое) дви-
жение 134.

ქარლუბარი360 (ძალი) 110₁₄=пульсовая сила, бие́ние пульса,
движение крови (131).

ქაბარა 87_{13,20}=шумъ (106).

ქახ 98=добавляется, добавлено (120).

ქიხა 137 изслѣдованіе, изысканіе (158).

ქლაღ (ცხორება) იხ. ძალი 1.

ქლითი იხ. ძალი 1.

ქნელჯაგუზული 157, художочный (180).

ქნელჯაგუზულობა 157₁₇=дурной темпераментъ (180); ზეად.

ქნიად 23 трудно. [შეხვედბა.

ქნიადგასაგონებელი 51 ძნელგასაგები труднопони́маемый, неудо-
бовразумительный.

ქოწული 29 წითელი красный.

ქპრი 15, 128 ჰლო; აგრეთვე—страданіе (ქ. 172=რუს. 203); უდა-
რესი ქპრი=меньшее зло (148).

ქპრის - მხარხველობა გულის-შორისი 108₁₄ = სიტყ. нена-
вистъ (130)

ქუნად 56₁₉ (პორფიროს, რომელმან თვტ ძუნად ქრისტესსა
აღძრა თვსი ენაჲ) წინააღმდეგო противъ (75).

ქლუნვა 1 (ვარსკვლავთა) 150=течение (свѣтилъ) 171.

წ

წადილი 134 სურვილი желаніе.

წათხი 58₉=слизь, мокрота (78); ფსლებრივი წათხი 59,
=ჭჭრძეჲ უსეჲჲ похожая на сыворотку мокрота (79,
прим. 6).

წარპარვა 101₂₂=отялкать (123).

წარწირვა 84_{18,17} გაწირვა=подвергать опасности (101, прим. 5).

წელი 112₄ („წელნი“) ნაწლევი кишка.

წელწორება 163=ежегодный равноденствіа

წანთილი 150 ნიშანი (წერტილი) знакъ (точка); „წანთილი სიგრძე-
თა-ებრ და სივრცეთა“=„знакъ по долготѣ и широтѣ“ (171).

წანნიერი 131=благородный (150).

- წაღება** 148₂, (ვგონებთ უნდა ყოფილიყო: „აღწელებანი“) = **выбор** (169); **შეად.** აღწელებად.
- წილი** 111₁; **ორბ.**: წილა — სიბილწე და ფინთი რამე; რუსულ თარგმანში კი ამ სიტყვის საბადლოდ ხის **сѣра** (хащѣлѣ) 133₁. **შეად.** ბაული ყურთაჲ.
- წინაღარჩება** 134 = **выбор** (153); **წინაღარჩებითი** (მიდრეკაჲ) 117 = **происходящее по выбору** (движение) 139; **ამხარ წინაღარჩებითა** (მიდრეკაჲ) 117 = **произвольное, по выбору** (движение) 139; **წინაღსარჩებელი** 136 = **предметъ выбора**, **выбор**.
- წინაგანგებელი** 102 = **предшествующий** (123).
- წინაგანგებუმი** 21, 102, 140 = **противодѣйствующій** (37), **противоположный** (123. 160); **противникъ**.
- წინაგანარჩებითი** (ძალი) 89 = **способность свободного выбора** (108).
- წინაგანაწმულობელი** 28 = **возражение** (44).
- წინაგანწმენელი** 96 = **предназначенный** (117).
- წინაგანწმუბად** 147 = **стойкость** (168), **противостоять, возражать**.
- წინადადება** 148 **განზრახვა, намѣрение**; აქედან: წინადადება ისა - განი = **a proposito** изъ **намѣренія**; მეტრ წინადადებათი = **secundum prorsositum** по **намѣренію** (169).
- წინამდებარე** 34_{22, 23} = **субъектъ** (51); **ზოგჯერ** ნიშნავს **предположенное** (ქ. თ. 154₁, რ. თ. 177).
- წინამეწმულობად** 165 **предвѣдѣніе**.
- წინწილა** 143₁ = **ტკბილი საკრავი** (ორბ.). **кимвалы** (ნიკ. მარის **Одописны, лѣксик. II**); რუსულ თარგმანში კი ხის **флейта** (164).
- წილი** 80₁ = **γραμμή** **linea** **линія**, **черта** (47) ხაზი; **წირნი** 80_{1, 11} (იხ. სხოლოც) = **ნახატი, მხატვრობა живопись** (99).
- წიმილვად** 111₈ თვალის ჩირქი **гной глазъ** (133).
- წკველწილი ნაკუბთი** 66 სწორხაზიანი ფიგურა, სწორხაზიანი მოხაზულობა **прямолинейная фигура, прямолинейное очертаніе** (85).
- წული** 116₁, მამრი ანუ მამალი ცხოველი **самецъ** (138); **შეად.** დედალი.
- წულილადი** 25 წვრილადი, წვრილი = **тонкос** (41).
- წუმწუბად** 64 გოგირდი **сѣра**.
- წურთად** 153 ვარჯიში **упражнение** (175).
- წურილადი** 120 იხ. წულილადი. [ერთი გვარია.
- წულვასაჲკველი** 108₁ = **ужасъ** (128) ზარი (თავზარი), შიშის ერთ-

წულვამე პაჲრისამ 73=ударъ воздуха, волны воздуха (93).

წულის-შორისნი (ცხოველნი) 21 водяные животные.

წულტუმე 77, 79, 85 86, 122=гладкій, უხორკლო; **წულტუმობამე**—
гладкость.

წაგადამე 84 потеря, гибель.

წანარი 77, 79, 86=ровный (97. 98), равномѣрный (103, прим.
17-ое); აქედან: **უწანარამე**=неровное, неравномѣрное (იქვე).

წარამამე 7, გნწვ (21).

წარამამე-ნაგლუმამე 108,=ძრეწი вспычивость (130).

ჭ

ჭაწწარამამე 106,=ჭიჯი грусть, тоска (მწუხარების ერთ-ერთი
გვარია).

ჭარამამე 20,22 („ვიტუროთ“) ქვერტა, ცქერა, ყურება, დათვალიერება.
разсматривать.

ხ

ხანი მიმღ 77, იხ. მიმოხანი.

ხატი და სახა 40,=форма и отпечатокъ (57).

ხედვითი 106, მარტო გონებით წარმოსადგენი; თეორეტიული теоре-
тический, созерцательный (129). შეად. საქმითი.

ხონდრომე 122, ჯბბბბ; cartilago хрящ (Слов. 36); აქედან:
უხონდრომენი 93,=хрящевые (114); აგრეთვე: **ხონდრომე**
77,=шереховатый (97).

ხაწწამე 84 დაშლა, დარღვევა разрушение, разложение.

ხვთი=ქროკოდილომე-ხვთი 29=крокодилъ (46).

ხუაპი 65 ხუაპი ყუჩა; «ხუაეებრივ თანშესხმული»=сваленный въ къ-
ხურკვერამამე 71,20 იხ. ხურკვე. [ყუ (84).

ხურკვე—დურგალი ან კალატოზი, «მთელელი» (ხისა ან ქვისა) შეად.
ორბ.; **ხურკვერამამე** 71,20 დურგლობა-კალატოზობა зодчество;
რადგან ეს ხელოვნებაა, აღმათ ამიტომ საბადლოდ სიტყვისა
ხურკვენი (166,) რუსულში ზის „художники“ (190).

პ

პამს—ჯერარს, უნდა слѣдуетъ, надлежитъ; **პამსინა-მამ** 172,2
надлежащимъ образомъ.

პელტა შიზანი კარძო 86=ხელისგული ладонь рукъ (103).

პელის-პსნა 59₄— სისხლის გამოშვება кровопускание, разръзъ жылъ (венъ).

პელმწიფება 22₁₁, 133 ძალა-უფლება власть.

პელმანი 155=ხელოვანი 6, художникъ (177).

პმეპრობა 74=რ ფაუჟიკის სისხლისგან გამოშვება (94).

პმიანობითი (ძალი) 94 იხ. კმეპრობა.

პორპი 93_{18, 20}; პეტრიწი ამ სიტყვით სთარგმნის ორ ბერძნულ ტერმინს: ა) *ἀρτηρία τραχεία* шереховая артерія дыхательнаго горла, дыхательное горло და ბ) *γάργαραν* gurgulio устьи гортани (Слов. 3 и 5).

პორპის-თაში 122₁₈₋₁₉=*φάρυγξ* pharynx глотка, начало пище-проводя (Слов. 35); მაგრამ, შესაძლოა ამ სიტყვით პეტრიწს გადმოღებული ჰქონდეს ბერძნული *λάρυγξ* гортань, начало дыхательнаго горла (შეად. რუს. თარგმ. 143 სხვ. 19), რაც ახრით უფრო შეეფერება ამ ადგილს.

პსენება 89₁₁ დახსოვება запоминание, память (108). შეად. აღსენება.

პშირი 111₁₇ ხეივანი, «წიქვილის სახვარბლე» (ორბ.: „კეივანი“).

პშირი—плотный (იხ. სიკშირე); აქედან: **დაპშირება** 84₁₇ ძალა-სა плотнѣе.

ჯ

ჯაბანი 35 მშვიდარა блязливый.

ჯარას 20, 51 და სხვ.=ჯერია, რიგია, უნდა нужно, слѣдуетъ, **ჯარინება** 32₁₁, [надлежить.

ჰ

ჰარპირიზმი მებანი 73=воздухообразныя состоянія (93).

ჰარჟულა 99=дурной нравъ, дурная привычка; дурное состояние тѣла (Слов. 17: *καχεξία*).

ჰასპი 34, 167=возрастъ (51), ростъ (191) წლოვანობა, ტანადობა.

ჰიპი 6 იხ. გება.

საკუთრებითი სახელები

ადგილთა, პირთა და თხზულებათა¹:

ალექსანდრია 55 Александрия ქალაქი ეგვიპტეში, დაარსებულია ალექსანდრე მაკედონელის მიერ 332 წელს ქრ. წინ, ცნობილი საგანმანათლებლო და სააღმწიფეო ცენტრი ძველად.

ამმონიოს (საქასი) 25, 53 Аммоній Саккас ალექსანდრიელი ფილოსოფოსი, 175—242 წ. ქრ. შემდეგ, ნეოპლატონური მოძღვრების საფუძვლის ჩამყრელი; მის მოწაფეთა შორის განსაკუთრებით ცნობილია **პლოტინუსი** (იხ.), რომელიც ითვლება ნეოპლატონური სკოლის ნამდვილ დამაარსებლად.

ამოსახეველთა წიგნი 109 თხზულება ლაღინოსისა (იხ.) сочинение Галена: „О доказательствах“.

ანაქსაგორაჲ 167 Анаксагоръ ათინელი ფილოსოფოსი, ცხოვრობდა 500—428 წ. ქრ. წინ.— მისი მოძღვრებით: ყოველივე შედგენილია უთვალე პირველნიეტიერებათაგან (პომიომერიებისაგან), რომელნიც თვისებით უცვალბებლნი და რაოდენობით განყოფადნი არიან; ეს პირველნიეტიერებანი თავდაპირველად სრულიად უძრავნი და ერთმანეთში არეულნი ყოფილან; ამ მდგომარეობიდან იგინი გამოუყვანია ყოვლისავე მომწესრიგებელსა და მიზანშეწონილად მოქმედს გონებას (ნაზ); მას შემდეგ კი მათი მოძრაობა მექანიკურად სწარმოებს.— ამ მოძღვრებისათვის იგი ათეისტად გამოაცხადეს და ათინიდან განდევნეს.

ანაქსარხოს 128 Анаксархъ.

¹ ამ სიაში აღნიშნულნი არიან მხოლოდ ის საკუთრებითი სახელები, რომელნიც გვხვდებიან თარგმანის ტექსტში და გადამწერთა სხოლიოებში. ჩვენი წინასიტყვაობა კი აქ მხედველობაში მიღებული არაა.

ანაქსიმენი 71 Анаксимент ბერძნის ფილოსოფოსი, კალ მილეტი-დან (მცირე აზიაში), ცხოვრ. 560—502 წ. ქრ. წინ. მისი სწავლით ყოველსავე პირველდასაბამი ჰაერია: ჰაერის შეთხელებისაგან წარმოდგება ცეცხლი, ხოლო შეკუმშვისა და შესქელებისაგან — წყალი და მიწა; სულიც იგივე ჰაერია; სიცოცხლე ჰაერის შესუნთქვა-გამოსუნთქვაში მდგომარეობს.

აპოლინარი 4, 44 Аполлинарий შვილი ალექსანდრიელის რიტორის, აგრეთვე, აპოლინარისა. 362 წელს ქრ. შიმდგომ იგი არჩეულ იქმნა ლაოდიკიის (სირიაში) ეპისკოპოსად და ამ ხარისხში დაჰყო გარდაცვალებამდე (392 წლის მახლობლად). ფილოსოფიაში მიმდევარი იყო პლატონის სკოლისა. კერძოდ, ადამიანის ბუნების შესახებ იგი ასწავლიდა: კაცი შესდგება სხეული საგან და გონიერი სული საგანად. რადგან გონიერებითი სული ადამიანის ცვალებადი და ცოდვილია, ამიტომ მაცხოვარმა არ მიიღო იგი: ამ სულის ადგილი ქრისტეში ეკირა ღვთაებრივს ღოგოსს (ἀρχή) ანუ სიტყვასაო. ამ მოძღვრებისათვის აპოლინარი გამოცხადებულ იქმნა მწვალებელად (ერეტიკოსად), და მეორე მსოფლიო კრებამ (381 წ.) შეაჩვენა როგორც თვით აპოლინარი და მისი მოძღვრება, ისე მისი მიმდევარნი. მიუხედავად ამისა, იგი მაინც მღვდელმთავრობდა სიკედილამდე (Бронзовъ—Точн. излож. Правосл. вѣры... Приложение IV).

აპოლონ 153 Απολλών ბერძნული ღვთაება, ძე ზევსისა (=დიოსი), ღმერთი სინათლისა, მუსიკისა, წინასწარმეტყველების, მცველი სამოქალაქო და სახელმწიფო წესებისა და სხვათა.

არისტოტელი 1, 9, 24, 24, 36, 42, 57, 58, 60, 65, 65, 68, 76, 94, 95, 104, 116 116, 153, 169 Αριστοτελეს უდიდესი ბერძენთა ფილოსოფოსი და ბუნებისმეტყველი, მოწაფე პლატონისა (იხ.), მასწავლებელი ალექსანდრე მაკედონელისა; დაიბადა 384 წ. ქრ. წინ; 331 წელს ათინაში დააარსა საფილოსოფოსო (პერიპატეოლთა) სკოლა; გარდაიცვალა 322 წ. ქრ. წინ. მისი ბიოგრაფიისა და მოძღვრების მიმოხილვა აქ შეუძლებელია. ამიტომ აღინიშნავთ მხოლოდ იმ თხზულებათ, რომელნიც ნემესიოსის წიგნში არიან მოხსენებულნი: «ცხოველთ დამსახველი» ანუ «ცხოველთა ისტორია» (გვ. 60), «ბუნებითი» ანუ «ფიზიკა» (გვ. 95) და «ჩუპულებითი» ანუ «ითიკა» (გვ. 95).

ბაბილონი 163 ცნობილი ძველად ქალაქი და სახელმწიფო ტიგრიისა და ეფრატის ხეობაში Βαβυλων.

აზუნაბითნი 95 თხზულება არისტოტელისა „ფიზიკა“=„Физика“.

აზამოზადისა წიგნი 77 თხზულება პორფირიოსისა (იხ.): „Περὶ ἀσ-
θητικῆς—Объ ощущеній“ (რუს. თარგმ. 97 და იქვე სხო-
ლიო 15).

დავით 44 Давидъ ებრაელთა მეფე-წინასწარმეტველი.

დანიელ 22 Даниилъ ებრაელთა წინასწარმეტველი.

დიო 153 Юпитеръ ზეესი (=იუპიტერი), ძე კრონოსისა, უზენაესი
ღვთაება ძველი ღრთის ბერძნებისა, მამა ღმერთებისა და ადამია-
ნებისა. მცველი სიმართლისა და სახელმწიფო წყობილებისა და სხვ.;
ჰყავს შვილები: **არაბა** (მარსი), **აპოლონი** (იხ.) და სხვანი.

დიმოკრიტოს 23, 116, 169 Демокритъ ბერძნის ფილოსოფოსი,
460—370 წ. ქრ. წინ, პირველი წარმომადგენელი ატომისტურის
მოძღვრებისა.

დინარხოს 24, 24, 31=დიკეარხოს Динархъ=Дикearхъ ბერძნის
ფილოსოფოსი-პერიპატოელი, ისტორიკოსი, გეოგრაფი და მათემა-
ტიკოსი, ცხოვრ. მე-4-ე საუკუნეში ქრ. წინ.

დიონისიოს მძაპარი 128 Διονисίος тиранъ სირაკუზელი, შვილი
და მეშვეილრე დიონისიოს ღიღისა, ცხოვრობდა მე-4-ე საუკუნეში
ქრ. წინ.

ეზრაელნი 11, 18, 69, 89 евреи.

ეგვიპტე 162 Египетъ ცნობილი ძველად სახელმწიფო აფრიკაში, ნი-
ლოსის ხეობაში.

ეგვიპტელი იხ. მეგვიპტელი.

ევნომიოს 40, 41, 42 Евномий, არიოზის მიმდევარი მწვალელები
(ერეტკოსი), ცხოვრობდა მე-IV-ე საუკუნეში, † 398 წ.; მის მი-
მდევართ ეწოდებათ—ევნომიანნი (=ევნუმიანნი).

ევნომიანნი 57 евноміане ევნომიანნი, ევნომიოსის მიმდევარი.

ეპარიპიდი 169 Ήвриπιδъ ცნობილი ბერძნის ტრალიკოსი, 480—407
წ. ქრ. წინ.

ელენენი (=ელენენი) 47, 57, 163, 163, 163 греки ბერძენი.

ემესა 3 Емеса ქალაქი ზემო-სირიაში, მდ. ორონტის პირად, ფინიკიის
სახლვარზე. საკათედრო ქალაქი ამ წიგნის ავტორისა.

ენოქი 150 Εnochъ ძველი აღტქმის პატრიარქი.

ეპიკურელნი 75 эпикурейцы ეპიკურის სკოლის მიმდევარი.

ეპიკუროს 23, 103, 169 Эпикуръ ცნობილი ბერძენთა ფილოსოფო-
სი, ათინაში, 341—270 წ. ქრ. წინ, დამაარსებელი, ეგრ. წოდ.,
ეპიკურელთა საფილოსოფიო სკოლისა.

ზინონ 94, 128 Зенонъ, ზენონ, ბერძნის ფილოსოფოსი, დამაარსებე-

- ლი სტოელთა სკოლისა (ათინაში); ცხოვრობდა 340—260 წ. ქრ. წინ.
- თალი 24, 70** *Θαλεις*, თალეისი, ბერძნის პირველი ფილოსოფოსი, ქ. მილეტიდან, 624—548 წ. ქრ. წინ; მისი აზრით ყოველივე წყლისაგან წარმოდგა.
- «თანამაჰმოდისა»** წიგნი 76 თბ. ლაღინოსისა (იხ.): „სიმფონია“.
- თეოდორა 47** *Θεοδωρ* პლატონური ფილოსოფოსი.
- თუკიდიდეს 109** *Θυκιδιδης* ბერძნის ისტორიკოსი. ცხოვრ. მე-V-ე საუკ. ქრ. წინ.
- იამვლიხს 47** *Ямвлихъ*, ბერძენთა ნეოპლატონური ფილოსოფოსი, მოწაფე პორფირისა. † 330 წ. ქრ. შემდგომ.
- ივიკოს 163, 164** *Ивикоъ*, ბერძნის მოგზაური-მგოსანი, ცხოვრ. მე-VI-ე საუკ. ქრ. წინ.
- ილია 150** *Илия* წინასწარმეტყველი.
- იოზ 156, 171** *Иовъ* მრავალწამებული (დაბადებაში).
- „იოზა“ 69** წიგნი იოზისა (დაბადებითგან) *книга „Иовъ“*.
- იოზანე** პლატონური ფილოსოფოსი, „ჟეშმარიტად პლატონური ფილოსოფოსი“ 24 (სხოლიო), 103 (სხოლიო) — იოვანე პეტრიწი. მთარგმნელი ამ წიგნისა ბერძნულითგან ქართულად (უფრო ვრცლათ იხ. ჩვენი წინასიტყვაობა).
- იოსებ 128** *Иосифъ* იოსებ, ძე იაკობისა (დაბადებითგან).
- იპპარხს 71, 75** *Иппархъ* მეტაპონტიელი, ცხოვრ. მე-II-ე საუკ. ქრ. წინ, ასტრონომიის დამაარსებელი.
- იპპოკრატე 70, 109** *Иппократъ*, ბერძენთა სახელოვანი ექიმი, ცხოვ. 460—356 წ. ქრ. წინ. — ქართულ კარაბადანებში იგი წოდებულია „ბაგრატად“. მე-59-ე გვერდზე ამისი სახელი შეცდომითაა დაბეჭდილი ასე: „აპპოკრატის“, რაც უნდა გასწორდეს.
- იპპონე 24** *Иппонъ*, ფილოსოფოსი.
- იერაკლიტოს 24, 71, 169** *Иераклитъ* ჰერაკლიტი, ეფესელი. სახელოვანი ბერძენთა ფილოსოფოსი, ცხოვრობდა 500 წლის მახლობლად ქრ. წინ; ყოვლისავე დასაბამად მიიჩნდა — ცეცხლი.
- იუპიტარი** იხ. ღია.
- კლავანტოს 28, 28** *Клеантъ* სტოელი, ბერძნის ფილოსოფოსი, 331—232 წ. ქრ. წინ, ზინონის შემდგომ მეთაურობდა სტოელთა სკოლას.
- «კასანაჰუფელნი სიტუჰანი» 33** თბ. ლაღინოსისა (იხ.).
- კრიტიანე 153** *Критянъ*, კუნძულ კრიტის მცხოვრებნი (ხმელთაშენა ზღვაზე).

კრიტი 24 Критій, ერთი „30 მძლავრთაგანი“ (==ტირანთაგანი) ათინაში, პლატონის ნათესავი, ორატორი და ფილოსოფოსი, † 403 წ. ქრ. წინ.

კრონი 47 Кронієჲ Кроній პლატონური ფილოსოფოსი, მე-II-ე საუკ. ქრ. შემდეგ. ნემესიოსი იხსენიებს მის თხზულებას: «წიგნი კუალად-ქმნადობისაჲ» (47).

ლაზარი 172 Лазарь, (სახარებითგან).

ლაკედემონელი 153 лакедемоняне, ლაკედემონის მცხოვრებნი, სატახტო ქალაქით სპარტით (სამერქმეთში).

ლაოდიკია 4 Лаодикія, ძველი ქალაქი ფრიგიაში (მცირე აზიაში).

მაკავენი 128 Маккавеи, ძმანი მაკაბელნი (დაბადებითგან).

მანიქეელი 25, 45 манихеи, სარწმუნოებრივ-ფილოსოფიური სექტა, დარსებული მე-III-ე საუკუნეში ქრ. შემდგომ, სპარსელის სურანკის-მიერ, რომელსაც უწოდეს მ ა ნ ე ს ი (=სული),—აქედან სექტის სახელიც. [тахъ].

მარტივთა-თხს 34 თხზ. ლაინოსისა: «О простых медикаментов»
მეგვიპტელი 143 египтяне ეგვიპტელი, მცხოვრები ეგვიპტისა; ეგვიპტელი მეცნიერ-ბრძენნი.

მენანდრი 169, 172 Менаандр ათინელი, ცნობილი დრამატურგი (კომედიების მწერალი), 342—291 წ. ქრ. წინ.

მოსე 10, 13, 44, 69, 69 Моисей წინასწარმეტყველი, ავტორი „დაბადების“ პირველი ხუთი წიგნისა.

ნაწილთ კმარებისა-თხს 50 თხზ. ლაინოსისა. [სიტყვაობა].

ნემესიოს 3 Немесій ემესელი, ავტორი ამ თხზულებისა (იხ. წგ. წინა-ნიშნობისა).

ნიკოკრეონი 128 Никокреонтъ მძლავარი (ტირანა).

ნუმანიუს კითალორალი 25 Нумений

ორიგენი 58, 89, 128 (სხოლიო) Оригенъ, სახელოვანი ქრისტიანი ღმრთისმეტყველ-ფილოსოფოსი, 185—255 წ. ქრ. შემდგომ, ქალ. ალექსანდრიაში. დიდი საშახტური მიუძღვის საქრისტიანო ეკლესიის წინაშე წარმართთა მწერლებთან ბრძოლაში, მაგრამ ზოგიერთ დოღმატთა შესახებ არამართლმადიდებლობითი აზრები ჰქონდა გამოთქმული, რის გამოც ზოგიერთი მისი თხზულება ეკლესიის მიერ უარყოფილია და გარიცხული.

პავლე 10, 22, 172 ап. Павелъ, მოციქული.

პანეტიოს 94 Панетій როდოსელი, ბერძნის ფილოსოფოსი, სტოელთა სკოლის თავი, 180—110 წ. ქრ. წინ, რომში.

პითაგორა (=პითაგორა) 24, 40, 41 Писагору სახელოვანი ბერძენი ფილოსოფოს-მათემატიკოსი, ცხოვრობდა 580—500 წლის

მაზლობლათ ქრ. წინ; კროტონში დააარსა სარწმუნოებრივ-ზნეობრივი ძმობა, რომლის წევრთაც დაერქვათ პითაღორელნი.

პითაღორაქმნი 89 პითაღორის მიერ დაარსებულის ძმობის წევრნი, მისი მოძღვრების მიმდევარნი.

პლატონი 4, 24, 31, 42, 47, 47, 51, 69, 74, 76, 76, 89, 89, 90, 102, 147, 148 (სხოლ.), 150, 169 Πλατων, სახელგანთქმული ბერძენი ფილოსოფოსი, ათინაში, 427—347 წ. ქრ. წინ, მოწაფე სოკრატისა და მასწავლებელი არისტოტელისა. მის თხზულებათაგან ნემესიოსს დასახელებული აქვს „ფედონა“ (31) „Федон“.

პლატონური 28 платоникъ, პლატონის მიმდევარი ფილოსოფოსი; ნეოპლატონიკი. მთარგმნელიც ნემესიოსის წიგნისა გადამწერის მიერ წოდებულია: „პლატონური ფილოსოფოსი იოვანე“ (იხ. გვ. 103 სხოლიო).

პლოტინოს 4, 25, 46, 53 Πлотинъ ფილოსოფოსი, ნეოპლატონიზმის დამაარსებელი, 204—269 წ. ქრ. შემდგომ, მოწაფე ამპონიოსისა.

პორფირიოს (==პორფირი==პორფირე) 47, 56, 56, 77 Порфирий, ნეოპლატონური ფილოსოფოსი, მოწაფე პლოტინოსისა, 232—305 წ. ქრ. შემდგომ. მის თხზულებათაგან ნემესიოსს დასახელებული აქვს: „სერეფიონი საძიებელნი“ (გვ. 56) და წიგნი „გარძნობადობისა“ (გვ. 77).

პრომი — იხ. პრომი.

სახარებაჲ 156₁₃ Евангеліе.

სიმეა 31 Симій, Симіахъ.

სოკრატ 31, 150, 173 Сократъ, დიდებული ათინელი ფილოსოფოსი, ცხოვრ. 469—399 წ. ქრ. წინ, მოძღვარი პლატონისა.

სოლომონ 44 Соломонъ ბრძენი, ებრაელთა მეფე, ძე დავითისა.

სტოიკი 23, 24, 25, 68, 72, 142, 146, 150, 169 стоики ფილოსოფიური სკოლა, დაარსებული 340—365 წლების მაზლობლათ, ზენონის მიერ; ამ სკოლის მიმდევარნი.

სოსანნაჲ 128, 163 Сусанна, ბიბლიითგან.

ურიამ 44 Урій, ებრაელი მხედართმთავარი, რომლის ცოლიც შემდგომ შერიოთო დავით წინასწარმეტყველმა.

ჟედონი 31 პლატონ ფილოსოფოსის თხზულება «Федонъ».

ფილოპატორ 142, 143 Филипаторъ სტოიკი ფილოსოფოსი. ნემესიოსს მოხსენებული აქვს მისი თხზულება „წიგნი სჯაჲ“ (გვ. 143).

ქრისტო 56 Христосъ.

ქრისტეანე 58, 151 **христианинъ.**

ქსენოკრათი 26 Ксенократъ ბერძნის ფილოსოფოსი, პლატონის მო-
წაფე, 396—314 წ. ქრ. დაბადებამდე.

ღალინოს 33, 50, 76, 91, 109, 116 Galenos Галенъ, იპოკრატის
შემდეგ უზესანიშნავესი ექიმი ძველად, 131—201 წ. ქრ. შემ-
დგომ, დაიბადა პერგამში (მცირე აზიაში), ცხოვრობდა ალექსან-
დრიაში და რომში, ავტორი მრავალი თხზულებისა ანატომიიდან
და ფიზიოლოგიიდან. ქართულ კარაბადინებში იგი წოდებულია
„ჯალინოზად“, ხოლო ხალხში— „ჯანიოზად“ (გურიაში) და „ჯა-
ნაოზად“ (იმერეთში და ქართლ-კახეთში).—ნემესიოსის წიგნში ჩა-
მოთვლილია შემდეგი მისი თხზულებანი: „კმასაყოფელნი სიტყუა-
ნია“ (გვ. 33), „შეხავებულებათა წიგნი“ (გვ. 34), „მარტიეთა-
თჳს“ (გვ. 34), „ნაწილთ-ეშარებისა-თჳს“ (გვ. 50), წიგნი „თანმე-
მეობისა“ (გვ. 76), წიგნი „ალმოსაჩენელთა“ (გვ. 109).

შეზავებულიებათა წიგნი 34 თხზ. ღალინოსისა: «О темпера-
ментахъ».

შერავითნი სპიქიხელნი 56 თხზ. პორფირიოსისა: «Различные во-
просы».

ჩუბულავითნი 95 თხზულება არისტოტელისა «ითიკა».

ცხოველთ-ღამსახველი 60 „ისტორია ცხოველებისა“, თხზ. არისტო-
ტელისა.

ხურიზპოს (=ხურისიპოს) 28, 30, 142 Хризиппъ სტოელი, ბერ-
ძნის ფილოსოფოსი, 280—206 წ. ქრ. წინ.

ჰრომი 55, 55 რომი, Римъ.

ჰუარია 162, 163 ებრაელი, ურია.

დაბადების ტექსტთა საძიებელი

ძველი აღთქმისა:

შექმნათა II, 2—3 .	ბვ. 44 ₃₋₄
„ III, 19	ბვ. 10—11
იობის XXXV ¹ .	• ბვ. 69 ₂₄₋₂₅
სიბრძნ. სოფ. XII, 10	• ბვ. 19 ₆

ახალი აღთქმისა:

ლუკასი XVI, 9	ბვ. 172 ₈
იოანესი V, 17	ბვ. 44 ₆
„ IX, 1—3 .	ბვ. 172 ₁₁₋₁₄
ა კორინთ. XV, 48	ბვ. 11 ₅₋₆
ბ კორინთ. XII, 7 .	ბვ. 172 ₅₋₆

ხელთნაწერის თავთა საძიებელი ჩვენ- სა და რუსულ გამოცემაში *

0 ¹	= I	= 1	УР	= XX	= 21 ²
У	= II	= 2	0 ¹	= XXI	= 20 ²
У	= III	= 3	УР	= XXII	= 22
У	= IV	= 4	У	= XXIII	= 23
У	= V	= 5	УУ ³	= XXIV	= 24
У	= VI	= 6	УУ	= XXV	= 25
У	= VII	= 7	УУ	= XXVI	= 26
Р	= VIII	= 8 ²	УУ	= XXVII	= 27
Р	= IX	= 9 ²	УУ	= XXVIII	= 28
У	= X	= 10	УР	= XXIX	= 29
У	= XI	= 11	У ⁵	= XXX	= 30
УУ	= XII	= 12	УУ ⁶	= XXXI	= 31
УУ	= XIII	= 13	УУ	= XXXII	= 32 ⁴
УУ	= XIV	= 14	УУ	= XXXIII	= 33
УУ	= XV	= 15	УУ	= XXXIV	= 34
0 ¹	= XVI	= 16	УУ	= XXXV	= 35
0 ¹	= XVII	= 17	УУ	= XXXVI	= 36
УУ	= XVIII	= 18	УУ	= XXXVII	= 37
УУ	= XIX	= 19			

* ასომთავრულებით ნაჩვენებია ხელნაწერის თავები, რომელი ციფრებით—ჩვენი გამოცემის თავები, ხოლო არაბული ციფრებით—რუსული გამოცემისა.

‘ხ’	=	XXXVIII	=	38	ო ¹	=	XL	=	41
‘ხრ’	=	{ XXXIX	=	39	ჰ ⁸	=	{ XLII	=	42
		{ XL	=	40			{ XLIV	=	44

¹ პირველ რიგში ნულებით აღნიშნული გვაქვს ხელნაწერის ის თავები, რომელთაც სათვალავი არ უზისთ, მაგრამ სათაურები კი აქვთ, გარდა პირველი თავისა, რომელსაც ხელნაწერში ცალკე სათაური არა აქვს, თუმცა, როგორც ეტყობა, ამ თავს უნდა ჰქონოდეს წარწერა: „ბუნებისათვის კაცისა თაფლანად თქემული“, რაც ნიშნავს: მთავარი ანუ მეთაური სიტყვა ბუნებისათვის კაცისა (იხ. ლექსიკონი: „თაფლანი“); ამავე თავის სათაურისაგან უნდა წარმომდგარიყოს თვით წიგნის სათაურიც: „ბუნებისათვის კაცისა“ (იხ. ჩვენი წინასიტყვაობა).

² როგორც მკითხველი შეამჩნევდა, ბერძნულ-რუსული დედნის მე-8-ე და მე-9-ე, აგრეთვე მე-20-ე და 21-ელი თავები ქართულ ტექსტში ერთი მეორის ადგილს არის გადასმულ-გადმოსმული.

³ საუუარადღებოა ეს ნახტომი თავების სათვალავისა ხელნაწერში.

⁴ ეს თავიც ხელნაწერში თავის ალაგას არაა მოთავსებული, თან იგი ტექსტის შეუფერებელს სათაურს ატარებს (ხელნაწერში), რაც ჩვენს გამოცემაში გასწორებულია (გვ. 132).

⁵ ამ თავს ხელნაწერში (A) თავდაპირველად ჰქონია სათვალავად **41**, რომელიც შემდეგ გადაუხაზავთ და მიუწერიათ გვერდში **‘ხ’**.

⁶ ამ თავს ხელნაწერში (A) სათვალავად ჰქონია **‘ხ’** (წითელი მკლანით), რომლისთვისაც გვერდში მიუწერიათ შავი მკლანი **‘ლ’**.

⁷ როგორც მკითხველი ხედავს, ხელნაწერის ამ ერთ თავში მოთავსებულია ბერძნულ-რუსული გამოცემის (აგრეთვე ჩვენი გამოცემის) ორი თავის (39 და 40) ტექსტი.

⁸ ხელნაწერის ამ თავშიაც გადაბმით მისდევს ეთმანეთს ბერძნულ-რუსული გამოცემის მე-42-ე თავის ტექსტი და მე-44-ე თავის ერთი ნაწვეტი; მე-43-ე თავი კი ქართულ ხელნაწერებში დაკარგულია.

ხელთნაწერის უმთავრეს სხოლიოთა საძიებელი ჩვენს გამოცემაში

1. განმარტება სიტყვების: ძლითი და მოქმედებითი. გვ. 4, ერთი ვარსკვლავი.

2. განმარტება ჰლატონის შეხედულების—სულისა და სხეულის ურთიერთობაზე. გვ. 5, ერთი ვარსკვლავი.

3. განვითარება იმავე აზრისა. გვ. 6, ერთი ვარსკვლავი.

4. კაცს უჭირავს შუა ადგილი ხილულ და უხილავ ბუნებათა შორის. გვ. 7, სამი ვარსკვლავი.

5. განმარტება იმისი, თუ რა მნიშვნელობით აქვს ნახშიარი სიტყვა „მიდრეკაჲ“ ამ წიგნის მთარგმნელს «იოვანეს ჰლატონურსა ფილოსოფოსსა». გვ. 24, ერთი ვარსკვლავი¹.

6. მცირე ცნობა (ეგსევისა) აშმონიოსის შესახებ. გვ. 53, ერთი ვარსკვლავი.

7. განმარტება ტერმინის „ასოჲ“. გვ. 61, ერთი ვარსკვლავი².

¹ რადგან ამ სხოლიოში იოვანე პეტრიწზე ლაპარაკია, როგორც მესამე პირზე, ამიტომ ვფიქრობთ, რომ ეს სხოლიო მას არ უნდა ეკუთვნოდეს.

² არც ეს სხოლიო უნდა იყოს პეტრიწისა.

8. შენიშვნა იმის შესახებ, თუ რა რიგზე არიან დაწეობილნი მსოფლიო სტიქიონები ანუ ასონი. გვ. 63, ერთი ვარსკვლავი.

9. იმავე საგნის შესახებ. გვ. 67, ერთი ვარსკვლავი.

10. მცირე შენიშვნა „წირის“ (ანუ მხატვრობის) შესახებ. გვ. 80, ორი ვარსკვლავი ¹.

11. განმარტება იმისი, თუ რა მნიშვნელობით აქვს ნახმარი სიტყვა „იჩქითი“ ამ წიგნის მთარგმნელს, „ტეშმარიტად პლატონურსა იქ ფილოსოფოსსა“. გვ. 103, ერთი ვარსკვლავი ².

¹ იმავე მოსაზრებით, არც ეს განმარტება უნდა ეკუთვნოდეს თვით პეტრიწს.

² აქაც იოვანე პეტრიწზე ლაპარაკია, როგორც მესამე პირზე.— დანარჩენი სხოლიოები კი, შეიძლება, თვით იოვანე პეტრიწს ეკუთვნოდეს.

ხელნაწერ A^1 -ის ნაკლული ადგილები

(A -სთან, A^2 -სთან და ჩვენს გამოცემასთან შედარებით)

წინა დიდრონი ციფრებით აღნიშნულია ჩვენი გამოცემის გვერდები, ხოლო იქვე პატარა ციფრებით—იმავე გვერდის სტრიქონები; ბოლო დიდი ციფრით (ფრჩხილებში) ნაჩვენებია A^1 -ის გვერდი, ხოლო პატარა ციფრით სტრიქონი, რომელშიც გამოტოებულია წინამდებარე სიტყვები.

20₂₇₋₂₈ ხოლო რომელიმე საბრძანებლად (28₁).¹

31₁ ზედშეხებად სხეულსა, ვითარ შეწნის უსხეულოსა (46₁).²

31₉₋₁₀ სული, და ეოვლად არა ვინაჲ-მე იყოს (46₃).³

32₆₋₇ არამედ მათი, რომელი სსწავლობთა აღკვეთად იტყუან (47₁₂).⁴

43₁₅₋₁₆ შემოეყვანებად [სხეულსა-შორის], არამედ, რომელი იგი შეოფა (63₃).⁵

47₂₇₋₂₉ და არცა ცხოველთა შტეუთა-გან კაცთად თანმესხეულობანი იქმნებიან, არამედ ცხოველთა-გან ცხოველთად (71₃).⁶

¹ ეს სიტყვები A^2 -ში უკლებლადაა (ფ. 252ბ).

² ეს სიტყვები A^2 -ში უკლებლადაა (ფ. 254ა, კვემოდან სტრიქ. 1-2).—სამიგიერთთ ამ ხელნაწერში არ არის სიტყვები, რომელნიც წინ მიუძღვიან ამ ფრაზას, სახელდობრ შემდეგი სიტყვები: „ზედზეხებად და განშორებად სხეულსა, და თვთ თავთა-შორის თვსთა უსხეულოდ მყოფად, რომლისა-თვსთა შესაძლებელ არს უსხეულოებას“ (ჩე. გაზოც. გვ. 31₁₋₂).

³ ეს სიტყვები A^2 -ში უკლებლად დაცულია (ფ. 254ა, კვემოდან სტრიქონი).

⁴ A^2 -ში ეს სიტყვებიც დაცულია (ფ. 254ბ).

⁵ ეს ადგილიც A^2 -ში დაცულია A -ის თანახმად (A^2 ფ. 256ა).

⁶ ეს სიტყვებიც A^2 -ში უკლებლადაა (ფ. 257ა).

- 63₁₆₋₁₇ ცეცხლს, რომელი შემდგომად მის არს (98₉).¹
 65₅ ხოლო კუმბურისა—შრეტისა-გან ცეცხლის (100₁₁).²
 68₁₆ და ვითარ ჰაერი წყლისა-მიმართ (105₁₁).³
 78₁₅ მოქენე არს (119—120).⁴
 78₂₅₋₂₇ და მიმოგონების; რამეთუ გერაჲ შეუძლებს ხუთსა და
 ექუსსა და შვდსა და უმეტესსა თვნიერ მოპყენებლობისა (120₁₂).⁵
 94₁₆ და მნებელობითად და განმგონებლობითად (142₃).⁶
 95₁₁₋₁₂ და უტყუთა-შორის (142₁₆).⁷
 97₉ ოდეს (145₁₃).⁸
 105₈₋₉ გემოსადა, არამედ არათუ იგივე და ერთი არს გემოჲ
 და კეთილბუნებრებაჲ (155₁₄).⁹
 110₁₄ რომელნი (162₇).¹⁰
 114₈ დაწმუდისა სისხლისა და არცა ძარღუ—თვნიერ
 (167₇).¹¹
 115₁₅ ვინ (169₁).¹²
 116₁ მაშინ (169₁₄).¹³
 132₁₆₋₁₇ ქმნილ. და არს არა ვიდრე-მე იძულებითი, რომლი-
 სა დასაწყისი თუთ თვს-შორის ჰქონდეს; და არცა უმეტრებით (184₈).¹⁴

¹ A²-ში ეს სიტყვები არის (ფ. 260ა).

² A²-იაც ეს სიტყვები გამოტოვებულია (ფ. 260ბ, 1).

³ A²-ში კი აქ უფრო მეტია გამოტოვებული, სახელდობრ მთელი
 ჩვენი გამოცემის 68₁₅₋₁₆ სტრიქონები (A² ფ. 261ა).

⁴ A²-ში ეს სიტყვები არის (ფ. 262ბ).

⁵ A²-ში ეს სიტყვებიც უკლებლად არის (ფ. 263ა-2).

⁶ A²-ში ეს სიტყვებიც არის (ფ. 265ბ).

⁷ A²-ში ეს სიტყვებიც არის (ფ. 265ბ).

⁸ A²-ში ეს სიტყვაც არის (ფ. 266ა).

⁹ ეს სიტყვებიც A²-ში უკლებლად არის (ფ. 267ა).

¹⁰ არც ეს სიტყვა აქლია A²-ს (ფ. 268ა).

¹¹ ეს სიტყვებიც უკლებლადაა A²-ში (ფ. 268ბ).

¹² A²-ეს არც ეს სიტყვა აქლია (ფ. 269ა).

¹³ A²-ეს არც ეს სიტყვა აქლია (ფ. 269ა).

¹⁴ A²-ში ეს სიტყვებიც უკლებლადაა (ფ. 271ა).

133₈ მას (185₁).¹

136₁-ს მებრ თვთუელთა: რამეთუ ქმნადთათჳს ვიდრე-მე წინაღრჩევაჲ (199₉).²

137₂₂₋₂₃ განზრახვასა-ზედა ვიტუეთ, ვითარ იგი განვიგულოთ-ღა (201₁₆).³

153₈₋₉ რამეთუ ჩუწულებამ — ბუნება ვინამ-მე გარეთმოტეხულ; ხოლო თუ რად-მე უფალ ჩუწულებათა (226₁₃).⁴

დასკვნა, რომელიც ამ შედარებითი სიიდან გამომდინარეობს, აქარაა: ხელნაწერი A^1 არასტოით არ შეიძლება ჩაითვალოს A^2 -ის დენად, გინდ დედნის დედნად, რადგან უკანასკნელში მოაპოება ისეთი ადგილები, რომელნიც A^1 -ში არ არიან; სმაგიერთ, ამ შემთხვევაში, A^2 უფრო ახლო სდგას A ხელნაწერთან. და ეს გვაფიქრებინებს, რომ, თუ A^2 პირდაპირ გადმოწერილი არ არის A -იდან, უოველ შემთხვევაში მისი პირის პირს მაინც უნდა წარმოადგენდეს. ესევე ითქმის A^1 -ის შესახებაც.

¹ არც ეს სიტყვა აკლია A^2 -ეს (ფ. 271ა).

² ეს სიტყვებიც A^2 -ში უკლებლად დაცულია (ფ. 272ბ).

³ არც ეს სიტყვებიც აკლია A^2 -ს (ფ. 273ა).

⁴ ეს სიტყვებიც A^2 -ში დაცულია (ფ. 276ა).

უსაჭიროესნი შევსებანი და შეს- წორებანი

მირველი ციფრით ნაჩვენებია ჩვენი გამოცემის გვერდი, იქვე ზატარა ციფრით—სტრიქონი.

5, ფორმა „მჰმარებელად“ ხელნაწერისა; იგი შესაძლოა ორგვარათ შესწორებულ იქმნას: „მ[ო]მჰმარებელად“ და „მჰმარებელად“. ჩვენ უკანასკნელს ვამჯობინებთ.

48,7 ფორმა „მმზავებელი“ ხელნაწერისა; მისი შესწორებაც ორგვარათ შეიძლება: „მ[ო]მზავებელი“ და „მზავებელი“; ჩვენ აქაც უკანასკნელს ვირჩევთ.

63₂₀ დაბეჭდილია: „წეალსა და“; უნდა გასწორდეს, თანახმად ხელნაწერისა, ასე: „წეალსა, ხოლო“.

69₁₇ მეოთხე სიტყვა უნდა გასწორდეს ასე: „იოწმუნებდეს“ (როგორც ხელნაწერშია).

78₁₅ მეორე სიტყვა უნდა გასწორდეს ასე: **შეიცვოდეს**. ხელნაწერში ამ სიტყვას ასო **ო** მის წინ მდგომ **ჟ**-ის ფესზე აქვს მიბმული გრძელი ხაზის მსგავსად, რისგამოც ჩვენ ეს სიტყვა წავიკითხეთ ისე, როგორც ტექსტშია დაბეჭდილი.

81₂₀ მეხუთე სიტყვა უნდა გასწორდეს ასე: **მიქადაგებული** (თანახმად ხელნაწერისა).

82₃ ამ სტრიქონში უკანასკნელი სიტყვა **რამეთუ** უნდა წაიშალოს და მის ნაცვლად დაიწეროს: **ვითარმედ** (როგორც ხელნაწერშია).

85₁₂ ზირველი სიტყვა უნდა გასწორდეს ასე: **ვიძრწუნებთ** (თანახმად აზრისა და ხელნაწერისა).

იმვე გვერდზე ანართში, მე-5-ე სტრიქონში, უნდა გასწორდეს რუსული სიტყვა ასე: **теплоту**.

86₂₂ დაბეჭდილია **სამთავე**; უნდა გასწორდეს ასე: **სამითავე**. ხელნაწერში ასო **у** (ი) მიამეღია ასო **и**-ის წინა გვერდზე.

87₂₁ შემდგომ სიტყვისა **ყოველნი** უნდა ჩაუმატოს სიტყვა: **ცხოველნი**, რომელიც ხელნაწერში არის, მაგრამ ჩვენ გამოგვრჩენია.

89₆₋₇ დაბეჭდილია **მათადცა**; უნდა გასწორდეს ასე: **მათდაცა**. ხელნაწერში (**A 156₁₃**) ეს სიტყვა ქარაგმანია ასე: **მთადცა**.

93₁ სიტყვაში **სხვჯთა** ასო **ვ** ზედმეტია და უნდა გამოირიცხოს.

იმვე გვერდზე მე-9-ე სტრიქონში დაბეჭდილია: **გარემოსილსა სიტყუვასა-მიერ**; უნდა გასწორდეს ასე: **გარემოსილისა სიტყუა-მიერ** (ხელნაწერშიც ასეა).

96₁ მესამე სიტყვა უნდა შეივსოს ხელნაწერის თანახმად ასე: **ფიცებლსაცა**.

97₂₀ დაბეჭდილია **ნაწილის-მიერ**; უნდა გასწორდეს ხელნაწერის თანახმად ასე: **ნაწილის მის**.

100₆ მეშვიდე სიტყვა უნდა გასწორდეს, ხელნაწერის თანახმად, ასე: **სხეულთად**.

106₂₁ ამ მე-XIX-ე თავის დასაწყისში ბეჭდვის დროს გამოგვრჩენია სიტყვა **ხოლო**, რომელიც უნდა დაისვას სიტყვის „მწუხარების“-მს წინ.

110₁₀ მეოთხე სიტყვა უნდა შესწორდეს, ხელნაწერის თანახმად, ასე: **განმავლინებლობითი**.

იმვე გვერდზე მე-12-ე სტრიქონში მეორე სიტყვა უნდა გასწორდეს, ხელნაწერისავე თანახმად, ასე: **საზრდელსა**.

115₁₇₋₁₈ უნდა გასწორდეს ხელნაწერის თანახმად ასე: **ლაქუარდის-სახედ**.

120₂₁ მესამე სიტყვა („მეურველებისა-გან“) უნდა გასწორდეს ასე, თანახმად ხელნაწერის: **სიმურველისა-გან**.

122₆ მესამე სიტყვა დაბეჭდილი გვაქვს, როგორც ხელნაწერშია: მაგრამ უმჯობესი იქნებოდა დაგვებეჭდა ასე: **წყლტუასა-გან**.

ამვე გვერდზე, სტრიქ. 7—8 დაბეჭდილია „სხელი“, უნდა გასწორდეს ასე: **სხეული**.

129₁₉ სიტყვა „შოთმენი“ დაბეჭდილია ხელნაწერის თანახმად: მაგრამ, შესაძლოა, უმჯობესი ეოფილიუო, დაგვებეჭდა ასე: **მო[მ]-თმენ[6]ი**.

131₁₃ შოთხე სიტყვაში ჩასმატებულია კიდევ ერთი თ, ხელნაწერის თანახმად, ასე: **უნებლიითთა**.

ამვე გვერდზე, აპარატში (შირველი სტრიქონი), შემდგომ სიტყვებია: „ეს სიტყვა ხელნაწერში ზეშო არშიაზეა“ უნდა ჩაებატოს: „ამ სიტყვის შემდეგ¹ ხელნაწერებში (AA¹) კიდევ ზის სიტყვა «უშერებისასა», რომელსაც ჩვენ ვრიცხავო ტექსტიდან, აზრისა და რუსული თარგმანის მიხედვით“.

132₁₈ დაბეჭდილია **ვინაჲვე**; ხელნაწერში (A) კი ამ სიტყვას ორი უკანასკნელი ასო ქარაგმის ქვეშ არის (ვ^ე); ამიტომ უმჯობესია აქნება ასე გასწორდეს: **ვინაჲ ვიდრე**. A¹-ში კი ისეა, როგორც ჩვენ ვეჭვობდა დაბეჭდილი.

134₁₆₋₁₇ დაბეჭდილია **მოუწოდებულად**; უნდა გასწორდეს, აზრისა და ხელნაწერის თანახმად, ასე: **მოულოდებულად**.

ამვე გვერდზე, 21-ელ სტრიქონში, მეხუთე სიტყვაშია: **გულის-თქმულად** ზირველა მ-ნი სედაშეთა.

135₁₇ ამ სტრიქონში სიტყვა „განეწესების“ ასე გასწორებულია: **განიწესების** აზრისა და ხელნაწერის თანახმად.

136₃ შესავსებულია მეხუთე სიტყვა ასე: **წინააღრჩევად** (თანახმად ხელნაწერის).

¹ იგულისხმება სიტყვა „ჩუტულებისასა“, რომელიც ტექსტში გვაქვს დაბეჭდილი (სტრიქონი მე-10-ე).

142₁₉ შემდგომ სიტყვისა **ხოლო** უნდა ჩავატოს, ხელნაწერის ანახმად, სიტყვა **ოდეს-მე**, რომელიც ბეჭდვის დროს გამოგერჩენია.

150₂₄ პირველი სიტყვა ასე უნდა გასწორდეს, ხელნაწერის თანახმად: „შემდგომადთა“.

155₂₁ უკანასკნელი სიტყვა უნდა შეივსოს, ხელნაწერის თანახმად, ასე: „წერილისასაცა“.

156₅ დაბეჭდილია: „სიმაღლისა-თჳს“; უნდა გასწორდეს, თანახმად ხელნაწერისა, ასე: „სიმაღლისა-თჳს“.

ამათ გარდა მკითხველის განსაკუთრებულ ყურადღებას მივაქცევთ შემდეგს ორ ადგილს:

57₆ პირველი სიტყვა დაბეჭდილია „მწდედ“, თანახმად ძირითადის ხელნაწერისა (A104₁₃), რომელშიაც ეს სიტყვა ასეა შემოკლებული **ჰოშჳ**, თანაც ორი უკანასკნელი ასო ისეა ერთმანეთზე თავი-თავ მიბმული, რომ იკითხება: **ჰოშჳ**. აქედან წარმოდგა ჩვენი შეცდომაც: „მწდედ“, რომელიც უნდა გასწორედეს ასე: **მოწამედ**. სწორეთ ამიტომ სიტყვა და ციფრები „მწდე 57“ (გვ. 211) ლექსიკონიდანაც უნდა ამოიშალოს.

165₉ დაბეჭდილია „წალობაჲცა“; უნდა გასწორდეს ასე: „წინაჲსწარმეტყულებაჲცა“, თანახმად ხელნაწერისა, რომელშიაც ეს სიტყვა ასეა შემოკლებული: **რწყოჲცა** (A124₅). ჩვენ კითხვის დროს გამოგერჩენია პირველი **რ**.